

MYTHOLOGIE

ČILÍ

BÁJESLOVÍ ŘEKŮV A ŘÍMANŮV.

SEPSAL

TŮMA CIMRHANZL,

PROFESSOR REALNÉHO GYMNASIA V PLZNI.

SE 119 ILLUSTRACEMI DLE VÝKRESŮ K. F. KLIMŠE, KNORA A T. D.

V PLZNI. 1879.

NÁKLADEM VENDELÍNA STEINHAUSERA.

PŘED SOUDNOU STOLICI PLUTONOVOU.

PŘEDMLUVA.

ři sepisování *Mythologie Řekův a Římanů* měl jsem na mysli především ony čtenáře, jimž nebylo popřáno čísti *klassiky římské a řecké* a jimi seznámiti se s náboženským životem těchto národů, jakož i s jeho překrásnými pověstmi.

Ale také ti, kteří v mládí svém četli *klassiky*, zapomínají řadou let to neb ono ze zajímavých názorů náboženských, a rádi tudíž sáhnou po knize, aby časem do ní nahlédnouti, a co z paměti se vytrácí, zase oživovati mohli.

Z těch příčin nepostavil jsem se při sepisování knihy na stanovisko přísně vědecké, hleděl jsem spíše sloučiti *lahodné s užitečným*, aby čtenář i méně s vědou seznámený zajímavostí jsa pobádán osvojil si hravě nejnutnější známosti z bájesloví velikých těchto národů, bez níž nelze se nikomu obejít.

Protože věc, kterou několika smysly pojímáme, tím rychleji chápeme a pochopenou v mysli své déle podržíme, přidány jsou do knihy četné obrazy, kteréž to, o čem se vypravuje, věrně znázorňují.

Že není kniha tato nepotřebná, a že vyhovuje skutečně potřebám zvláště oněch kruhů, kterým by spisem přísně vědeckým a obšírným

nebylo právě nejlépe poslouženo, toho důkazem jest hojná přízeň, jaké se jí ze všech stran dostalo.

Není-li ve všech částech dílo toto již nyní dokonalé, dostane se mu bohda brzy mnohých doplňkův a většího vybroušení ve vydání druhém.

V PLZNI, v březnu 1879.

T. Cimrhanzl.

Ú V O D.

Mythologie neboli bájesloví jest věda, která nás seznamuje s náboženstvím starých národů, jak se časem svým způsobem pravidelným vyvinulo. Mythologie jest řecké slovo, složené ze slova „Mythos“, lat. „mythus“ t. j. zvěst, pověst, a „logos“ vypravování, učení.

Národové se vyvinují ve svém žití tak, jak se vyvinuje člověk jednotlivý. Jako člověk nevyvinutý, neučený a nedospělý na svět přichází a teprve smysly své tříbí a zušlechťuje, ze svého snění se znenáhla probouzí a pravdu od klamu rozeznávati se učí, pravdy se pak přidržuje a jí se koří, tak je to i u národů všech, protože jsou národové celek z jednotlivých lidí utvoření. *celky*

Každý národ byl ve svém prvopočátku na stupni nevzdělanosti, surovosti a teprve svým časem počal chápati rozumem, co dříve jen nevědomě cítil, že totiž kolem něho na tisíce věcí se nalezá, které mocný na něj činí dojem, aniž by věděl, odkud povstaly a pochopoval, kam se ztrácejí. Konečně přišel k náhledu, že musí býti jakési vyšší bytosti, vyšší síly a moci, které vše tak jak to jest, řídí a spravují; a protože si tyto myšlené vyšší bytosti jinak představit nedovedl a nedovede než jen jak on sám je, tu přikládal i bytostem těmto lidské vlastnosti a přirozenosti a měl pak to, co si ve fantasii své vytvořil, za pravé a jediné možné. Tak se stali bohové jeho bytostmi osobními, kteréž myslely a jednaly způsobem lidským.

Člověk vida mnoho, přemnoho úkazů přírody kolem sebe, které nijak jeden s druhým nesouvisí a přece dohromady harmonický celek tvoří, domníval se, že je více takových vyšších mocí, které přírodou vládnou. Tak se stalo, že vytvořil v důmyslu svém mnoho bytostí na

zemi, ve vodě, ve vzduchu, v polích, lesích, hájích a t. d., které buď miloval, aneb kterých se bál a strachoval, všem však, buď z lásky, buď ze strachu, se kořil.

Tak jako jednotlivec slabší neb silnější má fantasii a proto lehčeji a živěji si názory o věcech tvoří, tak také i jednotliví národové více neb méně duševní síly své rozvíjejí a pojmy náboženské si tvoří. Národ řecký je znám, že byl mezi národy světa starého nejčilejší,

Slavnostní průvod do chrámu Athénina na Aegině.

že lehce chápal a vše si jakožto duševní majetek присvojoval; ký tedy div, že i jeho bájesloví bylo nejpokročilejší a nejrozsáhlejší, což tím lépe pochopíme, povážíme-li, že látky tyto si osvojili i básníci i filosofové i dějepisci, kteří je jen podlé svého zdání a svého účelu pojímali, vysvětlovali a přetvořovali. Okolnosti tyto, především ale poloha zeměpisná působily také k tomu, aby báje ty se rozvedly v nekonečnou rozmanitost. Tak už sama příroda jest v Řecku nad míru rozmanitá

a zvláštní! Všude klene se obloha s jednotejnou jasností a čistotou, ale přece jinaká bývají počasí a jiné poměry na horách, jinaká na ostrovech a pobřežích, tak že mimo Řecko sotva nalezneme zemi, kdeby všechny tvary života přírodního se nacházely tak hustě vedle sebe a ve smíšení tak mnohotvárném, že i osvěta obyvatelstva různé na sebe brala formy a že i v náboženství a při tvoření bájí a pověstí vznikaly různosti. K tomu přišly četné styky s cizinou, především s Foeničany a Egypťany, od nichž jakožto od starších, vzdělanějších a pokročilejších v obchodu a vzdělání i bohuslužbu přijali.

U národa *římského* nenalezáme onu mocnou tvůrčí sílu, kterou národ hellenský nad jiné vynikal; proto nenalezáme také v mythologii římské té rozmanitosti a půvabnosti, kterou Řekové dovedli odívati a okrašlovati tisíce baje své. S druhé však strany zase nepustili se Římané nikdy tak daleko, aby bohy své svrhly s výše olympské v prach pozemské všednosti, aby jim přikládali slabosti a křehkosti lidské, jako to nacházíme z husta v mythologii řecké. Chladná, mravná opravdovost rozkládá se nad bohy římskými; s hlubokou úctou a s úzkostlivou svědomitostí ctil Říman bohy své, neopovažuje se ani skutkem ani slovem dopustiti se něčeho, co by bylo proti jich důstojnosti.

Římané ctili jakožto bývalí pastevci a rolníci především bohy přírody, kteří chránili jejich stáda, pole i úrodu, pak bohy, pod jejichž ochranou byly jejich domy a rodiny; později, když Římané panství své rozšiřovali vždy více a více, přijali ve ctění své ochranné bohy státu. Ale jako ode dávna v ohledu státním bylo zásadou Římanů, přibíratí vše, co našli v cizině vhodného, tak byli i bohové jiných podmaněných národů do Říma uváděni. Zvláštní a nejmocnější účinek měla mythologie řecká na Římany. S literaturou Řeků přistěhovali se i bohové řečtí do Říma, božstva římská stotožňována jsou s řeckými a báje hellenské přenášeny na bohy římské. Jména římských bohů se udržela, ale římským jmenům podkládaly se představy řecké, zkrátka: římská mythologie dostala tak jako římská literatura na sebe ráz řecký, a tak se stalo, že i Římané se od Řeků nakazili, bývalé zbožnosti a uctivosti k bohům zapomněli a zato v pověrečné obřady zabředli, nevěříce v jsoucnost bohů.

Protože literatura římská rozšířila se po vsi Evropě mnohem dříve a více než řecká, utkvěla také římská jména bohů v lidské paměti

lépe než řecká pojmenování, a protože, jak již dříve řečeno, počta bohů u Římanů a Řeků nebyla vždy stejná, jest nutno, abychom obě pojmenování řecké i římské vedle sebe kladli, a kde jaká zvláštnost u Římanů se zachovala, o ní se zmínili. Počet samostatných bohů římských jest velmi skrovný, k. p. bůh Ianus, Silvanus, Picus, Terminus a j.

I co do pověstí jsou Římané proti Řekům nad míru chudi; k tomu přičinili se i dějepiscové římsští, kteří staré pověsti jako pravé dějiny vypravovali. Domnívali se, že v podivných těchto povídkách, které se zachovaly ve starých písních, skryto jest jádro historické a co v nich bylo k víře nepodobného, to jednak snažili se po rozumu vysvětliti, jednak tím docela opomítali.

O PŮVODU SVĚTA A BOHŮ.

CHAOS.

taří Hellenové nedovedli si mysliti, že by byl býval svět stvořen od jakési vyšší bytosti; oni za to měli, že nejen pozemské věci, ale i bohové sami zákonům přírody, „světloze“, podřízení byli a že tedy časem svým jedno z druhého povstalo. Z počátku bylo *Chaos* (odkud povstalo, o to se nestarali). t. j. směsice hrubá bez ladu a skladu, v níž ale zárodky všech věcí spočívaly. Vlivem moci jiné *Erós* (*Amor*), t. j. lásky nehynoucí, vše pojící, sloučily se v Chaosu stejnorodé částky a tak povstala *Gaia*, lat. *Terra*. t. j. naše země; *Uranos*, lat. *Coelus*, t. j. nebe, nad ní vysoko se pnul, pod ním *Tartaros*, t. j. propast podzemní, kteráž právě tak hluboko byla pod zemí, jako klenba nebeská nad zemí. Kovadlina letěla by prý devět dní, než by, s nebe svržena jsouc, na zemi dopadla. ale také tak dlouho by se země letěti musela, než by se octla v Tartaru.

NYX A EREBOS.

Z počátku nebylo viděti ničeho; neboť čirá tma, *Nyx*, *Nox*, rozprostírala se po zemi, a věčná, neproniknutelná tma, *Erebos*, v Tartaru.

Mocnou vůlí vševládnoucí „lásky“ = *Eros* spojily se tajné moci *Nyx* a *Erebos* a zplodily *Aether*, t. j. čistý, jasný vzduch. a *Hemeru*, t. j. den. Pojednou bylo viděti vše kolkolem, i nad zemí vysoko se pnoucí nebe. Avšak *Erebos* a *Nyx* byli nešťastni, že tak nezdárné mají děti a aby nikdy více dítky své neviděli, odešel *Erebos* do podsvětí, aby nikdy více odtud nevyšel; i *Nyx* nechtěla bydleti s *Aetherem*, nenáviděla

potomka svého a odebrala se do podsvětí; s Hemerou pak rozdělila se o hrůzný palác a o vládu světa, jen aby s ním nemusela pohromadě dlíti. Nyx sídlila v podzemí, odkudž branami na západě vycházela, smrt a spánek na rukou nesouc, s Hemerou do paláce se vracějící setkávala se.

Nyx byla vždy hrůzná a z ní narodily se záhubné bytosti tmy: *Ananké*, lat. *Fatum*, nezměnitelný, bohy i lidmi vládnoucí osud; *Nemesis*, bohyně pomsty, která přísně každé zlo trestá; *Eris*, lat. *Discordia*, bohyně rozkolnosti; *Momos*, bůh posměchu a potupy; *Thanatos*, lat. *Mors*, neúprosná smrt; *Moiry*, lat. *Parky*, sudičky, v jejichž rukou osud lidský spočívá; avšak ona porodila také: *Hypna*, lat. *Somna*, sílíci spánek, *Morphea*, sen měnivý a *Hesperidky*.

Zosobněná Nyx vyobrazovala se již od pradávna buď jakožto okřídlená bohyně, ana se lehce vznáší, aneb ve dvouspřežném černém voze jede, oděna jsouc rouchem černým a hlavu majíc zastřenu černým závojem; v ruce drží hořící pochodeň. k zemi ji sklánějí a shasínají.

GAIA A PONTOS.

Gaia povstala ze smésice (Chaos); pro sílu a složitost tělesného ústrojí slula *širokokprsou* a byla považována za pevné, nezvratné sídlo všech věcí. Ona zplodila sama ze sebe zářící, hvězdami poseté nebe, *Uranos*, vrchy a moře, *Pontos*. Později zasnoubila se *Gaia* s *Uranem* a *Pontem*, s nimiž několik dětí zplodila.

Podobu země si Řekové mysli jako kulatou plošku hmotu kolkolem vodou (okeanem) obklopenou. Okraj hmoty byl vyvýšený tak, že ji nemohly vlny mořské zalíti. Vodou byla země stále ochlazována, čímž poněmhu vrchní část hmoty této stuhla a tak kůra zemská se utvořila.

URANOS lat. COELUS.

Uranos spojil se s *Gaiou* a stal se prvním světovládcem na zemi. Měli děti: Tytány a Titanídky, Hekatoncheiry, lat. Centimany, a Kyklópy.

1. *Titánů* a *Titanídek*, po otci též *Uranovci* nazývaní, bylo 12, 6 *Titánů*, 6 *Titanídek* a sice: *Okeanos*, praotec všeho vodstva na zemi; on obklopuje plochu zemskou a *Thetis*, vše oživující vlhkost; *Hyperión*, bůh světla a *Theia*, zářící rodiče pravých bohů světla: *Hélia*, Seleny;

Kreios; *Koios* a *Phoibe*; *Themis*, zákonitý pořádek; *Mnémosyné*, čarovný dar paměti; *Kronos* a *Rhea*; *Japetos*, otec Prométheův, Epimétheův a Atlantův.

2. *Hekatoncheiri* lat. *Centimani* byli storuční obrové s padesáti ohromnými hlavami: *Kottos*, *Gyges*, *Briareus*. Byli vzezření tak ukrutného, že vlatní otec se jich bál a proto je do Tartaru zatratil.

3. *Kyklóповé* byli taktéž obrové síly převeliké s jediným jako kolečko velikým okem ohnivým na čele. Oni byli původci a staviteli tak zvaných kyklópských zdí, jež z ohromných balvánů zbudovali. Nikoho se nebáli, ni bohů neposlouchali, proto je otec jejich Uranos zatratil do Tartaru. Původně byli tři *Kyklóповé* *Brontés* (hrom), *Steropés* (blesk) a *Argés* (zář). Později vzrostl počet jejich; nejznámější z těch jest *Polyphém*.

Matka Gaia truchlila přece jen o své, ať i škaradé děti a hleděla prosbou na Uranovi vymoci, by na milost zase přijal zatracence; Uranos však nedal se uprositi a tu rozněvaná Gaia vyzvala Titány, aby proti otci se vzbouřili a s trůnu jej svrhli. Nechtěli se k tomu odhodlati Titánové; konečně dal se potměšilý Kronos přemluvit, poranil smrtelné otce svého Urana šípem, který mu Gaia co zbraň dala, a svrhl jej s trůnu. Uranos proklel syny své a prorokoval Kronovi tentýž osud, jaký byl on jemu připravil. Titánové vysvobodili nyní bratry své Hekatoncheiry a Centimany z Tartaru a učinili Krona vládcem.

KRONOS lat. SATURNUS.

Kronos, který se byl zasnoubil se sestrou svou *Rheou*, upadl brzy ve větší ještě hrůzovládu nežli otec jeho. Protože bál se Hekatoncheirů a *Kyklópů*, uvrhl je opět do Tartaru. Gaia vidouc se v očekávání svém sklamána, vyřkla nad Kronem tutéž kletbu, jakou učinil Uranos. Kronos obávaje se, že by kletba vyplniti se mohla, spolkl všechny děti, které mu manželka *Rhea* porodila: *Hada*, *Poseidóna*, *Hestiū*, *Démétru* a *Héru*. Když ale *Rhea* šesté dítě, *Zeva*, porodila, podala mu místo novorozenátka kámen na způsob děčka zavinitý a Kronos jej nic netuše spolkl. *Zeva* však ukryla na ostrově *Kretě*, kdež jej *Korybanti* čili *Kureti* střežili, křičíce a všelijak štítý a meči svými hřmot dělajíce, aby otec Kronos neslyšel, dítě-li plakalo. Nymphy ošetřovaly mladého *Zeva* a koza *Amalthea* kojila jej; zato byla mezi hvězdy dána a roh její požehnán byl tou vlastností, že každému poskytoval, čeho si jen přál, začez nazván byl *rohem hojnosti* „cornu copiae“.

Když Zeus vyrostl, podala Rhea Kronovi nápoj od Metidy připravený, následkem čehož všechny spolknuté děti vyvrhl; s nimi spojil se Zeus, aby proti otci válčil a jej o trůn připravil.

Válka tato zuřila v úrodné Thessalii a nazývá se *Titanomachia*.

Ku straně svrženého boha přidali se bratři jeho Titáni. Deset let trval zápas tento krutý mezi Kronovci a bohy Olympskými; stanoviště oněch byla hora Othrys, kdežto tito stáli na Olympu. Dlouho klonilo se štěstí válečné brzy na tu, brzy na onu stranu, až konečně dostali Olympičtí vydatnou pomoc; Zeus totiž povolal na radu Gaiinu, která pořád po dětech svých truchlila, Hekatoncheiry i Kyklópy ku pomoci. Kyklóповé ukuli Zevovi vše ničící blesky, Poseidónovi trojzub; Hades dostal neviditelnou přilbici. Štěstí se sklonilo ku straně

Kronos.

Zevově, neboť Hekatoncheiri metali svými rukami balvány mohutné, tedy 300 kusů najednou, proti Titánům. Poseidón rozbouřil svým trojzubem moře a Zeus posýlal do nich neustále hromy a blesky tak, že lesy hořely, moře vřelo a nepřátelé hustou parou zahalení byli. Hromovládce Zeus zvítězil! Titáni byli do Tartaru svrženi a tam uvězněni; kdežto Hekatoncheiri se stali jich strážci. Někteří Titáni jako Atlas, syn Japetův, byl, protože se zvláště nepřátelsky choval, za trest odsouzen, aby svět na ramenou svých držel. A tak stojí Titán v nejzazším západu u okeanu, poblíž sester svých Hesperidek a drží, aniž by kdy zemdlel, svět!

Jen jednou, když k němu přišel Héraklés (Herkules) s prosbou, aby mu ukázal cestu do zahrad Hesperidek, zbavil se tíže své ohromné. Dal svět podržeti Héraklovi a šel zaň pro zlatá jablka. Po vykonané cestě nedal jablka Héraklovi, ale chtěl sám je do Mykeny donést, než Héraklés lstí jej zase ku držení světa přiměl. Někteří Titáni, jako *Okeanos*, neúčastnili se boje proti Zevovi a byli při zařizování nového řádu světového ponecháni ve svých hodnostech. Tak se skončila druhá válka o světovládu.

Touto Titanomachií naznačen mythický spor mezi dávnými božstvy přírodními a novými bohy hellenskými, kteří dostavše nad oněmi vrch, připravili nový světový řád pod náčelnictvím Zevovým; dle jiných znamená boj tento převraty ž velní na povrchu zemském.

O dalších osudech Kronových jsou dvě báje; dle jedné byl s ostatními Titány svržen do Tartaru, dle jiných odebral se do Itálie ku králi Ianovi, který jej přijal za spoluvládce. Zde zřídil Kronos ve všem takou blaženost, že doba tato se nazývá *věkem zlatým*; byl bohem žní a stotožňován s bohem *Saturnem*.

Saturnus vzdělával lidi v rolnictví a přispěl tím k všeobecnému blahobytu; dále je naučil ražení peněz a stavění lodí. Na památku těchto blažených dob a na počtu Saturnovu konaly se každého roku v měsíci prosinci po více dní hlučné slavnosti, *Saturnalia* zvané. Všude se hodovalo a hrálo, všude rozléhaly se radostné výkřiky: „Io Saturnalia, io bona Saturnalia!“ Známí a přátelé dávali si o této slavnosti na vzájem dárky, jmenovitě voskové svíčky a hlíněné sošky; pánové posluhovali v těchto dnech otrokům svým při hostinách. Všecka nepřátelství, spory a vády se odkládaly a vinníci se netrestali; počínati válku o Saturnaliích a pouštěti se v bitvu, pokládalo se za povážlivé.

Chrám Saturnův stál na úpatí Kapitolia. Pod ním bylo sklepení, v němž byl uložen státní poklad „*aerarium Saturni*“.

BOJ S GIGANTY.

Ještě jeden veliký boj museli noví bohové podstoupiti, nežli jim popřáno bylo v pokoji vládnouti: matka Gaia viděla opět naděje své sklamané! Titáni byli zase v Tartaru uvězněni. Byla by je ráda vysvobodila, protože je jakožto své děti neméně milovala; proto podstoupila ještě jednou tuhý boj se Zev-em. Pobouřila *Giganty*, obry ukrutné, (půl člověka, půl draka), které zplodila z krve zmrzačeného Kronem Urana, proti bohům. Giganti hromadili skály na skály, hory na hory, horu Ossu na Pelion a na tyto Oetu, jen aby mohli sídla bohů, Olympu, dobyti. Marná byla však jejich práce, marné jejich úsilí! Konečně byli přece spojenou silou všech bohů a pomocí *Héraklea* (Herkules) přemoženi, pobiti a do propasti uvrženi.

Gaia nezdarem tím na nejvýše popuzena, stvořila draka *Typhóna* nebo *Typhoe-a*, sto-

Athéné bojuje s Giganty.

hlavou potvoru to ukrutnou, která oheň z tlam svých sršela. Kdyby se byla potvora ta mohla vyvinouti úplně, nikdo by ji byl nepřemohl. Teď už byla tak veliká, že převyšovala všechny hory a hlava její každá dosahovala ku hvězdám. Ruce byly tak veliké, že půl světa objaly; síla tak ohromná, že světem co hračkou zatřásla. Všechny bohy pojal při pohledu na potvoru tu takový strach, že do Egypta utekli, a tam se ve zvířata proměnili — proto u Egyptanů ctění zvířat. Zeus jediný vytrval: ozbrojen blesky svými podstoupil boj strašlivý, strašlivější všech předešlých. Neustále metal blesky s Olympu, až se mu podařilo draka na těle ochromiti. Drak zuřil a soptil strašlivě, z tlam svých chrlil jedovatinu, a kam ta dopadla, vše zkamenělo. Konečně utrl Zeus kus země a mrštil ji na hlavu drakovu; drak byl přemožen, ale chrlil oheň ze sebe tak, že se až na povrch země prodral; tak povstal ostrov Sicilie se sopkou Etnou.

Boj s Giganty představuje nám marný odpor surového násilí proti pořádku božskému a Giganti sami jsou zosobnělé síly ohně podzemního strašně soptícího. V Typhónovi jeví se původně personifikace černého mračna, jež Zeus blesky svými proráží, aneb bouřlivého víchru a žhavého vše umořujícího větru; konečně značí Typhón oheň podzemní, sopkou vyšlehující.

Zeus potírá Giganty.

I.

A. BOHOVÉ OLYMPIČTÍ.

epřvé 'nyní mohl Zeus si oddechnouti a vládu nad světem převzítí. Bohové se z Egypta navrátili a oslavili vítězství své hlučně a vesele; na to rozdělili se o vládu. Zeus byl první mezi bohy a ponechal si vládu na nebi; *Poseidón* dostal do moci své moře a *Hades* tmavou říši mrtvých, podsvětí; země měla zůstatí všem společnou.

I. Za stálé sídlo své vyvolili si horu *Olymp* na pomezí Thessalie a Macedonie, o níž se za to mělo, že stojí ve středu země, a bohové že odtud mohli celý svět přehlédnouti. Od vrchu toho vzali název: *bohové olympičtí* neboli *Olympáni*. K velké této rodině božské počítá se 12 bohů, a sice: *Zeus*, lat. = *Jupiter*, *Héra* = *Juno*, *Poseidón* = *Pluto*, *Déméter* = *Ceres*, *Hestia* = *Vesta*, *Pallas Athéné* = *Minerva*, *Apollón*, *Artemis* = *Diana*, *Hermés* = *Merkur*, *Arés* = *Mars*, *Héphaistos* = *Vulkan*, *Afrodité* = *Venus* (posledních šest jsou rozenci Zevovi). Na Olympu mají bohové paláce od Héphaista jim vystavené, nejvýše stojí palác Zevův, do něhož se ku poradám i zábavám všichni bohové scházíávají. Sídla bohů nespátril žádný smrtelník; mračna je zahalují a Hóry je střeží.

Pokrm bohů jest *ambrosia* a nápoj *nektar*, které *Hébé* a *Ganymed* roznášejí; *Musy* a *Charitky* obveselují Olymp zpěvem a všelikým půvabem. *Íris*, sličná bohyně duhy, snáší rozkazy a poselství bohů s Olympu na zemi; *Hélios*, bůh slunce, přináší věčným bohům i smrtelným lidem utěšené světlo; z rána, když *Eós* brány světla otevřela, povstává na východu z Okeanu a večer zase na západě do něho sjíždí.

Dvanáct olympických bohů jsou bohové *vyšší*, ostatní jsou bohové *nižší*.

II. U *Poseidóna*, který obývá palác v hlubinách mořských, jsou také, jako u *Zeya* v Olympu, bohové a sice: choť jeho *Amphitrité*, *Tritón* a *Nereidy* a j. *Nereidy*

III. I na zemi mají bohové sídla svá jako *Gaia*, *Déméter*, *Dionys*, *Nymphy* a t. d.

Nymphy bydlí buď u zřídla vod a nazývají se: *Najadky*; neb bydlí v horách a slují *Oreadky*, aneb v lesích a hájích a jmenují se *Dryadky*.

Bohové shromáždění v Olympu

IV. Také v *podsvětí* jsou u *Hada* a manželky jeho *Persephony* nižší bohové *Erynie*, *Poiny* (tresty a jiné hrůzné bytosti).

Starí Řekové znali mimo bohy vyšší a nižší ještě *polobohy* neboli *Héróy*; oni přičítali některým smrtelníkům, kteří se v životě velikými činy vyznamenali a tím pokolení lidskému se zavděčili — božský původ, buď po otci neb po matce a takové hrdiny nazývali *polobohy*. Na takové polobohy zvláště bohaty bývají báječné, předhistorické doby každého národa a proto obvyklé doby ty *héroickými* se nazývají.

O PŮVODU ČLOVĚKA A JEHO POMĚRU K BOHŮM.

Řekové neměli jasného názoru o původu člověka. Jejich důmysl, zdá se, málo o to se staral. Jedni praví, že bohové stvořili pokolení lidské; Hesiod a Pindar vyprávějí, že bohové a lidé stejného jsou původu povstavše ze společné všech *Matky Země*.

Bohové a lidé bydleli prý z počátku pospolu, vespolek se milující, avšak zpupnost a pýcha lidská přivedly to tak daleko, že bohové vždy více od lidí se odvraceli a naposled i docela je nenáviděli.

Stvoření člověka.

Nejdůmyslnější a nejrozšířenější báje o stvoření člověka jest báje o *Prométheovi*.

Prométheus, syn Titánovce Iapeta, dostal se jednou přispěním Pallady Athény, která jej do štítu svého schovala, do Olympu. Tam, nejsa nikým zpozorován, ukradl z vozu slunečního oheň a utekl. Nyní jal se dělati, tak jak to v nebi viděl, z hlíny a vody lidské podoby, které božským ohněm oživoval. Tak povstalo pokolení lidské na zemi, které jedině bohům se podobá mezi všemi tvory, přímou postavu má a zrakem svým vždy k nebesům hledí. Bohové a lidé učinili spolek a smlouvu, v níž vyřknuto bylo, že bohové lidem budou dobrodinci

a ochranci, lidé za to že jim božskou mají prokazovati poctu. Na potvrzení obapolné této smlouvy měla býti dána oběť. Prométheus obětoval jakožto zastance lidí, svých miláčků, velikého býka, rozřezal jej na kusy, dal na jednu hromadu maso a vnitřnosti, přikryv to kuží. na níž položil ještě nejhorší částku t. žaludek; blavu, kosti a hnáty složil na druhou hromadu, krásně vše upravil a tukem to obalil. Na to vyzval Zeva, aby z obou částí jednu si zvolil. Zeus prohlédnuv lesť Prométheovu, že chce co do rozumu s ním zápasiti, vybral si zúmyslně část horší, řídě se zevnějším pohledem proto, aby měl příčinu nenáviděné pokolení Prométheovo potrestati.

Pandóra.

Podvodem domnělým rozhněván. vzal pak miláčkům Prométheovým oheň nebeský. Podruhé odvážil se Prométheus na Olymp; ukradnuv tam zase oheň, přinesl ho v metlovce na zemi a daroval ho opět lidem. Z toho se rozhněval Zeus ještě prudčeji, a aby pokolení lidské potrestal, nařídil Héphestovi, aby z hlíny vytvořil krásnou pannu vnaďnou, kterouž pak oživil. Všichni bohové přišli, aby ženu tu obdarili. Héra jí dala vznešenost, Athéné moudrost, Afrodité krásu, Artemis všelike vnady, Hermés lichotivou řeč, a do srdce lesť a lež. Zeus pak posléze daroval jí skříni, v níž uzavřeno bylo její věno. Poněvadž tato žena svůdné krásy ode všech bohů něčím byla obdařena, obdržela jméno *Pandóra* (= vším obdařená). Hermés ji uvedl do světa k Prométheovi. Zeus myslil, že Prométheus krásou nevidanou se poplete, Pandóru za ženu pojme a skříni s věnem otevře, z níž

pak všechno zlo na zemi se vyhrne. Prométheus ale vida dar božský, nepřijal ho z prozřetelnosti a zapudil Pandóru. Pandóra odešla na to k bratru jeho Epimétheovi nerozváznému — a hle! tento dal se krásou její omámiti a pojal ji za ženu i přes varování Prométheovo. Jak mile otevřel skříni, aby z ní vzal věno, hrnuly se na tento svět všechny svízele a pohromy lidské, jako smrtelnost, nemoce, neštěstí, křehkost, neduhy a p. Epimétheus rychle se zpamatoval, zavřel osudnou skříň právě v čas. zůstalať v ní ještě Naděje na potěchu nešťastným. A tak přišlo dle názoru řeckého ženou všechno zlé na svět.

Prométheus ale neušel přece trestu pro krádež ohně; Hermes, posel bohů, odvedl jej do Kavkazu, kdež na skálu byl přikován; orel vyžíral každodenně játra jeho, a co za dne vyhlodal, to za noc opět narostlo. Konečně zahubil Héraklés, nejmilejší syn Zevův a největší rek mezi lidmi, orla, přelámal okovy, osvobodil Prométhea, vzal jej s sebou a prosil zaň u otce svého. Zeus odpustil nyní Prométheovi a vzal jej mezi polobohy. — Prométheus bývá vyobrazen, jak sedí u nádoby hlinou naplněné, z níž právě lidi formuje; aneb jak je na Kavkaze přikován a orel mu játra klobe.

Herkules osvobozuje Prométhea.

A tak se stali lidé takovými, jací nyní jsou; mají jiskru božskou v sobě, ale podrobeni jsou všelikému utrpení a bídě; vzdorovitě, vypínavě a přec jen křehké pokolení. Staletí žili lidé zdokonalující se jak ve vědomostech tak i v hrdosti, až rozhněvaný Zeus nad zločiny jejich si předsevzal celé pokolení *potopou světa* vyhladiti — viz Deukalión a Pyrrha. —

Bohové, v jejichž moci člověk po celý život jest, napomáhají mu ve všelikých nesnázích a poskytují dary štěstí, aneb zase trestají jej a vrhají v záhubu, když proti nim se provinil. Proto musí člověk bohy

etiti. zákonům jich se podrobovati, a ochrany a přízně jejich modlitbami a oběťmi se doprošovati; když ale hněv jejich na sebe uvalil, tu třeba, aby hojnými *oběťmi* je udobřil a takto jisté záhuby se uchránil.

Život lidí pozemských nebyl vždy stejně blažený. Homér velebí šťastný věk dávných héroů, porovnává je k době nynější. daleko horší. Člověk sklíčen útrapami života v přítomnosti, rád si zpomíná na minulé leta dobře zažilá, snívá tím raději o dobách dávných, blažených, kde lidem bez namáhání a útrap všeho se dostávalo, čeho bylo ku klidnému a bezstarostnému životu třeba. Z toho povstaly báje o *věku zlatém* za panování Krona. Tenkrát žili lidé věk dlouhý bez nemocí a neduhů, ve vši svornosti a lásce. Smrt jejich podobala se krásnému snu. Po tomto věku nastal *věk stříbrný*. Sil tělesných ubývalo, život se krátil a malý neduh přicházel na člověka. Pokolení toto zahladil Zeus, poněvadž ochabovalo v povinné bohům úctě a stvořil *věk měděný*. Lid věku toho byl divočejší, liboval si v bojích a válkách a tak přílišnou touhou po činech násilných zahubil sám sebe. *Věk héroův* byl předešlého lepší a spravedlivější. Héroové bojovali okolo hradeb Theb a Troje a z větší části tam také padli. Pátý věk jest *věk železný*; život ten jest plný práce a namáhání, plný neduhů a nemocí, plný zpupnosti a nespravedlnosti. — Jiní básníci (Vergil) udávají věky dva, jiní (Horác) tři, jiní (Ovid) čtyry.

OBĚTI A MODLITBY.

Obětování bohům je od jaktěživa hlavní část výkonného náboženství. Jako u všech národů tak také u Řeků a Římanů byly *oběti* přerozmanité; byly 1. buď *nekrvavé*: ovoce, obilí, med, víno, pečivo, přerozmanité nádoby a nářadí, kadidla a p. aneb byly 2. *krvavé*; v oběť byla dávána také zvířata, o kterých lidé věděli, že jsou tomu neb onomu bohu milá; někde přinášeli bohům také lidské oběti, jako k. p. na Tauridě. Která zvířata byla jednotlivým bohům milá, bude později pověděno, zde podotýkáme jen všeobecně, že podzemním bohům vždy jen zvířata černé barvy obětována byla; že zvíře muselo býti zdravé a bez vady, rozumí se samo sebou.

Obětníci přicházeli do obětnice čistě umyti a oblečení, hlavy majíce ověncené; i obětní zvířata přiváděli ozdobená věnci a stužkami. Za obětí nesli košík s nožem obětním a prážmem, obešli s tím oltář se strany levé na pravou, pokropili sebe a oltář vodou svěcenou, ustríhli pak zvířeti chlupy na hlavě a prážmem posypali mu hlavu. Na to

vzývali boha a zabili zvíře, držíce mu hlavu vzhůru, bylo-li obětováno nebešťanům, aneb dolů, obětováno-li bohům z podsvětí. Nohy, vnitřnosti, chlupy z hlavy a kůži spalili v ohni obětním, do něhož také olej vlévali; ostatní maso pak připravili a snědli obětníci; také posílány kusy masa přátelům a známým. Při velkých obětech, *hēkatombách* zvaných, byl celý národ častován. Masa ze zvířat bohům v podsvětí obětovaným nesměli však požití; rozsekali je a spalili; krev zachycenou v důlek zakopali.

Římané měli skoro tytéž obětní obřady jako Řekové.

Při velkých slavnostech táhli krásně oděni obětníci k oltáři na veřejném místě postavenému. Obřadník vyzval nejvyššího kněze, aby se vši zbožností oběť vykonal a napomenul lid, aby se tiše choval. Nato přivedli sluhové ověncená zvířata k oltáři, kdež jim nejvyšší kněz hlavu vínem a pramenitou vodou polil, pražinem i kadidlem posypal, při čemž kolem stojící obětníci s rukama na oltář položenými předepsané modlitby vykonávali. Kněz ustříhl pak zvířatům chlupy na hlavě a hledě stále k východu, jel nožem obětním zvířeti po hřbetě, načež zvolal: „Zvíře jest posvěceno.“ Ze zabitého zvířete byla krev s kadidlem, vínem a pražmem smíchána a na oltář obětní vylita.

Obřadník přikročil, aby nožem vnitřnosti vyndal (rukou se jich dotknouti nesměl nikdo) a je věstcům (*haruspices*) ku prohlédnutí odevzdal, zdali totiž zvíře to jest bohu milé; nebylo-li, muselo býti obětováno jiné. Když byl kněz třikráte v průvodu oltář obešel a s pozdvíženými rukama k bohu se pomodlil, byly ku oběti určené části moukou a kadidlem posypány, vínem polity, do košů pak vloženy a na oltáři spáleny. Po dokončených obřadech odebrali se obětníci ku slavnostní hostině.

Modlitby byly krátké a vždy jen k tomu bohu posílány, od kteréhož rozhodnutí záviselo; nejvíce modlili se Řekové k Zevovi, Apollónovi a Athéně. Po každé byli prosebníci prozřetelní a oslovili boha slovy: „Kdožkoliv jsi,“ „kteréz přijímá tobě milejší,“ aby snad špatným pojmenováním na sebe hněv boží neuválili.

Obyčejně se modlívali Řekové v stoje před sochou boha, a jen v největší ouzkości klekali a nohy boha objímali. Pod širým nebem obraceli se obličejem k východu a zvedali ruce k nebi, když se modlili k nebešťanům; vzývající však bohy z podsvětí, kladli ruce na zemi. Polibky bohům po ruce posýlati bylo zvykem, a Theophrast vypravuje, že pověřiví lidé nešli nikdy kolem posvěcené

sochy Hermovy na křížovatkách postavené, aby ji byli drobet nepolili olejem, před ní nepoklekli a polibek jí neposlali.

Platonická modlitba k bohu Zevovi byla: „Zeve, bože náš, dej nám vše dobré, ať je od tebe žádáme nebo ne; co ale je zlého, odvrát od nás, když i tebe o to neprosíme!“

Zvláštní druh modlitby bylo proklínání. Modlíci se prosil bohy, především bohy v podsvětí, aby zkázou zachvátili jeho aneb státu škůdce. Při takovéto klatbě obrátil se v Athénách vždy kněz obličejem k západu a točil v povětří látkou červenou.

Ganymédés.

Zeus a Héra.

NEBEŠTANÉ.

1. ZEUS lat. JUPITER.

Zeus, u Římanů *Jupiter*, nejmladší syn Krona a Rhey — proto i *Kronidés* (Kronovec) nazván — jest nejvyšším vládcem nebes a země, původcem světla a všech zjevů nebeských, jako hromu, blesku a bouře (*Jupiter Fulminator*, *Tonans*), krásného počasí (*Serenator*) i zúrodnujícího deště (*Jupiter Pluvius*); on jest otcem bohův a lidí, původcem jejich osudu a ochrancem řádu světového, při čemž nápomocny jsou mu Hóry, bohyně počasí a pravidelného střídání se částí ročních. On jest najmocnější a nejmoudřejší mezi všemi nesmrtelnsky. Svráštíli čelo a stáhne obočí, otřásá se strachem země; vůlí svou ničí aneb staví a zvelebují města, ochraňuje zemská práva, dbá na pořádek, ustanovuje a sesazuje krále, chrání jejich moc, tresce přísně ty, kdo věrnost, pravdu a právo násilně ruší. Ve zvláštní ochraně má pří-

sahu — *Jupiter Hospitalis* — a pohostinství. Jeho jsou všechny věci, lidé i bohové poslušni a podrobují se ve všem jeho moci. Bohové povstanou z křesla svého, jak mile do shromáždění bohů vejde, aby se s nimi o vládě světa poradil, a při tom přec má každý bůh neomezenou vůli svou. On jest dobrodincem chudých, zbožných a opuštěných lidí, kterýmž se ukazuje v rozličných podobách, buď co člověk, neb jako orel, labuť, býk, zlatý déšť, oslňující záře a j. Při tom všem jest ale Zeus jako jiní podroben vlivu vyšší moci, nevyzpytatelného osudu — *Moirá* lat. *Fatum* zvaného, a co byl přísahal při řece Stygu, musí splniti. Při tom všem ale jest, ač všechno ví, podroben zaslepenosti a klamu (*Até*).

Sídlem Zevovým jest *Olymp*, strmý vrch, kterýž vrcholy svými nad oblaky vynikaje do nebe zasahá; na tom nejvyšším temeni má Zeus palác svůj. Nebem jeho jest tedy vzduch a říše oblaků, odkudž déšť, sníh a krupobití sesylá, blesky metá a hřímá. Často sestupuje Zeus s výše své, aby navštívil zemi, buď sám, buď ve společnosti jiných bohů a přesvědčil se o počínání lidském.

Manželka Zevova jest *Héra* lat. *Iuno*; dříve ale než s touto se zasnoubil, připisuje mu báje ještě jiné manželky, a sice:

Métis (moudrost) Okeanidku; protože *Fatum* mu předpovídalo, že mu porodí syna, který bude mocnější než on. spolkl ji Zeus a z jeho hlavy napotom vystoupila *Pallas Athéné* lat. *Minerva* — viz tam. —

Themis (spravedlnost), která porodila *Astraeu* neboli *Diké* a *Hóry*. *Héra* lat. *Iuno* sestra Zevova byla nejmilejší jeho společnice, stojíc co do důstojnosti jemu po boku. Dlouho nechtěla vyslyšeti prosby Zevovy, až konečně lstí ku sňatku donucena byla. Kdysi procházela se *Héra* samotna opodál *Olympu*; najednou spustil se silný liják. Zeus v kukačku proměněn, a deštěm úplně promoklý, utekl se ku *Héře*. Útlocitná *Héra* ujala se domnělého nebohého ptáka, vzala jej do ochrany své, a ošetřovala jej. Až když bohové ostatní na to se dívajíce usmívali se, poznala, ale již pozdě, klam tento. Aby ušla uštěpačným řečem bohův ostatních, svolila konečně ku sňatku se Zevem. Slavná byla svatba; všichni bohové nebe i země byli ku veselí pozváni a přinašeli snoubencům skvostné dary, z nichž nejznamenitější byl dar *Gaiin*. Na povel její vyrostl ze země strom se zlatými jablky, který na konci světa, u *Okeanu*, stál a *Hesperidkami* strážěn byl. Všichni pozvaní přišli, jen nympha *Chelóné* nepřišla. Rozdurděn nad nesetrností takovou, poslal k ní Zeus posla bohů *Hermu* (Merkur), který, když ji našel

v domku jejím při břehu řeky, srazil ji do řeky i s domem. Byla proměněna v želvu a nosí proto domek svůj stále na sobě. (Řecké (Chelóné = želva.)

Děti Iunoniny jsou: *Hébé*, *Arés* (lat. Mars) a *Héphaistos* (lat. Vulkan).

Zeus ale měl mimo Hérú ještě nejen jiné bohyně za manželky. On také se přibližoval ve všelikých podobách i krásným dcerám lidského pokolení, pročež naň Héra žárlila a Zeus se s ní proto často sváril. Tak porodila: *Déméter* Zevovi *Persephonu* (lat. Proserpinu); *Létó* — *Apollóna* a *Artemidu* (*Dianu*); *Dióné* — *Aphroditu* (*Venuši*); *Mnémosyné* *Musy*; — *Eurynóme* *Charitky*; — *Semelé* *Dionysu*

Hóry.

(*Baccha*); — *Maja* *Herma* (*Merkura*); — *Alkméné* *Hérakleá* (*Herkula*); *Danšé* — *Persea*. Mimo to odvozovali ještě jiní polobohové a věhlasní mužové původ svůj od nejvyššího boha. Únos *Evropy* viz: *Kadmos* a založení *Theb*.

Proč dávali básníci Zevovi a i jiným bohům více manželek? Tato nejtemnější stránka bájesloví, která nedůstojna je božstva, a na níž i lidé pohoršení nalézají, dá se objasniti takto: 1. V rozličných krajinách rozličně ctili lidé toho a onoho boha; v každé takové báji měl bůh Zeus vždy jen jednu manželku; když ale časem svým básníci vypravovali báje tyto co stejně oprávněné jednu vedle druhé, povstala z toho tato pozdější směsice. 2. Mnozí velmožové odvozovali rádi ve své

marnivosti původ svůj od některého boha, ponejvíce Joviše, a dávali si prokazovati poctu božskou.

Nejdůležitější činy Zevovy jsou:

Únos Ganyméda. Ganymédés byl syn trojánského krále Trosa a nymphy Kallirhoé. Zeus zamiloval si jej pro nevidanou krásu a když jednou na pohoří Idě honil, poslal proň svého orla, který jej na Olymp unesl; na Olympu učiněn jest číšníkem bohů. Zarmoucenému otci daroval Zeus za náhradu krásné spřežení koňů nehynoucích. Aby se přesvědčil, jak lidé na zemi bohy své ctí a jich poslouchají, vydal se Zeus častěji v rozličných podobách mezi ně.

Philémón a Baucis. Na svých cestách přišel Zeus se synem svým Hermem do Phrygie. Žádali přístřeší u bohatých a zámožných, všude

Hécé.

ale byli odbyti; konečně přišli ku malé odlehlé chaloupce, ve které bydleli stařec *Philémón* se svou stařenkou *Baucis*. Lidé tito byli chudí a bohobojní; přivítali neznámé vznešené hosty co nejpřívětivěji a hleděli je vším možným uctíti. Horlivá stařenka přinesla poslední štipec mouky a krapet oleje, aby jídlo přistrojila; jak ale se podivila, když vždy tolik mouky i oleje v nádobách shledala! Poznala, že vyšší jakési bytosti jsou neznámí hosté. Chtěla jim připraviti za pokrm to nejlepší, co doma měla, husu; když ji ale chytiti chtěla, utekla tato křídle pod nohy Jovišovy.

I prosil za zvíře toto Zeus, aby mu byl život zachován, jelikož k němu se v ochranu uteklo. Při rozchodu dal se bůh poznati a vyzval dobrosrdečné tyto lidi, aby si vyřknuli prosbu. „Ničehož nežádáme, leda to, abys nás, bože, oba najednou na onen svět povolal.“ Čeho si přáli, stalo se. Zeus potrestal celou krajinu potopou, jen chaloupky *Philémónovy* ušetřil, proměniv ji v chrám, v němž po dlouhá léta *Philémón* a *Baucis* služby kněžské konali. Když jednou oba jsouce již ve vysokém stáří, před chrámovými dveřmi stáli, vyplnil Zeus jejich prosbu, proměniv *Philémóna* v dub a *Baucis* v lípu.

Lykaón, král Arkadský, měl 50 synů, kteří v darebáctví a prostopášnostech tak vynikali, že byli postrachem celé krajiny. Zeus přišel jednou na svých cestách do krajiny této a protože již byl večer,

žádal *Lykaóna* za pohostinnost; dal dosti zřejmě božství své na jevo. *Lykaón* a synové jeho si toho však nevšimli a chtějí se o božství jeho přesvědčiti, dali hostu svému k jídlu maso ze zavražděného otroka. *Zeus* rozhněván nad nelidskostí takovou, zapálil blesky svými palác prostopášníků těchto a proměnil *Lykaóna* i jeho 50 synů v žravé vlky. Přesvědčiv se tak o nešlechtnosti lidí, umínil si celé pokolení zahubiti a nové stvořiti.

Zeus Olympický.

Deukalión a *Pyrrha*. Když *Zeus* se navrátil z cest svých do Olympu a vypravoval o nešlechtnosti a zločinech všeho lidu, usnesli se bohové zničiti potopou pokolení toto. Jen *Deukalión*, syn *Prométheův*, a *Pyrrha* manželka jeho, dcera *Epimétheova*, měli býti zachráněni, proto že byli zbožní. Na povel božský vstoupili *Deukalión*

a *Pyrrha* do lodice a zachovali si život, když celé Řecko potopou trestáno bylo. Za devět dní voda opadla a loď Deukaliónova zůstala státi na hoře *Parnassu*. Zachránění šli do věštírny Delfské, aby si vyprosili od bohů radu, co činiti mají, a jakým způsobem by opět nové pokolení povstati mohlo. Themis, která tehdež věštby vydávala, odpověděla: „Zastřete obličej svůj, vezměte kosti matky své veliké a házejte je za sebe.“ Dlouho přemýšleli o smyslu věštby, až Deukalión poznal, že kosti matky veliké jest kamení země. Učinili, jak jim veleno a hle, z kamenův *Deukaliónových* stali se *muži* a z kamenův, jež *Pyrrha* házela, *ženy*, — a tak znova byla země zalidněna.

Pocta. Zeus požíval u Řeků největší úcty. Ve všech skoro městech měl své chrámy. Nejznamenitější byly: věštírna v Dodóně a chrám v městě Olympii, v krajině Elis. V Dodóně, v Epiru, měl Zeus od nejstarších dob věštírnu rozhlášenou. V nádherném chrámě byli dva sloupové, na jednom nádoba měděná, na druhém podoba dětská držíc bič, ze tří malých kovových řetízků spletený. Foukal-li vítr, bily řetízky v nádobu a ze zvuků těch se věštilo. Důležitější však byl dub v posvátném háji, jehož větví a listí tajemné šumění vůli *Zevovu* věštilo; také se věštilo zde z letu posvátných holubic, které na dubu *Zevově* obývaly. Kněží této věštírny nazývali se *sellové*: neumývali si nikdy nohou a spávali na holé zemi. Po zřízení odpovědnice v Delfech, kde Zeus ústy Apollónovými vůli svou na jevo dává, pozbyla věštba Dodónská vážnosti, až pak po rozšíření náboženství křesťanského úplně zanikla.

Ve velké vážnosti a úctě byl jak u Řeků tak u Římanů bůh *Ammon*, jehož orakulum stávalo v Libycké poušti. Od pradávna posílali tam tito národové posly své, aby budoucnost zvěděli, dary přinášejíce. Jupiter Amiron byl především bůh stád a pastvisk a proto bývá vždy vyobrazen s rohami po obou stranách hlavy. Kolem věštírny stávaly domy kněží; u prostřed stála trojnásobná pevnost, v ní palác královský, chrám a posvátný pramen slunce, jehož voda byla v poledne chladná, ráno a večer vlažná, o půl noci horká.

Zakladatelové toho chrámu byli prý Herkules a Bacchus, když na cestách svých do Indie v poušť Libyckou zabloudili, kdež by byli žizní zahynuli, kdyby na jejich prosby jim byl neseslal Zeus beránka, který je ku pramenům vody dovedl.

Alexandr Veliký přitáhnuv s vojskem svým do krajin těchto, vyhlásil se zde za syna Ammonova.

Také na ostrově Kretě v jeskyni hory *Idy* měl Zeus svou věstbu.

Největší oslavy však dostalo se vševládcí tomuto v krajině Elis, kde ve městě *Olympii* měl nejnádhernejší chrám s tak krásnou sochou, ze zlata a slonové kosti od Pheidia zhotovenou, že ku sedmi divům světa *) počítána byla. V krajině této odbývaly se na počest Zeva každý *čtvrtý rok hry olympické*. Hry tyto byly ze všech her a národních slavností nejdůležitější; ony byly páskou, jíž Řekové v jeden celek se poutali a jimiž se budilo vědomí, že i přese všechnu rozptýlenost politickou jedním a týmž národem jsou. Za původce her olympických považován byl Héraklés. Více než jedno století byly hry tyto nepatrné; teprve r. 777. př. Kr. staly se důležitými a provozovaly se každého čtvrtého roku až do r. 392. po Kr. Po všech státech oznamovali hlasatelé počátek slavnosti. Každý Řek kromě vinníků směl na nich podíl bráti. Dokud hry tyto trvaly, musel panovati všeobecný mír, všechny sváry a soudy utíchly a bylali válka, byla na ten čas zastavena. Krajina Elis sama pokládala se za posvátnou a nedotknutelnou, protož musela vojska, chtěje táhnouti Elidou, na hranicích skládati zbraň. Slavnosti samy trvaly pět dní od 11.—16. měsíce Hekatombaionu (července) a skládaly se ze dvou částí: 1. z průvodů, obětí a hodování, 2. ze zápasův. Tyto byly buď gymnastické aneb jízdy o závod. Čest vítězství nepřipadala však jezdcí neb vozkovi, alebrž majiteli koní a vozu. Vítěz byl ověnčen věncem olivovým. Hlasatel provolával jméno a rodiště vítěze, a jména jejich zaznamenávala se na sloupech chrámu Zeva olympického. Vítěz obětoval na poděkování bohům oběť. Ještě větší sláva očekávala vítěze v otčině. Průlomem ve hradbách města vjel vítěz olympický ve čtyřspřežném voze a bral se blavními ulicemi, provázen jsa příbuznými a přáteli do chrámu a pak do otcovského domu. Vítězové byli zbaveni všech poplatků státních a měli právo zasedati při brách veřejných v prvních lavicích. V Athénách dostávali vítězové po 500 drachmách a doživotní zaopatření v Prytaneu. Podlé her Olympických nazývána doba 4 roků *Olympiada* a podlé těchto olympiad počítali Řekové letopočty své.

*) *Sedm divů světa* nazývali staří národové ony předměty, které krásou svou neb velikostí, neb dovedností, pevností a p. nad jiné předměty vynikaly, tak že se zdálo, že lidská síla a dovednost ku zbudování jejich nestačily, že jen zázračným způsobem vytvořeny byly. Tyto znamenité předměty byly: 1. Egyptské pyramidy. 2. Babylonské zdi. 3. Visuté zahrady Semiramidiny. 4. Dianin chrám v Ephesu. 5. Jupiterova socha v Olympii. 6. Kolos na Rhodu. 7. Mausoleum (= náhrobek Mausólův) v Halikarnassu.

Neméně slaven byl *Jupiter* v Říme. maje hlavní chrám na *Kapitoliu* — odtud *Capitolinus*. — Jemu na počest konány slavnosti *ludi Romani* (hry římské) v měsíci září, a *ludi Magni* (hry veliké) a j. V obět dávání mu byli mladí, jhem ještě nedotknutí býci, barvy bílé. Při zvláštních slavnostech obětovány Jupiterovi *hékatomy*, t. j. 100 kusů obětí.

Obraz. Zeus vyobrazoval se jakožto statečný, vážný muž s korunou na hlavě. V jedné ruce má žezlo, v druhé blesky. Sedí na trůnu. U jeho nohou dlí zamilovaný jeho pták, orel, který v zobanu také blesky drží. — Nejdůstojnější podobizna Zevova byla v Olympii od Pheidia zhotovená ze zlata a slonové kosti. Trůn a plášť Zevův třpytily se zlatem a jinými lesklými kovy, drahokamy a živými barvami. Sedící bůh byl asi 25 metrů vysoký a dotýkal se hlavou skoro až stropu chrámového. Hlava byla ozdobena olivovým věncem, jakožto symbolem odměny za vítězství při hrách olympických. Obličej byl ideal řecké mužné, velebností božskou však zvýšené krásy. Svrchní část těla byla nahá, ostatní tělo přikrýval řásný plášť, který dosahoval až k nohouni sandály zlatými opatřeným, jež spočívaly na stoličce zlatými lvíčky držené. V pravé ruce držel Zeus bohyni vítězství, jak se právě k němu sklání, chtěc hlavu jeho věncem ozdobiti; v levé držel žezlo. Za křeslem vyčnívala ona tajuplná panna se lvím tělem *Sphinx*. Socha tato byla tak dokonalá a důstojná, že básník jeden při pohledu na ni se tázal: „Vystoupil Pheidias do Olympu, aby Zeva viděl, anebo sestoupil Zeus s nebe, aby Pheidiovi tvář svou ukázal?“ Každý Řek považoval to za velikou nehodu svého života, nebylo-li mu dopřáno vzácnou sochu tuto vlastnímá očima zřítí. Ze stromů posvátný mu byl dub a mezi ptáky orel.

Jupiter Ammon.

Zeus Dodónský.

Iunonina hlava.

HÉRA lat. IUNO.

*H*éra, nejstarší dcera Krona a Rhey, tudíž sestra, ale i manželka Zevova, jest *královnou nebes*, ochranitelkou *manželství* a *čistoty* a nazývá se proto řec. *Gamélia*, lat. *Pronuba*.

Jsouc *královnou nebes* a manželkou nejvyššího boha, požívá mezi všemi bohyněmi největší úcty a vážnosti; ano Zeus sám brává s ní radu a sděluje jí záměry své; vejde-li do shromáždění bohů, vzdávají tito povstáním patřičnou jí čest. Když bohyně s krásnými kadeřemi a bělostkvoucí šijí v celé své kráse a důstojnosti se objeviti chce, tu vykoupavši se v ambrosii a natřevši tělo své nebeským olejem, jehož vůně v celém Olympu se rozšíří, obléká se v krásný oděv, jež jí Athéně byla zhotovila, sepíná ho zlatými sponkami a stáhne bohatě ozdobeným pásem; uši pak okráší krásnými náušnicemi, hlavu zahalí ve stkvoucí se jako slunce závoj a pod lesklé nohy uváže krásné sandaly. (Hom. II. 14; 170—186.) Sklání-li se k zemi, předchází ji Iris a „sedmi-barevná duha“ a po ní táhnou pávi její vůz. Když se však hněvá, zachvívá se Olymp. I ona zasedá vedlé královského chotě svého na zlatém stolci a sesílá také hromy, blesky, déšť a bouře na zemi, ničeho

však nezřídí proti Zevovi; neboť jako mužova síla větší jest než síla ženina, tak jest i moc Zevova vyšší, než moc Iunonina.

A není vždy mír a shoda mezi manžely. Žárlivost, neústupnost, a vzdorovitost Hérina zavdávají často příčiny k nepokojům a různicím v manželství. Héra pronásleduje všechny manželky a milky manžela svého jakož i jejich dívky krutostí největší a vylévá si na nich svůj hněv. Nejvíce zakusil od ní *Héraklés* — viz tam. Když jednou se plavil po moři, uspal bůh *Hypnos* Zeva, načež Héra strašnou bouří na moři

spůsobila, chtěc zabladiti nenáviděného Héraklea. V nebezpečí tomto volal Héraklés k otci svému o pomoc. Zeus procítl, a spatřiv co se stalo, rozhorlil se na Hérú tak, že ji pověsil za ruce zlatými řetězy k nebi a na nohy jí přivázal těžkou kovadlinu. Boha Hépchaista, který matku z nemilého postavení vysvoboditi chtěl, shodil Zeus s Olympu.

Létó čili *Latónu* pronásledovala neustále, proklela zemi, která by jí odpočinku popřála, a stvořila ukrutného draka, který ji neustále pronásledoval. Konečně se nad nebohou bohyní ustrnul Poseidón, vrazil třířozcem svým do dna mořského a ostrov *Délos* se ukázal na povrchu hladiny; protože na něm nelpěla kletba Hérina, nalezla zde *Latóna* odpočinku a porodila dívky dvě, *Apollóna* a *Artemis*.

Io, dcera *Inacha*, boha řeky, byla velice sličná. Zeus se do ní zamiloval; když ale jedenkrát se s ní bavil a žárlivá Héra se k nim blížila, proměnil Zeus *Ionu* v krásnou bílou krávu. Héra majíc tušení

o tom, vyžádala si ji darem a dala jí za strážce stookého draka „*Arga*“. Zeus vyslal boha *Herma*, aby *Arga* zničil. *Hermés* převlečen za pastýře, přiblížil se k němu a pískal krásné písně na píšťalu svou tak dlouho, až ponenáhlu všech sto ok usnulo, načež pak mu utal hlavu srpem. Héra velice želela svého *Arga* a stvořila z jeho krve páva, na jehož peří všech sto ok vsadila. Z pomsty potřeštila Héra ovádem krávu „*Ionu*“ a pronásledovala ji po celé zemi, až tato konečně v Egyptě na přímlovu Zevovu od Héry bývalou svou podobu lidskou

Héra.

obdržela a pod jménem *Isis* ctěna byla. Syn její *Epapos* stal se později králem Egyptským.

Kallistó, dcera *Lykaóna*, krále Arkadského, společnice *Artemidina*, porodila *Zevovi* syna *Arkada* a byla od *Héry* v medvěda proměněna. Syn *Arkas*, náruživý střelec, byl by ji v lesích zastřelil, kdyby jej byl *Zeus* rychle v medvěda neproměnil; oba vzal pak mezi hvězdy. *Héra* z toho se rozzlobila a vyřkla na hvězdy ty kletbu: „aby nikdy z oblohy nezašly“ — a proto prý vidíme hvězdy tyto malého a velkého medvěda (malý a velký vůz) na obloze naší neustále.

Semelé, dcera *Kadmova*, byla milka *Zevova*. Žárlivá *Héra* přišla k ní jednou v podobě staré babičky, bývalé kojně *Semeliny* a namluvila jí, když tato se jí se svou tajnou láskou svěřila, že je od milence svého podváděna. „Není to bůh“, pravila *Héra*, „jest to jen obyčejný smrtelník; je-li ale v pravdě vyšší bytostí, žádej od něho, aby se tobě jakožto bůh přiblížil.“ *Semelé* počala nedůvěrovati *Zevovi* a při nejbližší návštěvě žádala na něm, aby se jí v božské bytosti objevil. Čím více *Zeus* se namáhal *Semelé* vymluviti nerozmyšlenou prosbu, tím více mu ona nevěřila, až jej i z podvodu vinila. Když jej byla upamatovala na přísahu, kterou jí při „*Stygu*“ přísahal, že každou totiž prosbu její splní, — musel *Zeus* slibu dostáti. Objevil se jako Bůh — a *Semelé* nemohouc záři takovou snést, shořela. Jen synáček její *Bacchus* byl zachráněn.

Jednou potrestal *Zeus Hérinu žárlivost*. Když trpké kdysi mu činila výčitky a ve zlosti trůnu se odřekla, svolal *Zeus* všechny bohy v poradu a zvěstoval jim, že jinou vyhledal si nevěstu, ukázav na bohyni závojem zastřenou na trůnu sedící. *Iris* spěchala ihned domů, aby to své velitelce pověděla. Rychle přiběhla *Héra* do shromáždění, ostrým krokem spěchala ke trůnu a strhla s něho nenáviděnou nevěstu — závojem zahalenou loutku!

Sama se zasmála s ostatními bohy žertu tomu a zasedla zase na trůn svůj.

I marnivá byla *Héra*. Proto že jí *Paris* nepřirknul jablko — viz válka trojanská — mstila se mu *Héra* tím, že proti *Troji* bojovala.

Ve všech těchto bájích tají se význam hlubší. *Héra* jakožto choť *Zevova* naznačuje oživující, ale nestálý živel moci nebeské, vzduch; svornost a různice jsou obrazem střídání se jasné a pošmurné povětrnosti.

Pocta. Po celém Řecku a celé *Italii* byla *Iuno* především od žen ctěna. V Řecku měla nejvznešenější chrám v městě *Argos*.

V krajině Elis dávaly řecké paní hry, eleiské zvané. V Římě stál krásný chrám Iunonin na vrchu Esquilinském, a o Kalendách měsíce března odbývaly se slavnosti, na nichž jen panny a počestné matrony podíl bráti směly; proto sluly *Matronalia*.

. *Obraz.* Od umělců představovala se Héra jakožto statná, krásná paní vážného vzezření ve stkvostném rouchu, majíc na hlavě korunu Hórami a Charitkami zdobenou (někdy má závoj hvězdami posetý) a v ruce žezlo, u nohou jejích je kukačka neb páv; jede-li na voze, jsou v něm pávi zapřaženi.

Iris.

Akropolis a Parthenon v Athenách

PALLAS ATHÉNÉ lat. MINERVA.

Pallas Athéné jest dcera boha Zeva.

Když Zevovi prorokováno bylo, že Métis mu porodí syna, který jej s trůnu svrhne, pohltil, aby se tak státi nemohlo, Métidu, načež dostal

tak veliké hlavy bolení, že nemoha bolest tuto snésti, zavola! Héphesta, aby mu širočinou hlavu rozpoltil. Země duněla, moře bouřilo, klenba nebeská se otrásala, den se zatemnil a hle! z hlavy Zevovy vyskočila Pallas Athéné v plném brnění s napřaženým kopím. Dle těchto bájí objevuje se Pallas Athéné jakožto bohyně *moudrosti, vítězné války*, s příjmím *Niké*, i *domácích ženských prací*, s příjmím *Ergané*.

Jsouc bohyní moudrosti ochraňuje vědy a umění; zosobňuje moudrost Zevovu, jest jakoby druhou jeho bytostí. On s ní jako se svou myslí rozmlouvá, na nejvš ji miluje a vždy jí po vůli bývá. Ona zná všeliké práce umělé i mužů i žen; bdí také nad právem, soudy, sněmy a ústavou; stará se též o blaho všech moudrých a statečných mužů, je živitelkou snaživé mládeže a dbá o rozkvět bratrství a rodin. Proto: Athéné stále provází *Héraklea*, pomáhá jemu při těžkých pracích; také Perseovi přispívá, když useknouti má strašlivou hlavu

Medusinu, kterouž si pak dá na svůj štít „Aegis“, začež se nazývá *Gorgophoné*. *Argoplavce* doprovází a ochraňuje. *Théseus* přemohl všechny obry zuřivé pomocí Athéninou. *Řekům* pomáhá proti Trojanským a na radu její dobyli Řekové města toho. Ve zvláštní ochranu vzala si miláčka svého *Odyseeva* na zpáteční cestě; na přimluvu její dovolil mu Zeus po 10 letech návrat do vlasti, ku věrné Penelopě, kterouž také po celou tu dobu chránila před nápadníky dotíravými.

Athéné, kteráž v úplné zbroji z hlavy Zevovy vyšla, jest především *bohyně bojovná* a poněvadž válku a boje vede vždy s rozvahou a obeznaností, bohyně *vždycky vítězná* (= myšlenka Zevova vždy vítězí). Proto, jakož i za tou příčinou, že v boji s Giganty nad jiné bohy k vítězství dopomohla, měla příjmení *Niké*. Jsouc pannou k boji vždy hotovou a nepřemožitelnou, byla Athéné také ochranitelkou měst a státův, jež národ k boji podněcuje a hradby, tvrze a přístavy chrání; za tou příčinou byla také města a tvrze oblíbeným jejím sídlem, především: Athény, Troja a Argos. V těchto městech chovali Řekové s velikou bedlivostí dřevěné sošky její, *Palladia* zvané, protože je pokládali za rukojemství trvání státu a veřejného blahobytu. Nejslavnější bylo *Palladium trojské*. Socha ze dřeva vyřezaná byla prý tří loket zvýší, v pravé ruce držíc napřažené kopí, v levé přeslici aneb štít. Zeus daroval tuto sochu Trojanským při zakládání města. Řekové, dověděvše se, že nelze Troje dobytí, pokud tam bude Palladium, hleděli se ho zmocniti. Proto odebrali se Odysseus a Diomédés tajně na hrad Trojský a vzali tam Palladium; více viz: Válka trojanská.

Avšak Athéné starala se i jinak o blahobyt občanů, podporujíc příčinlivost lidskou a průmysl, začež nazývána byla *Ergané*. Ona vynalezla mnoho nástrojů a naučila lidi mnohým řemeslům i uměním, jako: tesařství, lodnictví, sochařství, zlatnictví, hraní na flétnu; naučila lid koně krotiti, do vozu jej zapřahati, sedlati, s nimi orati, zkrátka: každému, kdo umění si všímal, byla pomocnicí a podporou; zvláště pak se považovala za *bohyni ženské zručnosti a domácí práce*, jmenovitě ve předení a tkaní, ošetřování nemluvnat a p. Vynálezavost Athénina jevila se v bystrém a lesklém oku, od čehož nazvána *Glaukópis* (Lesklouká).

Arachné vyučena jest od Athény ženským pracím, a přivedla to k tak veliké dokonalosti, že i Nymfy přicházely a práci tu obdivovaly. Arachné, byvši takto vyznamenána, zhrdnula a vychloubala se, že ani bohyně sama, její učitelka, nedovedla by lepší udělati tkaniny. Nevděk tento rimoutil Athénu; ráda by byla přivedla dovednou ale

SLAVNOSTNÍ PRŮVOD PŘI PANATHENAIÍCH.

hrdou dívku na cestu skromnosti. V podobě staré, dobrosrdečné babičky přišla k ní a domlouvala dívce, by učitelku svou odprosila a z vypínivosti své se kála; Arachné, nejen že neuposlechla dobré rady babiččiny, ale ještě více se vychloubala a uštěpačně prohodila, že třeba v tom okamžiku chce s učitelkou svou tkaninu o závod pracovat. Tu Pallas Athéné vzala na sebe božskou podobu svou a tkaní započalo. Arachné zhotovila umělou tkaninu, líčící rozličná dobrodružství milostná bohů a bohyně. Práce byla tak dovedná, že ani Pallas Athéné nenalezla na ní chyby; protože ale v obrazu tkaniny zase jen posměch bohům vyznačen byl, roztrhla bohyně ve zlosti tkaninu. Arachné zoufajíc, oběsila se; Athéné však nechtěla, by Arachné zemřela a proměnila ji v pavouka, kterýž proto až do dnes tkaniny tenoučké přede. (Pavouk se nazývá řecky Arachné.)

Athéné vynalezla flétnu, na kterou tak krásně hrávala, že bohové všichni napnutě poslouchali. Jednou usmála se při hraní jejím Aphrodité. Athénu to zlobilo tím více, že nevěděla, proč Aphrodité se jí smála. Kdysi přišla ku studánce a tu, pískajíc na flétnu, uzřela ve vodě zobrazenou tvář svoji skrivenou. Zošklivivši si flétnu zahodila ji a vyřkla kletbu na toho, kdoby ji zvedl. Marsyas byl ten nešťastný. (Viz Marsyas.)

Pallas Athéné.

Nad jiná města i země milé jí byly Athény a Attika, za jichž ochrannou bohyni se považovala; tam ustanovila areopag, zákony a řád; o tuto zemi zápasila s Poseidónem, bohem moře. Bohové rozhodli, že ten z nich nad Attikou panovati má, kdo obyvatelům nej užitečnější dar přinese. Poseidón vrazil rohatinu svou do země a stvořil koně ve válečném brnění. Pallas Athéné dala vyrůstí ze země strom olivový na znamení míru, v němž věda i umění se dařívají. Dostala přednost. Hlavní město Attiky dostalo od ní jméno své a stalo se střediskem pocty její.

Pocta. Na Akropoli athénské měla Athéné dva chrámy: *Parthenón* se slavnou sochou *P a n e n s k é* Pallady (proto *Athéné Parthenos* zvanou) a chrám *Erechtheion*, v němž chovalo se Palladium.

Parthenón byl slavný, velkolepý chrám Athénin, vystavený z bílého mramoru za času Perikleova. Dorický sloh dosáhl v stavbě této své výše. Uvnitř nacházela se v celi proslulá kolosální socha Athénina nejznamenitějším *řezbářem* řeckým Pheidielem ze zlata a slonové kosti zhotovená. V zadní kobce toho chrámu nacházela se státní pokladnice. Z daleka již viděli cestující do Athén chrám tento, ať přicházeli po pevnině, neb po moři.

Nedaleko Parthenónu stála pod širým nebem jiná socha této bohyně, *Athéné Promachos* zvaná. Byla od Pheidia z kovu (kořist z bitvy marathonské) ulitá a tak vysoká (22 metrů), že nejen Parthenón převyšovala, ale že i její zlatou špicí, přilbicí a zlacené kopí loďari již u předhoří Sunium spatřovali.

Ze slavností, na počtu její konaných, nejdůležitější byly veliké a malé *Panathenaie*. Malé Panathenaie slavily se každoročně, veliké jednou za čtyry léta od 25.—28. července třetího roku běžící Olympiády. V první den odbyval se běh o závod s pochodněmi; kdo první s hořící pochodní cíle doběhl, byl vítězem. Druhý den byly zápasy gymnastické, třetí den zápasy básníků, pěvců a řečníků. Vítězové dostávali věnec olivový a něco vzácného oleje z posvátných stromů olivových. Nejdůležitější byl den poslední, na kterémž se odbyval průvod slavnostní z města na Akropolis. Paní athénské nesly bohyni nový od nich zhotovený šat *Peplos* zvaný, na němž vyšity byly hrdinské skutky Athéniny v bitvě s Giganty. Před průvodem veden byl dobytek pro oběť určený. Nejkrásnější paní a panny nesly v koších na hlavách svých věci posvátné, za nimi šly ženy jejich svěřenců, „metoiků“, držíce jim slunečníky a sedátka ku pohově; pak následovali starci s olivovými ratolestmi a válečníci pěší i koňáci v nejlepším odění.

Obraz. Nejznamenitější vyobrazení byla socha na hradě Athénském, již Pheidias ze zlata a slonové kosti zhotovil. Toto vyobrazení vynikalo klidnou vážností; v oku poněkud sklopeném značila se duševní bystrost. Přioděna byla Athéna rouchem až na zem splývajícím, na hlavě majíc přilbici, okolo prsou aegidu či pancér, z jehož středu vynikala hrozná hlava Medusina, v pravé ruce držíc kopí.

Z ptactva zasvěcena byla Athéně *sáva* a *kohout*, z rostlinstva *oliva*. Pořekadlo: Sávy do Athén nositi = marná práce.

U Římanů byla *Minerva* taktéž bohyní rozumu, věd, umění a vynálezův, a proto čím dále, tím více stotožňována s řeckou Athénou. Nejstarší svatyně Minerviny nalézaly se v Římě na Kapitoliu, Aventinu a Coeliu. Od pradávna zasvěcen byl Minervě pátý den po Idech v březnu a červnu (náš 19. břez. a červen), *Quinquatrus* zvaný. O větších quinquatrech (v březnu od 19.—23.) přinášely římské panny a paní hojně oběti bohyni a vzdávaly jí jakožto původkyni předení a tkaní zvláštní poctu; neméně ctili Minervu všichni učenci a umělci. O quinquatrech počínaly prázdniny pro školní mládež a každé z dítek přinášelo učiteli svému dobrovolný dárek „minerval“ zvaný. Podobný ráz měly v červnu quinquatry menší.

Hlava Medusina.

Arés.

ARÉS lat. MARS.

Arés (*Mars*), syn Zeva a Héry, byl u Řeků bohem *suřivé války*; on byl nejdivočejší ze všech bohů, který na lomozu válečném a ubíjení mužů největší měl zaslíbení. Ve válce kloníval se brzy na tu, brzy na onu stranu, jen po krvi byl lačný, nestaraje se nijak, komu vítězství připadne; proto jej nenáviděl i vlastní otec Zeus i sestra Pallas Athéné, která jen umění válečné a pravý rytířský boj milovala a pro tuto nepředloženou jeho divokost v boji ho potírala. Když ve válce trojánské bojoval proti Řekům a bedlivým byl ochrancem Hektorovým, rozhněvala se naň Athéné a zranila jej rukou statečného Dioméda kopím do břicha; Arés se svalil — tak dří Homér — na zemi a zařval jako devět tisíc bojovníků. Nařikaje ubíral se pak do Olympu, aby stížnost si vedl u otce svého. Zamračil se naň přísný otec, řka: „Ustaň, střeštěnce, obtěžovati mne nářkem svým; věz, že nenávidím tebe ze všech bohů nejvíce, a kdybys nebyl zplozencem mým, dávno již bys byl v podsvětí hlouběji než synové Uranovi.“

Thrakie, sídlo divokých a bojechtivých národů, země krutých bouří a zuřivé zimy, byla domovem tohoto boha války. Táhnul-li v boj na voze válečném, doprovázeli jej: *Deimos* (strach), *Phobos* (hrůza), *Eris* (svár) a *Enyo* (ničitelka měst).

U Římanů byl *Mars*, jako bůh války, po Jupiterovi nejvíce ctěn, nazýván jsa *Otcem Martem* neboli *Marspiterem*; oni ho považovali za svého praoťce, protože byli *Romulus* a *Remus*, jeho synové, které mu porodila vestalka *Rhea Sylvia*. zakladatelé Říma. Mars vedl národ

Salická slavnost.

římský do všech válek a propůjčoval mu vítězství nad nepřáteli, pročež *Gravidus*, *Victor* byl nazýván; také nazýván býval *Quirinus* od města „Cures neb Quires“, kteréžto jméno měl společně s Romulem.

Salii byli již od Numy Pompilia ku počtě Marsové ustanovení kněží. Bylo jich dvanáct. Báje vypravuje, že když Numa Pompilius se modlil za spásu svého království, spadl s nebes osudný pro Řím štít *ancile*. Aby se štít tento nemohl ztratiti, dal Numa zhotoviti ještě jedenáct takových štítů, které řemeslník Mamurius Veturius tak vyvedl, že sám Numa pravého štítu poznati nemohl. Štíty tyto byly

uschovány zároveň s kopími posvátnými v chrámě Marsové, kdež je Saliové opatrovali. Při *salických slavnostech*, na počátku měsíce března, nosili Saliové štíty tyto i kopí, tancovali a prozpěvovali chvalozpěvy bohu Marsovi, Jupiterovi a t. d., při čemž kopím o štíty tloukli aneb štíty na sebe sráželi a tak jakousi „válečnou hudbu“ provozovali. Slavnost celá končila hody, které pro svou velkolepost v přísloví vešly. — Vojevůdce vešel do chrámu Marsova, než v pole se odebral, a posvátnými štíty pohybuje volal: „Marse bdil!“ Po skončené válce dostal Jupiter první a Mars druhou kořist.

Na *Marsové poli* cvičovalo se vojsko, odbýval se census každého pátého roku, slavily se hry a zápasy *equirie* řečené; na poli tom stál chrám Marsovi zasvěcený, ve kterém mu přinášeny byly oběti: býk neb beran, neb kozel.

Bohyně *Bellona*, kterou Římané buď za sestru neb za choť Marsovu považovali, taktéž jakožto bohyni války ctili, protože Marsa do války provázívала, měla také na poli Marsové chrám svůj.

V Řecku byl Arés taktéž všude ctěn, ale nikdy nepožíval tolik úcty jako u Římanů. V Athénách měl po něm *Areopag* jméno své, proto že prý na místě tomto ponejprv soudili bohové vraždu, kterou spáchal Arés na synu Poseidónově, Halirrhotiovi pro násilné skutky. V soudě tom byl Arés za nevinna uznán.

Symbolem Area a jeho bojovnosti jest kopí a hořící pochodeň. Sup a pes, obyčejní to hosté na bojištích mrtvolami posetých, ze stromů olše, z níž se kopí dělala, byli mu posvěceni.

Obraz. Vyobrazován byl Mars jakožto muž mladý, statečný ale bezvousý, zraku divokého s přilbicí na hlavě, v ruku kopí i štít. Jel-li do boje, doprovázeli jej, jak svrchu již řečeno, Deimos, Phobos, Eris a Enyo.

Héphaistos a Kyklópové.

HÉPHAISTOS lat. VULCANUS.

éphaistos, u Římanů *Vulcanus*, jest bůh *ohně a prací ohněm konaných*; syn Zevův a Hérin. Matka se za novorozeně styděla, protože bylo škaredé a malinké — malá jiskra zmůže se v silný oheň — a shodila je nelítostně do moře, kde by bylo muselo zahynouti, kdyby se ho nebyly ujaly dobrosrdečné Okeanidky Thetis a Eurynomé. Tyto vychovávaly je po devět let v jakés jeskyni a vyučovaly je v umění kovářském. Mladý Héphaistos zhotovoval zde jehly, sponky, řetízky, kroužky a j. Bohům se práce jeho líbila a proto mu povoleno bylo, že může do Olympu zase vstoupiti. V Olympu seřídil si Héphaistos dílnu velikou a udělal bohům mnohé divotvorné práce, jako: Zevovi žezlo a aegis, Apollónovi zlatý palác, zlatý vůz sluneční a samy se vracející šípy; Dionysovi zlatý džbán; všem Olympánům skvostné paláce z ryzího zlata; pak dvacet stolic, které se samy ku stolu a od stolu, jak toho třeba bylo, pohybovaly.

Když Zeus se rozhněval na pomstychtivou Hérú, a mezi zemí a nebe ji pověsil — viz Zeus — zprostil ji Héphaistos nedůstojného trestu, začož jej rozhněvaný Zeus s Olympu shodil. Celý den Héphaistos padal, až konečně při slunce západu dopadl země skoro bez duše na ostrově Lemnu; při tom si vyvrátil nohu tak, že od těch dob kulhal. Aby snáze choditi mohl, udělal si dvě děvice — berly — které jej v chůzi podporovaly. Od těch dob zůstal Héphaistos stále na zemi a jen pořádku přicházel do Olympu. Na strově Lemnos a dle jiných na ostrově Sicílii, v sopce Aetné, měl svou dílnu. Známi nám tři Kyklópové (viz str. 7) Brontes, Steropes a Arges byli jeho tovaryši, s kterýmiž přerozmanité práce bohům a héroům zhotovoval. Na přimluvu bohyně Thetis, jeho pěstitelky a ochranitelky, již vždy jako vlastní matku miloval, ukoval Héphaistos synu jejimu, Achillovi, pověstné brnění a štít s překrásnými obrazy vypouklými, Diomédovi brnění, Alkinoovi zlaté a stříbrné psy, Ariadně korunu. Aby matku svou Hérú, která jej pořád nenáviděla, aspoň drobet potrestal, zhotovil umělou sesli se zvláštním přístrojem, a dal ji Hére darem. Héra do ní sedla, nemohla však více z ní povstati. Všichni bohové se namahali, aby přístroj seznali a Hérú osvobodili, avšak marně. Chtě, nechtě museli Vulkana do Olympu povolati. Vulkan tajemství žádnému neprozradil. Dionysovi se konečně podařilo Héphaista opiti a tak tajnost vyzvěděti. Aby nevěrnou manželku svou Aphroditu potrestal, ukoval tak jemnou síť, že ji ani viděti nebylo a přikryl ní manželku svou s bohem Arem (Marsem) laškující. Zajatce ukázal bohům, kteří neopomenuli posměch si z nich tropiti.

Vulkan byl ze všech nejškaredější a přece dostal tu nejkrásnější bohyni za manželku, vždyť Umění s Krásou se musí pojiti, má-li dosáti dokonalosti.

Bohové nemohli se dohodnouti, kdo by měl dostati nejkrásnější ze všech Aphroditu, a tu rozhodnuto, aby ji dostal ten nejškaredější, totiž Héphaistos, za manželku (— dle Odyssei). Aphrodita dostala od Vulkana překrásný pás, který měl tu zvláštnost, že kdokoli se jím opásal, byl neukrotitelnou láskou jat. Aphrodita nemilovala svého škaredého a kulhavého chotě upřímně a laškovala ráda s bohem Arem. Jiní dávají Charis, bohyni vnaď, Héphaistovi za manželku (v Iliadě). Ostatním bohům býval Héphaistos za posměch. Když jednou při hostině bohů podal Hére hněvající se na Zeva pokál se slovy lichotivými a na to i ostatním bohům sladký nektar nabízel, povstal náhle neskrocený smích nad belhající m Héphaistem.

Ctěn byl Héphaistos zvláště na ostrově Lemnu, a tato země jest mu ze všech ta nejmilejší. Hrnčíři ctili jej jakožto svého ochrance a slavívali v Attice ku počtě jeho a Athénině slavnost: *Chalkaia*.

Římané nazývali také Vulkána pro dovednost jeho kovářskou *Mulciber* a slavili ku jeho počtě tak zvané *Vulcanalie* dne 22. srpna. V Římě měl bůh Vulkán několik chrámů, mezi nimiž byl Romulem vystavený ten nejznamenitější.

Vyobrazen byl Vulkán jako kovář při kovadlině s kladivem neb kleštěmi v ruce. Vzezření byl škaredého, na hlavě míval kulatou čepici.

Héphaistos.

Apollón, bůh světla.

APOLLÓN lat. APOLLO.

Apollón jest syn Zeva a Latóny; narodil se na ostrově Délos, kamž se matka jeho před pronásledováním žárlivé Héry utekla. Význam jeho jest v bájesloví velmi rozmanitý: I. Apollón jest *střelec*, jehož šípy všelike bezpráví

trestají. II. Jest bůh *slunce*, s přímím *Phoebus* t. j. jasný, čistý, světlem svým osvětluje vše a nic ho není tajno; III. bůh *věštby*: on vše ví, odpovídá však na dané otázky jen temně svými orakuly; IV. jest bůh *zpěvu a hudby*, jimiž všechna srdce neodolatelně dojíká; V. *vůdce Mus* — proto *Musagetés*, t. j. ochrance všeho umění zvláště básnického zvaný. VI. bůh *stád*, od nichž odvrací vlky a záhubné nemoce; VII. *zakladatel měst*, stavitel zdí a t. p.

Řecké bájesloví vypravuje o něm:

Matka Gaia nepopřála pronásledované Latóně žádného útulku na zemi; než Poseidón útrpností hnut, dal vystoupiti z moře ostrovu Délos, kamž se matka Latóna utekla; tam porodila u hory Kynthos syna Apollóna a dceru Artemidu, proto také nazván onen přímím

Délios a *Kynthios*. Nymphy zavinuly malé děcko božské do měkých plének a bohyně *Themis* podávala mu za pokrm nektar a ambrosiu, čímž on rychle seslil, plénky roztrhl, a vyprosiv si od bohů luk a lyru, odebíral se pryč z malého proň ostrova *Déllos* do sídla bohů, do *Olympu*. Na cestě přišel do krajiny *Delphické*, kde hrdě vypíná týmě své hora *Parnass*.

Tam našel *Apollón* draka *Pythóna*, který neustále dobrou matku jeho pronásledoval, pole pustošil, řeky vypíjel, a vše živoucí uškrcoval. Šípy svými zabil *Apollón* konečně draka tohoto a měl za to přjmí: *Pythický*, *Delphický*. *Apollónovi* vystavěn byl za to v kraji tomto chrám *delphický* a na památku jeho vítězství zavedeny hry *pythické*.

Když *Apollón* vystoupil do sídla bohů na *Olympu*, zajásali všichni bohové i bohyně naslouchajíce krásným zvukům lyry jeho; veselost pravá rozhostila se po *Olympu*; *Hóry*, *Charitky*, *Gracie* tančily, mezi nimiž také přísná *Héra* a mírná *Pallas Athéné*.

I. *Apollón střelec*.

Apollón ozbrojen jest lukem a šípy, jimiž z daleka zlovolníky ničí. Lukem svým pomáhal otci svému *Zevóvi* velmi vydatně ve válce s *Titány* a *Giganty*. Když *Řekové* ukořistili ve válce trojanské *Chryseis*, dceru *Chrysa*, kněze *Apollónova*, a *Agamemnon* nebohému otci i za značné výkupné dceru tuto vydati nechtěl, šel *Chryses* si stěžovat na bezprávi toto bohu svému *Apollónovi*. *Apollón* takto zneuctěn, spěchal s *Olympu* s lukem svým a metal po devět dní neustále šípy do řad *Řeků*, že zvířata i lidé padali, a donutil takto zpupného *Agamemnona*, že *Chryseis* otci zpět navrátil.

Niobé, dcera *Tantalova* a manželka *Amphióna*, krále *Thebského*, měla šest synů a šest dcer. *Pýchou* zaslepena vynášela se nad bohyní *Latónou*, že má jen dvě dítek a ona dvanáct. Na stůžnost

Niobé.

matčinu odebrali se ihned Apollón a Artemis s Olympu a strestali hrdou Niobu tím strašlivým trestem, že jí Apollón usmrtil šípy svými všech šest synů a Artemis všechny dcery, nic nedbajíce na žalostný nárek přenešťastné matky, „by aspoň jedno z těch všech dětí jí nechali.“ Devět dní ležely děti nepohřbeny, ješto Zeus všechny smrtelníky v kameny proměnil, kteří by je byli chtěli pohřbiti, až desátého dne bohové sami je pohřbili. Niobé ale z hoře nepožila ni pokrmu, ni nápoje, až posléze zkameněla a sedíc v podobě osamělé skály na hoře Sipylu ustavičné slzy prolévala. Báje o Niobé poskytovala básníkům i umělcům velmi vděčnou látku.

V pozdějších dobách nazván jest Apollón jak od řeckých tak od římských básníků bohem *slunce* a *světla* (dříve bůh Helios lat. Sol). Jakožto bůh slunce má Apollón na východě překrásný hrad od boha Héphaista (Vulkána) vystavený ze zlata ryzího, kterýž prokřívá střecha ze slonoviny. Stříbrnou branou vchází se do hradu. Tam sedí bůh Apollón na zlatoskvoucím trůnu s korunou na hlavě, oděn šatem nachovým. Kolem trůnu jeho v pořádku stojí neúprosný, přísně hledící „čas“; století, léta, roční doby (jaro, léto, jeseň, zima), měsíce, týdny, hodiny, minuty a vteřiny, z nichž všechny na povel jeho do světa vycházejí, aby se nikdy více nevrátily. V nádvoří prohánějí se čtyři oheň sršící bělouši, které Hóry na rozkaz „časův“ střelhitě do ohnivého od Héphaista utvořeného vozu slunečního zapřahají. Když byl Phoibos-Apollón do vozu vsedl a otěže do umělé ruky své vzal, otevírá mu bránu stříbrnou bohyně *Eós* lat. *Aurora* svými růžovými prsty. Po celý den řídí bůh Apollo vůz sluneční na blankytu nebeském, až se konečně k večeru sklání na západu do moře, kdež Nereidky koně vypřahají a vůz od poškrvn pozemských očišťují, načež Apollón v poháru slunečním, taktéž od Héphaista udělaném, do paláce svého na východě se vrací.

III. *Apollón, bůh věštby*. Bohu Apollónovi bylo mnoho chrámů zasvěcených, nejznamenitější byl v Delphech, městě starořeckém u paty hory Parnassu. Chrám tento postaven byl nad propastí jakousi, z níž vystupovaly páry omamující. Věštby Apollónovy pronášela kněžice „*Pythia*“ sedíc na třínožce koží draka Pythóna pokryté nad propastí; omámena jsouc vystupujícími výpary, pronášela jednotlivá slova nanejvíce nesrozumitelná, která od kolem stojících kněží zaznamenávána a ve věštby spořádána byla. Věštby tyto byly v lahodné formě, krásných verších (obyčejně hexametrem neb distichem) pronešeny.

Věštírna tato stala se časem svým veledůležitou. Řekové nepodnikli nic důležitého, dokud se byli „věštbou“ neporadili s bohem Apollónem. Ze všech zemí přicházeli poslové, aby věštbou hleděli mohli do budoucnosti; jen jednou za měsíc bylo věštino; poslové přinášeli bohaté dary do Delph, aby jen brzy na řadu přišli a přízeň boha Apollóna si získali, z čeho nejen Delphi ale i celá krajina velice zbohatly.

Pokaždé než započal obřad věštby, přinášeli kněží bohu svému oběti krvavé, buď býky neb kozy. Chrám byl vykropen vodou na

Pythia.

blízku se prýstícího pramene *Kastalského*. Kněz jiný obcházel chrám, aby lukem rozehnal ptáky, kteří by se snad byli na budově chrámové usadili. Vše bylo v chrámě samém co nejbedlivěji upraveno. Než vešla Pythia do svatyně, aby zasedla na třínožku, musela zatřásti stromem vavřínovým před chrámem stojícím. — Věštby byly buď dvojsmyslné, neb nejasné a záhadné, „neboť Apollón ve věštbách svých žádnému klamu podroben není, avšak lidé v krátkozrakosti své výrokům jeho často nerozumějí.“ — Zemřela-li Pythia, volena byla jiná ženština z obyvatelstva Delphického za kněžici. Která žena byla stará, škaredá.

na jmění i na rozumu chudá, měla vždy největší nároky na místo uprázdňené, aneb lépe řečeno, musela se tím více obávat, že za kněžici „Pythii“ zvolena bude; bylť zajisté stav na třínožce tak strašlivý, že mnohá kněžice hned první „věštění“ životem zaplatila.

Věštcové a věštkyně nabývali věšteckého umění svého od Apollóna; také tak řečené *Sibylly* byly věštkyně Apollónovy, jež ponejvíce v Malé

Asii se zdržovaly. Když pak Aeolové z Kyme asijského v VIII. století př. Kr. osadu do Italie vyslali a zde soujmenné Cumae založili, zavedli i v nové vlasti věstbu v otčině oblíbenou. Od Sibyll těchto původ měly známé sibyllinské knihy v Římě.

IV. *Apollón jest bůh zpěvu a hudby.* Tak jako oblažuje slunce světlem svým celý svět tento, tak také vlévá Apollón vůli svou, světlo duševní — vlohy — v mysl lidskou. Apollón sám velice miloval hudbu, „on bavíval hudbou svou bohy olympické, jak již dříve praveno bylo, když hrává na krásné jasnozvučné varvy, any Musy líbezně propěvují.

Mladé nadané hochy miloval bůh hudby a zpěvu, a učíval je umění svému; běda však tomu, kdo se v domýšlivosti nad něho vypínal! Satyr *Marsyas* nalezl kdysi flétnu, kterou bohyně Pallas Athéné zahodila a proklela — viz

Apollón Musagetés.

str. 33. — Ve flétně té zůstalo ještě drobet dechu Minervina a proto vydala zvuky přelíbezné. Marsyas měl se za nejlepšího hudce a vyzval v nadutosti své boba Apollóna o závod na lyru. Apollón vyhrál pouze proto, že nástroj svůj provázal zpěvem. Sázka byla ta, že vítěz může dělati s překonaným co chce; Marsyas byl ke stromu přivázán a za živa odřen. Jindy zase byl *Midas*, král Frygie, — jinou

jeho činnost viz tam — rozsudím zápasu mezi Apollónem, který hrál na lyru, a *Panem*, který pískal na flétnu. Midas prisoudil výhru Panovi, začez rozhněvaný Apollón učinil, že mu narostly uši oslovské. Aby potupu tuto před vysmívavým světem skryl, vynášel Midas zvláštní druh čepice — turban — kterým oslovské uši své zakryl. Nikdo o tom nevěděl, jen jeho holič, který nemohl snést tajemství toto. Šel ven do polí a vyhrabav jámu, zvolal do ní tiše: „Král Midas má uši oslovské!“ Ale za rok vyrostlo na místě tom rákosí a když vítr doň zavál, šelestilo listí: „Král Midas má uši oslovské!“ Tajemství bylo takto prozrazeno.

Při hrách pythických hráli vždy hudebníci o závod.

V. Apollo jest *vůdce Mus*, proto *Musagetés* zvaný; viz „Musy.“

VI. *Apollón bůh stád.* Když mu Jupiter zabil syna Aesculapa — viz str. 48 — aby jej potrestal za to, že skracoval říši Plutónovu. obživiv mrtvého Hippolyta, syna Theseova, zabil zase Apollón ze msty šípy svými Kyklópy, kteří Jupiterovi blesky kovali, načež jej vyhnal král bohů z nebe. Apollón utekl k *Admetovi*, králi Thessalskému, jehož stádo celý rok pásł, a pastýře na lyru hráti učil. Brzy nastal mezi pánem a sluhou poměr přátelský; blahobyť rozmohl se v říši Admetově, stáda jeho byla četná a krásná. Když Admet se ucházel o *Alcestu*, krásnou dceru krále Pelia, přislíbil ji Pelias tomu, kdo zapráhne lva a medvěda do jeho vozu. Apollón, domnělý sluha Admetův, pomohl mu při práci a Admet dostal mílku svou. O svatbě obětoval přešťastný Admet bohům oběť nemalou, zapomněl však na bohyni Dianu, kteráž z pomsty pustila hady do jeho ložnice; na přímluvu Apollónovu odvrátily Moiry (osudnice) od něho smrt, jestli kdo nevinný zaň by se obětoval. Žádný se nehlásil; v posledním okamžiku podstoupila to choť jeho Alcesta a umřela zaň.

K truchlivému Admetu přišel Héraklés a přislíbil, že mu za skvělé pohostění přivede z podsvětí šlechetnou jeho choť. I podařilo se mu uprositi Persephonu, kteráž Alcestu opět vrátila.

VII. *Apollón jest zakladatel měst a stavitel zdí.* Věštby delphické vyzývaly mnohá města řecká ku zakládání osad a měst v zemích přímořských a proto nazván jest Apollón zakladatelem měst. Apollón a Poseidón vzbouřili se proti Diovi a museli za trest pomáhati králi Trojskému Laomedontovi (otci krále Priama) při stavění Troje. Laomedón byl věrolomný a na místo mzdy vyjednané vyhnal oba: pročež poslal Poseidón potvoru mořskou, kteráž hubila zemi a pohlcovala čas od času dle orakula jednu pannu, až Héraklés, vraceje se

z výpravy proti Amanzonkám, potvoru tuto zabil. — Sem náleží také báje o *Phaëtonovi*, kterou Ovid tak mistrně líčí. Phaëton byl syn boha slunce a Klymeny. Když jednou Epaphus, syn Zeva a Iony, nad něho se vynášel ano i božský původ jemu upíral, odebral se Phaëton k Phoebovi samému, aby nezvratných od něho nabyl důkazův, že v pravdě jest otcem jeho, jakož mu byla máti tvrdila. Phoebus jej o tom ujišťoval a zavázal se slavnou přísahou na řeku Styx, že na důkaz toho jakékoliv přání jeho vyplní. Na to překvapil jej Phaëton prosbou, aby mu otec vůz svůj sluneční na jeden den zapůjčil. Otec ulekl se prosby této věda, jak nebezpečnou pro něj býti může; nezkušený jinoch ale nepřestal prositi. Po mnohých výstrahách marných a prosbách, aby od nešťastného přání upustil, svolil konečně. Pomazal mastí divotvornou jinochův obličej, aby chráněn byl před palčivým vedrem ohnivého vozu, poučoval jej důtklivě, jak koně řídití má a odevzdal mu pak vůz i uzdu. Brzy však poznali ohniví koňové, že nezkušená ruka jimi vládne; slabý mladík nebyl s to, aby pevnou rukou čtverospřežný vůz ve vykázané dráze udržel, brzy se octl nad hvězdami, brzy zase přiblížil se skoro až k zemi. Některé krajiny úplně zamrzly, některé zase byly silným požárem slunečním zničeny. Tak povstaly pouště africké. Obyvatelé zemí afrických, druhdy jako my pleti bílé, sčernali od vedra tohoto; ano i moře počalo vrítí! Na žalostnou prosbu matky Země zabil Zeus svými blesky Phaëtona. Spadl do řeky Erydanu (Pád neb Rhona). Sestry jeho Phaëtoniady kvílely velice pro nešťastného bratra, až konečně proměněny byly v modřiny, slze pak, jež prolévaly, v jantar. Neméně želel Phaëtona přítel jeho *Kyknos*; usoužil se a byl proměněn v labuť.

Asklépios lat. Aesculapius byl také syn Apollónův a Koronidy, dcery thebánského krále. Byl od Cheirona vychován a v umění lékařském vycvičen k takové dokonalosti, že i mnohé z mrtvých vzkřísil. Hades vida v tom ujmu lidnatosti říše své, obžaloval jej u Zeva a ten Aeskulapia hromem zabil. — Více viz: Cheiron.

Apollón, bůh paprsků slunečních, účinkuje blahodárně na květenu zemskou a proto počítají se ku bájím jeho ještě následující:

1. *Hyakinthos*, spanilý hoch spartánský, byl miláček Apollónův, kterého učil všelikému umění. Jednou bavili se spolu diskem. Apollón mrštil diskem svým tak silně o zemi, že vší mocí odražen od země neprozřetelnému Hyakinthovi v čelo vlítl a jej zabil. Apollón, truchliv pro miláčka svého, utvořil z krve čelem vyprýštělé krásný kvítek *hyacinth*.

2. *Kyparissos* lat. *Cyparissus*, byl taktéž miláček Apollónův. Měl zamilovaného jelena, který všude za ním chodil. Když jednou z neprozřetelnosti jelena svého zastřelil, chtěl se žalem usmrtiti. Marně ho těšil Apollón. Kyparissos chřadnul vždy více, až se bůh slitoval a jej proměnil v cypřiš, která ratolesti své k nebi povznáší a pro jiné truchlí.

3. Apollón zamiloval si dceru Penea, boha říčního, *Daphnu* a chtěl ji pojmouti za manželku; Daphné však neopětovala lásku jeho. Když ji zase jednou Apollón pronásledoval, a ona prchajíc uniknouti mu již nemohla, prosila boha Zeva o pomoc. Zeus vyslyšel úpěnlivé její volání a proměnil ji v tom okamžiku, když ji Apollón rukama svýma zachytil, ve strom vavřínový. Nad ztrátou mílky své zarmoucený Apollón ověnil hlavu svou i lyru proutím stromu tohoto, a od těch dob byl strom vavřínový jemu zasvěcen; listí jeho mělo zvláštní moc čarovnou, a proto musila Pythia pokaždé, když v Delpheck sednouti měla na třínožku, aby věštbou prorokovala, spolknouti několik listů vavřínových.

Ve městě Antiochii, v Syrii, bylo předměstí Daphne zvané, ve kterémž měli Apollón a Artemis překrásný chrám. Na blízku předměstí toho rozkládal se v rozkošné krajině velikolepý háj vavřínový a cypřišový; v krajině této dlívali tak rádi Seleucidové, staří to králové říše syrské, pak Pompejus a jiní vznešení Římané.

Pocta Apollónova. K uctění Apollóna slaveny byly každým čtvrtým rokem hry *pythické* v městě Delpheck, k nimž obce řecké zvláštní poslance a oběti posílaly. Mimo zápasy hudební a pěvecké byly při nich také hry gymnastické a rytířské. Odměnou vítězův byl věnec z proutí *bobkového*. (O chrámu Delphickém vypravováno již svrchu.)

Apollón belvederský.

Ze zvířat zasvěceni jsou Apollónovi: *jelen*; *labuť*, poněvadž se za to mělo, že labuť před smrtí svou žalostné zpěvy prozpěvuje; *cvrček*, protože v létě pořád zpívá o nápoj a pokrm se nestaraje; *delfín* a *havran*.

Obraz. Vyobrazen bývá Apollón rozmanitě. Jakožto bůh slunce stojí na zlatém voze slunečním, do něhož jsou zapřaženi čtyři bujni ořové. Na hlavě má lesklou korunu. Apollón Musagetés má dlouhý řásný šat a v rukou lyru; na hlavě má vavřínový věnec. Obyčejně vyobrazoval se Apollón v podobě štíhlého, bujarého jinocha bez vousů s obličejem vznešeným a zářícím. Příznaky jeho jsou špy a luk, aneb lyra.

Apollón belvederský slove nejlepší socha tohoto boha a jedna z nejslavnějších starožitností; postavena jest v Belvederu, části to papežského paláce Vatikánu. Byla nalezena na konci 15. století v rozvalinách slavného města Antium, kdež byly villy císařů římských.

Socha ta pokládána jest za nejkrásnější dílo řeckého umění. Vyniká důmyslným rozdělením všech částí těla a krásným idealisováním pravdy k velebnému dojmu provedené, ušlechtilostí a milostností vynikající.

Artemis na honbách.

ARTEMIS lat. DIANA.

Artemis, dcera Zeva a Latóny, sestra Apollónova, jest i povahou i bytostí svou jakoby dvojče od něho. Ona jest bohyní honby, měsíce (proto *Seléné* lat. *Luna* zvaná) a kouzla. Když Zeus odevdal vůz sluneční Apollónovi, dal Artemidě měsíc a rozdělil takto vládu nade dnem a nocí mezi tato dvojčata. Leč i v temných stránkách rovná se Artemis bratru svému a byvši popuzena, nezřídka sesílá na lid mor, šílenost, náhlou smrt, neúrodu polí, a nesnadno hněv její usmířiti; chladná jako luna trestala každého, kdo jí ublížiti chtěl; avšak zase i ona jest zároveň ochránitelkyní života zvířecího i lidského a rozmnožuje blahobyť těch, jež miluje.

Diana vyprosila si od otce svého, aby se nemusela nikdy provdati. Zeus prosbu její vyslyšel a dal jí 60 Nymph ku posluze; bůh Vulkán udělal jí umělou zbraň střelnou a bůh Pan jí daroval nejrychlejší psy. Takto ozbrojena vypravila se Diana s celým průvodem do lesnatých hor a chytila hned při první honbě čtyry bílé jeleny se zlatýma

parohama; jeleny tyto vyvolila si za své spřežení. Výškou těla a spanilostí obličeje nad ostatními Nymphami vynikajíc, probhání se Diana dnem i nocí po horách a lesích; do všech stran posílá smrtící šípy své a po všech lesích rozléhá se stenání skolené zvěře. Když pak ale honby a loveckého lomozu se nabažila, dochází do Delph, oblíbeného sídla bratrova, a veselí se tam s Musami a Charitkami.

1. *Aktaión*, hrdina thebanský, byl náruživý myslivec, a protože chtěl v umění mysliveckém předčiti Dianu, byl od ní v jelena proměněn a od vlastních psů, kterých držel 50, roztrhán, marně volaje:

Aktaión jsem já, zdaž již ani pána neznáte? — Bájka ta má smysl ten, že Aktaión náruživostí svou pro honbu přišel na mizinu.

Aktaión.

2. *Orión*, myslivec obrovské velikosti, bavil se lovem po lesích a horách a ubíjel ulovenou zvěř železným kyjem. Eós si jej zamilovala a unesla jej na ostrov Délos. Pro statečnost jeho oblíbila si ho také Diana. Když ale Orión se zapomněl a ku Dianě zraky své pozvednouti se opovážil, zastřelila jej Diana šípy svými. Aeskulap chtěl jej z mrtvých vzkřísiti, byl ale proto od Zeva hromem zabit, jelikož Pluto si stěžoval, že tím ujmu trpí říše podzemská. Orión byl vráđen mezi hvězdy a nepřestal i jako hvězda bavit se lovem na klenbě nebeské, maje při sobě psa *Syria*, lesklou to hvězdu.

3. Jen jednou zmocnil se chladné Artemidy cit laskavosti. *Endymión*, král krajiny Elis, dle jiných lovec nebo pastýř, byl mladík neobyčejné krásy, spával vždy v jakési jeskyni. Když bohyně Seléné v noci po obloze v stříbrném voze svém jela, spatřila v jeskyni tohoto krásného mladíka, jak svými psy strážěn, libě spí. I sestoupila k němu, požírala naň zrakem milostným a odcházejíc vtiskla polibek na tvář jeho. Tak to činila každý den. Spící Endymión uchvácen byl nevědomky krátkým pobytem bohyně Luny tak blaženými city, že prosil jednoho dne Zeva, aby mu dopřál nesmrtelnosti, věčného mládí a věčného spánku; i vyplnil bůh prosbu jeho. — Potrestání Nioby viz str. 43.

Král Agamemnón, vůdce výpravy trojánské, rozhněval bohyni Dianu tím, že zastřelil její zamilovanou laňku; proto zanevřela naň bohyně a nedala Řekům, k Troji odplouti se chystajícím, dobré povětrí, dokud ji nesmířil Agamemnón obětováním vlastní své dcery *Iphigenie*; bližší viz „Válka trojánská.“

Pocta. Artemis bývala ctěna společně s Apollónem zvláště na Délu a v Delphech. Nejraději meškávala v Arkadii, kdež se proto všade v hájích, při pramenech a řekách svatyně její nalézaly.

I po Asii byla rozšířena bohoslužba Artemidina, jmenovitě v Ephesu, kdež měla chrám přenádherný, kterýž pro svou znamenitou stavbu mezi sedm divů světa počítán byl. Barbarští Skytové přinášeli Artemidě Tauriské lidské oběti. Bohoslužbu její přinesli prý i s obrazem Iphigenia a Orestes do Sparty, kdež bývali u jejího oltáře mladíci Spartánští o slavnostech až do krve mrskáni. Dle jiných bájí jest i Epheská i Tauriská Artemis od hellenské rozdílna.

V Římě stál nejslavnější chrám Dianin — od krále Servia Tullia založený — na Aventinu.

Obraz. Od umělců vpodobňovala se Artemis jakožto sličná, štíhlá, rychlonohá panna; jako lovkyně v šatu po kolena vykasáném, s lukem, toulem, jelenem neb psem; jede-li, táhnou jeleni vůz její; jakožto bohyně měsíce a kouzla vpodobňovala se v dlouhém rásném šatu, s pochodní v ruce a půlměsícem nad temenem hlavy neb nad ramenem. Ve voze jejím stříbrném zapřažení jsou dva bílí ořové. Jakožto bohyně kouzla bývá zaměňována též s bohyní Hekatou.

Diana.

Hermés, průvodčí duší do podsvětí.

HERMÉS lat. MERKUR.

Hermés, syn Zeva a Máji, dcery Atlantovy, byl *ochrance a strážce stád, bůh pastýřů, vynálezce rozličných umění, posel bohů a průvodčí duší do podsvětí, ochrance cest, bůh výmluvnosti, lsti a dovednosti a proto také obchodu i krádeže; konečně jest též bohem tělocviku.*

Narodil se v jeskyni hory „Kylléné“ v Arkadii. Sotva tři hodiny stár, vykradl se matce z kolébky, aby ukradl bohu Apollónovi stáda. Sotva že popošel několik kroků, spatřil na cestě želvu, vzal, zabil a vybral ji, natáhl na skořápku sedm strun a utvořil si takto nástroj, lyru, který dával líbezné zvuky; na to se vrátil zpět, hrál a zpíval si v kolébce až do večera, potom schoval lyru do kolébky a šel do hor Pierských, kde Apollón stádo své pásal. Ačkoliv ještě ani den stáří neměl, ukradl přec padesáte krav a obvázal nohy jejich chrastím, odvedl je tak dovedně pryč, že nikdo stopy nemohl najít, a uschoval je v jeskyni na řece Alpheu. Když byl dvě kravice bohům obětoval, oběť to svou první, a vše řádně uklidil, aby ničeho znáti nebylo, při-

kradl se ráno domů, lehl tichounce do kolébky, zavinul se do plének a tvářil se, jakoby spal spánek spravedlivých.

Na úsvitě zpozoroval Apollón krádež a pronásledoval zloděje, nic však by byl nenašel, kdyby mu to bohyně Eós byla neprozradila. Apollón šel ihned k Hermovi do jeskyně a žádal svůj dobytek. Nevinátka Hermés procítl ze sna a hleděl jako v udivení na přísného Apollóna; v odpovědích svých lhal tak čiperně, že Apollón ničeho s ním svěsti nemohl a proto u Zeva, na něho žalovati se jal. Zeus povolal oba do Olympu před soud.

Hermés dostavil se v plénkách k soudu a zde opět nevinnost svou dokládal tak čiperně, že i Zeus se dal do smíchu. „Zanech lhaní“, pravil konečně otec Zeus, „a vydej Apollónovi ukradený dobytek.“ Nerad uposlechnul Hermés, musel však skrýš svou vyzraditi; když ale Apollón odváděl svůj dobytek, tu mu hrál Hermés tak líbezně na svou lyru, že se Apollón zastavil a pilně zvukům těmto naslouchal; hrou touto okouzlen koupil Apollón lyru od něho za těch 50 ukradených krav s tou podmínkou, bude-li Hermés při Stygu přísahati, že mu ji nikdy neukradne. Od těch dob byli oba tito nevlastní bratří nejlepšími přáteli. Za hůlčičku, *plectrum* zvanou,

Hermés.

kteřouž na lyru hrál, daroval mu Apollón kouzelnou *berlu štěstí a bohatství* — *caduceus*, t. j. hůl s dvěma nahoru se vinoucími hady, jež měla tu zvláštnost, že každou rozepři usmířila, jakmile se jí někdo z rozvaděných dotknul. Tímto lstivým způsobem stal se Hermés bohem *pastýřů*.

V Olympu jest Hermés *poslem* Zevovým a vyřizuje všechny rozkazy dovedně, jsa při tom i sám činným, čímž se rozeznává od bohyně Iris, která rozkazy bohův obyčejně jenom oznamuje. A protože při vykonávání rozkazu božského jest především lsti, výmluvnosti a dovednosti

potřebí, byl Hermés proto bohem řečníků a myslitelů, jakož i *ochrance cest a průvodčí cestujících*. Vojevůdce obětoval mu proto, táhl-li do boje; myslivec jej o pomoc vzýval, obchodník se k němu modlil a každý cestující obětoval mu dříve, než na cestu se vydal. Všude na cestách, stezkách, rozcestích, na místech veřejných, u vchodu do brány a t. d. nalézaly se obrazy jeho, tak zvané *Hermý* (jednoduché sloupy otesané s hlavou nemotornou). Ku každé Hermě položil kolemjdoucí kámen, co povinnou poctu bohu tomuto. Nepatrná tato pocta měla pro okolní pole a cesty samy velkou důležitost.

Hermés doprovázel nejen lidi na cestách, on byl také *průvodčím duší do podsvětí* a nazýván proto *Nekropompos*.

Jakožto bůh výmluvnosti a lsti, jako ochrance cest, byl bůh Hermés velice důležitý v obchodu. Protože lest, výmluvnost a dobré cesty velice obchod podporují, byl Hermés také bohem *obchodu*. Kupci přičítali jemu za zásluhu, povedl-li se jim dobře obchod. Nemalé zručnosti a dovednosti jest zapotřebí ku krádežím; bůh Hermés sám to zkusil, když vzal Apollónovi stádo, Aphroditě pás, Areovi meč, a Poseidónovi trojzubec — a proto jest Hermés také ochrance *zlodějů a podvodníků*.

Pocta. Hermés byl po celém Řecku, nejvíce pak v Arkadii, své otčině, ctěn. Vě městě „Pheneos“ odbývány velké slavnosti veřejné. V Římě slavili kupci k jeho poctě den 25. května jakožto den Merkura velmi slavně.

Obraz. Představován byl posel Hermés jako krásný jinoch maje křídélka na hlavě a na nohou, v ruce držel caduceus. Jako průvodčí duší byl zahalen v plášť a stíny mrtvých obklopen. Jako bůh kupců a zlodějů držel měsíc v rukou a jakožto bohu výmluvnosti visel mu z úst zlatý řetěz.

Omývání Hermý.

Aphrodité a Adónis.

APHRODITÉ lat. VENUS.

Aphrodité jest dcera Zeva a Dióny — *Aphrodité Dioneia*, dle jiných dcera Uranova — *Aphrodité Urania*, a opět dle jiných bájí povstala z pěny mořské a vystoupila z moře na ostrov Kypros — *Aphrodité Anadyomené*.

Růže a myrty vyrůstaly tam, kde noha její dotknula se země; Hóry a Charitky se k ní přidružily, posluhovaly jí a doprovázely ji do Olympu. Ona jest *bohyně lásky a krásy*; vítězí takto nad všemi bohy i lidmi a co život v sobě má, pocituje neodolatelné její moci, ano i příroda sama podrobuje se jejímu vlivu. Ona jest nejkrásnější ze všech bohůň. Homér ji nazývá *zlatou, usmívavou* a p.

Krásou i vнадou i statky vezdejšími obdařuje *Aphrodité miláčky* své. Nereidka *Thetis* byla Zevem určena za ženu muži smrtelnému, protože věštba prorokovala o ní, že porodí syna, který bude mocnější než otec sám. Zeus ji dal smrtelníku *Peleovi*. Na svatbu její byli

pozvání všichni bohové, vyjma Eris, bohyni rozkolnosti. Eris, těžko nesouc urážku tuto, hodila mezi shromážděné svatebčany zlaté jablko s nápisem : „Té nejkrásnější!“ Bohyně Héra, Pallas Athéné a Aphrodité chtěly mítí jablko, neboť každá z nich se domnívala býti nejkrásnější. Nejvyšší bůh Zeus nechtěl býti soudcem mezi nimi, protože si žádnou z nich rozhněvati nechtěl, a určil, že spor ten má rozhodnouti ten nejkrásnější muž : *Paris*, syn krále trojanského *Priama*. Všechny tři bohyně spěchaly ku *Paris*-ovi, který pásl ovce na hoře *Idě* u *Troje*, a každá z nich hleděla si jej slibem nakloniti. Héra slibovala mu bohactví a panství nad *Asií*; Pallas Athéné věhlas, vítězství a slávu válečnou a Aphrodité nejkrásnější ženu. *Paris* přirkl jablko Aphrodité a stal se jejím miláčkem. Nejkrásnější žena na světě byla *Helena*, manželka krále spartanského *Menelaa*. *Venuše* dostála přece danému slovu. Bůh *Amor*, *Venušin* sluha, vstoupil do srdce *Helenina*, a když *Paris* na cestách svých *Venuši* doprovázen do *Sparty* přišel a u *Menelaa* pohostinně přijat byl, tu se zamilovala šípem lásky zraněná *Helena* do krásného jinocha. s kterým také, když *Menelaus* jednou byl odešel z domu, aby přítele svého navštívil, ze *Sparty* do *Troje* utekla. Porušenou pohostinnost takovým způsobem zrádným nenechali ani *Menelaus* ani přátelé jeho bez pomsty, a tak povstala strašlivá válka trojanská, která 10 let trvala a rozkotáním města *Troje* skončila — viz tam. Ve válce této pomáhala Aphrodité Trojanským a byla jednou v bitvě od *Dioméda* do ruky raněna. Nejsouc válčení zvyklá, spěchala do *Olympu*, aby si stěžovala na opovázlivost smrtelníků. Pallas Athéné se jí posmívala, „že se snad zase u nějaké krásné ženy špendlíkem poranila“ a otec Zeus ji těšil: „Nech té války, která pro něžnou povahu tvou se nehodí; Pallas Athéné a *Arés* nechť se o ni starají!“

Jiný miláček Aphroditin byl *Adónis*, hoch překrásný a náruživý střelec. Aphrodité napomínala vždy miláčka svého, by byl při pronásledování divoké zvěře obezřetným a provázela jej v nebezpečí. *Adónis* málo dbal napomenutí bohyně. Když jednou postřelil divokého kance, obrátil se tento naň a rozsápal ho svými tesáky. Na úpěnlivé volání pospíchala Aphrodité ku pomoci a ač velice spěchala nedbajíc ani toho, že nohy její krvácejí a bílé růže pod nohama jejíma červeně se barví, přišla přec již pozdě, jinoch byl již mrtev. Želela velice miláčka svého. Z krve jeho utvořila krásný ale brzo hynoucí květ *anemonky* a u *Zeva* vyprosila, aby půl roku bydlel u ní na *Olympu* a půl roku u *Persephony* v podsvětí. — Bájé tato vyobrazuje nám přírodu na jaře oživující a na podzim odumírající. Proto slavila se při

slavnostech Adónidových prvního dne jeho smrt za hlasitého nářku, druhého dne však jeho vzkříšení za velikého jásotu. Ženy totiž dávaly o těchto slavnostech na střechy domů svých voskové obrazy bůžkovy a obkládaly je tak zvanými *zahradami Adonidovými*, t. j. nádobami, do nichž rostliny rychle klíčící zasazeny byly. Když za několik dní rostliny tyto silně vypučely, hodily je do vody, čímž chtěly rychlý vzrůst a brzké vadnutí přírody naznačiti.

Pygmalión, král Kypr-ský, byl znamenitý řezbář. Ze slonové kosti vyřezal jednou postavu ženskou tak krásně, že se do ní sám zamiloval. I prosil bohyni Aphroditu, aby mu dala takovou ženu za manželku, která by byla také tak krásná. Aphrodité vyslyšela prosby jeho a slonová socha obživila, když ji byl Pygmalión políbil.

Narkissov (Narcissus) bylo zvěstováno, že dosáhne dlouhého žití, nespátřili obrazu svého. Když v hocha povyrostl a velice krásný byl, zahořela Nympha *Echó* náruživou k němu láskou; ale Narkissos jí opovrhnul, načež *Echó* tak hořem nyla, že údy její zkameněly a jen hlas zůstal (ozvěna). Narkissos usedl jsa jednou honbou zemdlen, u čistého pramene, aby se napil. Tu spatřil v zrcadle vodním krásnou tvář svou, zplanul k ní láskou, nemoha ale dosáti předmětu své touhy, zahynul hořem a proměnil se v květinu téhož jména.

Atalanta z Arkadie od otce svého pohozena a od medvědice vychována stala se krásnou pannou a slavnou lovkyní. I nechtěla se za žádného provdati, leda za toho, kdo by ji v rychlosti předčil. Mnohý statečný mladík ztratil v závodu s Atalantou život svůj drahý, neboť probodla každého, koho v běhu dohonila. *Hippomenes*, vnuk Neptunův, zamiloval se také do Atalanty a, aby mohl zvítěziti, prosil snažně Aphroditu za pomoc. Aphrodité vyslyšela jej. Dala mu tři zlatá jablka a pověděla mu,

Aphrodité.

co s nimi dělati má. Běh počal. Když Hippomenes pozoroval, že Atalanta sotva se země dotýká a brzy jej dohoní, upustil jako náhodou jedno ze zlatých jablek. Atalanta zahlédnouc lesknoucí se jablko, ustala v běhu a jablko zvedla. Za nedlouho upustil Hippomenes druhé jablko; opět je zvedla Atalanta, a již zase byla mu v patách; tu upustil Hippomenes třetí jablko, Atalanta sehnuvši se po něm, chtěla rychle je zvednouti, toto však bylo tajnou mocí Aphroditinou tak těžké, že Atalanta jen s těží je zvedla, tím ale se omeškala a Hippomenes octl se dříve než ona u cíle. Atalanta stala se tedy jeho manželkou. Brzy ale zapomněli oba, Hippomenes i Atalanta, na povinnou úctu ku Aphroditě a byli od ní jakožto nevděčníci ve lvy proměněni, které si pak Aphroditě do vozu svého zapřahala.

U Římanů byla Venuše bohyní zahrad a jara, proto také slavily římské paní k uctění této bohyně slavnost dne prvního dubna, jakožto na počátku jara. Teprvé za pozdějších dob byla Venuše stotožněna s řeckou Aphroditou.

Pocta. Protože Aphroditě z pěny mořské povstala, byla ctěna nejvíce na ostrovech a v městech poblíž břehu mořského, jako na: Kypru, Sicilii, v Knidu, Korintu a t. d. V Knidu měla velmi krásnou sochu od sochaře Praxitela. V Římě a Italii, kdež vystaveny ku počtě její chrámy, ctěna byla nejvíce za času Iulia Caesara a císaře Augusta, protože považována byla za pramáteř rodu Iuliův. Zsvěceny byly Aphroditě především: holubice, pak vrabec, vlašťovka (bohyně jara), labuť, beran a delfín (co bohyně mořská); z květeny: myrta, růže, jablko a mák (symbol plodnosti).

Obraz. Od umělců zobrazuje se Venuše jakožto žena krásy nevšední; obličej je ovální, oko jasné, po lásce toužící, ústa malá, rty půvabné, nos zaokrouhlený, tváře luzně buclaté, brada důlkovitá; hlava nespočívá nikdy rovně na krku, nýbrž jest vždy lehce na stranu nakloněna.

Nejslavnější její socha jest *medicejská Venuše* z bílého mramoru ve Florencii.

Oběti Vestálek.

HESTIA lat. VESTA.

estia (Vesta), dcera Krona a Rhey, byla u Řeků i Římanů bohyní *ohně* a *domácího krbu*, a protože ohniště jest středem domácího života a oltářem domácích bůžků, byla Hestia také bohyní *domácnosti* a veškerého *požehnání domácího*.

Obec a stát jsou také velké rodiny a proto jest Hestia též *ochránitelkou obcí* a *států* a mívala tudíž v každé obci a v každém státu svou zvláštní svatyni, kde udržován byl na ohništi *věčný oheň* a kde jí ke cti oběti obětovány byly. Vystěhovalci brali oheň posvátný s sebou, když se stěhovali z otčiny, aby nový domov jinde si založili.

Zhasl-li oheň ten, považováno to za zlé znamení a oheň musel buď vzat býti z jiného krbu posvátného, aneb rozdělán býti třením dvou dřev o sebe, aneb zápalným sklem od slunce. U Řeků nacházelo se posvátné ohniště v *Prytaneích*, u Římanů ve chrámě *Vestině*.

Hestia učinila slib panenství zamítnuvši nabídnutí ku sňatku od Apollóna a Poseidóna a byla proto ctěna jakožto *opatrovnice panen*.

Ctění Hestie bylo nejen po Řecku ale i po Egyptě rozšířeno; nikde však nebyly jí zvláštní chrámy stavěny, protože ve všech domech soukromých jakož i veřejných měla své oltáře, na nichž jí obětováno

bylo; ano i na obětech jiným bohům přinášených brala ona, jakožto bohyně ohně, podíl, že jí na počest lili obětníci olej a víno do ohně při tom ji vzývajíce. V Římě bylo ctění této bohyně prastaré, vždyť Aeneas přinesl, dle pověsti, s sebou svatý oheň z Troje do nové své vlasti, města Lavinia, odtud Ascanius do Alby Longy a Numa Pompilius odtud do Říma. Numa vystavěl Vestě na svahu Palatina svatyni kulatou jako země, za jejíž symbol ta budova se pokládala. Uvnitř měla svatyně ta podobu občanského domu, majíc „atrium“, kdež

Vestálský chrám v Tivoli.

Vestálky, kněžice Vestiny, přebývaly a tajnou komnatu, v níž Palladium uschováno bylo. *Vestálky*, jichž bylo šest, voleny bývaly napřed od králů římských, později od nejvyššího kněze (Pontifex maximus).

Vestálkou mohla se státi dívka zdravá, beze vší vady tělesné, z rodiny dobré, jejíž rodičové oba ještě na živě byli, majíc stáří mezi 6—10 lety.

Dívka musila při nastoupení svém slíbiti, že po 30 let v chrámě bohyni Vestě sloužiti a panenství zachovávatí bude. Prvních deset let

učila se službě své, druhých deset let vykonávala službu a třetích deset let vyučovala službě nové Vestálky. Po uplynutí třiceti let mohla se úřadu svého vzdát a zase do občanského života vstoupiti a provdati se, což však málo kdy se stávalo, protože to lid považoval jaksi za zneuctění bohyň.

Vestálky musely udržovati svatý oheň v chrámě, stříci Palladium a je v čas nebezpečnosti dobře skryti, chrám denně vodou z posvátné studně pokropovati a čistiti, sůl a obilí k obětem přichystávati.

Vestálky byly u Římanů ve veliké vážnosti. Odívaly se šatem bílým a nachovým, na hlavách nosily vínek a závoj; při vycházkách provázeli je liktoři (soudní sluhové) se svými fascēs, kterého vyznamenání jen králům a konsulům se dostalo; potkala-li Vestálka náhodou zločince ku popravě jdoucího, mohla jej od smrti vysvoboditi. Jak velkého požívaly vyznamenání, tak veliké je zastihly tresty, prohřešila-li se která Vestálka proti učiněnému slibu. Zhasl-li svatý oheň vinou některé Vestálky, byla za to od nejvyššího kněze zbičována; oheň musel býti, způsobem svrchu podotknutým, znovu rozdělán, což se vůbec také dalo každoročně prvního dne měsíce března (kterýmžto dnem za starších dob u Římanů rok nový počínal). Zrušila-li některá svůj slib čistoty, byla za živa pohřbena. Na „poli nešlechětnosti“, *campus sceleratus*, vykopána byla jáma, do níž dáno lože, stůl, chléb, voda, mléko, olej a světlo. Vestálka byla na popraviště v nosítkách

donešena a hustým závojem jsouc zastřena musela po žebříku do jámy sestoupiti, načež byl žebřík vytažen, poklop spuštěn, na něj země naházena a drnem přikryta, tak aby žádný nepoznal místo strašlivého hrobu. V celém Římě panoval ten den největší smutek, krámy byly zavřeny, obyvatelé obětovali a modlili se k bohům, aby je smířili. Kdo smutný průvod odsouzené Vestálky potkal, smeknul a mlčky přidružil se k průvodu. Jen čtyrykrát byl prý strašlivý tento ortel vykonán; pátá Vestálka majíc býti odsouzena, uškrtila se raději.

Hestia.

Ku *poctě* Vestině slaveny byly v Římě dne 9. června *Vestalie*. Bosy ubíraly se římské paní do chrámu a obětovaly tam osení a traviny, též roční jalovičky, což vše posvátným ohněm spalovaly, do něhož olej a víno lily, neb kadidlo házely. Mlynáři a pekaři toho dne nepracovali a oslové, kteří mlýny táhli, byli práce své sprostěni a voděni po městě chlebem ověšeni a květinami ozdobeni.

Posvátnými byly Vestě mezi rostlinami dub, mezi ptáky datel a sojka.

Obraz. V starých dobách neměla Hestia žádných obrazů, neboť oheň byl jejím obrazem; byla-li vyobrazena, představovali ji sochaři jako štíhlou pannu tváře vážné a vznešené. Oděna byla oděvem matrony; v ruce držela někdy žezlo, někdy obětní misku.

Illava Jupiterova.

B. NIŽŠÍ BOHOVÉ OLYMPIČTÍ.

HÉLIOS lat. SOL.

Hélios (*Sol*) syn Titána Hyperióna a They — protož také *Titán* nazýván — byl v starém bájesloví bůh *slunce*. Na východě měl krásný palác, z něhož vystoupiv každodenně ve skvoucím voze taženém od čtvero sněhobílých, oheň sršících koňů, jel po klenbě nebeské a večer se na západě u bran Héliových do okeanu snášel, aby bujní jeho ořové tam si odpočinuli. Hóry a Nereidky koně vyprahaly a ošetřovaly, on pak plul v noci ve zlaté od Héphesta zhotovené loďce okolo severní půle země do svého paláce na východ, aby ráno opět odtud vyjel.

Protože světlem svým vše proniká, pokládán za vševidoucího. Později byl stotožněn s Apollónem.

Ctěn byl Hélios především v Korinthu, Argu a Elidě; hlavním však sídlem jeho modloslužby byl ostrov Rhodus, kde obětující mu čtvero spřeží koní do moře je vrhali. Na ostrově tomto stála nad vchodem do přístavu rozkročená jeho socha tak veliká, že největší lodí i se stožáry a plachtami skrze ni projeti mohly. *Kolos tento na Rhodu* počítán byl mezi sedm divů světa. Mimo to byli Héliovi obětováni bílí beránkové

a kancové. Ze zvířat zasvěcení mu byli: koně, vlci a kohouti (jakožto hlasatelové blížícího se dne).

Na ostrově Thrinakrii měl Hélios sedm stád skotu a sedm stád bravu, každé stádo po padesáti kusech, jichž nepřibývalo aniž ubývalo. Dcery jeho, víly Phaëthusa a Lampetia, je střežily. Sedm těchto stád po padesáti kusech znamenalo padesát neděl starého roku po sedmi dnech a sedmi nocích.

Manželka Héliova jest *Perse* a tato mu porodila kouzelnici *Kirke* na ostrově „Aiai neb Aeäa“ řečeném. Král Kolchidský *Aeëtes* byl také jeho a Klymenin syn.

V Římě měl *Sol* také své chrámy.

Vyobrazován byl jako spanilý jinoch s paprsky kolem hlavy, někdy stoje na čtverospřežném voze.

SELÉNÉ lat. LUNA.

Sestra Héliova, dcera Hyperióna a They jest *Seléné*, bohyně *měsíce*, u Římanů *Luna* zvaná. Jako řídí Hélios vůz sluneční ve dne, tak řídí Seléné bělostkvoucí vůz měsíční v noci na klenbě nebeské a osvětluje ji mírným světlem svým. Vůz tento táhne dvojspreží buď koní neb krav bílých.

V době pozdější směřovalo se jmeno Seléné se jmenem Artemidy. Báje o *Endymiónovi*, která se i Artemidě přičítá, náležela původně Seléně. Seléné prý měla padesát dcer, čímž vyrozumívá se padesát měsíců, po kterých olympické hry v Elidě se opakovaly.

EÓS lat. AURORA.

Eós (Aurora), dcera Hyperióna a They, sestra Hélia a Selény, jest bohyně *ranních červánků*. Na úsvitě povstává růžová, jasná tato bohyně, otevírá růžovými prsty svými stříbrnou bránu boha slunce, bratra svého, a ujíždějíc před ním neustále se svými bílými neb růžovými koni, přináší bohům i lidem světlo denní, odhalujíc růžovým náručím svým temnou noc. — Náruživě miluje Aurora vše krásné a vznešené, zvláště pak jarý květ mladosti; ale jako ranní červánky, ač krásné, brzy pomíjejí, pomíjí i její láska rychle; jí nebylo nikdy popráno po delší čas kochati se v lásce. Násilně unášela, co po vůli jí býti nechtělo. Tak unesla lovce *Orióna* na Délos, až bohové na ni

se rozhněvali a Artemis lovce toho šípy svými usmrtila. Ona unesla syna trojanského krále *Tithóna*, který v kráse rovnal se nesmrtelným bohům, a pojala ho za svého manžela. Eós vyprosila mu u Zeva nesmrtelnost, zapomněla ale vyprositi mu i věčnou mladost. Střelbítě uplynuly doby šťastného manželství a láska Aurořina ochabla, neboť stárnul vždy více Tithón, až schrádl tak, že jen ještě hlas šeptavý mu zůstal. Eós uzavřela jej do jakési jeskyně a proměnila ho konečně ve cvrčka.

Synové její byli *Emathion* a *Memnon*. Memnon válčil s Trojanskými proti Řekům a byl od Achilla zabit. Nešťastná matka pro něj co den plakala a slze její proměnily se v kapky ranní rosy. Eós vystavěla Memnonovi na památku tak zvané *kolosy Memnonovy*, v Thebách v Egyptě, které sestávaly z tak tvrdé a křehké svaliny křemínkové, že změnou teploty při východu slunce žalostný zvuk ze sebe vydávaly. Také *Astraeus*, Titán, byl jejím manželem a synové jejich byli větry: *Argestes*, *Zephyros*, *Notos* a *Boreas*.

Zvláštní *pocyt* Aurora neměla. *Vyobrazována* bývá v postavě velkolepé, s hvězdou na hlavě a pochodní v ruce, v šatě barvy šafránové.

Hekaté.

HEKATÉ.

Hekaté jest dcera Titána *Persa* a bohyně *Asterie*; jest mocná *arcicarodějka*, kteráž vládne vši mocí na nebi, na zemi i na moři, ano i tajemné síly přírody jsou jí k službám; ona řídí lidské osudy, jest dárkyní štěstí a zdaru, odvracuje neštěstí, chrání plavbu i honbu, dává dobrý zdar mládeži a p. Pro svou všestrannou moc nazývána byla *Dalekovládná*.

Čtěna byla Hekaté zvláště na ostrovech *Samothrake*, *Lemnu*, pak v *Argu*, v *Athénách* a jinde. Sochy její stavěly se jí před domy a na rozcestích, zvláště trojcestích, aby domy a pocestné v ochraně měla. Aby moc její ve všech třech říších, v přírodě, na nebi, na zemi a v podsvětí naznačena byla, *vyobrazovali* ji se třemi hlavami, s pochodní a púlměsícem, mečem a hadem, s provazy a klíči v ruce. Pro podobu

tu nazvána *trojtvárná* (triformis). Ku sochám jejím kladli ctitelové za doby noční při pochodních ku konci každého měsíce oběti jako: kousky chleba, malé rybičky, luštěniny a p., kteréž pak chudí sbírajíce sjíдали. Také psi, (kteří prý štěkotem a kničením příchod její označovali a ji také i provázeli), med a černí beránkové byli jí za oběť dáváni.

Lamie byly její služebnice a strašily na rozkaz její lidi, kterým se v rozličných podobách zjevovaly. Později, když se měsíci vždy více a více přičítala moc magická, stotožňovala se znenáhla Hekaté s Lunou a Artemidou, bohyněmi měsíce.

Báje tyto povstaly teprve později; v homérických bájích není o nich ještě zmínky, poprvé je uvádí Hesiod.

ÍRIS.

Íris, dcera mořského boha *Thaumanta* a Okeanidky *Elektry*, sestra *Harpyií*, byla bohyně *duhy sedmibarevné* a *poselkyně bohů*, která dosahujíc od jednoho konce světa k druhému, ano až do hlubin mořských a ku řece Stygu, roznášela rozkazy velitelky své *Iunony* a i jiných bohů na vše strany; nebyla pouhou poslicí, nýbrž také vůdkyní a rádkyní lidí a lišila se od *Herma* jedině tím, že ona poselství jen zvěstovala, kdežto *Hermés* poselství nejen zvěstoval ale i vykonával.

Pro rychlost svou nazývána byla *rychlonohá*, *větrorychlá*.

Starí bájili, že *Íris* napájí mračna vodou z jezer a řek, které ji zase deštěm na zemi vypouštějí a tak vypráhlou napájejí; proto také rolník rád na nebi vídal duhu, jakožto zvěstovatelku deště a zbožňoval ji jako bohyni, která se mu v sedmibarevném oblouku jeví.

Vyobrazována byla jako děvče spanilé se zlatýma perutěma, konve a *caduceus* v rukou držíc.

HYADY.

Hyady nazývalo se souhvězdí v hlavě „býka“. Hyady byly dcery *Atlanta* a *Aithry*, odkojily prý na horách *nysejských* boha *Dionysa*, začož je přijal *Zeus* mezi hvězdy, když se nad smrtí bratra svého *Hyada*, kterého na honbě lev roztrhal, utrápily. Když toto souhvězdí vychází, počíná deštivé počasí a odtud jejich jméno *Hyady*, *Deštivy*. Bylo jich sedm.

PLEJADKY též KUŘÁTKA.

Plejadky jsou také dcery *Atlanta* a *Aithry*, tedy sestry *Hyad*. Jest to souhvězdí, ze sedmi hvězd sestávající, které, když vychází, příznivé počasí zvěstuje; i rolník pozor dával na souhvězdí toto, protože mu vycházejíc prorokovalo blízkou žeň a zapadajíc čas nové setby.

Poněvadž jedna z těch sedmi hvěd je malá a tudíž skoro neviditelná, bájilo se, že jedna sestra *Plejadka* se proto stydí a stále ukrývá, že ona samojediná má chotě smrtelného.

Jiná báje o nich praví, že obrovský lovec *Orión* je pronásledoval po pět měsíců, načež je *Zeus* v holubice proměniv mezi hvězdy vřadil. Nejznámější *Plejadka* jest *Maja*, matka boha *Herma*.

H Ó R Y.

Hóry, dcery *Zeva* a *Themidy*, byly bohyně řádu v přírodě a pravidelně se střídajícího počasí. Sídlem jejich byl *Olymp*, kdež jim svěřeny byly brány nebes, kteréž ony zavíraly a otvíraly; ony zapřahaly také oře do vozu slunečního. I oblaka byla jim svěřena, jimiž ony sídla bohů buď zahalovaly aneb je od nich zaháněly.

Hóry neudržovaly pouze pořádek v přírodě, ony zaváděly řád a pravidelnost i do společnosti lidské, jak k tomu již jména jejich poukazují: *Diké* (právo), *Eunomia* (zákonnost) a *Eiréné* (mír).

Diké ochraňuje právo při soudech, a je-li porušeno, přichází, aby u trůnu *Zevova* stížnost si vedla; tím bývá pořádek a mír mezi lidmi a proto ji sestry její ve všem podporují.

Obyčejně ctily se jen tři *Hóry*, poněvadž staří národové rok jen ve tři částky, jaro, léto a podzim dělili; zimu, dobu to spánku a odpočinku přírody, nikdy nepočítajíce. — V *Athénách* ctěny byly v dobách nejstarších jen dvě *Hóry*, totiž *Thalló*, bohyně jara, a *Karpé*, bohyně žní.

Tu a tam bývá i čtvrtá *Hóra*, zima, uvedena, nemá však zvláštního jména a nebyla také nikdy za sestru ostatních považována.

Vyobrazování byly *Hóry* od umělců jako vlnadné dívky mladistvé, any květinami, plodinami a ovocem jsouce ozdobeny tančí a dary lidem přinášejí, aneb také se vyobrazovaly s odznaky čtyř ročních počasí. — Viz obr. na str. 21.

CHARITKY lat. GRACIE.

Charitky, dcery Zeva a Eurynomy, byly bohyně *krásky a půvabu, vnady a veselosti*, jak v životě bohů, tak v přírodě samé a mezi lidem. Jako Hóry, tak i Charitky neměly žádného oboru působnosti, ale stály vždy pohotově, aby bohům i lidem pomocí svou přispěly. Byly v úzkém spojení s bohyní Venuší, čímž naznačiti se měla idea, že krása bez půvabu možná není; ony koupaly Aphroditu v posvátném háji Paphu a natíraly údy její ambrou. Mimo to nalezáme je také v průvodu Zeva, Héry, Apollóna a Dionysa. Radovánky nebešťanů nebyly by ani radovánkami, kdyby Charitek nebylo.

Básníci jmenují tři Charitky: *Aglaiu* (Skvělost), *Euphrosinu* (Dobromyslnost) a *Thaliu* (Půvabnost).

Charitky *vyobrazují* se obvykle všechny tři pospolu ustavičně tancující a zpívající v podobě květoucích děvic. Znaky jejich byly: růže, jablko, myrta a kostky.

MUSY.

Musy, dcery Zeva a Mnémosyny, byly původně bohyně *zpěvu*. Homér zmiňuje se jen o jedné Muse, později mluví o více

Kalliopé.

Kleió.

Musách, nejmenuje ale nikdy jmen ani počtu. Teprve Hesiod udává určitý počet Mus, totiž *devět* a jejich jmena. Sídlem jejich byl buď Olymp, kde bohům při hostinách prozpěvovaly oslavující jejich veleslavné

skutky, buď Helikón, Parnass, a prýstíci se tam prameny: Aganippé a Kastalia. Posléze se rozšířila jejich pocta po celém Řecku. Dle míst, kde se Musám zvláštní pocta prokazovala, nazývaly se Olympickými, Helikónskými, Parnasskými, Kastalskými a t. d.

Musy propůjčují lidem dar zpěvu a rozmanitého umění, podněcují pěvce (básníky) nadšením ku zpěvům, proto se nazývají básníci syny a miláčky Mus, a vzývají je o pomoc na počátku zpěvů svých.

Během času byly Musám zvláštní obory z věd a umění přiděleny a dle toho zvláštní odznaky jim dávány:

Melpomené.

Thaleia.

Erató.

1. *Kalliopé* (Krásnohlasá), Musa *epického* zpěvu; jest nejvznešenější ze všech Mus; vyobrazovala se s voskovou deskou a rylcem v ruce.

2. *Kleió* (Oznamovatelka), Musa *dějepisů*. Vyobrazuje se s polootevřeným pergamenem, na nějž zaznamenává události světové. Vedle sebe má nádobu, v níž se nacházejí zápisky stočené.

3. *Melpomené* (Pěvkyně), Musa *tragoedie*; hlavu má ověncenou břečťánem, v ruku drží meč neb kyj Héraklův a tragickou škrabošku; na nohou má „kothurny“. (V starých dobách měl každý herec na obličej škrabošku a na nohou střevíce s vysokými podpatky, „kothurny“ zvané, aby měl velikost nadlidskou a tak se spíše hrdinům podobal.

4. *Thaleia* (Květná), ochranitelka *her divadelních a žertovných básní*, se škraboškou žertovnou a berlou pastýřskou.

Polyhymnia.

Euterpé.

Terpsichoré.

5. *Erató* (Milostná), Musa *lyrického básnictví*, představuje se, jak držíc „*plectrum*“ v ruce na lyru hraje.

Urania.

6. *Polyhymnia* (Chvalozpěvná), Musa *vážných zpěvů a řečnictví*; stojí zamlčená, prst majíc k ústům položen.

7. *Euterpé* (Utěšitelka), Musa *lyrického básnictví a hudby*, hraje na dvě flétny.

8. *Terpsichoré* (Tancechtivá), ochranitelka *tance*; představuje se s lyrou v ruce.

9. *Urania* (Nebeštanka), Musa *hvězdářství*; drží *zeměkouli* v ruce a druhou ukazuje k nebesům.

Musy považují se obzvláště za průvodkyně Apollóna, který co jejich vůdce Musagetés se nazývá. Vedle těchto Mus děje se často zmínka o třech starších Musách: *Meleté* (Přemýšlení), *Mnémé* (Paměť) a *Aoidé* (Zpěv).

MOIRA lat. FATUM.

Řekové a Římané věřili v *osud*, t. j. jakousi svrchovanou mravní moc přírody, která vše ve světě řídí a spravuje a jíž i bohové i lidé podrobeni jsou. Proti ní i bůh Zeus, ač nejvyšší bůh jest, ničeho nezmuže, jelikož on jakožto nejmoudřejší vládce nic nerozumného a nemravného chtít nemůže.

Neodolatelnou a neodvratnou tuto moc nazývali Řekové *Moirá* a Římané *Fatum*.

V pozdějších dobách, u Hesioda, objevují se tři mocnosti u Řeků *Moiry*, u Římanů *Parcy* zvané, o kterýchž se věřilo, že mají vliv na život lidský, který sestává ze začátku (narození), středu (běh života) a konce (smrt). V podobě této nejsou již *Moiry* nejvyšší mocí, jíž i Jupiter se podrobuje, nýbrž ony jsou jako ostatní bohové Jovišovi podrobeny a on proto vůdcem jejich „*Moiragetés*“ nazýván jest. *Moiry* byly dcery *Noci* a nazývaly se: *Klóthó* (Přadlena), *Lachesis* (Přidělovatelka osudu) a *Atropos* (Neodvratná). Jejich moc nad osudem lidským od narození člověka, až ku hrobu jeho, představovali si staří Řekové a Římané v podobě nitě, kterou každému předly a sice *Klóthó* počala nit, *Lachesis* ji soukala brzy silnější, brzy jemnější, brzy rovnější a hladší, brzy drsnatější, brzy ze zlata a stříbra neb vlny, a *Atropos* ji přestříhla.

Ctěny byly bohyně tyto po Řecku a Italii; ve vši tichosti přinášeny jim oběti, med a květiny, aneb ovce; ve Spartě a v Římě měly své chrámy.

Obraz. *Moiry* se líčí jakožto stařeny: *Klóthó* s přeslicí, *Lachesis* jak nit souká aneb se závitkem, do něhož osudy zaznamenává a *Atropos* s nůžkami, jimiž nit přestřihuje, aneb se slunečními hodinami, na nichž ukazuje hodinu smrti.

ATÉ a LITAI.

Até jest bohyně *zaslepenosti*, která člověka z nenadání přepadává a ku zlým a nerozvázným skutkům svádí. Ona jest dcera *Zeva* a *Noci* a bydlela zprvu mezi bohy na Olympu; když ale i *Zeva* oklamala a jej přiměla ku přísaze, kterouž se zavázal, že *Héraklea* dá králi *Eurystheovi* za služebníka, rozhněval se na ni *Zeus* tak velice, že ji za nohu chopil a s Olympu shodil. Od těch dob potlouká se *Até*

mezi lidmi a svádí je ku přenáhlení, škodě a neštěstí. Dobré má však záhubná tato bohyně sestry *Litai* (prosby), taktéž dcery Zevovy. Neopatrné tyto bohyně, obličejе vráskovitého, očí křivých a nohou chromých, belhají se neustále za zlou sestrou svou a hledí prosbami a přimluvami to napravit, co zlomyslná *Até* zavinila.

NEMESIS.

Nemesis, dcera Zevova a *Noci*, byla bohyně pomsty, která zlé lidi trestá za špatné jejich skutky sesylajíc na ně neštěstí a pohromy, aby se káli a dříve neustane zločince pronásledovati, pokud zákonu mravného pořádku není zadost učiněno.

Themis.

Čtěna byla nejvíce v attické dědině *Rhamnuntu* — proto *Rhamnusia* — kdež měla chrám. Nazývána byla též *Adrasteia*, protože *Adrastos*, král Argský, první jí postavil chrám. V Athénách a ve Smyrně odbývány byly co rok slavnosti *Nemesee*.

Vyobrazována byla *Nemesis* jako vážná okřídlená panna, držíc v ruce bič, dutky neb meč, kterýmiž nepravosti trestá, neb uzdu, jíž náruživosti lidské krotí. Stojí jednou nohou na kole, které hned se otočí, jakmile nepravosti mezi lidmi se stanou, aby zase rovnováha povstala.

Diké (spravedlnost), *Poína* (pokuta) a *Ertys* (pomsta) byly její služebnice.

Jak strašlivou bohyní byla *Nemesis* zločincům, tak dobrotivou byla zase dobrosrdečným a poctivým lidem.

THEMIS.

Themis, dcera *Urana* a *Gaiy*, druhá choť Zevova, jest bohyně zákonitého pořádku a práva. Sídlem jejím jest *Olymp*, kdež radou přispívá Zevovi.

Ona jest též bohyní *pohostinství* a ochranitelkou všech *utlačených*. Lidem pak zvěstuje vůli Zevovu a proto byla dříve ještě v Delphách než Apollón, kteréhož pak věštébám vyučila.

Děti Themidiny jsou: Hóry a Moiry.

Vyobrazována byla jako statná paní, s vázkami a rohem hojnosti v rukou; někdy též s mečem v rukou a zavázanýma očima.

TYCHÉ lat. FORTUNA.

Tyché, dcera Zeva a Thetydy, jest bohyně *náhody* a *štěstí*. Od jakživa domnívá se člověk, že náhoda má velký vliv na působení

jeho a říká proto: „náhoda má své právo.“ Římané a Řekové si tuto „náhodu“ znázornili, a tím povstala bohyně Tyché lat. Fortuna. O bohyni této se myslelo, že ona řídí „náhody“ tyto, a proto ji *vyobrazovali*, jak drží v rukou veslo života anebo stojí na kouli, kteráž jest znamením vrtkavosti osudu; jako blahodějná dárkyně štěstí nosí Amalthein roh, roh hojnosti.

Člěna byla jak v Řecku tak u Římanů všeobecně; především ale vzývaly ji snoubenci.

Tyché.

Fortuna.

NIKÉ lat. VICTORIA.

Niké jest bohyně *vítězství* a *zdaru* všelikého jak ve válce tak v umění výtvarném, v lidském i božském počínání. Ona brala proto podíl ve všech válkách, tělesných a básnických zápasech, při veškerých hrách a slavnostech řeckých i římských, ano i na mnohých výkonech

náboženských a obětích, které na poděkování za poskytnutá vítězství aneb jakékoliv úspěchy přinášeny byly.

Titán Pallas a Okeanidka Styx byli její rodiče. Za to, že Niké a její ostatní bratři a sestry: *Zélos* (Řevnivost), *Krutós* (Síla) a *Bia* (Násilí) byli první, kteří se na vyzvání boha Zeva do boje dostavili, aby jemu ve válce s Titány nápomocni byli, vykázal jim Zeus Olymp za stálé jejich sídlo.

Victoria.

Jelikož byla Victoria symbolem vítězství, uvádí ji mythologie v neustálém spojení s Jovem a Minervou, a proto také ji spatřujeme vyobrazenou, jak Zeus Olympický a Pallas Parthenos na rukou svých ji drží.

Niké vyobrazovala se jako panna, v starších dobách bez křídel, později okřídlená; brzy kyne vítězi, brzy se nad ním vznáší a věnec mu na hlavu klade.

I u Římanů nacházíme Victorii, tuto věrnou jejich přítelkyni v rozmanitých podobách a postavách vyobrazenou. Na všech branách vítězných byla bohyně tato vyobrazena, buď jak sedí neb kráčí, neb se vznáší, neb jede, aneb na kouli stojí.

Za každé doby byly jí postaveny sochy překrásné, oltáře velebné a chrámy znamenité od vítězných vojevůdců římských.

Nejznamenitější chrámy měla zajisté Victoria v světovládném Římě na Capitoliu a na vrchu Palatinském, v Athénách pak na Akropoli.

Ctěna byla po celém Řecku a celé Italii, zvláště ale odbývali Římané na počest její z jara, v době to, kdy počínaly se války, veliké slavnosti.

Odznaky jejími byly palma, věnec a zbraň.

ERÓS lat. AMOR.

Erós (Amor) jest dle jedné báje, kterou již dříve jsme vypravovali — viz Chaos — jeden z nejstarších bohů, ona *pravěká síla*, která ze surové pralátky světové, „Chaos“ zvané, všechny bytosti zplodila a v jeden souladný celek spojila. Dle bájí pozdějších jest Erós, syn Aphrodity a Area, bůh *lásky*, který matku svou stále doprovází a její přání vyplňuje. Římané jej nazývají *Amor*, někdy také *Cupīdo*. Ačkoliv nenáležel Erós nikdy do rodiny vyšších bohů, a ze všech bohů nejmladší byl, měl přece mezi nimi stálé sídlo své a tak velikou moc, že jí se podrobili museli bohové i lidé, tvorové v hlubinách mořských ano i v podsvětí; on byl nepřemožitelný, učinil blesky Zevovy neškodné, přemohl nejstatečnějšího hrdinu Héraklea, skrotil lvy a tygry i jiné divoké šelmy. Zbraň jeho byly *šíp*y, které nosil ve zlatém toulci; koho šípem svým zasáhl, ten byl uchvácen radostmi i žalostmi lásky. Roztomilý tento bůžek byl však lstivý a někdy také ukrutný, neboť rád připravoval těm, které láskou zranil, trpkosti a soužení; vždyť všechna utrpení, která z lásky pocházejí, jsou dílem jeho! Amor jest prý proto tak zatvrzelý a ukrutný, že byl lvcí v mládí svým odkojen.

Obrazotvornost lidská neměla však dosti na jednom bůžku lásky a vymyslela si více takových bohů „Erótů či Amorků“, téže podoby.

Ctěn byl Erós všude a ode všech, zvláště ale ctili jej Thespiáné, kteří k jeho počtě každý *pátý* rok slavnosti odbývali. Spartané a Kréťští před bitvou oběti Erótovi přinášeli, aby v nich lásku k vlasti roznítil. Oslavován byl také v básních milostných, z nichž některé se nám zachovaly a proto dodnes říkáme písním, které lásku opěvují: *písně erotické*.

Růže z květin, holub a hrdlička ze zvířat jsou Amoru zasvěceni.

Velmi důmyslná jest báje o *Amorovi* a *Psyché*.

Psyché byla dcera krále na ostrově Kretě, ze svých sester nejkrásnější. Krásou svou zpyšněla tak, že se mněla býti spanilejší, nežli bohyně Aphrodité sama. Aphrodité se pro hrdost tuto na ni rozhněvala a chtěla ji potrestati. Poslala k ní Amora, aby zranil srdce její láskou k nejohyznějšímu ze všech lidí. Amor přišel, aby potrestal Psychu, zamiloval se však sám do ní a nařídil proto otci jejímu, aby dceru svou vyvedl na skálu jakousi, kde ji očekává okřídlený drak, její milenec. Zarmoucený otec vykonal rozkaz božský; přivedl dceru na místo určené,

tam však byla Psyché v oblak zahalena a do krásného údolí unešena, kde ji navštěvoval Amor za soumraku, zapověděv jí, chce-li šťastnou býti, by nikdy nepátrala, kdo jejím jest miláčkem. Blaženost její byla by bývala stálá, kdyby Psyché nebyla toužila zvědět, kdo jest mlek její. Jednou šla Psyché pro své sestry, aby je do nového bydlíště svého uvedla a jim blaženost svou ukázala. Avšak sestry její nepřály jí té blaženosti a naváděly ji, aby hleděla spatřiti obličej milence svého. Psyché bez toho zvědavá uposlechla ihned rady jejich, přiblížila se v noci k milenci svému a spatřivši nejkrásnějšího z bohů zalekla se radostí tak, že z lampy, kterou v ruce držela, ukápla kapku horkého oleje na rámě spícího boha. Tento probuzen bolestí, vytýkal milence své zvědavost a nedůvěru, a vzdálil se od ní na vždy. Nešťastná Psyché vypravila se na cestu, aby ztraceného milence, kterého tak horoucně milovala, opět našla. Dlouho bloudila sem a tam, až konečně přišla také do hradu bohyně Aphrodity, aby se poptala po ztraceném miláčku. Aphrodité ji ponechala u sebe a ukládala jí z trestu nejtěžší práce, které však Psyché tajnou pomocí Amorovou vždy šťastně vykonala. Posléze ji poslala Aphrodité do podsvětí, aby jí přinesla od bohyně Persephony ovnařující masť. I tento úkol vykonala Psyché po mnohých nesnázích, a nebyla již daleko země, když opět zvědavostí jsouc puzeu, skříň otevřela, aby se ozdobila vnařou a krásou božskou. Než ze skříň vystupovaly páry omamující a uspávaly Psychu ve spánek smrti, ale Erós přispěl jí ku pomoci a vzkřísil polomrtvou Psychu. Oba prosili nyní Aphroditu za odpuštění, ona od-pustila jim a požehnala sňatku jejich. — Báje tato jest allegorie, jíž se znázorňovaly osudy duše lidské, která teprve po mnohých zkouškách dochází nekalených a pravých radostí.

Psyché byla vyobrazována s křídly motýlovými. Jako motýl z kukle se vyvinuv do výše se povznáší, tak duše člověka, sprostíc se okovů těla smrtelného, vznáší se k pravé svobodě, ku věčnému světlu.

HYMÉN.

Hymén, syn Dionysa a Aphrodity byl u Řeků i Římanů ctěn jako bůh *manželství*. Báje o něm vypravuje: Hymén byl chudý, ale tak krásný a něžný hoch, že se spíše děvčeti než hochu podobal. Zamiloval se do půvabné Athénanky, kterou ale pro chudobu svou za manželku dostati nemohl. Aby nepoznán vedlé děvy této dlíti mohl, převlékl se

jednou při slavnostech Démétriných v Eleusině za dívku, a vpletl se mezi ně. Tu z nenadání vyřítili se loupežníci z úkrytu a ukradli, než se kdo nadál, všechny děvy, odvlékli je na svou loď a ujeli s nimi. Po dlouhé cestě přistáli loupežníci u jakéhos pustého ostrova, aby si zde odpočinuli a se posilnili, opili se ale vínem tak, že v tvrdý spánek upadli. Hymén použil této příležitosti, přemluvil ostatní družky k činu, aby spícím loupežníkům zbraně vzaly a je povraždily. Stalo se. Hymén plul na to rychle do Athén, a zvěstoval truchlícím Athéňanům celou událost, a nabídl se přivésti děvy zpět, dostaneli dívku, kterou miluje, za manželku, což ochotně mu bylo přislíbeno. Hymén vyplnil, co slíbil a dostal za hrdinný čin svůj příjímí *Thalassios*. Manželství jeho bylo tak šťastné, že se stal proto proslulým a jeho jméno vzýváno při uzavírání sňatků. Při svatebních slavnostech obětovány mu věnce a květiny.

Jako bůh byl Hymen průvodčím Aphroditiným. Sídlo jeho bylo na hoře Helikoně mezi Musami.

Vyobrazuje se jakožto jinoch krásný drže v ruce pochodeň a závoj.

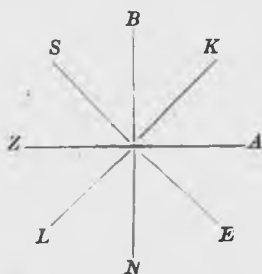
Aiolos a větry.

AIOLOS.

Aiolos, syn krále Hippota, byl bůh *větrů*. Sídlo své má na ostrovech Lipárských neboli Aiolských se svou chotí *Amphitheou* a svými šesti syny a šesti dcerami. V jeskyni hluboké má větry dobré i zlé zavřeny, nad nimiž neobmezeně panuje a dle vůle bohů brzy tomu neb onomu váti velí. Pohostinný jest ku mořeplavcům, kterým i dobré větry ku plavbě vysílá. Báje vypravuje, jak Aiolos byl vlídným k Odysseovi. Když Odysseus na bludných cestách svých k němu zavítal, častoval ho Aiolos po celý měsíc a když pak zase dále bráti se chtěl, daroval mu všechny nepříznivé větry v měchu uzavřené. Jen dobrý vítr vál do plachet Odysseových a brzy připlula loď jeho k Ithace. Dlouhým bděním a namáháním zemdlen, usnul Odysseus na chvíli, aby si odpočinul. Druhové jeho ale zvědaví jsouce, co by v měchu bylo, otevřeli jej a tu větrové nepřátelští bouřlivě vyrazivše, loď nebohou zase zpět k ostrovům Aiolským přihnali.

Homér znal jen čtyry větry: severní *Boreas*, jižní *Notos*, jiho- východní *Euros*, a západní *Zephyros*; později přidali k nim ještě: východní *Apeliotes*, severozápadní *Skiron*, jihozápadní *Libs* a severo- východní *Kaikias*.

Růže větrná .

Boreas.

Notos.

Zephyros.

Euros.

Libs.

Kaikias.

Jiní považovali větry za božské bytosti, které buď blahodárně, buď zhoubně na zemi a na moři působí. Dle nich měl:

Boreas, vítr severní, sídlo své v jeskyni thráckého pohoří Hāmu (Balkánu). Když ze slují svých vyrazil, bouřil po zemi i po

moři strašlivě. V Athénách měl chrám, poněvadž rozbil u předhoří „Athos“ válečné loďstvo perské.

Notos, jižní vítr, byl vítr přírodě užitečný, přinášeje ovlažující déšť; mnohdy ale býval také pro prudké bouře, které času zimního jemu v zápětí následovaly, nebezpečný.

Zephyr, západní vítr, byl považován za dobrodince a ochrance květin; on při jemném vánku déšť mírný na přírodu sesýlal, za kterouž příčinou se *Chloris*, Hóra květnatého jara a *Karpós* (ovoce) jeho dětmi nazývají. Římanům slul *Favonius*.

Větrná věž v Athénách.

Apeliotes, vítr východní, vlažný vítr, přináší v plášti svém rozmanité ovoce.

Euros, když vál, dýchali lidé i zvířata těžko, neboť dusivě přinášel povětrí.

Skiron škodil tak jako *Boreas* plodinám polním.

V Athénách stávala „větrná věž“, na jejíchž osmi stranách byly jednotlivé větry vyobrazeny. Nad střechou byl připevněn pohyblivý Tritón s hůlčičkou v ruce, jenž ukazoval, v kterou stranu vítr věje.

ASKLÉPIOS lat. AESCULAPIUS.

Asklépios (Aesculapius), syn Apollóna a Koronidy, dcery thessalského krále — proto také *Koronidés* — byl bůh *lékařství*. Otec jeho Apollón dal jej na vychování ku Kentauru Cheirónovi, který jej vyučil lékařskému umění tak dokonale, že sám mistra svého předčil a nejen nemocné naporád uzdravoval, ale i z mrtvých křísil. Hades (Pluto) vida, že mu v podsvětí ubývá lidnatosti, žaloval naň u Zeva a tento rozhorlen nad Asklépiem, že se protiví „osudu“, usmrtil jej bhemem. Brzo se ale vzdávala Asklépiovi božská pocta, tak že za časů Homérových již mezi bohy počítán byl.

Na *oslavu* jeho odbývány byly tak zvané *Asklépie* a četné chrámy byly ku *poctě* jeho postaveny. Nejznamenitější chrám byl v Epidauru na Peloponnésu, kdež stála kolossální socha jeho ze slonoviny a zlata; v jedné ruce měla hůl, druhou podepírala se o hadí hlavu. Sem poslali Římané posly, za času krutého moru, který v Římě zuřil. Když tito do chrámu vstoupili, vylezl pod sochou Asklépiovou veliký had, a plazil se ulicemi Epidaurskými až ku přístavu a uschoval se v lodi římských vyslanců. Vyslancové vykládali si to za dobré znamení a ubírali se radostně s hadem do své vlasti. Když přistáli, vylezl had z lodi a plazil se do Antia, kde stál chrám Aesculapiův, a odtud se opět do lodi navrátil. Když v Latiu loď přistála u ostrova v řece Tibeře pod Capitoliem ležícího, vylezl had na břeh a zůstal zde ležeti. Mor v Římě přestal a na ostrově tomto byl Aesculapiovi chrám vystavěn. Od těch dob byl Aesculapius také od Římanů ctěn.

Vyobrazován byl Aesculapius v podobě staršího vousatého muže, na trůnu sedě a hůl hadem otočenou v ruce drže (*hůl Aesculapiova* slouží dodnes za znak umění lékařského a lékárnického).

Hygieia, sestra Aesculapiova, jest bohyně *zdraví*; také ona byla v chrámech Aesculapiových ctěna.

Vyobrazovali ji jako pannu s věncem z bylin léčivých na hlavě, ana v ruce misku drží a hada z něho napájí.

Jaso taktéž sestra Aesculapiova, která *navracuje lidem zdraví* ztracené, a *vypodobňuje* se, ana sedí zamyšlena, majíc psa, jakožto symbol věrnosti, a nohou svých.

Bacchus na pomníku.

II.

BOHOVÉ POZEMŠTÍ.

GAIA lat. TERRA neb TELLUS.

*G*aia byla *pramátí* všeho, co jest. Vše z ní povstalo, vše ona živila a udržovala, ve všem dávala svým milým pozemčanům hojnost a požehnání, proto také nazývána byla *pramátí*. Jakožto živitelka veškerenstva starala se také o výživu potřebnou a vydávala proto ze sebe plodiny, jimiž tvory své nasycovala. Poněvadž pak ze země vystupovaly páry často až omamující, kteréž věštce ku věštbám rozčilovaly, považována Gaia také za *pravěštkyni*, a byla i v Delphách i v Dodóně a j. ctěna; a poněvadž požadovala vše zase zpět, co z lůna jejího vyšlo, byla také ctěna jako bohyně smrti a podsvětí. (Proto obětovali jí také zvířata černé barvy, jako bohům podsvětí vůbec.) V dobách pozdějších přenesena působnost její na bohyni Démétér, a Gaia přicházela v zapomenutí.

Démétér a Chloris.

DÉMÉTÉR lat. CERES.

Démétér lat. *Ceres*, dcera Saturna a Rhey, sestra Zevova, byla bohyně *rostlinstva* a zvláště *obilí*; ona nazývána byla *Mátí Země*, protože vše tvorstvo živí, zemi úrodu dávajíc. Již za útlého mládí sbírala Démétér zralá zrnka rostlin, sázela je do lepší země a stvořila takto z planých bylin rodná zrnka obilní. Ona naučila pokolení lidské, které dosud jen duběnkami a kořínky se živilo, půdu vzdělávati, rochadlem ji rozrývati, semínko od ní vypěstované do země sítí a z uzrálého pak obilí, kteréhož hojně naštědřila, pokrm připravovati. Tak se stala Démétér nejen živitelkou lidí, ale také zakladatelkou *zákonního pořádku*, protože v lidu roznítila lásku k půdě rodné, kterouž vzdělával, na ní obydlí stavěl a domácnost stálou zakládal, čímž nemálo mravy své zušlechtil a pořádku jakémusi přivykl, kteréhož nikdy před tím neznal, dokud si liboval v živobyті loveckém a kočovném; za to nazývána byla Démétér *Thesmophoros* t. j. *Zákonodárná*.

Bohyně tato blahodárná *ctěna* byla velice a záhy u všech lidí, ač Homér se o ní zřídka zmiňuje; vždyť tichá a mírumilovná bohyně,

kteřá neustále mezi lidmi dlí, je ku pracovitosti a pořádku pobízí a proto i málo kdy do Olympu přichází, aby v poradě bohů podílu brala. méně dojistá zavdala Homérovi příležitosti, aby o ní mohl mluvit ve svých zpěvích, ve kterých líčí kruté boje a dobrodružné příběhy na pevnině i na moři.

Démétér měla dceru *Persephonu* lat. *Proserpinu*. Mladou, krásnou děvčetu tuto ukradl bůh Hades neboli Pluto, když nedaleko sopky Aetny, kdež byl vchod do podsvětí, květinu sbírala a prozpěvujíc písni milostné věnce z nich uvíjela. Z nenadání rozevřela se země, z ní vyrazil na černém povoze s dračím spřežením zamračený král duchů, uchopil nevinnou děvčetu Proserpinu, kterou mu byl potajmo Zeus za manželku přislíbil, a unášel ji, ona nařikajíc matku i Nymphy, družky své, na pomoc volala. Přiskočila sice jedna z Nymph a zachytila koně pryč uhánějící za uzdu; tu však seskočil Hades s černého vozu svého, dupnul na zemi, která se rozevřela a Hada i s kořistí svou v lánu své pojmul. Matka zaslechla také úpěnlivý výkřik milované dcery své jediné, spěchala ihned ku pomoci, přišla však již pozdě, vše bylo ztraceno. Tu zmocnil se nesmírný žal matky, ona uchopíc pochodeň, rozžehla ji v plamenech sopky Aetny, a devět dní a devět nocí tékala od krajiny ku krajině, marně hledajíc ztracenou dceru svou. Všechna se na ni ptala, a nikdo o ní nevěděl. Konečně prozradil utrápené matce Hélios, bůh všezřající, pravého násilníka, který ji o dceru oloupil. Nad zprávou touto upadla Démétér v zoufalství a v rozhorlenosti té vyřkla kletbu „neúrody“ na zemi a přísahala, že dříve se nevrátí do Olympu, dokud Persephonu svýma očima nespatří. Od těch dob vypráhla země a proměnila se v poušť. Démétér bloudila v lidské postavě od lidí nepoznána po krajinách zemských, až konečně přišla do „Eleusiny“ v Attice, kdež vlídně od krále Kelea za pěstounku jeho synáčka Demophonta přijata byla. *Déó* — tak se totiž jinak také nazývala Démétér — ujala se vřele svého svěřence, milovala jej upřímně; a chtějíc jej učiniti nesmrtelným, dávala mu za pokrm nektar a ambrosiu, dýchala v něj božský dech svůj a dávala ho v noci, když vše bylo usnulo, do ohně, který vše, co ještě na něm smrtelného bylo, očistiti měl. Když ji ale jedné noci matka Metaneira pozorovala a vidouc dítě do ohně klásti výkřikem práci její božskou přerušila, vzala Démétér na sebe podobu bohyně, a poručila, aby jí ku počtě vystavěli chrám na tom místě, kde ji byli prvně užívali. Pak naučila druhého syna Keleova *Triptoléma* orbě a vzdělávání půdy a odešla z paláce králova.

Po celou dobu tuto nepřinášela země prázdné úrody, všude samá poušť, všude nedostatek tak ohromný, že lidskému pokolení hrozila záhuba. Zeus slyše úpěnlivé volání nevinného lidu, poslal posla svého, bohyni Iridu, ku Démétře, aby ji usmířil; Démétér ale zůstala při svém předsevzetí, že dříve úrody zemi neposkytne a do Olympu se nevrátí, dokud nespátří dceru svou.

Zeus svolil. Démétér měla dostati dceru svou zpět, nepožila-li dosud nic v podsvětí. Ihned se vydal Merkur na cestu do říše Plutonovy. Persephoné však pojedla právě půl jablka granátového, a tu Zeus rozhodl, aby Persephoné dvě třetiny roku u matky své na zemi meškala a ostatní čas zase k choti svému do podsvětí se navrátila.

Démétér se smířila a navrátila zemi úrodu zase. Triptolemos stal se jejím miláčkem; jemu darovala Démétér své dračí spřežení a pšeničné semeno s tím rozkazem, aby je po vší zemi rozšířil. Často jej sama na cestách doprovázela a chránila proti všelikým protivníkům, kteří se rozsévání obilí na odpor stavěli.

Jaký význam tato báje má, leží na bíledni. Persephoné je zrno obilné, které se do země zahrabává, a teprve po jisté době působením Démétriným klíčí a vzrůstá.

Pocta. Jak již řečeno bylo, požívala Démétér všude veliké pocty, zvláště však byla ctěna v Eleusině, kdež každoročně dvoje slavnosti se odbyvaly: *Thesmophorie* a *Eleusinie*.

Thesmophorie (slavnost zákonů) slavily v Athénách výhradně jen ženy; po čtyry dni vzdávaly ženy tyto rozličnými obřady úctu Démétře, jakožto původkyni orby, sňatku a na tom se zakládajících řádů občanských.

Důležitější nežli *Thesmophorie* byly *Eleusinie* dvoje, malé a velké; malé se slavily na jaře, v Agrách, předměstí athénské, a velké na podzim, dílem v Eleusině, dílem v Athénách. Velké trvaly po devět dní. V prvních dnech konány byly přípravy ku slavnostem, které záležely v umývání se, v obětech a postech. Jen zasvěcencům bylo dovoleno účastniti se slavnostního průvodu do Eleusiny a konaných tam tajuplných obřadů, tak zvaných mysterií. Trest smrti vyměřen tomu, kdo by se byl nezasvěcen jsa ku posvátným místům v Eleusině přiblížil. Zasvěcencem mohl se státi každý svobodný úplně zachovalý Řek; cizinec nikdy nebyl připuštěn, nepodrobil-li se kruté zkoušce. Napřed byl zasvěcen na jaře do malých mysterií, přísnými obřady nám neznámými, jelikož musel každý zasvěcenec přísahati, že nikdy tajemství nevyzradí. V Eleusině byly ve dne i v noci, dílem pod širým nebem dílem v chrámě od Perikleia vystaveném konány rozličné taju-

plné obřady, v nichž se symbolicky naznačovalo klopotné po zemi těkání Démétrino dceru svou hledající, a konečné se s ní radostné shledání.

Po obřadech těchto stali se nováčky mezi zasvěcenci, směli se na podzim účastniti při velkých Eleusiniích a nazývali se *myetové*; ale teprvé rok na to, když do všech obřadů zasvěcení byli, jmenovali se *epoptové*. Vrchní dozor při Eleusinách měl archon král; kněží, kteří obřady vykonávali, sluli *hieropoiové*, a nejvyšší z nich *hierophant*.

Protože každý Řek za čest i za povinnost si to kladl, býti zasvěcencem, přihlašovalo se každoročně množství nováčků.

Flora.

Po přípravách počal průvod slavnostní z Athén do Eleusiny. Tisíce myrtou ověncených, klasy, všeliká polní náradí a pochodné v rukou nesouce odebírali se v průvodu z města. Napřed nesena byla socha boha Iakcha čili Dionysa, který za syna Démétrý považován a proto také při slavnosti této ctěn byl. V Eleusiné napodobeno bylo vše, čeho Démétér za svého pobytu byla zakusila; tak n. p. se zastavili mystové u onoho kamene, na kterém zemdlená Démétér odpočívala, tam zase pili z onoho pramene, kde se Démétér setkala s dcerami krále Kelea, když pro vodu přišly a t. d.; také únos Persephony nápodobili, ji hledali. Po zármutku nastala radost opětného se shledání; slavnosti skončily obětí za mrtvé.

Význam celé této slavnosti jest symbolický; obsahuje v sobě zmaření života a opětné vzniknutí jeho na onom světě. Že ten, kdo se přihlásil, musel napřed trpké zkoušky překonati a potom teprvé do niv krásných vstoupil, znamená, že jenom po přemožení křehkosti těla lidského dosáhneme pravého uspokojení a věčné blaženosti.

Římané nazývali bohyni Démétru *Ceres* a přijali již záhy mnohé od Řeků obřady slavnostní. Na jaře slavili tři dni slavnosti, při kterých bly oděné ženy a dívky nosily na hlavách košíky s květinám; muži jezdili o závod, vycházeli ven do polí, aby oběti přinášeli a za úrodu prosili. Nejvíce obětován byl dobytek vepřový, — který zemi rozrývá a obilí kazí. Tříkrát vedli kolem pole ověncenou oběť a pak ji zabili. Do ohně obětního lili také víno.

Vyobrazována byla Démétér jako statná paní vzezření přívětivého, majíc na hlavě věnec z klasů neb máku, v ruce pochodeň neb srp držíc.

CHLORIS lat. FLORA.

Jako *Chloris* u Řeků, tak *Flora* u Římanů byla ctěna nejen jako bohyně *květů* a *květin* ale také jako bohyně *jara*. Počátkem měsíce května odbývaly se ročně ku počtě její slavnosti, *Floralie*. Všeobecná panovala veselost po čas těchto slavností; domy byly kvítím ozdobeny, všude na stolích stály květiny a římské ženy ozdobovaly vlasy své a šat svůj květinami, což v jiný čas nikdy nečinily; hrách a boby, obyčejné to jídlo chudých Italů, házeny mezi lid „na dračku“ a čím více bylo při tom haštěření a strkání, tím větší byla zábava.

Vyobrazována byla *Flora* jakožto mladá dívka kvítím ozdobená, nesouc v ruce košík květin.

RHEA a KYBELE lat. CYBELE.

Rhea a *Kybele* byly původně dvě rozdílné bytosti božské, které však báje během času pro jejich velkou podobnost tak sblížila, že v jednu bohyni splynuly.

Rhea byla původně manželkou *Kronovou* a matkou nových bohů, tak zvaných *Kronovců* neb *Olympických bohů* a nazývána proto velkou Matkou a Máti horskou. Římané ji stotožňovali s bohyní *Ops* t. j. hojnost, bohatství, manželkou to boha *Saturna*, protože *Kronos* a *Saturnus* také stotožňování byli.

Kybele.

Kybele byla ctěna ve Frygii co Máti velká a Máti horská, považována jsouc za velmocnou životvornou bohyni země, která v tajemné samotě lesnatých pohoří sídlí.

Báje vypravuje o ní, že byla dcerou frygického krále *Maiona*, který rozzloben nad tím, že nenarodil se mu syn, vynesl nemluvnátko do lesů na horu *Kybelos*. Zde živili lvové a tygři děcko, až je náhodou našli frygičtí pastýřové a dítě vychovali, nazvavše je dle místa,

kde je našli: Kybele. Brzy se stala z nalezence dívka spanilá a moudrá, která ode všech milována byla. Později se zasnoubila Kybele s mladíkem *Aty-em*. Otec její, který mezi tím dceru svou poznal, nechtěl nijak *Aty-a* za zetě svého uznati a dal jej zavraždit. Kybele si zoufala, utekla z domu otcovského, stranila se lidí a sedávala nejraději v lesích pod smřčinami, protože se domnívala, že *Atys* v smřčinu proměněn byl. Kybele zhotovila leckteré hudební nástroje, jako píšťaly, trubky, cymbály a kotly, a projížděla při bouřlivém hlaholu těchto nástrojů na voze lvy taženém daleké krajiny.

Z Asie rozšířilo se uctění bohyně této do Řecka, kdež stotožňována byla s *Rheou*, později do Říma. Kněží *Kybelini* nazývali se *Korybanti* neb *Kureti*. Nejvíce ctěna byla v městě *Pessinuntě*, kde se choval obraz její s nebes spadlý. Slavnosti její bývaly velmi hlučné a trvaly několik dní. *Korybanti* tancovali při hrozném hluku bubnů, píšťal a cymbálů, běhali i za doby noční s hořícími pochodněmi po horách a lesích a bičovali se, aby tak si na paměť uvedli utrpení *Kybelino*. Obětovali jí býky, kozly a kozy a namáčeli do krve obětované zvěře roucho své.

Vyobrazována jest co statná paní, majíc kolem hlavy korunu zhotovenou na způsob hradební zdi, protože jí připisovali zakládání měst a pevných hradů. Jede buď na voze, který táhnou dva neb čtyři lvi aneb sedí na trůnu a lvi leží u nohou jejích.

• • Ariadne na pardálu.

Dionysos blíží se k opuštěné Ariadné.

DIONYSOS (BAKCHOS) lat. BACCHUS.

Semělé vyžádala si na Zevovi vyplnění nepředložené prosby své a shořela, (viz tam), jen synáček její byl zázračným způsobem zachráněn a králi Athamantovi a manželce jeho Inoně na vychování dán. Ale nenasytil se ještě Hérin neukrotitelný

nenávisti žár! I nyní ještě pronásledovala pomstychtivá Héra děcko nevinné a pěstouny jeho. Athamas byl návodem jejím na rozumu pomaten a třeštil velice. Syna svého Learcha uhozením o zeď zavraždil, z čehož i matka se zbláznila a druhého synka i sebe v moři utopila. Svěřenec její ušel neštěstí jen tím, že Zeus ho v kozla proměnil a v podobě té do města Nysy v Malé Asii Nymphám ku vychování dal. Od města toho dostal druhé jméno *Dionysos*

Když Dionysos v jinocha dospěl, vynalezl pěstování révy, a rozšiřoval ji po všech krajinách, opojiv a obveseliv mokem jejím vše družstvo své. Za dar tento nazýván byl *Bakchos*, u Římanů *Bacchus*.

Bacchus jest tedy bůh *vína* a *vinařství*, zapuzuje blahodárným mokem svým starosti, působí jím radost, dáváje zároveň tělu zdraví a sflu, myslí pak rozmar a veselost. Bůh révy považován i za dárce všelikého vzrůstu v přírodě a tu se stýká s bohyní Cererou, se kterou se pokládá za šíritele jemnějších mravů. Také Bacchus nerad dlí na Olympu mezi bohy, milejší mu jest dlíti ve společnosti lidí.

Z Nysy vycházel Dionysos s veselou družinou svou, procestoval mnohé země a vyučoval všude lid u pěstování révy. Divocí levharti táhli vůz jeho, a tak procestoval Malou Asii, Persii, Arabii, Egypt a všechny pobřežní krajiny Africké. Po třech letech navrátil se z cest svých do původní domoviny své, do Theb, doprovázen jsa učitelem svým *Seilémem*, pak *Mainadami* čili *Bacchantkami* a *Satyrem*.

Seilénos byl stálým průvodčím svého žáka boha Baccha, a obveseloval vynálezem svým, „flétnou“, celou družinu Bacchovu. Představovali si ho jakožto dobromyslného, rozmarného, hudby milovného muže, postavy malé s velkým břichem, tupým nosem, odulým obličejem a lysinou na hlavě, který podnapilý na oslu sedě a Satyry podporován, aby nespádl, za svým pánem se bere. Někdy se také líčí jako mudrc, který budoucnost zná, ji ale jen z donucení odkrývá. Byl syn boha Pana a Gaiy. Báje o něm vypravuje, že jednou, když Bacchus se ubíral s průvodem svým po Frygii, Seilénos napilý zabloudil v růžových zahradách králových a zůstal tam ležeti. Venkované jej našli a odvedli svázaného růžovými okovy ku králi svému Midovi. Midas poznal v kmetu bývalého pěstouna boha Baccha, pohostil ho jak jen mohl, zdržel jej deset dní na dvoře svém, prokazoval mu nemalou poctu a dovedl jej pak ku družině Bacchově, který po milém, ztraceném příteli yelice truchlil. Tím větší byla ale radost bohova, když Seiléna opět spatřil. Za vděk dovolil Bacchus králi Midovi prosbu pronésti, která se mu vyplní. Nepředložený Midas, maje zlato za nejvyšší poklady, prosil, aby vše, nač on sáhne, v zlato se proměnilo. Stalo se tak. Jakou měl Midas radost, když ulomil ratolesť se stromu a hle ve zlatou se proměnila v ruce jeho; sáhl na stéblo a zlaté bylo, vzal do ruky kámen a kámen byl zlatý! Brzy však se proměnila radost v žal; Midas zasedl ku stolu, aby pojedl a hlad svůj utišil, než nastojte! co do rukou vzal, vše se proměnilo ve zlato; chtěl píti, aby žízeň uhasil, sotva však pohár k ústům přiložil — má místo vína opět zlato.

Nyní poznal Midas pošetilost svou. Ač zlatem obklopen, umíral přec hladem a žízní. I spěchal k Dionysovi a úpěnlivě prosil, aby zlatou jeho vlastnost s něho vzal a tak při životu jej zachoval. I smíloval se nad ním bůh a poručil mu, by šel do řeky Paktola a tam se vykoupal. Midas učinil tak, jak mu veleno, a smyl tam se sebe svou „zlatotvornou“ vlastnost. Od dob těch stala se řeka Paktolus zlatonosnou.

Časem svým vypravovalo se o více Seilénech. Také bývá Seilénos mezi Satyry počítán.

Satyrové, synové Herma a Nereidky Ipthimy, doprovázeli Baccha na cestách jeho. Byli postavy polozvřecí, silní, neohrabaní, vlas měli štětinatý, nos ohrnutý, špičaté uši zvířecí a ohon koňský. Oni milovali

Bacchův slavnostní průvod.

víno a divoký žert, honili se po lesích a horách, skotačili a tancovali s Nymphami, které mnohokrát před rozpustilostí jejich i utéci musely. Hesiod o nich praví, „že byli darebné a k práci nespůsobilé pokolení.“ Byli prý Satyrové staří a Satyrové mladí; staří Satyrové sluli obyčejně Seilény, mladší Satyrisky. Jakožto průvodčí boha Dionysa měli i oni odznak jeho totiž *Thyrsos*, t. j. hůl révím a břečtanem ověncenou. Římská básníci je stotožňovali také s Fauny.

Mainady čili *Bacchantky* byly vínem opojené, rozpustilé ženy a dívky, které co kněžice sloužily bohu Dionysovi. Měly v ruce *Thyrsos* a pochodně, odívaly se částečně jen koží tygří, na hlavách měly věnec

břečťanový. V divokém reji proháněly se prostovlasé po horách a lesích, až umdlené v zelených údolích odpočívaly.

Dobrotivý byl bůh Bakchos k lidem, již mu čest a slávu prokazovali, trestal ale také nemilosrdně každého, kdo se proti němu prohřešil.

Lykurgos, král Thracký, pohostil u sebe boha Dionysa, když k němu na cestách svých zavítal, v noci ale přepadl opilou družinu i boha, chtěl je zajmouti. Bacchus šťastně vyvázl jen tím, že do moře skočil, kdež Thetis ochotně ochrany mu popřála. Druzí upadli v zajetí. Dionysos potrestal Lykurga za skutek tento jakož i proto, že nechtěl révy pěstovati, tím, že ho na rozumu pomátl. V zuřivosti své posekal si Lykurgos nohy a ruce, mysle, že jsou to vinné keře; syna svého zabil, že by révou byl se domnívaje. Po celé zemi rozhostila se neúroda, která dlouho trvala. Tu tázal se lid věštby, jak by činiti měl, aby bůh se udobřil. Odpověděno, že Lykurgos musí zemřít. Lid vyvedl Lykurga ven do hor, kde byl na rozkaz Dionysův divokými koni roztrhán.

Podobný osud stihl *Pentheas*, krále thebánského, syna Agavy, dcery Kadmovy.

Když Dionysos z Indie se vrátil a do svého rodiště Theb zavítal, ctili jej všichni obyvatelé, zvláště Thebánské ženy veselými radovánkami a popíjením vína, jen král Pentheus nejen nebral podílu v radovánkách, nýbrž zapovídal rozpustilé tyto slavnosti ženám thebánským a rozebral Bacchantky na hoře Kythairónu shromážděné. Dionysos vzal na sebe tvář kněze, šel ku králi a chtěl jej od zaslepeného jednání odvrátiti, než umíněný král neuposlechl, ano dal domnělého kněze do žaláře ku popravě odvésti; avšak jako šupiny spadly tvrdé okovy bohu s nohou, žalář sám se otevřel a bůh vystoupil z něho. Pentheus byl za trest od vlastní matky Agavy, která v bacchantské rozčilenosti jej měla za dravé zvíře, usmrčen a od ostatních Bacchantek rozsápán.

Mainady. Král Minyas v Orchomenu, v Boeotii, měl tři dcery: Alkothou, Leukippu a Arsippu, které pro velikou pilnost svou nebraly podílu ve veselých slavnostech Dionysových, ano i když se setmělo, neustaly ve přástvě. Najednou ozářila se komnata jejich, břečťan a réva vinuly se kolem kuželů a kolovratů, a hrozny visely se střech dolů. Divoká zvířata litala po domě sem a tam. Ulekané dívky utíkaly před nenadálým světlem a schovaly se do tmavého kouta. Dionysos proměnil je v netopýry škaředé.

Tyrrhenští loupežníci námoří přepadli kdysi na břehu mořském stojícího Dionysa a v domnění, že to nějaký vznešený králevič, za nějž

bohaté dostanou výkupné, odvezli jej s sebou na moře a spoutali jej, avšak pokaždé spadly s Dionysa okovy. Kormidelník vida v tom znamení božské, radil, aby vězně pustili a na břeh dopravili, loupežníci ale neuposlechli. Tu zůstala loď najednou révovím obklopena státi. Bůh proměnil se v zuřivého lva a loupežníci polekaní seskákali do moře a byli v delfiny proměněni; jediný kormidelník byl za svou mírnost zachován na živu a plul s lodí ku ostrovu Naxos.

Na ostrově tomto setkal se Bacchus s *Ariadnou*, dcerou krále Mina na ostrově Kretě. Ariadne pomohla Theseovi — viz tam — zabiti Minotaura v Labyrintu a bojíc se pomsty otcovy, utekla s Theseem.

Kentaur s Majadeu.

Theseus však strachem jat zanechal spící Ariadnu na ostrově Naxu a uťkl tajně s druhý svými. Když Ariadna ráno ze spánku procítla a miláčka svého nespátřila, vedla nárek veliký, až hořem zemdlena opět usnula. V tom se přiblížil bůh Dionys k ostrovu a spatřiv spanilou tuto dívku, zahorel k ní láskou takovou, že ji za manželku svou pojal. Ku svatbě dostavili se všichni nebešťané a obdarovali Ariadnu skvostnou od Héphesta udělanou korunou.

Pocta. V Řecku byly slavnosti ku počtě Dionysa konané z prvo- počátku ovšem tiché a prosté, později však počala prostota mizeti a slavnosti ty stávaly se vždy hlučnějšími, protože účastníci mysleli, že

čím více hřmotí a čím větším rozpustilostem se oddávají, že tím více se bohu zalíbí. U prostřed pískání píšťal a vřeštění bubnů valili se zástupové zpítí z místa na místo, Evoe! Evoe! pokřikující; při tom oddali se nejhnusnějším surovostem, trhali n. p. zvířata na kusy a pojídali jich syrové maso.

Neméně divoce slavili také Římané *Bacchanalie*. Nejdůležitější úkol měly ženy při slavnostech těchto, až konečně 200 let před Kr. pro velkou nezbednost a prostopášnost, jakož i pro rušení veřejného pořádku a řádu byly zapovězeny od senátu římského.

Řekové slavili v Athénách troje slavnosti: 1. *Lenaie*, 2. *Anthesterie*, 3. *Dionysie velké a malé*. Nejslavnější byly Dionysie velké, které trvaly 9—15 dní. V průvodu nesly dívky ověncené révou a břečťanem obraz boha Dionysa, jiné děvy sypaly z košíků květy na chodníky tancující a *dithyramby* při tom zpívající. Nejřednější básníci a hudebníci přednášeli tu své skladby o slávu závodíce. Nejhluchnější byly slavnosti tyto, když se počaly představovati hry divadelní, komedie a satyrická dramata.

Vyobrazován byl Dionysos jako mladý hezký, bezvousý jinoch s hustým kadeřavým vlasem, ověncen, v rukou drže hůl Thyrsos. Zasněžení jsou mu ze zvířat: tygr, pardál, osel, delfín a kozel; z bylin réva a břečťan.

Průvod, s kterým se Bacchus po světě bral, byl as takovýto: V čele celého průvodu jel bůh sám na voze, kterýž buď lvi neb tygři aneb Kentauři táhli. V rukou držel Thyrsos, hůl révím a břečťanem ověncenou, na které nahoře smrková šiška připevněna byla. Vedle vozu šli malí hudebníci, pískající na flétny a t. d. aneb prozpěvující „Evoe! Evoe!“ Za vozem šli ostatní: Satyrové, Bacchantky, divoké, prostovlasé, opojené ženy. Seilénos jel mezi nimi na oslu s obou stran od Satyrů podporován, aby nespádl. Lidé prý zůstali v udivení státi a patřili na ten divoký rej, ano i zvěř divoká skrotla při pohledu na Bacchantky.

Kentauros Cheirón vyučuje střelbě, v pozadí Nymfy s Pegasem.

KENTAUROVÉ lat. CENTAUROVÉ.

Kentaurové byli tak jako Satyrové zlí daimonové lesův a hor; vypodobňují se v bájích řeckých jako ukrutní obři srostlí z muže a koně. Lesy a horami se prohánějící pronásledovali lid a způsobovali zlomyslně škodu, kde jen mohli.

Znám jest boj jejich s Lapithy o svatbě krále Peirithoa. Peirithoos totiž, syn Zevův a Diin, král Lapithův, pozval ku svému svatebnímu veselí s Hippodamií také Kentaury. Jeden z nich, Eurytión, chtěl, jsa vínem opojen, nevěstu Peirithoovu unést. Z toho povstal mezi Lapithy a Kentaury ukrutný boj, v němž konečně tito byli překonáni.

Báje vypravují, že Kentaurové byli synové krále Ixióna a Nefely; v pravdě však byli to jezdcí thessalští, kteří koňmo divokou zvěř pronásledovali a divoké býky, škodu působící, do hor zaháněli. Býci ti přicházeli za času Ixióna, krále thessalského, s hor do Thessalie a činili obyvatelstvu veliké škody. Nikdo se neodhodlal je zahnati, neboť kdokoliv proti nim v boj šel, toho na rohy nabrali a do povětří vyhodili. Konečně se odhodlali nejsrdnatější jinoši thessalští k boji proti těmto škůdcům. Osedlali si koně, učili se koňmo šermovati a p., vyrazili pak na divoké býky, potloukli jich část a ujeli zase na rychlých koních; to činili tak dlouho, až všechny býky pobili. Lid jásal a zbožňoval udatné jezdce a nazval je „*býkobijsi*“ = Kentaury.

A proto že dosud nikdo nevěděl, že by i koňů k honbě se užiti mohlo, a poněvadž se lidem zdálo, když jezdce ty viděli, že jsou s koni jako srostlí — povstala z toho tato prapodivná představa Kentaurů.

Nejznamenitější ze všech Kentaurů jest *Cheirón*, syn Saturnův a Filyrín. Překonav totiž přirozenou rodu svého surovost touží Kentaur tento po spravedlnosti a jemných mravech a vynikne brzo spravedlností, věštbou jakož i uměním hudby a lékařství tou měrou, že učitelem jest nejznamenitějších héraů věku svého, jako Aeskulapa, Achillea, Jásona, Kastora a Polydeuka (Polluxa), Telamona a jiných hrdin. Bydlel v jeskyni na hoře Pelionu v Thessalii.

Dcera Cheirónova Endeïs byla matkou Pélea, otce Achilleova. Na dobrodružných cestách svých přišel Héraklés také ku Kentaurům (viz Héraklés) s kterýmiž se dostal do hádky a do boje. Pronásleduje prchající Kentaury Héraklés přišel k Cheirónovi a poranil i jej v boji náhodou svými šípy napuštěnými jedem hydry lernajské. Rána byla nezhojitelná a Cheirón jsa nesmrtelný musel veliké bolesti snášeti. Konečně jej zbavil Zeus strašlivých muk tím, že vyslyšev prosbu jeho, dal Prométheovi nesmrtelnost a jeho sama vzal mezi hvězdy, kdež pod jménem „*střelec*“ dosud dlí.

P Á N.

Pán, syn Hermův a Nymfy Kallistony, jest bůh *pastýřův*, ochrance a zúrodnovatel *stád*, *lesů*, *luk* a *pastvin*; i *honbu* a *rybářství* ochraňuje, protože rád po lesích za zvěří se honí a ryby loví. Když

unaven z lovu domů se navrátí, odpočívá v jeskyni a píská líbezné písne na flétnu. Nymfy se kolem něho shluknou a provázejí hru jeho písněmi i tancem. Báje praví, že se narodil šeredou, maje bradu, ohon i nohy kozí, že byl na těle chlupatý, že měl rohy a zakřivený nos, a že přišed na svět hned se usmíval a skákal. Ale matka se nestvůry té tak ulekla, že utekla. Tu prý otec jeho Hermés zaobaliv synáčka v kůže zaječí donesl ho do Olympu a ukázal ostatním bohům; všichni bohové vypukli prý v neukrotitelný smích při pohledu na tohoto prazvláštního tvora a měli z něho velikou radost, a protože rozveselil mysl *všech*, nazýván prý *Pánem*. Největší radost z Pána měl prý Bakchus a byl pak stálým příznivcem jeho.

Pán.

Ve válce s Titány trubil prý Pán tak silně na lasturu, že Titáni domnívajíce se, že veliký obr neb jiná jakás stvůra na ně přichází, strachem utekli; proto po dnes jmenujeme nenadále zděšení *strach pánický*.

Vydatnou pomocí byl Pán Athénským v bitvě na poli Marathonském. Báje praví, že se objevil Pán poslu Athénskému Feidippovi, který spěchal Arkadií do Sparty pozvat Spartanů na pomoc proti Peršanům a slíbil mu, že zažene Peršany z bojiště děsným hlasem svým, budou-li jej Athéňané ctíti. I dostal slibu svému, a Athéňané zasvětili mu pod Akropolí jeskyni a oslavovali jej co rok obětmi a průvodem s pochodněmi.

Pán vynalezl „syringu“, píšťalu pastevskou. Velmi rád proháněl se Pán po lesích. lekal lid hrozným hlasem svým a pronásledoval

Nymfy, jméno „Pán“ provolávající. Nymfa Syrix, kterou Pán za milenku svou si vyvoliti chtěl, velice se ho bála a před ním utíkala. Pán ji jednou pronásledoval a tu se ocitla Syrix nenadále u řeky Ladonu, která bránila dalšímu útěku jejímu. Ze strachu, že Pán ji dohoní a polapí, volala bohy o pomoc, i jest ve třtinu proměněna. Pán uřízl si sedm těch třtin, nadělal z nich píšťal, kratších a delších, seřadil je k sobě a voskem je spojil; tak povstala „syrix“ anebo píšťala Pánova. V hudbě na tomto nástroji byl Pán pravým mistrem a hrál jednou i o závod s bohem Apollónem; byl však přemožen, ač mu král Midas vítězství přiřknul (viz Apollón).

Pán byl při prostých zábavách pastýřův a rolníků tím, čím Apollón v kruhu Mus a slavnostech olympijských. Večer, když se vracel z procházek svých, jež po horách, lesích a skalínách konával, do své skalní jeskyně, hrával na svou syringu tak líbezně, že zdaleka přibíhaly Nymfy, aby s ním pěly a se bavily. Celý vrch duněl mocnou ozvěnou a hluboko v údolí naslouchali lidé toužlivě posvátným jeho zvukům. Srdce Pánovo bylo plno rozkoše radujíc se z veselých zpěvův a líbezného tance Nymf na měkkém trávníku, kdež Krokos (šafrán) kvete a libovonné hyacinty. Bez tance, zpěvu, píšťaly a Nymf nelze si Pána ani mysliti.

U Římanů sluje Pán *Lupercus*, protože naučil lid nejen chovu dobytka, ale i tomu, jak by psem mohli stáda svého uchrániti od dravého vlka (lupus = vlk).

Na počest jeho slavivány byly *Lupercalie* v měsíci únoru, při nichž obětovány byly kozy a psi; potom přivedli dva jinochy vznešeného rodu svázané před oltář; jeden z kněží dotkl se jejich čela nožem obětním, krví obětovaných zvířat natřeným, načež jiný kněz ihned skvrnu smazal vlnou v mléce namočenou. Měli za to, že takto svolávají požehnání na stáda svá. Po obřadech těch měli kněží slavnou hostinu, při níž řezali z kůže obětovaných zvířat řemínky, které pak v karabáce splétali. Ozdobivše šat svůj zbytky kůže, vyběhli na ulici, mrskali karabáči, kdo jim v cestu přišel, hojné božské požehnání mu slibující. Tu pak nadcházely jim zvláště ženy, poněvadž se domnívaly, že toto bičování hojné požehnání manželství jejich přinese.

Vyobrazen býval Pán jako škaredý, vousatý muž se silně ohnutým nosem, po celém těle chlupatý, oděný kůže zvířecí, nohy, uši a ruce máje kůže a v ruce drže syringu.

Pánovi posvátny byly vrchy, jeskyně, mohutné duby a sosny a ze zvířat zvláště želva. Pro svou podobu k Satyrům, pak pro náchylnost k hrmotné a divoké ročilenosti počítán byl Pán i do družstva Dionysova, v němž se objevuje veselým šprýmovným tanečníkem a stálým pronásledovatelem Nymf. Později zbájila fantasie také Pány v počtu množném podle příkladu Satyrův a Silenův, a ti sluli Paniskové, mladší Pánové.

PRIÁPOS.

Priápos, syn Afroditin a Dionysův (jiní jmenují otcem jeho tu Pána, tu Herma, matku též Chionu), jest bůh *úrody zemské, vinic a zahrad*, mimo to i bůh *včel, ovec a koz*.

Ctěn byl původně jen na pobřežích Hellespontu a v nížinách, zvláště v Lampsaku; později rozšířila se pocta jeho po celém Řecku, ano i po Italii, kdež ctěn byl pod jménem *Mutinus*.

Obraz jeho byl zavěšován v zahradách a vinicích, a sloužil podobně jako u nás hastroš k zaplašování ptáků, jinak za prostředek proti uhranutí. V oběť mu dáváno mléko a med.

Vyobrazován byl jakožto kmet vousatý, dlouhým rouchem oděný; v klíně nese ovoce a hrozny, v rukou drží zahradnický nůž „žabku“.

J Á N U S.

Jánus, bůh jen starým Římanům známý, byl původně bůh *světla a slunce*; a jelikož vše ku svému vzniku potřebí má světla a tepla, byl proto také bohem *pořádku a původu*.

Jánus byl bohem počátku a proto svořitelem světa; z něho pošlo vše; nebe, země, oheň, voda a vzduch.

Jánus byl odvěčný bůh *času* a proto jemu zasvěcen byl první měsíc roku, *Januarius* nazvaný a první den každého měsíce, kteréhož dne mu obětovali kněží víno, kadidlo a ovoce. Zvláště však slavný byl den nového roku, *Kalendae Januariae*. Dne toho oblékal se každý v nejlepší šat, jeden druhému přál štěstí a dával dary. Dne toho hleděl

každý jen dobré skutky činiti, všeho zlého se varovati, neboť co dne toho se konalo, dělalo se pak po celý rok.

Protože je Jánus počátkem všeho, jest také počátkem dne, a první hodina dne jest jemu zasvěcena.

Jánus jest také počátkem říše římské; on prý byl nejstarší král v Latii, a Latium dalo počátek ku slavné říši římské. Z toho tedy se vyvinula báje, že on ještě před Saturnem a Jovišem nad Itálií vládl a vyhnaného Saturna za spoluvladaře přijal.

Jelikož slunce ráno brány světla otevírá a na večer je zavírá, byl Jánus bohem *dveří* a *bran*, které po něm *januae* nazvány jsou; proto mívál Jánus klíč v ruce a ctěn za odmykače a zamykače dveří a bran.

Jánus.

Jánus odemyká a zamyká brány nejen nebes, ale i brány války; a poněvadž Římané stále války vedli, ctili boha toho nad jiné ode dávna; Romulus vystavěl jemu chrám a Numa Pompilius ustanovil obřady při slavnostech jeho. Vypovězena-li válka, spěchal vojevůdce ku chrámu Jánovu, otevřel ho a prosil boha Jana za pomoc a dobrý výsledek války. Chrám zůstal až do ukončení války otevřen. Že Římané málo kdy od válčení ustali, byl chrám Jánův po celých 700 let jen třikráte zavřen, a to: po prvé za času krále Numy Pompilia, pak po první punské válce a konečně za císaře Augusta.

Nejen vojevůdce jda do boje vzýval boha Jána za pomoc, ale i každý občan prosil počínaje práci svou za dobrý „počinek“ a zdar podniku. Tak vzýval ho konsul při nastoupení úřadu, rolník na počátku setby a žnů. Při slavnostech obětována jemu nejprve obět.

Je-li dobrý počinek, bývá i dobrý konec. Jánus byl počátkem všeho, znal tudíž dobře, co z čeho v budoucnosti povstane, a proto ctili jej Římané za boha *budoucnosti* a *minulosti*.

Vyobrazován byl s dvěma obličejí, tak že jedním v minulost, druhým v budoucnost pohlížel, v ruce maje klíč.

S I L V A N U S.

Silvānus byl jen národům italským znám. Tito jej ctili jakožto boha *lesův* a zároveň také jako boha *stád, pastvin* a *polí*. Dle jména svého pečuje Silvānus nejvíce o zdar lesů (lat. silva) a stromoví vůbec, máje radost z bujného jejich vzrůstu; on jest i ochranitelem všeho rostlinstva, z něhož člověk sobě nebo svému domácímu dobytku potravu připravuje; sídlem jeho nejmilejším jsou husté lesy.

O něm bájili staří Italové, že za noční doby strašný ryk po lesích vydává, lidi i zvíř děsí. On ochraňuje též stáda ovec před loupeživými vlky, a proto jej ctili rolníci za zvláštního ochrance svého a obětovali mu na podzim při slavnostech jeho, „obžínkách“, obilí, hrozny, ovoce, mouku, med a mléko.

Činnost jeho byla trojí: na polích, v lesích a v domácnosti při dobytku; proto rozeznávání byli v pozdějších časech také tři Silváni. A jelikož Silvānus rád stádo pásal, křikem svým lidi lekal a rád na pastýřskou píšťalu si zahrál, stotožňován byl později s bohem Pánem.

Vyobrazoval se jako starý, hranatý muž, který v tajuplném houští bydlí anebo, jak s kyjem z cypřišového dřeva v ruce si vykračuje, hlavu máje lesním květem ověnčenou.

P I C U S.

Picus, syn a nástupce Saturnův, byl u Římanů bůh *polí* a *lesů*, mimo to i znamenitý *věštec*. Prvním jsa králem v Latii, zamiloval se do Pomony a pojal ji za manželku. Když jednou odebíral se na hon, uzřela ho kouzelnice Circe, ona právě sbírala v lese kouzelné byliny, a zahořevši k němu láskou pro statečnost a tělesnou krásu jeho přilákala ho do hlubin lesa. Picus však opovrhl láskou její, a Circe jej za to proměnila v datla. Římská Augurové, kteří z letu ptáků budoucnost předpovídali, ctili ho za svého ochrance.

Vyobrazován byl v podobě dřevěného sloupu s datlem, věšteckým ptákem Martovým, později v podobě mladíka s datlem na hlavě.

F A U N U S.

Faunus, původně král Latinů, syn *Picův* a vnuk *Saturnův*, jeden z nejstarších národních bohů italských, byl dobrý bůh *lesův* a *pastýřů*, zakladatel *jemných* a *zbožných mravův* a ochrance stád.

Jsa bohem stád nazýván byl také *Lupercus*, a slavnosti ku jeho uctění v měsíci únoru odbyvané nazývány byly *Lupercalie*. Slavnosti *Fannalie* slavily se v měsíci prosinci. Při obou slavnostech obětovány mu byly kozy a kozli, víno, mléko a p. (O *Lupercaliích* viz Pán.) Kdo by rád byl slyšel věštbu svou, ulehl v noci na kůži obětovaného kozlete nebo jehněte a p.; co se mu noci té zdálo, jistě se vyplnilo. Věštírny jeho byly vždycky v lesnatých krajinách. Největší věštírnu a spolu obětnici měl *Faunus* v hustém háji u města *Tiburu*.

Povahou svou podobá se *Faunus* bohu *Silvánovi*, jedině tím se liše, že jest také bohem věštby; *Faunus* byl tudíž později s *Pánem* stotožňován a proto také *vyobrazován* tak jako řecký *Pán* v postavě ohyzdné, kozlu podobné. Rád přebýval v houštinách u hrčících potůčků, kde buď věci budoucí předpovídal aneb chytáním ptáků čas si krátil.

Dle římské báje byla *Fauna* manželkou jeho. V pozdějších dobách bájilo se také o *Faunech* v počtu množném tak jako o *Silvánech* a *Pánech*.

T E R M I N U S.

Terminus jest římský bůh *mezi, hranic* a *mezníků*. Již starým národům byl mezník posvátný a pod zvláštní ochranou boží. Římanům prý ustanovil *Numa Pompilius* meze jejich polí a postavil mezníky, kteréž, aby je posvátnými učinil, vytesati dal s hlavou boha *Termina*. Kdo by některý mezník na škodu souseda nebo kohokoliv jiného byl pošnul, bez trestu směl býti zabit. Při zasazování takového mezníku sešli se vždy sousedé a podílníci okolních pozemků, zabili na místě tom zvíře obětní, schytali krev jeho do jámy pro mezník určené. Potom rozdělali oheň, obětovali zvíře, hodili do ohně něco kadidla, ovoce a jiných plodin zemských, nalili též trochu medu a vína, načež mezník do jámy zasadili a polním květinám ověnčili.

Bůh Terminus měl zvláštní kámen na Kapitolii ve chrámě Jovově, který odkliditi nedovolily věštby Tarquinii Superbovi, zakladateli tohoto chrámu. Tím uznal i nejvyšší z bohů právo Terminovo, a přijav jej pod mocnou ochranu svou chtěl, aby takto neporušitelnost mezi na novo v mysli všech lidí se vstúpila.

Slavnosti Terminovy, *Terminalie*, odbývány byly v únoru se zvláštním obřadem: Sousedé se sešli na polích u mezníkův a každý obětoval na té straně ověnceného mezníku, která k jeho poli byla obrácena, pláště medu aneb mazanec; na vystavěný oltář kladli nekrvavé oběti, mouku, chléb, víno. Po vykonaných obřadech nastala společná, hlučná zábava a hodování.

Pro podobu obrazů Terminových se sloupy Hermovými nazývány byly později tyto mezníky také *Hermi*.

VERTUMNUS.

Vertumnus Římanům byl bohem čtyř ročních počasí, bohem ovoce a květín; on odívá času jarního lučiny a stráně, zahrady a háje pestrým kvítím, a dává v létě a na podzim zrání obilí, ovoci i vínu, chrání v zimě ve spánek pohřzenou půdu od škodlivých mrazův a povodní; protože v přírodě vše podléhá změně, odvozovali odtud jméno jeho od lat. *vertere* = obracet, *měnit*. V měsíci říjnu se odbývala k jeho počtě slavnost *Vertumnalie*. V oběť přinášený mu byly květiny a ovoce.

Vyobrazoval se v podobě sličného jinocha, s věncem z listů zeleného nebo z květín na hlavě a v ruce s rohem hojnosti, naplněným ovocem a kvítím všeho druhu.

Manželkou jeho byla:

POMONA,

bohyně ovoce, která u Římanův u veliké byla úctě; neboť měla nejen zvláštní chrám, nýbrž zvláštní kněží. Sličná děva ovocem ověncená,

majíc na hlavě košík ovocný a nůž zahradnický čili kosíř v ruce, byla obrazem bohyně této. Vedle sebe měla Pomona psa. Flamen Pomonalis byl její zvláštní kněz v Římě.

DAIMÓN lat. GENIUS.

Nic nebylo dle bájesloví starých národů na světě, žádný úkaz nebyl v přírodě, aby byl nevzal buď počátek svůj z boha, aneb aby bůh mocnou rukou svou byl ho neošetřoval. Jakž to mohlo býti jinak u člověka, nejdokonalejšího to tvora přírody! I člověk měl svého „anděla strážného“, kterého Řekové *Daimónem* a Římané *Geniem* nazývali; ten jej doprovázel na všech cestách života a chránil ho od zlých skutků, napomínal k dobrému. O zlém Daimonu Řekové staří nevěděli. Homér aspoň rozdíl podstatného mezi slovem *θεός* a *δαίμων* nečiní, a místo Hesiodovo op. et dd. 122., kde o daimonech jakožto bytostech zvláštních se jedná, s dobrou jistotou za nepravé považovati jest. Dle domněnky pak a učení pozdějších filosofů řeckých byli Daimónové tajní sluhové Zevovi; byly to duše zemřelých lidí, které ve zlatém žily věku a po smrti k tomu byly ustanoveny, aby pomocí svou přispívaly těm lidem, kteří ve věku železném v potu tváře se lopotiti a starostmi soužití musili. Geniové byli tedy jakými bytostmi uprostřed mezi člověkem a bohem. U Řeků náleželi k nižším bytostem božským, Římané jich však mezi bohy nečítali.

Římané měli Genie dobré a zlé. Každý člověk měl dle víry jejich Genie dva, *dobrého* a *zlého*. Hned při narození člověka přistoupil Genius k němu a doprovázel jej po dráze života a opouštěl jej teprve po smrti.

Nejen jednotlivci měli svého Genia, ale i rodiny, ano i celí národové a města byli pod ochranou Geniů. Geniové žen nazývali se *Iunones*; také ctění byli Geniové lesů, hájů, jednotlivých krajův a území.

Poctu zvláštní vzdávali jim Římané a Řekové *v den svého narození*; tu přinášeli jim oběti, kadidlo, víno, kvítí a med; veselí všeobecné panovalo v rodině, měl-li kdo den svého narození, neboť Genius těší se, když svěřenec jeho jest dobré a veselé mysli a nerad má trudno-myslnost a zasmušilost.

Daimonové *vyobrazovali* se v podobě sličného jinocha s hlavou zastřenou, s miskou a rohem hojnosti v ruku; Geniové místa pak v podobě hadů, již ovoce předloženého sjídají.

LAROVÉ a PENATOVÉ.

Larové a *Penatové* byli také jen Římanům známi. Oni jsou Geniům velice podobni a proto mnohdykrát s nimi zaměňováni byli. Larové byli duše šlechtných zemřelých z příbuzenstva, kteří ještě po smrti o svůj dům a své příbuzné se starají, neviditelně k nim na svět přicházejí a je samy jakož i všechn jejich majetek, pole, domy, lesy a t. d. od škody chrání.

Každá rodina tedy měla své Lary, „*Lares familiares*“, a protože byl krb středem domácího života rodinného, byl také posvátným místem domácích těchto bůžků, na kterémž v podobě malých z kovu rozmanitého zhotovených mužíčků stávali.

kdež jim od členů rodiny v oběť dávano bylo ode všech jídel. Vedle nich býval vyobrazován také pes, jakožto odznak věrnosti; kdo z domu odcházel aneb do domu přicházel, pokaždé jim úctu vzdával. Tak jako rodina měla ochranné své bohy, mělo každé město a každá země své Lary a Penaty, „*Lares viales*“. Ti provázeli každého na cestách, začež jim obětováno bylo na rozcestích.

Rozdíl mezi Lary a Penaty byl ten, že Lary považovali toliko za ochranné duchy, Penaty však za bohy; neboť děje se zmínka o mnohých bozích jakožto Penatech, n. př. o Jovišovi, Minervě, Vestě, Apollónovi a t. d., pak že Larové tak úzce s domem byli spojeni, že ho neopouštěli ani tenkrát, když rodina z něho se vystěhovala, kdežto Penati s rodinou přibýtek opouštěli.

Opak dobročinných Larů byli:

Lary.

LEMUROVÉ neb LARVY.

Lemurové byli zlí duchové, kteří po smrti pokoje nemajíce po světě bloudili a lidi, kde mohli, sužovali. Aby je hospodář z domu svého vypudil aneb domu svého před nimi ochránil, přinášel jim oběti. Poslední den měsíce února konával oběť zápalnou, posypával modle se spáleniště ovocem, věnci a květinami, napotom procházel dům svůj a házel na vše strany černé boby říkaje: „Těmito boby vykupuji sebe a rodinu svou.“ Mezi výkonem tímto modlili se ostatní členové zbožně a uhodili ku konci na měděný kotel, aby hřmotem tím zlé duchy zapudili. Později představovali si lidé zlé tyto boby tím, že brali obyzdné škrabošky, „larvy“, na obličej, aby jimi děti strašili.

N Y M F Y.

Celá příroda jest naplněna božskými bytostmi! Tak si to mysliili i národové staří, a proto domnívali se, že všude, v lesích, hájích, horách, údolích, v řekách a u pramenů, v mořích a jezerech bydlí bytosti nadpozemské, Nymfy zvané. Nymfy byly zosobnělé tvůrčí síly v přírodě. Protože jméno „nymfa“ znamená v řečtině dívku, mysliili si Řekové a Římané, že Nymfy byly děvy nehynoucí síly a krásy, které dosahují vysokého stáří a mnohé božské vlastnosti mají, na př. že se mohou proměňovati, neviditelnými učiniti; nesmrtelné však nebyly, jako jiní bohové. Děvy tyto bydlely na zemi, v lesích, hájích, lučinách a ve vrších, ale vždy na místech odlehlých, kde ženskou prací, tkaním, pletením a p. čas si krátily.

Požívaly stravy božské, nektaru a ambrosie, nepřicházely však do Olympu ku shromáždění bohů. Přicházel-li kterýs nebešťan na zemi, doprovázely jej Nymfy a posluhovaly jemu. Tak na př. lovily s Artemidou zvěř lesní, laškovaly s Hermem a Apollónem, tékaly s Dionysem, se Satyry však a s Pánem v stálém byly boji, jsouce od nich pronásledovány a škádleny. I k lidem byly Nymfy laskavy, ač také čteme, že jim škodily (na př. Odysseovi škodila Kirké a Kalypso), je na rozumu pomátly, je zavedly a unášely.

Ctěny byly Nymfy všude po celém Řecku, zvláště v Thessalii; oběti jim dávány tam, kde bydlely. Obětována jim byla: kůzlata, jeňhata, mléko a olej; víno však jim nikdy v oběť dáno nebylo.

Zasvěcovány jim byly sluje a jeskyně vodou oplývající; tam, kde si je přítomné představovali, stavěny jim byly oltáře.

Dle bydliště svého dělily se Nymfy na:

1. *Driadky*, lesní Nymfy, které lovce podporují v honbě jim zvěř nadhánějice. Rády berou také na sebe podobu statečných pastýřek a unášejí hochy, kteří se jich proto stříci musejí. *Driadky* žijí ve stromích a nazývají se také *Hamadriadky*. Nejsou na stromy své poutány, rády dlí v lesnatých pohořích, kdež s nesmrtelnými bohy se veselí.

2. *Oreadky*, Nymfy hor, které nazývaly se též dle jména vrchův a hor, ve kterých bydlely, jako: *Peliadky* (od hory Pelionu) a j.

Oreadky prohánějí se rády s bohyní Artemidou po horách a lesích aneb žertují a laškují s Apollónem, Pánem, Hermem a se Satyry.

3. *Leimoniadky*, Nymfy luční, ošetřují pilně polní a luční kvítí.

4. *Najadky*, Nymfy vodní; k nim se počítaly také

5. *Okeanidy* a

6. *Nereidy*.

7. *Potamidy* (Nymfy řek).

8. *Limnady*, Nymfy jezer, rybníkův a močálův a j. v.

Vypodobňovány bývaly Nymfy jako krásné děvy, vzrůstu stepilého, s jiskrným zrakem veselým, v rouchu lehkém, podkasaném.

ECHÓ A NARKISSOS lat. NARCISSUS.

Nymfa horská *Echó* byla od žárlivé Héry potrestána, že s manželem jejím Zevem milostivě rozmlouvala. Héra ji totiž od sebe zahнала a hlasu zbavila tak, aby cizí toliko zvuky poslední opětovali mohla.

Rozmarná druhdy *Echó* utekla do stinných lesův a dlela tam o samotě. V osamělých lesích zamilovala si *Echó* sličného, však zdráhavého a samolibého jinocha *Narkissa*, kterýž byl syn boha řeky *Kefissa* a Nymfy *Lariopy*. Když *Narkissos* láskou její opovrhnul, nyla *Echó* hořem a umořila se konečně tak, že údy její zkameněly a po ní nezůstal než hlas. Bohyně *Nemesis* potrestala samolibého mladíka za jeho necitelnost. Matka *Lariopa* otázavši se

věštce Teiresia, zdali syn její vysokého stáří dosáhne, dostala za odpověď, že dosáhne, neuzří-li sebe sama. Příčiněním bohyně pomsty zamiloval si Narkissos sama sebe, když jednou přišel k čistému pramenu se napít, uzřel v zrcadle vodním vlastní svůj obraz.

Zplanul láskou k němu, ale nemoha dosíci předmětu své touhy, zahynul hořem. Bohové proměnili tělo nešťastného mladíka v kvítko stejného jména.

Poseidón a Amfitrité.

III.

BOHOVÉ MOŘSTÍ.

POSEIDÓN 1 a t. NEPTUN.

Poseidón (*Neptun*) jest syn Kronův a Rhein. Když Kronovci po svržení otce svého s trůnu o vládu světa se dělili, připadla *Poseidónovi* vláda nad *mořem a všemi vodami*; on jest tedy svrchovaným vládcem na moři, tak jako Zeus na nebi, a Plútón v podsvětí. V moři má Poseidón stálé sídlo své a jen někdy mezi „*Nebeštany*“ do Olympu přicházívá. Skvostný jeho palác jest v hlubinách mořských, kdež chová také své bouřlivé zlatohřívé a letorychlé koně s kovovými kopyty, které do vozu vodního zapřáhá a po vlnách mořských se projíždí; moře volně mu ustupuje, a koně lehkým uhánějí letem po hladině a ani krůpěj neskropí vozu mohutnou osu. Tu raduje se celé moře, vlny se utišují a potvory mořské vynořují se ze skrýší svých a

laškující obskakují ho, dobře cítíce, že jim na blízku jest pán. Z paláce svého řídí Poseidón všechnu moc svou. Po jeho vůli utišují se vlny a přízniví větrové pohánějí lodi po hladině vodní; všichni ostatní bohové mořští jsou poslušni rozkazů jeho a projevují mu zvláštní úctu; ale rozpálil-li se hněvem a vrazil-li trojzubcem do moře, tu rozvlnilo se moře, vlny se vzduly tak, že lidi i lodi pohlcovaly, země zaplavovaly a města v jícen svůj ponořovaly; vrazil-li trojzubcem svým do země, pukaly hory, řtily se skály a celá země se otrásala až do nejhlubších útrob tak, že i Plúto ulekán s trůnu sestoupil obávaje se, aby země tak příliš se nerozstoupila, že by pozemčané i nebešťané do smutné říše jeho nahlédnouti mohli.

Jako moře, tak i povaha Poseidónova byla bouřlivá; pohnéval-li se, byl prudký, neústupný a vzdorovitý. Krutým hněvem pronásledoval každého, kdo ho rozhněval. Trojanů nenáviděl, protože mu král jejich Laomedón nechtěl dáti slíbenou odměnu za stavbu zdí, již s Apollónem podnikl, když Zeus jej na rok z říše mořské vypověděl, poněvadž se vrchní jeho moci protivil. Poslal také potvora mořskou do krajiny trojské, která ji tak dlouho pustošiti musila, dokud by jí nedal Laomedón dcery své Hesiony v obět. Což by se bylo také stalo, kdyby Héraklés v pravý čas ještě byl nepřítel, potvory té neskotil a Hesiony neosvobodil. I ve válce trojské měl Poseidón účastenství, čině škodu velikou Trojanským. Když k němu Zeus posla svého, bohyni Iridu poslal, aby boje se zdržel a se vzdálil, rozhněval se nemálo Poseidón dokládaje, že nemá Zeus jemu co stejně oprávněnému rozkazy dávat, ty nechť dává dětem svým a nikoliv jemu. — Slavný Odysseus zakusil taktéž pomsty jeho, protože syna jeho Kyklópa Polyféma oslepil. Sem a tam zaháněl lodi jeho na moři, zabíráje mu tím návrat do vlasti, až i poslední lodici jeho rozbil, Odyssea do moře vrhnul, kdež by byl zajisté zahynul, kdyby mu byla Pallas Athéné pomoci své neposkytla.

Jemnější povahy jest Poseidón v těch bájích, v nichž se bohem líčí rozlehlých údolí, jezer, řek a potoků, kterými zemi zavlažuje a úrodnou činí, začež ctěn býval i u národů bydlících v krajinách od moře odlehlých. V pozdějších dobách vytrácela se tato činnost Poseidónova z paměti lidské a tudíž i pocta jeho. Odtud lze si vysvětliti mnohé rozepře a spory, jež měl Poseidón s jinými bohy o země. Tak zápasil s Athénou o panství nad Attikou a Troizenou a byl donucen ustoupiti; s Hérkou zápolil o Argolidu, s Héliem o Korinth, s Dionysem o Naxos. Podíl svůj v Delfách vyměnil s Apollónem za Kelaureji.

Manželka jeho byla *Amfitrité*, kteráž mu porodila syna *Tritóna*. Mimo to měl Poseidón ještě jiné manželky, které mu zanechaly četných potomků. Nejznamenitější jsou: Obr *Antaios*, kterému matka Gaia darovala nepřemožitelnou sílu v zápasech, dokud stoje matky země se dotýkal; *Pelias*, výpravčí Argoplavců; *Néleus*, otec Nestorův; hudec *Arión* a j. Báje tato vysvětliti se dá tím, že mnozí kmenové a mnohé rodiny, zvláště na pobřeží mořském bydlící, původ svůj od synů Poseidónových odvozovali. Poseidón uvádí se také za otce některých bohů mořských.

U Římanů nazýván bůh tento *Neptunus* a nepožíval u nich takové pocty jako u Řeků, protože Římané s počátku se nezanášeli plavbou na moři; ale později, když se na moře odvážili, stavěli mu chrámy a slavili každý rok slavnosti, při nichž na Martově poli ve stanech hodovali. Za válek punských a i na dále přinášel mu vojevůdce pokaždé, než s válečným loďstvem přístav opustil, oběť, kterouž do moře vrhal.

Manželka Neptunova slula u Římanů *Salacia*, jejího syna však jmenovali taktéž *Tritóna*.

Pocta Poseidónova byla po celém Řecku, zvláště pak na pobřežích, ostrovech a v krajinách hojně ovlažovaných, především v bohaté vodami Boiotii, na ostrově „Tenos“, předhoří „Mykalé“ v Argu, Arkadii, ale především zůstaly Heliké a Aigai v Achaji slavnými sídly uctění Poseidónova i tehdáž, když v jiných krajinách již cháblo oslavování jeho, protože byl u Jonů bohem národním. V Thessalii byl ctěn proto, že jí dobrodiní prokázal, že řeku Peneios, která celé údolí zaplavovala, zavedl do moře, proraziv trojzubcem svým skalnaté údolí Tempe; za to nazýval se tu *Petraios*.

Veliké chrámy měl také na předhoří Tainaru, poblíž Athén, a na úžině Isthmické u města Korintha. U města tohoto slavily se k oslavě jeho každého třetího roku hry *isthmické*, kteréž se rovnaly hrám olympijským. Při hrách těchto byl vítěz odměňován věncem *smrkovým*.

V háji smrkovém stál Poseidónův chrám Korinthský. V posvátném tomto háji udržovali zbožní Řekové vzácnou památkou z první výpravy po moři, loď *Argo*. Na poděkování za vítězství nad Persy postavena byla Poseidónovi v háji tomto obrovská socha kovová.

Zasvěcen byl Poseidónovi kůň, bez pochyby proto, že jako vlna mořská rychle uhání a břemena nosí. Poseidón sám prý stvořil koně a naučil lid, jak by jej měl krotiti a chovati; zasvěcen mu byl také

býk, symbol burácejících vln, pak delfín, obraz moře tichého; ze stromoví smrky pro tmavozelenou barvu, podobnou barvě vody mořské. Při obětech byli mu koně i býci obětováni a v moře vrháni. Kdo na moři byl bouří přepaden a šťastně vyvázl, obětoval vždy něco „na památku“ do chrámu Poseidónova.

Vyobrazován byl Poseidón jako muž silný, širokoprsý, s tmavými kadeřemi, an jede na voze lasturovém po moři a v ruce drží trojzubec. Vedle něho sedává manželka Amfitrité držíc buď trojzubec neb žezlo travou mořskou opletené; kolem vozu plovou Nereidky, Tritóni a delfini.

Arión, syn Poseidónův, byl znamenitý hudec a proto miláček Korinthského krále Periandra. Zatouživ po cizích vlastech, odebral se do Italie a na Sicílii, kdež si překrásnou hudbou svou nevšední vážnosti a velikých pokladů vydobyl. Když se s poklady těmito ku příznivci svému, králi Periandrovi, vracel, zatoužili plavci po pokladech a chtěli jej usmrtiti; že však „dobrá pěvce milují bozi“, nechtěl žádný ruku naň vložit; i dovolili mu, aby si sám smrt vyvolil. Arión oděl se ve skvostné roucho, vzal lyru, hrál a pěl tak líbezně, že delfínové libozvukem tím přivábeni jsouce ku korábu připluli. V tom se vrhl pěvec do moře a delfín jeden donesl ho do Korintha.

Periander nechtěl ani uvěřiti zázračnému zachránění; i předvolal plavce do přístavu přibylé a ti vypravovali, jak Arióna blahem oplývajícího v Tarentě opustili; tu vstoupil dosud ukrytý Arión před ně. Polekaní zločinci se nyní ze zločinu vyznali, za nějž na kříži trpěli. Ariónovi se připisuje vynalezení „dithyrambu“, hymny ku počtě boha Dionysa.

V Libyi žil 30 metrů vysoký obr *Antaios*, syn Poseidóna a Gaie, který nutil každého, kdo do Libye přišel, aby se s ním potýkal; žádný však jej nemohl přemoci, protože matka Gaia mu dala vždy nové síly, jakmile se země dotknul. Konečně jej přemohl Herkules, když spozorovav příčinu síly jeho, do povětří jej vyzvedl a tak zesláblého uškrtil.

Tritón, syn Neptuna a Amfitrity, byl poločlověk poloryba; spodní část těla končila v ocas delfíní. Bydlel s rodiči svými v hlubinách mořských. Na Poseidónův rozkaz troubíval na zakřivenou mušli, buď silně, chtěl-li moře pobouřiti, buď volně, chtěl-li vlny rozbouřené utišiti. Básníci mluvívají také o více Tritónech. Také tito jsou z polovice člověk a z polovice ryba, vytrubují na mušle doprovázejíce bohy. Mají-li Tritóni na hořejší části lidského těla ještě přední dvě nohy koňské, nazývají se Kentaurotritóni.

Néleus a Pelias, synové Poseidóna a Tyry, byli po narození svým pohození a odchováni od pastevců koní. Tyro provdala se za Krethea, krále v Iolku. Když vyrostli a o původu svým se dověděli, šli ku Kretheovi, po jehož smrti měli pospolu vládnouti; svadili se však brzy; Néleus musel ustoupiti a odešel do Messénie, kdež dostal od strýce svého, Afarea, Pylos. Héraklés přišel jedenkrát k Néleovi a pobil mu za to, že vraždu spáchal, všechny syny až na jediného Nestora.

A M F I T R I T É

jest dcera Okeana a Tethye, dle jiné báje, Nérea a Doridy; manželka Poseidónova a *královna moře i všeho vodstva*. Poseidón ji spatřil tančící mezi Nereidkami na ostrově Naxu a unesl ji odtud do paláce svého. Dle jiné báje utekla Amfitrité před Poseidónem až na kraj světa k bohu Atlantovi, kde ji však přece delfín Poseidónův vyslídil a Poseidónovi přinesl, začež ve hvězdu byl proměněn. Básníci užívají často jména „Amfitrité“ za moře samo.

Římané nazývají královnu mořskou „*Salacia*“ a ztotožňují obě. Děti Amfitritiny jsou Tritón a Rhodé, od níž má ostrov Rhodos jméno své.

Ctěna byla Amfitrité spolu s Poseidónem; také *vyobrazována* bývala obyčejně jen s Poseidónem, jak s ním jede ve voze lasturovém přes moře, aneb jak sedí s ním na trůnu; jezdívá také na delfínu. Bývá obyčejně prostovlasá a na skráních hlavy své mívá klepeta mořského raka.

Styx.

OKEANOS lat. OCEANUS.

Okeanos znamená veliký, celou zemi a veškeré moře obklopující proud, z něhož veškery vlny mořské, prameny a řeky se proudí, z něhož slunce, měsíc i ostatní hvězdy vycházejí a do něho zase zapadají. Jest synem Urana a Gaie a praotcem vodních bohův. Mezi Titány, svými bratry, byl Okeanos nejlepší a nejspravedlivější, a nevzbouřil se ani proti otci svému, ani proti novému pokolení božskému; proto žil ctihodný tento stařec i pod novými panovníky ve svém starém sídle pokojně a klidně požívaje úcty i vážnosti Zevovy i Poseidónovy, kdežto bratři druzí do podsvětí svrženi byli. U něho byla Héra od matky své Rhey uschována a vychovávána, když zuřil dlouhý a krutý boj „Titanomachia.“

Manželka a spolu sestra jeho jest *Tethys*, s níž splodil 3000 řek a 4000 Okeanidek. Řeka Styx jest z dítek těchto nejznamenitější.

Okeanidky líčili básníci božskými bytostmi v podobě lidské, krásnými pannami travou mořskou a korály ověšenými, jež v rukou lastury drží, na delfínech jezdí a smrtelníky i nesmrtelníky láskou svou oblažují.

N É R E U S.

Néreus, syn *Pontův* a *Gaiin*, byl dobrý a přívětivý *bůh klidného moře*, v jehož hlubinách sídlo své měl. Jako všichni bohové vodní byl i *Néreus* věstcem neklamným a mohl rozličné podoby na se brátí, kterýž dar měl od boha *Poseidóna* za to, že se jemu jakožto bohu vrchnímu podrobil. Se svou manželkou *Doridou* měl krásné dcery, *Néroidky*, jinak též *Doridky* zvané, jichž bylo 50 neb 100. *Néroidky* byly zosobněním dobrých vlastností moře a vztahův jeho ku plavectví. Ony bydlely s otcem svým na dně mořském ve slujích stříbrolesklých a zaměstnávaly se ženskými pracemi. Na povrchu mořském ukazovaly se na delfínech, když doprovázely bohyni *Afroditu*, aneb na pobřežích za jasného svitu měsíce, kdež si zelenavé mokré vlasy své rozčesávaly a osušovaly, při tom tancem a zpěvem se obveselujíce. Jako *Néreus* byly i *Néroidky* bohyně přívětivé, povahou otci svému podobné, slynouce moudrostí, rozšafností a dobrotivostí. Plavbu obzvláště ochraňovaly a byly proto také při ústích řek a na pobřežích mořských nejvíce ctěny. — Snad zavdala báje tato příčinu k pozdější domněnce o mořských pannách! —

Nejznámější *Néroidky* jsou: *Amfitrité*, manželka *Poseidónova*, a *Thetis*, jež se stala chotí smrtelníka *Pélea* a matkou *Achilleovou*, ačkoliv se o ni ucházeli *Zeus* a *Poseidón* — (srovnej *Thetis*); pak *Galathea* pro svou krásu pověstná, jež opovrhla láskou jednookého *Kyklópa Polyféma* a přilnula raději ku krásnému pastýři jménem „*Akis*“, kteréhož *Polyfém* potom ze žárlivosti zabil.

Vyobrazován je *Néreus* jakožto stařec vážný a ctihodný, jeho dcery *Néroidky* jako sličné a spanilé panny.

LEUKOTHEA A PALAIMÓN.

Leukothea (Běloskvoucí) nazývala se *Ino* dříve, než se bohyní stala; byla dcera Kadmova, tudíž sestra Semely a druhá manželka krále Orchomenského Athamanta (srovnej Argoplavci), jemuž porodila dva syny, Learcha a Melikerta. Tím, že se ujala malého boha Dionysa, syna nešťastné Semely (viz tam) a jej vychovávala, popudila na se hněv bohyně Héry. Héra ze msty pobláznila jejího manžela Athamanta. V šílenosti chytil Athamas synáčka Learcha a zabil ho, praštiv jím o zeď. S druhým synem Melikertem prchajíc před zuřivým manželem Leukothea vrhla se do moře. Než tu zachránily ji Nereidky i syna jejího, dopravivše oba na Isthmus. Zeus učinil ji i Melikerta mořskými bohy za to, že Dionysa odchovala. Bohyní jsouc, nazvána jest Leukotheou, a syn její Melikertés bohem Palaimonem.

Leukothea znamená klidnou hladinu mořskou, jaká po bouři nastává. V tom smyslu vypravuje Homér, že Leukothea zachránila Odyssea vlnobitím zmítaného a již tonoucího tím, že jemu závoj svůj hodila.

Ctěna byla Leukothea na ostrově Krétě, na Isthmu a jinde; Palaimon byl ctěn především v Korinthu, kde prý jemu na počest ustanoveny byly hry isthmické; neboť tak to rozkázaly Nereidky, když mrtvolu „člověka“ Melikerta na Isthmus přinesly.

Palaimon bývá *vyobrazen* jako hoch na delfinu sedící.

PRÓTEUS.

Próteus, kmet mořský, jest poddaným Poseidónovým a pastýřem tuleňů, stáda Poseidónova a Amfitritina. Bohem jsa vodním, má dar věštění, a může se v rozličné podoby proměňovati. Obyčejným sídlem jeho jest dno mořské, ale on také rád se vyhřívá na teplém sluníčku, nejraději u prostřed tuleňů na ostrově Faru nedaleko Egypta.

Když král Meneláos na zpáteční cestě z války trojské u tohoto ostrova přistál a pro nepříznivý vítr po delší čas se tu pozdržeti musil, poradila mu dcera Próteova Eidothea, aby dřímajícího starce ve spánku přepadl a od něho věštbou vyzvěděl budoucnost svou. Meneláos

tak učinil a držel starce pevně, ač tento ve všelikeré postavy se měnil, n. př. ve lva, tygra, řeku a p., až konečně rady jiné si nevěda, nerad sice, ale beze lsti a klamu Meneláovi věštil.

GLAUKOS.

Glaukos, dříve rybář v Boiotii, napotom mořský bůh a *věštec* neklamný jako *Próteus*, byl ochrancem *rybářův* a *plavcův*. Jsa ještě člověkem, vystavěl prý loď *Argo* a účastnil se výpravy *Argoplavců*; v bitvě námořské s *Thessaly* zůstal jediný z *Argoplavců* bez úrazu a stal se na to z vůle *Zevovy* bohem mořským. Jiná báj vypravuje o *Glaukovi*, že byl sličný rybář, kterýž jednou ryby lově hodil leklou rybu na jakousi bylinu vodní a vida, že hned obživla, okusil z byliny této; hned prý byl jakousi božskou mocí nadchnut a skočil do moře, kdež ho *Okeanos* v půl člověka a půl ryby proměnil za vodního boha přijal.

Každoročně projíždí bůh *Glaukos* středozevní moře a vody do něho vtékající, aby se o všem řádně přesvědčil a vše potřebné rybářům, jimž proroctví vydává, zaopatřil. Jiní opět bájí o něm, že sídlil s *Néreidkami* na ostrově *Delu*, kdež prorokoval a *Apollóna* v proročování cvičil.

THETIS.

Thetis, bohyně stříbrnohá, dcera *Néreo*va, manželka *Péleo*va a matka *Achille*ova, přebývá se svými sestrami v příbytku otce svého ve stříbrolesklých jeskyních. *Zeus* i *Apollón* ucházeli se o ruku její, ale *Thetis* věstila jim, že by syn její větší se stal otce svého, kdyby některého z nich za manžela pojala; upustili tudíž od ní, a *Zeus* zasnoubil ji se smrtelníkem *Péleem*, jemuž porodila syna *Achillea*. Na její svatbu přišli všichni bohové, jen *Eris*, nejsouc zvána, nepřišla (viz str. 58).

Tímto sňatkem, který se stal přes její vůli, stržena byla Thetis do strastí a svízelných pozemčanů; neboť znala předobře osud syna svého a věděla, že Achilles musí zemřít v květu mladosti své.

Thetis jest bohyně pomocná a blahodějná, ujímalať se vždy utiskovaných a v neštěstí postavených. Tak ujala se n. př. Dionysa prchajícího před rozezleným Lykurgem; ošetřovala Héfaista, když jej Zeus byl svrhl s nebe.

Básníkům pozdějším jest Thetis tolik co moře.

S E I R É N Y.

Seirény, dcery boha řek Achelóa, byly zpěvné bohyně mořské, mající podobu shora dívčí, zdola ptačí. Úkol jejich byl, ošetřovati bohyni Persefonu a obsluhovati ji; když pak Pluto Persefonu ukradl, a ony ničeho nepozorující jí nepřispěly ku pomoci, potrestala je Déméter (Ceres) tím, že proměnila je v půl ptáka. Obvyčně bývají tři *Seirény* jmenovány: *Parthenopé*, *Ligea* a *Leukosia*; později uvádějí básníci i sedm *Seirén*.

Seiréne.

Báje vypravuje o nich dále, že kdysi o závod pěly s Musami, ale byly překonány; tehdy za trest vytrhaly jim Musy z křídel jejich nejlepší pera a jimi se ozdobily. Sídlem jejich byl ostrov blíže Sicílie, kdež líbezným zpěvem kolemjdoucí plavce k sobě lákaly a je usmrcovaly. Osudem bylo jim určeno, že tak dlouho žítí a plavce klamati mohou, dokud okolo nich někdo nepopluje, kdo by se jejich zpěvem nedal okouzlit. Jednou prý se to podařilo Argoplavcům, kteří naslouchajíce přelíbezným zvukům znamenitého pěvce Orfea, nedbaly zpěvu jejich a klidně pluli dále; později překoual svůdný zpěv jejich Odysseus, když zalepil druhům svým uši voskem, aby neslyšeli, sebe pak ku stožáru přivázati dal. *Seirény* byly překonány a skočily do moře, kdež v úskalí jsou proměněny.

Ř E K Y.

Staří Řekové představovali si také řeky jako zosobnělé bohy ; byli prý synové Okeanovi, vousatí, sítím ověnění, na hlavách majíce rohy, v jedné ruce nádobu, z níž voda teče, ve druhé veslo.

Nejdůležitější bohové říční jsou: *Achelóos*, *Alfeios*, *Peneios*, *Kefissos*, *Inachos* a j.

Achelóos, bůh řeky téhož jména, byl nejpřednější a nejmocnější z nich ; nesl vlny své kolem pověstné Dodóny do jonského moře a dostával oběti zvláště od těch, kdož do věštnice Dodónské přicházeli.

(Zápas Hérakleův s Achelóem viz Héraklés.)

Alfeios, bůh řeky téhož jména, která krajinu „Elis“ na Peloponnesu protéká, a na jejímž břehu hry olympijské vykonávány byly, zamiloval se do Nymfy Arethūsy, když se byla jednou v řece této koupala. Arethusa však neopětovala lásku jeho a utíkala před pronásledujícím ji bohem Alfeiem. Bohyně Artemis proměnila Arethusu o pomoc jí prosící ve pramen vodní. Alfeios proryl si podzemní cestu až ku pramenu tomu a čerpal z něho pak vody své.

Soudcové v podsvětí. V zadu Erinnye,
v předu Parka.

IV. BOHOVÉ PODSVĚTÍ. PODSVĚTÍ.

Podsvětí, jinak *Tartarus* nebo také „*Hadés*, *Orcus*, někdy i *Erebos* a *Avernus*“ nazváno, jest sídlem bohů

podzemních a bydlíštěm duší zemřelých. Jak vysoko klenba nebeská nad zemí se pne, tak daleko pod zemí rozkládá se propašť hluboká, trojnásobnou, věčnou tmou pokrytá, od země naší oddělena jsouc Okeanem, a obehnaná kovovými zděmi s takovými též branami.

Do podsvětí, kam nikdy světlo sluneční nevniklo, jsou vchody na rozličných místech země, na př. v Lakonii u předhoří Tainaru, v Boiotii u Koroneje, v Attice u hory Kolónu, na Sicilii u sopky Etny, a v jižní Italii u jezera Averno (blíže Neapole); ale nejznámější ze

všech byl vchod v nejzazším západě světa, za Okeanem (dle Homéra), kterýmž také Odysseus v podsvětí vešel.

I tuto „říši stínů“ dovedli si staří Řekové a Římané smyslným způsobem vylíčiti, a mnohé máme popisy o Tartaru. Nejobyčejnější a tudíž nejznámější jest popis následující:

Vchod do podsvětí hájí strašlivý, tříhlavý pes *Kerberos*, lat. *Cerberus*, který každého do říše této vpouští, nikomu však zpět jíti nedovoluje.

„Cerberus ohromným štěkotem tři hrdla nadírá
hrůzoplým v postrach ve protější roztažen rokli.“

Aen. VI. ř. 417—8.

Duše zemřelých doprovázel bůh Hermés, lat. Merkur, až k řece zvané Styx, kdež jim nezbytně bylo dokázati, že těla jejich byla na zemi řádně pochována; která duše se vykázati nemohla pohřbem těla svého, musila na břehu řeky Stygy i na dále blouditi, až podmínka tato byla buď řádně vyplněna, aneb sto věkův uplynulo.

„To vše, které zde vidíš, ubohé je a bez hrobu množství
přivozník je Charón a převáženi přes vodu, mrtví:
s hrozných těchto břehů ječivé přes proudy nedáno
dříve přeplavení, až najdou klid v hrobě kosti.
Sic bloudí sto rokův a tlukou se podál břehu vůkol,
až posléz přijatí žádoucí přeplavy dojdou.“

Aen. VI. ř. 325—330.

Podsvětí jest také obehnáno čtyřmi řekami: ledovou *Stygou*, kvilným *Kókytem*, ohnitokým *Pyriplegethontem* a bolným *Acherontem*; z řek těchto nejstrašlivější jest Styx, která má tolik do sebe hrůzy, že se jí bohové sami na důkaz pravdy dovolávali, a když Zeus anebo jiný bůh Stygou se zapřisahal, slibu nikdy zrušiti nesměl. Pokaždé šla bohyně Íris do podsvětí, přinesla v zlatém poháru vodu z řeky Stygy, kterouž bohové přísahajíce vylévali. Zrušen-li bohem slib, ztratil práva svá božská.

„Bahna Kocýta vidíš hluboká i Stygu močály, —
jménem tím skládá neklamnou přísahu božstvo.“

Aen. II. 323—325.

Kde Styx a Kókýtos se spojují a veliké močálovité jezero acherússké tvoří, čeká převozník bručivý *Charon*, aby duše na vetché lodici své do podsvětí převezl, začež dostal převozného „obolos“ (t. j. malou minci řeckou, jakouž Řekové kladli mrtvým do úst, aby zaplatiti mohli Charonovi za převoz).

„Hrozný přivozník ale vládne u těch vod a proudů,
přehrusný pro špínu Charon; s brady vousy visí mu
nezčesané a šedé stáří, zrakem ohnivě jiskří,
nad ramenem zapaté vetché spouští se mu roucho
sám žerdí loď odstrkuje, na ni plachtu připíná,
na plí rezovaté těla mrtvá stále převáží
prastareček; stáří jeho jest ale jaro a čerstvo.
Sem se hrnou po březích rozptýleny zástupy všechny,
matky a muži také, života zbavení veledušní
hrdinové, i nevěsty a panny, i též pacholci
a vložené rodičů před očima dívky na máry;
v počtu tolik, kolikoz prvního se za mrazu vídá
spadlého v lese listí, jak mnoho ptactva zalétá
v země cizí přes tůň hlubokou, když rok zimavý je
přes moře odhání a do teplé země vybízí.
Množství stálo podál a prosíce ho snažně o přivoz
toužebnou ku druhému ruce břehu spínalo láskou:
než mrzutý plavčí toho teď a druhého vybírá,
a blátem hází po jiných a je dále zahání.“

Aen. VI. 298—316.

Při vchodu do podsvětí rozloženy jsou zlí bohové a přemnohé
svízele lidské, které lid na zemi překvapují, souží a nešťastným činí.

„Před síní a branou první u samého to pekla
Zármutek a traplivé byty sobě oblíbily Péče,
Tamž bydlí se bledými Nemocmi Staroba teskná,
děsný Strach vedlé, zloradý Hlad i Bída vyzáblá.
Obludy přehrozné k vidění: Smrt, Práce lopotné,
a Smrti příbuzné Spaní, též myslí neřestné
Rozkoše; naproti nim smrtonosná na prahu Vojna,
lůžka železná Evmenidek, pak Nesvora básná,
na hlavě vlasy hadí s krvavými pletenci mající.
U prostřed ramena zletilá vůkol sebe šíří
jilm košatý veliký, na kterém dle pověsti Sny marné
lidstva mají obydlí, zde pode všemi listy vězíce.
Mimo ty i mnoho též rozličných oblud a potvor:
Kentauři ve branách peleští, vedle nich dvojetrárné
Skyllý a pak storuký Briarevs, a hrozně syčící
Ještěr Lernejský, soptící ohně Chiméra,
Gorgony, Harpyje a třítělné obludy vidmo.“

Aen. VI. 273—288.

Na to dostanou se duše zemřelých na prostrannou louku *asfodelovou*, přes celé podsvětí se rozkládající kdež pijí vodu z řeky *Léthy*, t. j. zapomenutí. Na místech těchto sedí na trůnech zvláštních přísni soudcové podsvětí: *Minos*, *Rhadamanthys*, pak *Aiakos*; tito vykazují

spravedlivým místa v Elysii, kamž vede cesta v pravo přes řeku zapomenutí Léthu, aby tam trávily život blažený; nespravedlivé odkazují na levou ku potrestání Erinnyím; ty duše pak, jimž minul život na světě prostřední, ježto nebyly ani dobré ani zlé (a těch prý jest počet preveliký), obcházejí na louce asfodélové podobajíce se stínům beztělým.

„Místo je tu, kde se naše dělí na dvě strany cesta.
Na pravo tať vede nás k velikého to Díta palácům;
v tu stranu půjdeme k Elysium; v levo pak se přechází
k bezbožným pokutám, ku hrozné pekla propasti.“

Aen. VI. 540—544.

Podsvětí skládalo se vlastně ze dvou částí, z *Elysia*, t. j. říše vyvolencův, a z *Tartaru*, t. j. říše proklatců.

Elysium jest sídlem spravedlivých a zbožných; na nivách elyseyských žijí lidé bez starosti a žalu. Zvláštní slunce a zvláštní měsíc s lesklými hvězdami osvětlují tuto říši blažených, již odděluje stříbrtoká řeka Léthe, z které přichozí vodu pijí, aby na minulý strastiplný život pozemský zapomenu.

Virgilius pje v Aeneidě o říši této:

„Vyšli k luhům veselým, příjemně se zelenajícím
hájům, k rozkošným ctnostných odcházeli sídlům.
Pěkněji tam pole jest oděno, tamť obloha září
purpurová, své slunce mají tam, i hvězdy mají své.
Částka po trávnících cvičí své oudy o závod,
a hry kratochvilné; neb zápasy v písku provádí;
částka tanec libuje křehký, a jiná pje písne.
A svěcenec Thrácký s podlouhým až k patě rouchem
říkává slova při zvuku kythary sedmerostrunné,
jž buď prsty aneb slonovým tepe uměle smyčcem.“

Aen. VI. 638—648.

Tartaros jest místo, ve kterém se rozhostila trojnásobná věčná tma Erebos. Sem do přehluboké této propasti, do níž nikdy paprsek sluneční nevníkl, srazeni byli Hekatoncheirové, Titáni a Kyklópové od svých splozenců, kdež pilně byli střeženi, aby nikdy více odtud se nevydrali. V Tartaru trpěti jest všem lidem za viny své tresty, které jim přísní soudcové v podsvětí přiřkli.

Virgilius líčí v Aeneidě Tartarus takto (VI. ř. 549 nn.):

Náhle se ohlédnuv na levé straně město uzírá
pod skálou široké a trojí obklíčeno hradbou

To plamenem tekutá obchází řeka pekelná
nazvána Flegethon, kameny hřmotnými se vřít.
Naproti brána a sloupy u ní pevné z diamantů,
tak že ji síla lidí ni samých by nemohla vyvrátit
vláda Svrchovaných I věž pne se vzhůru železná,
Tisifoné zde v plášti sedíc krvavém vykasána
stále beze sna dnem i nocí ten opatřuje přístup.
Odtud se slýchá stenot i hrozné se ozývá
mrskání, též brinkot pout, řetězů i tahání.
Zde přísné Gnoský Rhadamanthus soudy vynáší,
podvody vyslýchá a k nim se znáti dohání,
v čemkoli na světě se kdo kochal, pokradmo a marně
ku smrti jen pozdní odkládaje z hříchů pokání,
důtkami ozbrojená věčná mstitelkyně vinných
Tisifoné pere ousměšná je hady stočenými
a tlupu ještě volá na pomoc svých sester ukrutných.“ . .
„Země tu plod nejstarší, Titánské ono plémě
blesky hromů svržené nejhlubším na dně se válí.“

Nejčastěji jmenovaní provinilci, jimž v Tartaru za hříchy své
tresty převeliké trpěti jest, jsou :

DANAOVNY.

Io, manželka *Zevova*, jsouc *Hérou* pronásledována, dostala se
konečně po velkých nesnázích do *Egypta*, kdež pomocí *Zevovou*
nabyla opět podoby lidské a porodila syna *Epafo*.

Epafovi potomci *Danaos* a *Aigyptos* nemohli se snést i o pa-
nování, a *Danaos* jsa tísněn od bratra svého odjel s padesáti svými
dcerami *Danaovny* na lodi padesátiveslé do *Aiga*, kdež nové založil
si království. Spor měl býti vyrovnán mezi rozvazenými bratroma tím, že
padesát *Aigyptových* synů si vzali 50 dcer *Danaových* za manželky.
Ale když *Danaovi* zvěstováno bylo, že jeden z budoucích jeho zetů jej
usmrtí, rozkázal dcerám svým, aby všechny jednou nocí manžely své
zavraždily. *Danaovny* tak učinily, mimo jedinou *Hypermnéstru*, která
chotě svého *Lynkeu* opravdu milovala a od záhuby zachránila.

Danaovny provdaly se sice zase, když *Danaos* uspořádal velko-
lépe hry a zápasy a za odměnu dal vítězům dcery své v manželství.
Ale věštba se vyplnila přece, neboť *Lynkeus* zabil zrádného tchána
svého a stal se sám králem. *Danaovny* neušly také trestu zaslouženému.
Byly potrestány na onom světě tím, že musely neustále v Tartaru
nabírat i vodu do děravého sudu. Jsouť obrazem nekonečné,
marné práce.

I X Y Ó N.

Ixyón, syn *Flegyův* aneb *Areův*, *Lapithů* král, slíbil tchánu svému *Deioneovi* za dceru *Diu* mnohé dary, nedostál však slibu; a když mu tchán zajal proto spřežení koňů, pozval jej *Ixyón* licoměrně k sobě a uvrhl jej do ohnivé jámy. Bohové trestali *Ixyóna* šíleností, z níž se však pokáním a zadostčiněním vybavil zase tak, že nejen mu vina byla odpuštěna, nýbrž i takové nabyl milosti bohů, že k hostinám a zábavám božským zván býval. Než smělý a nenapravitelný *Ixyón* zatoužil láskou po královně bohyň *Héře*, a byl za nestydatost a nadutost tuto od *Zeva* do *Tartaru* svržen, kdež za nohy a ruce byl připjat ke kolu, kteréz se s ním neustále s rychlostí nesmírnou točilo.

F L E G Y A S,

otec předešlého, prohřešil se proti *Apollónovi*, že přepadl s vojskem svým chrám *Delfský* a oloupil jej o převzácné jeho poklady. Za trest byl

Sísyfos, Ixyón, Tantalos.

uvržen do *Tartaru*, kdež trápen byl hroznou ouzkostí a strachem, že balvan ohromný, pod který postaven byl, každý okamžik se naň zřítí.

„Co řku o *Píriouth*, *Lapithech*, *Ixyonů* rovněž?
Nad nimi skála visí, ku opádu nachýlena, již již
chce spadnouti na ně; . . .“

Aen. VI. 601—603.

S Í S Y F O S.

Sísyfos, syn Aiolův, vládce na Korinthu, byl dle výroku Homérova nejzištnější ze všech lidí. Když Zeus unesl Aigínu, dceru Asópa, boha řeky, prozradil to naň Sísyfos Asópovi, a Zeus musil Aigínu navrátiti. Za to chtěl Zeus Sísyfa smrtí z tohoto světa sprovoditi; avšak chytrý Sísyfos věděl si i v tomto nebezpečí pomoci; přijal smrt velmi vliďně a stavě se jako k odchodu, chytil smrt, spoutal a ve sklepení uzavřenou ji držel.

Od těch dob nemřel nikdo na světě, lidé sestárli a nemohli slabostí se již ani hnouti, ale smrt je strastí těch nesprostila; ošklivá a divoká zvířata se hojně množila a lidu velice nebezpečná byla. Všude panoval za krátko nářek převeliký. I bůh podsvětí Hades (Plúto) přišel se žalobou ku světovládci Zevovi, že žádný neumírá a říše jeho že hyne. Zeus dal rozkaz bohu Martovi, aby šel a mocí donutil Sísyfa, z poslušnosti aby vydal uvězněnou smrt. Dlouho bylo Martovi zápasiti, než zchytralého Sisyfa přemohl a smrt vysvobodil. Sísyfos pak musil zemřít, ale ani v tomto okamžiku neopouštělo ho šibalství a podvod. Nařídil manželce své Meropě, aby těla jeho nepochovávala aniž jakých obětí bohu Plútónovi a manželce jeho Persefoně přinášela. Manželka věrná vyplnila poslední prosbu manžela svého; ale Sísyfos přišed do podsvětí ztěžoval si trpce na necitelnost a bezpečnost manželky své, že žádných nepřináší obětí, ani těla jeho že nepochovávala a prosil Plútóna jakož i choť jeho, aby mu dovolili na povrch zemský se vrátiti, že manželku za bezbožnost její potrestati chce. Plúto svolil a tak se dostal podskočný Sísyfos opět na zem a nevrátil se více do podsvětí. Konečně vypravili nebešťané posla svého, boha Herma, pro podvodníka, kterýž jej mocí v podsvětí odvedl a do Tartaru uvrhl. Za trest musil tu Sísyfos váleť na vysokou horu kámen veliký, který se vždy s vrcholku opět dolů svalil.

„Skálu hrubou k vrchu jeden valí, a jiní v kole jsouce
propletení se točí; . .“

Aen. VI. 616.

Trest Sísyfův jest obrazem marné snahy vtipu lidského, jehož pachtění bývá bez výsledku, vykročí-li z mezí sobě vyměřených. Slovy: „práce Sísyfova“ naznačujeme marné počínání.

T I T Y O S.

Tityos, syn Gaie a Zeva, obr na ostrově Euboi, byl, protože se protivil Latóně a neslušně k ní se choval, od Zeva do Tartaru uvržen a tam přikován. Dva krkavci vyklobávali mu játra, která vždy zase přes noc mu narostla.

Tam bylo též Titya všeploďné země kojence
zřítí, jehož tělo náramně na devíti se jitrech
prostírá; a křivým nesmírná káně zobákem
nesmrtná jeho játra klobá, se pasouci na tučných
vnitřnostech; za trest mu daná pod vyhlubenými
ňádry sedíc, pokoje znovu rostlým nepřeje žilám.“

Aen. VI. 595—600.

T A N T A L O S.

Tantalos, král Frygie, byl muž velemoudrý. I bohové si ho pro moudrost nevšední vážili a často jej ku svým shromážděním brávali. Tím zpyšněl Tantalos tak, že konečně chytřejším býti se domníval, nežli bohové, a pochyboval o vševědoucesti jejich. Aby nabyt jistoty, pozval na hrad svůj všechny bohy k hostině; zabil vlastního syna svého Pelopa, upekł a dal ho bohům k jídlu. Všichni bohové se zhrozili tohoto ukrutného činu, žádný pokrmu nabízeného nepožil, jediná Démétér, zamyšlena jsouc nad ztrátou dcery své Persefony, vzala a požila kus plece. Zeus zcelil zase jednotlivé údy, nahradil plec jinou ze slonoviny, a Pelops obživil opět. Na veliké prosby a převelké sliby, že nikdy více rouhati se nebude, dostal Tantalos milost; avšak z nova počal hřešiti a o moci bohů pochybovati; kradl nektar a ambrosii, rozdával smrtelníkům, vyzrazoval, co slyšel v poradách božských; až konečně rozhorlený Zeus jej do Tartaru uvrhnul a ku věčnému hladu a žízni odsoudil. Tantalos stál ve vodě, která mu dosahovala až ke rtům, ale když chtěje vypráhlá ústa svá ovlažiti po vodě se shýbal, ustupovala voda vždy dál a dále; nad ním stály krásné stromy, celé nejlepším ovocem ověšené; až ke rtům dosahovaly ratolesti s nejrozkošnějším ovocem; ale jak po nich Tantalos sáhal, by nesmírný svůj hlad utišil, odchylovaly se větve dál a dále od něho. Z toho povstalo pořekadlo o mukách Tantalových.

. . . . . vysoká i lehátka se lesknou
i stoly zlatorohé, skvostné i před ústy jejím
připravené pokrmy; nejstarší furie vedle
však číhá a rukou brání, by se jídla nedotkli,
vzhůru plamen zdvíhá a vříská ústy divými.

Aen. VI 603—608.

HADÉS lat. PLÚTO.

Hadés, syn Rhein a Kronův, byl bůh *podsvětí*. Když po pokoření Titánů Kronovci o vládu nad světem se dělili, dostalo se Plútonovi podsvětí. Touž mocí, jakou vládne Zeus a Héra nad živými, vládne Plúto s manželkou svou Proserpinou nad stíny duchů v neviditelné a tajuplné své říši; odtud také „*podzemní Zeus*“ nazván jest.

Přísně a neuprositelně volá Hadés duše lidí v říši svou, aby je zde za skutky na světě vykonané buď do Elysia neb do Tartaru odvedl. Kdo jedenkrát do říše jeho vstoupil, více se nenavráť, neboť strašlivý pes Kerberos každému návratu zabraňuje. Lid se také Hada nejvíce bojí a jeho nenávidí. Nesčíslné ty davy duší v podsvětí naznačují se stádem bravu, které Menoitios buď v podsvětí neb na ostrově Erytheii pásal.

Za pomoc vydatnou, které Hadés v bitvě proti Gigantům poskytl Zevovi, dostal darem od Héfaišta umělou přilbici, která jej činila „neviditelným, což zřejmě naznačuje neviditelnost duší lidských.

Vedle temných těchto vlastností měli Hadés i manželka jeho také vlastnosti dobrotivé; on jest dárce úrody polní a udělovatelem bohactví a pokladů v zemi skrytých. Za tou příčinou vyobrazoval se s rohem hojnosti a s kytkou klasův.

U Římanů nazván bůh tento „*Plúto*“.

Pocta zvláštní vzdávána Hadovi v Hermioně v Argolidě, pak blíže Pyla v Elidě. Kdo jej vzýval, kladl ruce na zem. Obětovány bývaly mu ovce barvy černé. Oběti ty vykonával každý s tvář od oběti odvrácenou.

V Římě konány ku poctě Plútonově hry *tarentské* čili *saekularské*, kterážto jména mají oběti buď od místa, kde oběť vzdávána byla, buď od času, ve kterém oběť obětována bývala. „*Tarentum*“ bylo místo v „*Cirku Maximu*“, na němž prý časem kouř ze země vystupoval.

Asi 20 stop pod zemí stával prý oltář, na kterém obětováno bývalo. Oltář tento prý vystavěl a první na něm oběť přinesl konsul Valerius Publicola, aby odvrátil strašlivý mor od Říma. Od těch dob slaveny byly tyto hry až do časů císaře Augusta jen *tříkráte*, tak že skoro jednou za století (saeculum) konány byly, a odtud jejich název.

Hadovi byly zasvěceny cypřiš a narcis. Palác podzemní, který Plúto málo kdy opouštěl, byl u prostřed přerozkošných hájův.

Obraz. Hadés vyobrazován byl jakožto přísně hledící muž s dlouhým vlasem splývajícím až na ramena. Vládcem jsa podsvětí sedí na trůnu s korunou nebo přilbicí na hlavě, drže v ruce buď žezlo neb dvojzubec anebo klíče. Vedle něho sedí Persefoné. U nohou jejich leží pes Kerberos, lat. Cerberus.

Cerberus.

Plúto a Persefoné.

PERSEFONÉ lat. PROSERPINA.

Persefoné, dcera Zeva a Démétéry, jest *královna a panovnice nad stíny zemřelých* v podsvětí, manželka Plútonova, který ji zrádně uchvátil a do podsvětí s přivolením Zevovým unesl. (Viz Déméter.)

GORGÓNY A GRAIE.

Gorgóny nazývaly se tři dcery Forkyda a Kéty, *Stheino*, *Euryálé* a smrtelná *Medúsa*. První dvě byly nesmrtelný a věčnou mladostí obdařeny, třetí Medusa však, ač nejmladší a nejkrásnější, byla smrtelná. Bůh Poseidón miloval ji a neostýchal se jí lásku svou i ve chrámě Pallas Athény vyjevit; nad tímto počínáním rozhorlila se Athéné tak, že Medusiny krásné vlasy v hady proménila, čímž pohled na ni tak strašným se stal, že každý, kdo na ni pohledl, zkameněl. Konečně ji Perseus přemohl (viz Perseus) a daroval hlavu její Athéně, která si ji zavěsila pro postrach nepřítelům na svůj štít.

Starí básníci vypravují o všech Gorgónách, že to byly škaredé, ohyzdné bytosti operutěné bydlící na západním pokrají země; kdo na ně pohledl, zkameněl.

Jménem Gorgón označoval se prý tmavý hustý mrak, jenž na prapočátku vesmír zahaloval, a z něhož pomocí vševládnoucího Eróta povstalo zářící světlo.

Graie byly sestry Gorgón, a jmenovaly se: *Enjó*, *Peřrédo* a *Deinó*. Již při narození byly prý prastaré a velice škaredé; měly šedé vlasy, jeden zub a jedno oko dohromady. Bydlely na pokraji strašného přibýtku Gorgón a byly lidem také tak nebezpečny jako Gorgóny. Perseus tím přinutil *Graie*, aby mu pověděly cestu ku Gorgónám, že jim vzal oko jejich společné a dříve jim ho nedal, dokud se nedovéděl, po čem pátral.

Medusina hlava.

H A R P Y J E.

Harpyje byly taktéž ženské bytosti božské určené trestati provinilce. Byly tři: *Aelló*, *Okypeté* a *Kelainó*. Majíce postavu z pola panen, z pola ptáků, sužovaly vinníky, že jim všechna jídla sežíraly a co sežrati nemohly, pokálely. Tak trestaly *Finea*, krále thrackého, za vinu na synu spáchanou a za zneuctění bohův, až je konečně Argoplavci zahnali. (Viz Argoplavci.)

Harpyje.

THANATOS lat. MORS a HYPNOS lat. SOMNUS.

Thanatos a *Hypnos* jsou dvojčata bohyně Noci (*Nyx*). *Thanatos*, smrt, byla lidem strašná, a přece si jí nepředstavovali jako kostlivce

s kosou v ruce, nýbrž buď jako malé černé dítě v náruči matčině, buď jako jinocha okřídleného, kterak zamyšleně před sebe hledí, s nohama skříženými u osudí sedí a shasínající pochodeň v ruce drží.

Hypnos, Somnus, spánek, jest dobročinný bůh lidstva, který jak lidi tak i bohy spánkem svým oblažuje a všech strastí zbavuje.

Vyobrazovali ho jakožto spanilého mladíka okřídleného s makovicí neb olověným žezlem v ruce, aneb jak na lvu odpočívá, na důkaz, že spánek ze všeho jest nejsilnější a všechno tvorstvo přemáhá. Vedle něho bývá ještěrka, kteráž poukazuje k pověře, že prý ještěrka opatruje člověka ve spánku. Také bývá *Hypnos* vyobrazován jako bílé dítě v rukou matky své *Noci*.

M O R F E U S.

Morfeus.

Morfeus, bůh snů, jest syn *Noci*. *Vyobrazen* bývá jako mladík makovicemi ověnčený s rohem hojnosti v ruce. Na pokyn vyšších bytostí božských sestupuje do přibytků lidských a dává dobrým dobré, a zlým lidem zlé sny. Mimo *Morfea* mysli si staří Řekové a Římané ještě dva bohy snův a to: *Ikela*, který léká lid ve spánku zvířecími zjevy svými, pak *Fantasa*, který věci bezživotné za živé spícím ve snách předvádí, kdežto *Morfeus* vždy jen lidské postavy na mysl uvádí.

ERINNYE (EUMENIDY) lat. FURIE.

Erinnye, lat. *Furie*, byly bohyně pomsty. Povstaly z krve *Uranovy*, když syn *Kronos* jej zavraždil. *Erinnye* jsou služebnice podzemských bohů, které každý zločin, jímž by přirozený běh světa se rušil anebo pospolitost lidská se ničila, hrozně trestaly. Jejich sídlo jest podsvětí, z kteréhož kletbou volány jsou na zemi vycházejí, aby vinníky potrestaly, nikde jim útulku ni odpočinku nepřejíce. Byly rychlonohé a vždycky zastihly trestuhodného, byť i sebe více před nimi utíkal a kdekoli se skrýval.

Vyobrazování byly všelijak, ponejvíce jako dévy okřídlené držící v rukou meč křivdu kárající aneb dutky; jako ženy ošklivé

s hlavami ověšenými hady, s krvavýma očima, jazykem vyplazeným, při jejichž pohledu se každý děsí a které každého rušitele svatého pořádku jako štvanou zvěř neustále pronásledují.

Obyčejně bývají v bájích jmenovány tři furie: *Alektó*, nikdy neotálející, *Megaira*, závistivá a *Tisifoné*, mstítelkyně vraždy.

V nich jsou zajisté zobrazeny výčitky zlého svědomí, které člověka po spáchání zlého činu neustále trápí.

Nejznámější jest báje o Eumenidách, kterak pronásledovaly Oresta, protože svou matku Klytaimnestru zabil, až konečně se ho ujal bůh Apollón dokládaje, že měl Orestés právo pomstiti smrt otcovu. Rozepři tuto rozhodla Pallas Athéné tím, že byl Orestés zvláštním soudem, za tím účelem v Athénách zřízeným („Areopagem“), viny sprostěn, z moci Erinnyí vybaven, a tyto novým sídlem na hoře Kythaironě a ročními oběťmi usmířeny tak, že od toho času i *dobré* vždy chrániti a ku blahu země účinkovati se zavázaly; protož také jejich dřívější jméno Erinnye proměněno bylo v *Eumenidy* t. j. *příznivé*. Známo jest též, jak bohyně Héra vyslala Erinnye na *Inu*, aby se na ní pomstily. Tisifoné šla, nalila králi Athamantovi jedu do prsou, čímž Athamas v takové šílenství upadl, že vlastní své dítě zavraždil.

H É R Ó O V É.

---

rvopočátků svých dějin nezná žádný národ a hledí proto „předhistorické“ doby vyplniti důmyslnými pověstmi, které časem svým tak pevně splynou s dějinami národními, že jich od sebe ani nelze rozdělit. — Čím více který národ má sebevědomí, čím více sebe ctí, tím přirozenější jest, že o svém národním žití lépe smýšlí, a nedopouští, aby původ jeho veden byl z náhody slepé, alebrž pátrá po vznešených příčinách původu svého a tak konečně ve fantasii své se dostane až ku božství samému, jako prapůvodu svého rvopočátku.

Protože však na člověku ve všem všude lpí znak nedokonalosti, připadá badateli snadno na mysl, že z čistého božství předkové jeho povstati nemohli, a tu pak spojuje oba pojmy, božství i nedokonalost lidskou, v celek jeden a domnívá se, že kníže neb kterýkoli vynikající muž národa jeho pochází z dob těch a z rodu toho, ze kterého si bůh nebo bohyně vybrali manželku nebo manžela svého. Potomky z tohoto manželství nazývají pak badatelé *polobohy, héróy* čili *hrdinami*. Dle toho jsou héróové osobnosti ideální, ani naprosto historické, ani zase pouhé symboly jistých pojmů, nýbrž pravzory hrdin dávnověkých, kteréž obraznost slávou nadlidských činův ozářila.

Héróové čili hrdinové byli dobrodinci lidu svého. Obdaření jsouce myslí a moudrostí mnohem větší než obyčejní lidé, vykonávali za lid skutky nesnadné, byli mu skutkem i radou nápomocni při zakládání osad a obcí, při zavádění zákonův a společenského pořádku,

nelišíce se co do podstaty od lidí; Héróové byli proto smrtelní, a jen nemnozí miláčkové bohů byli neblahého tohoto osudu prosti. Teprve když vykonali vznešené a přetěžké skutky své a člověčenstvo činy svými oblažili, bývali od boha, otce svého, aneb na přímluvu jeho nedokonalostí zbaveni a mezi bohy přijati. Od těch dob prokazována jim úcta zvláštní, úcta náboženská; lidé přinášeli jim oběti — (ne však takové jaké bohům) — žádali je za přímluvu, prosili jich o pomoc a p.

U žádného národa nevyvinuly se pověsti o hrdinách tak velice, jako u Řeků na fantasii přebohatých, z kterých některé, a to jen nejznámější a nejdůležitější tuto uvádíme.

Perseus na Pegasu.

I.

POVĚSTI ARGEJSKÉ.

P E R S E U S.

krisiovi, potomku Lynkeovu (viz Danaovny). bylo věštbou zvěstováno, že dcera jeho porodí syna, který jej s trůnu syrhne. Toho se Akrisios bál; aby se tak státi nemohlo, uzavřel dceru svou *Danau* do tmavého sklepení; avšak Zeus, ve zlatý déšť se proméniv, vnikl, aby se věštba vyplnila, do sklepení tohoto a zasnoubil se s ní. Danaé porodila syna, jemuž dáno jméno *Perseus*. Rozzuřený Akrisios vzal

matku Danau a synáčka Persea, uzavřel je do bedny a pustil na moře. Vlny přinesly bednu k ostrovu Skrifu (v moři egejském), ač Héra nemalou působila bouří, aby oba o život připravila. Rybář Diktys, který právě velikou síť v moře hodil, aby ryb si nachytal, vylovil bednu s Danaou a malým Perseem a donesl oba k bratru svému, králi ostrova tohoto *Polydektovi*, který se jich ujal a Persea slušně vychovati dal.

Polydektés chtěl po čase Danau, matku Perseovu, za manželku pojati, a když Perseus, v muže tehdy již dospělý, ku sňatku nijak svoliti nechtěl, vyslal ho Polydektés, aby se ho snadno zbavil, do světa na dobrodružství, přinést hlavu Medusinu (viz Gorgóny). Zarmoucenému Perseovi přispěli bohové ku pomoci. Hermés dal mu na cestu okřídlené střevíce, Pallas Athéné lesklý štít, Hadés neviditelnou přilbici a Héfaiistos démantový srp a mošnu. Na cestách svých přišel Perseus ku Grajím, sestrám Gorgónek, které samy jen věděly o tajné cestě, jež vedla ku Gorgónám. Těm ukradl Perseus chytrým způsobem jediný jejich zub a jediné jejich oko a nevrátil jim obou, dokud nevyslyšely prosby jeho a neukázaly mu cesty ku strašlivým Gorgónám.

Brzy dostal se Perseus pomocí okřídlených střeviců do krajín strašlivých Gorgón. Aby pohledem na ně nezkameněl, blížil se k nim opatrně, pozíraje do lesklého štítu svého. Gorgóny právě spaly. Dobře mířenou ranou uťal Perseus hlavu Medusinu a strčil ji do mošny své.

Z krve vyhrklé vznikl okřídlený kůň *Pegasos*. Sotva že Perseus úkol svůj těžký vykonal a na zpáteční cestu se svou kořistí se dal, probudily se již Gorgóny ze spánku a spatřivše hroznou vraždu na smrtelné sestře své, pronásledovaly Persea, chtějíce na něm pomstu vzíti. Perseus však nasadil přilbici svou na hlavu, stal se neviditelným a unikl tak pronásledování jejich. Na cestě přes pouště africké kapala krev z mošny jeho na zem a z každé kapky povstal jedovatý had; proto až poďnes tolik hadů v krajinách těch nalazáme. Velikým jsa hnán větrem, jemuž se nijak ubrániti nemohl, Perseus dostal se do krajin západních, kde panoval veliký obr Atlas. Obr ten pásł četná stáda svá a střežil pověstné zahrady Hesperidek, v nichž byly stromy se zlatým ovocem. Perseus prosil obra Atlanta o pohostinství. Atlas však, pamětliv jsa slov božských, že přijde jednou syn Kronův a oloupí ho o zlatá jablka, nedal Perseovi pohostinství; vyhnal jej a chtěl jej zavraždit. V nebezpečí tomto vytáhl Perseus z mošny hlavu Medusinu a Atlas pohledem na ni proměněn byl v horu. Z vousův a vlasů staly se lesy, z kostí kameny, a z hlavy temeno hory. Hora ta se pak

pořád víc a více šířila po krajině a vzrůstala vždy výš a výše, až do oblak dorostla. I usnesli se bohové, že na horu tuto položí světokouli. Podnes vypíná na onom místě pohoří Atlas týmě své k nebesům.

Perseus letěl dále, přeletěl mnohé kraje, až se dostal do Aithiopie.

Na pobřeží mořském spatřil Perseus lepou dívčinu ku skále přikovanou, která na otázku jeho, kdo by byla a proč v okovech se nalezá, takto odpověděla: Jsem *Andromeda*, dcera Kefeia, krále aithiopského; protože se matka má, *Kassiopeia*, prohřešila proti *Néreidám*, krásou svou nad ně se vypínajíc, spustošil bůh *Poseidón* na prosbu jejich potopou krajinu naši a vyslal sem draka hrozného, aby vše dobré nám zničil. Na dotaz, co činiti by bylo obyvatelům, aby trest tento od sebe odvrátili, odpověděla jim věštba Zeva *Ammonského*, abych já *Andromeda* byla dána draku za oběť; tak se i stalo. Sotva to domluvila *Andromeda*, ejhle tu již zahučely vlny mořské a z dálí blížil se onen ukrutný drak.

Rodiče *Andromedini* a mnoho jiných, kteří zde čekali, co se bude dít, počali naříkati; ale *Perseus* dal se shromážděnému zde lidu poznati a potěšil je zprávou, že se nebohé oběti ujme, slíbí-li mu ji rodiče za manželku. S radostí svolili rodiče. V tom se přiblížila mořská potvora! Nastal boj strašlivý. *Perseus* vznesl se na perutích svých do výše a zasazoval drakovi, jenž po stínu jeho se hnál, ránu za ranou, vždy letem drápům divoké potvory uhýbaje. Krev se lila z četných ran velikého draka; tu však *Perseus* byl v nemalém nebezpečí, když křídla jeho se v moři namočila, a on jima těžko jen pohyboval. Na štěstí spatřil na blízku skálu z moře vyčnívající, na kterouž zaletěl! a jí levou rukou se drže, pravou rány smrtelné drakovi zasazoval, až jej konečně usmrtil. *Kefeus* a *Kassiopeia* plni radosti objímali svého zetě a vedli ho do zlatostkvoucího paláce svého, aby mu dceru obětavostí jeho osvobozenou za manželku dali, a s ní celé království.

Mezi tím, co takto *Perseus* bojoval, tekla krev z hlavy *Medusiny*, kterou *Perseus* s mošnou na břeh mořský poodložil, a všechny byliny, které zbarvila — zkameněly. *Néreidky* nabázely semena jejich do moře, a tak povstaly červené korály mořské.

Ještě nebyly radovánky u konce, když pojednou přišel *Fineus*, bratr *Kefeův*, s četnou družinou žádat *Andromedy* za manželku, která mu již dříve byla zasnoubena, již však v neštěstí jejím opustil. *Marné* vykládal *Kefeus* bratru svému spravedlivé nároky *Perseovy*. *Fineus* ustoupiti nehodlaje, vrhnul se s družinou svou na *Persea*.

Perseus i jeho přátelé statně se brání; síla však nepřátel jest mnohem větší a vždy nové posily přicházejí. Perseus sám pobil mnoho set bojovníkův, ale když viděl, že marna jest udatnost jeho proti tak velké přesile, uchopil se posledního prostředku. Poprosiv přátel svých, aby obličeje odvrátili, vytáhl z mošny hlavu Medusinu a hned zkameněli všichni, kdo na ni pohlédli. I Fineus zkameněl, ač dlouho se vystříhal pohledu na hlavu Medusinu.

Perseus odebral se potom s chotí Andromedou do své otčiny a nalezl matku svou ještě u Polydekta, kteréhož, když od matky Danay upustiti nechtěl, také pohledem na Medusinu hlavu v kámen proměnil. Diktys, jenž vždy byl vlídný k Perseovi i matce jeho, dostal ostrov Skrifos. Na poděkování za pomoc jemu poskytnutou daroval Perseus hlavu Medusinu Athéně, která si ji na svůj štít připevnila.

Po tom odebral se Perseus s matkou Danaou a manželkou Andromedou do Argu, aby děda svého Akrisia navštívil. Akrisios pamětliv jsa věštby, utekl před ním do Larissy, zanechav vládu vnuku svému. Těžko však se vyhnouti tomu, co bohové přisoudili! Při jakési slavnosti zabil náhodou Perseus děda svého, a tak přece vyplnila se věštba božská.

Perseus stal se králem v Argu a otcem sedmi synů, z nichž byli Elektryón a Alkaios nejznamenitější. Po smrti své byl vřaděn mezi bohy. Ctěn byl v Tarsu a Cilicii, jakož i v Egyptě, kdež mu byl vystavěn chrám.

Héraklés na hranici.

HÉRAKLÉS lat. HERKULES.

e všech reků nejznamenitější a nejoblíbenější jest *Héraklés* Vnučka proslaveného *Persea*, *Alkméné*, princezna thebánská, porodila Zevovi syna, jemuž dáno jméno *Héraklés*. Bohyně *Héra*, žárlivá manželka Zevova, zanevřela na něj tou měrou, že jej hned po porodu pronásledovala a pronásledovati nepřestala, pokud mezi smrtelníky dlel. .

Sotva byl *Héraklés* 8 dní stár, poslala naň *Héra* dva hady ohromné velikosti, aby nemluvně v kolébce jedem svým usmrtili. Ale chlapec usmívaje se, sáhl ručičkami po hrozných těchto obludách a rozmačkal je silou svou neobyčejnou.

Na vychování byl dán *Herkules* ku strýci svému *Amfitryónovi*, jenž o něj bedlivou měl péči a jej mnohému umění učiti dal, protože věstec *Teiresias* předpovídal dítěti tomu skvělou budoucnost. Nejlepší učitelé toho času cvičili nadaného hochu. *Eurytos*, nejdovednější střelec,

učil Hérakléa střileti, chytrý a obratný Autolykos, syn Hermův a děd Odysseův, zápasiti, Kastor Dioskur se zbraní sečnou zacházeti; Amfitryón sám na voze jezdit. Ve všem byl mladý Héraklés dokonalejší, vědy však a umění pěstovati nechtěl. Učitel jeho Linos často na něj si stěžoval, ano i proto jej káral. Když jednou Héraklés urputně se choval k učiteli svému a rozhorlen jsa, že trestán byl, učitele tak do hlavy uhodil, že ho zabil, byl postaven před soud. Soudcové ho sice neodsoudili, ale Amfitryón obávaje se podobných nezbedností, dal jej za trest na horu Kythairón, aby tam pásł stáda jeho.

HERKULES NA ROZCESTÍ.

O samotě pohroužen jsa v myšlenky, Héraklés usmyslil si, že půjde do světa a bude hleděti, aby se stal dobrodincem lidu. Z nenadání ocítil se *Héraklés „na rozcestí“*, nevěda kudy-by se ubírat měl, aby dosáhl cíle svého.

Cesta jedna byla krásná, široká a pohodlná, cesta druhá byla úzká a nerovná. Tu vyskytly se před ním dvě bohyně, jedna krásná a spanilá, druhá přísná sice, ale přívětivá. Byla to ctnost a nepravost. Každá z nich hleděla Hérakléa sobě nachýliti. Ctnost mu slibovala, půjde-li s ní, slávu a vznešenost po práci těžké a namáhavé; druhá, nepravost, slibovala mu slasti a rozkoše tohoto světa. Héraklés dlouho neváhal, rozhodl se pro cestu obtížnou, která však vedla k nesmrtnosti.

Když v muže dospěl, odebral se Héraklés do Delf, aby zvěděl vůli bohů. Věštba mu předpověděla, že určeno mu, státi se sluhou krále Eurysthea a vykonati dvanáct prací jemu uložených, chce-li dosíci nesmrtnosti.

Král Eurystheus totiž narodil se téhož dne co Héraklés. Zeus chtěl dáti synu svému Herkulovi vládu nade vsí zemí argejskou a proto pravil jednou ve shromáždění bohů: „Slyšte mě, vy bohové a bohyně, dnes spatří světlo světa muž, jemuž bude vládnouti nade všemi Perseovci, kmenem to obrovským, který z krve mé pochází, a nad celou zemí argejskou“. Slyšíc to Héra, pomýšlela hned na leš a žádala tudíž Zeva, by na to, co byl pravil, také přísahal. Zeus nic zlého netuše přísahu složil. Tu spěchala Héra co nejrychleji s Olympu do Arga, a mocí svou toho dokázala, že manželka Perseovce Sthepela dříve porodila slabounké děťátko Eurysthea nežli Alkmené, princezna

thebanská. Jakmile se dověděl, co se stalo, Zeus rozhněval se na bohyni Atu, bohyni zaslepenosti, že jej zaslepila. Ve zlosti své uchopil Atu za rameno a shodil ji s Olympu na zem, na lidské činy. Héraklés pozbyl takto práva prvorozenství a Eurystheus stal se pánem nad kmenem Perseovcův a tudíž také nad Hérakléem. Zeus litoval vždy činu svého, a hleděl Hérakléovi býti prospěšným, že s Hérrou učinil úmluvu, aby Héraklés vykonaje dvanáct prací Eurystheem jemu uložených, dosáhl nesmrtelnosti. Což aby se státi mohlo, požádal Zeus milenou dceru svou Athénu, by mu milostivě nápomocnou byla. Po dlouhém boji vnitřním rozhodl se Héraklés ponížení bohem uložené přijati a Eurystheovi seč síly stačí sloužiti.

DVANÁCT PRACÍ HERKULOVÝCH.

1. *Zápas se lvem nemejským.* V lesích u města Nemeje v Argolidě zdržoval se ohromný lev, který již dlouhá léta veliké škody činil.

Lidská síla, lidská zbraň nikterak mu neublížily.

Zápas se lvem.

Eurystheus poručil Hérakléovi, aby lva tohoto zabil a kůži s něho mu přinesl. Héraklés se vydal na cestu, vytrhl strom ze země, udělal si z něho kyj, a šel takto ozbrojen na lva. Marně se snažil lva zraniti šípy svými. Šípy se odrážely od pevné kůže lvovy jako od skály. Vida marné namáhání, Héraklés zahodil šípy, zahnal lva kyjem svým do jeskyně, ve které

lev bydlíval, a zatarasiv jeden její otvor, aby mu lev utéci nemohl. vešel druhým otvorem k němu; tam chytil lva za krk a rozmačkal ho; po tom stáhl mu kůži a nosil ji za oděv svůj.

2. *Lernejská hydra* byla stohlavá potvora, která v bažinách blízce Arga se zdržovala a celou krajinu pustošila. Již mnohý hrdina udatný pokoušel se o to, usmrtiti potvora tu, nepořídil však ničeho, neboť sotva že jí mečem hlavu uťal, vyrůstala již z rány krví svlažované hlava nová.

Héraklés vydal se na cestu se svým přítelem *Iolaem*, aby hydru zničil. Zapálil les a poručil příteli svému, aby mu podával hořící kmeny, a jakmile svým srpovitým mečem hlavu uťal, přiškvařil ránu kmenem hořícím, aby krev z ní vytékati a nová hlava vyrůstati nemohla.

To činil tak dlouho, až všechny hlavy usekal; avšak poslední hlava byla kovová, té ani useknouti, ani spáliti nemohl. Nerozmýšlel se dlouho; hlavu nezranitelnou zahrabal do země a svalil na ni ohromný balvan. Do krve hydriny namočil si Héraklés špy své, které byly pak jedovaté. Král Eurystheus nechtěl práci Hérakléovu uznati, protože mu při ní pomáhal Jolaos. a uložil mu práci jinou.

3. *Kanec erymanthský.* Pohoří Erymanthos bylo na pomezí Arkadie, Elidy a Achaié. Kanec divoký pustošil tam všecko okolí. Hérakléovi bylo uloženo kance tohoto chytiti a živého Eurystheovi přinést. Héraklés se dostal na své cestě ku Kentaurům, kteří od těch dob, co z Thessalie vyhnáni byli, v pohoří Foloi bydleli. Tam se dostal k jeskyni Kentaura Fologa, kterýž ho laskavě přijal a pohostinnost jemu prokázal, neboť Folos, ač byl Kentaur, byl přece tak jako Kentaur Cheirón moudrý a rozšafný; i pohostil Hérakléa masem vařeným, sám pak požíval masa syrového. Héraklés žádal také vína. Fobos vína mu dáti nechtěl, obávaje se, žeby ostatní divocí Kentaurové vzácný mok, dar Dionysův, ucítíce příběhli a Hérakléa zabili. Na veliké prosby načal konečně Folos sud s vínem. Statně oba popíjeli; nebyli však dlouho veseli, neboť Kentaurové ucítivše libou vůni božského vína, příběhli ze všech stran a jali se ohromnými palicemi a kyji na Hérakléa dorážeti. Héraklés zamířiv do nich lukem svým zabil ihned několik; ostatní Kentaurové v divokém chvatu utíkali; za nimi hnál se Héraklés a zahnal je až ku předhoří Malee, kdež bydlel vyhnaný s Pelionu Cheirón. Héraklés střelil po Kentaurích stále, nešťastnou náhodou však zranil i Cheiróna na noze jedovatým šípem svým; ačkoliv mu přikládal léčivé byliny, kteréž mu Cheirón sám byl dal, nezahojila se rána přece, pročež Cheirón dobrovolně za Prométhea se obětovav, zemřel. (Viz Cheirón.) Když se Héraklés k jeskyni Folově navrátil, našel i tohoto šípem zraněného. Folos totiž vytáhl šíp z rány usmrčeného Kentaura a divil se nemálo, že tak malinká věc může tak velikého obra skoliti, byl nepozorný, zranil se tím šípem na noze a zemřel. Zarmoucený Héraklés pochoval svého hostitele a odebral se pak dále do hor, aby kance ulovil. Vyhnal ho z lesů, zahnal do sněhu, chytil a přinesl ho králi a pánu svému Eurystheovi do Elidy. Král se potvory té tak ulekl, že strachem do kovového sudu vlezl a Hérakléa snažně prosil, aby kance zase odnesl.

4. Zabil *ptáky Styμφalidy.* U jezera Styμφala v Arkadii byli velcí ptáci, kteří měli kovový zobák, kovové drápy, kovová křídla a kovové peří. Brky své mohli jako špy na nepřátele metati. Celá

krajina byla pustá, nikdo neodvážil se tam tudy jíti. Eurystheus poručil Herkulovi ptáky ty pobiti. O sílu Herkulovi nebylo; ale jak je dostati z doupat skalnatých, to byla práce horší! Pallas Athéné pomohla hrdinovi. Poslala mu kovovou klapačku, kterou ptáky z doupat vyplašil, poděsil a šípy svými postřílel. Nezahynuli však všichni; jedna část jich uletěla na ostrov Aretias v Černém moři.

5. *Chytil laň* zasvěcenou bohyni Artemidě; ta měla zlaté parohy a kovové nohy. Tentokráte nepomohla Hérakléovi síla, ale lhostůž. Aby vykonal práci uloženou, pronásledoval Héraklés celý rok plachou tuto laň, až se jí konečně kovové nohy vyviklaly a ona zemdlená dále utíkat nemohla. Na zpáteční cestě své potkal Héraklés boha Apollóna a sestru jeho Artemidu, jež mu výčitky dělala, že milené její zvíře zabil, a chtěla mu laň zase vzíti. Ale Héraklés smířil rozzlobenou bohyni Artemidu, když jí pověděl, že tak na rozkaz krále Eurysthea činiti musí.

6. *Vyklidil chlév Augiův*. Augias, syn boha Héliá a král v Elidě, oplýval ohromným bohactvím. Ve chlévě jeho stálo 3000 kusů dobytka neobyčejné krásy; 300 býků mělo nohy jako sněh bílé, 200 jich bylo barvy nachové, 12 bílých jako labuť, a jeden, jménem Faithon, leskl se jako jasná hvězda. Hérakléovi bylo poručeno, aby za jedinký den hnůj ze chléva toho, který po dlouhý čas čistěn nebyl, vyklidil. Nemožnou tuto práci chtěl vykonati Héraklés, dá-li mu Augias desátý díl svých stád. Augias domnívaje se, že práce tato je nemožna, slíbil Hérakléovi žádanou odměnu. Héraklés si zasvědčil slib synem Augiovým Fyleem. Po tom zbořil Héraklés kus zdi a zavedl do chléva dvě řeky, Alfeos a Peneios, které ovšem hnůj z chléva snadno vynesly. Ale Augias nechtěl Hérakléovi vyplatiti slíbenou mzdu a upíral i přes svědectví vlastního syna Fylea před soudem, že by Hérakléovi byl něco sliboval a vyhnal oba ze země, začož se Héraklés později, když se pána svého Eurysthea sprostil, na Augiovi, jeho rodu a příteli Neleovi, králi města Pyla, krvavě pomstil.

Poraziv všechny voje Augiovy v Elidě, Héraklés táhl proti králi samému, oblehl ho v městě, dobyl Elidy, zastřelil Augia, a rozbořiv město odnesl velikou kořist. Krajinu tuto pak Héraklés posázal olivovými stromy, zasvětil ji Zevovi, otci svému, obětoval velikou oběť bohům a zavedl tam olympijské hry. První hru olympijskou odbývali Hérakléovi nejstatečnější soudruhové.

Z Elidy táhl Héraklés do Pyla proti králi Neleovi. Strhla se tam strašlivá bitva, v níž i bohové na Hérakléa se obořili, Héraklés

však se ubránil mocnému Areovi i Héře, odolal kyjem svým Poseidónovi i Hermovi, ano i stříbrnému luku Apollónovu. Zeus a Pallas Athéné Hérakléa v boji podporovali; on zvítězil, dobyl města, pobil Nelea i všech 12 synův kromě nejmladšího Nestora, který v tu dobu právě dlel v Gerenu, pročež později Nestor Gerenský nazýván býval.

7. Chytil divokého býka *Kretenského*. Král Minos dostal darem od Poseidóna překrásného býka, by mu ho v oběť přinesl; ale Minos ponechav si pěkného toho zvířete obětoval býka jiného. Poseidón, z toho rozhorlený, zdivočil býka svého tak, že strašlivé škody na Kretě dělal.

Héraklés chytil a přivedl býka do Mykén, ale pustil jej k rozkazu královu zase do hor. Celý Peloponnes pustošil býk tento opět, až konečně se dostal do Attiky k Marathonu, kde jej Theseus skolil.

8. *Přivedl koně Dioméda*, krále Thráckého. Koně ty krmil král lidským masem dávaje jim všechny cizince, kteří do země jeho zabloudili. Héraklés zabil zuřivého Dioméda, jenž s vojskem svým se mu protivil, a odvedl oře oheň sršící. Eurystheus pustil je opět do hor, kdež je jiná divoká zvířata roztrhala.

Boj s býkem Kretenským.

9. *Přihnal stáda tříletého obra Geryóna*. Geryón, syn Chrysaora a Kalirrhoe, měl na ostrově Erythei, který ležel na nejzazším západu světa, veliká stáda, jež mu hlídal obr *Eurytión* a dvouhlavý pes *Orthos* (Orthros). Stáda tato ukrásti byla práce velice obtížná. Vždyť bylo Hérakléovi procestovati Europu, Libyi, horské pouště, až se dostal k úžině Gibraltarské. Na památku své největší výpravy postavil Héraklés po obou stranách úžiny Gibraltarské ohromné skály, kteréž po něm „*Sloupy Hérakléovy*“ nazývány byly. Ale jak se dostat přes moře na ostrov Erytheiu? Mrzut seděl Héraklés po celý den; když k večeru bůh Hélios sesýlal žhavé paprsky své na zem, byl tím nemálo Hérakléovi nepříjemným. Rozdurděný hrdina namířil na boha, a střelil po něm. Bůh se podivil statečnosti hrdinově, nehněval se však naň, ale zapůjčil mu svůj člun, ve kterém se v noci po moři na východ

do svého paláce převáží, a tak se dostal Héraklés na ostrov Erytheiu. Po prudkém zápasu zabil Héraklés i obra i psa, konečně i ku pomoci spěchajícího Geryóna a odehnal stáda jeho.

Cesta zpáteční byla taktéž plna nebezpečí. Když hnal Héraklés stáda svá Italií, chtěl si tam, kde nyní Řím stojí, odpočinouti. Sedl si a brzy usnul; v tom přišel z jakési jeskyně obr *Kakus*, odehnal část pasoucího se stáda a vehnal dobytek ukradený „po zpátku“ do své jeskyně. Héraklés, když se probudil, hledal dlouho stádo své a byl by opravdu zpáteční stopou býval oklamán, kdyby náhodou nebyl zařval dobytek, když právě kolem jeskyně ostatní stádo své hnal. Héraklés zabil obra Kaka i jeho pomahače a hnal své stádo dále. V Thrakii splašila mu dobytek bohyně Héra tak, že mu do hor utekl; Hérakléovi jen po největším namáhání se podařilo jej sehnati. Když už k domovu se blížil, zastoupil mu ještě na úžině Korintské obr *Alkyoneus* cestu, svrhl s hory veliký balván skály, zabil 24 lidí z průvodu Hérakléova a několik kusů dobytka. Již zase chtěl svaliti ještě větší balván, an jej v tom Héraklés kyjem svým rozdrtil.

Král Eurystheus obětoval přihnáné stádo bohyni Hére.

10. *Pás Hippolity*, královny Amazonek, přinést měl Héraklés pánu svému.

Amazonky bydlely v bývalé Skythii, nynějším jižním Rusku, u Černého moře. Hippolita byla jejich královnou a nosila za odznak své důstojnosti překrásný pás kolem svého těla, jež dostala od boha Area darem. Admeta, dcera krále Eurysthea, přála si tohoto pasu a Hérakléovi dán rozkaz, aby pás přinesl.

Héraklés se vypravil s četným družstvem do země Amazonek. Jel Černým mořem k ústí řeky Thermódontu, na níž leželo hlavní město zmíněné říše, Themiskyra.

Hippolita přišla s jinými ještě Amazonkami, zeptat se Hérakléa, proč tam přichází, a podivovala se statečnosti jeho tak velice, že dobrovolně mu chtěla pás svůj dáti. Héra však v Amazonku proměněná zabránila tomu, rozhlašujíc, že Héraklés chce Hippolitu unést. Amazonky se vrhly na Hérakléa. Nastal boj krutý! Héraklés po velikém zápasu nejstatečnější Amazonky pobil a přinesl pás Eurystheovi.

11. Přinesl *zlatá jablka Hesperidek*. Hesperidky *Aigle*, *Arethūsa*, *Erythēys* a *Hespera* jsou dcery Atlantovy; těm bylo uloženo, aby hlídaly zlatých jablek na stromech, které Gaia darovala Zevovi a Hére při jejich zasnoubení. Héraklés dlouho hledal cestu do neznámých

krajin, neboť zahrady Hesperidek byly až na nejzazším konci světa. Na cestě potkal ho obr *Kyklos*, syn *Martův*, a napadl ho. Dlouhý a tuhý zápas bylo Hérakléovi s ním podstoupiti; neboť *Mars* sám přispěl ku pomoci synu svému, když viděl, jak Héraklés vítězí. Nastal boj, jakého nikdy ještě nebylo. Héraklés zápasil se samým bohem války. Konečně je roztrhl od sebe *Zeus* — vždyť oba byli synové jeho — svým bleskem.

V *Libyi* potkal Héraklés obra *Antaia*, syna *Gaie*, který dosud nad každým zvítězil, protože, když i na zem poražen byl, vždy nové od země (= *Gaia*) nabyl síly a bojoval dále. Héraklés dlouho s ním zápolil, ale nic nemohl svěsti; najednou však spozoroval, odkud protivník vždy nové nabývá síly. I vyzvedl jej do povětří a rdousil jej tak dlouho, až ho zardousil.

Aby našel pravou cestu, Héraklés zašel si k bohu moře *Néreovi*, přepadl ho ve spánku, a držel jej pevně tak dlouho, až mu pověděl, když již všechny proměny v jinou podobu nic neprosplávaly, kterak najde zahrady Hesperidek.

Héraklés šel k *Atlantovi*, který na severozápadu *Afriky* síděl, prosit ho, by mu cestu k Hesperidkám ukázal.

Atlas mu cesty neukázal, ale nabídl se mu, že přinese jablka zlatá, podrží-li Héraklés prozatím světa kouli. Héraklés tak milerád učinil, ale *Atlas*, když jablka byl přinesl, nechtěl více svět na bedra svá vzíti řka, že sám jablka *Eurystheovi* donese. Héraklés vida se sklamána použil také lsti, a stavě se lhotejným, pravil k *Atlantovi*: „Jsem srozuměn s návrhem tvým, jenom buď tak dobrý a podrž ještě tento svět, podložím si rameno, aby mě to tak netlačilo.“ *Atlas* uvěděl a Héraklés takto jsa osvobozen, vyrval *Atlantovi* zlatá jablka z ruky a donesl je *Eurystheovi*.

12. Poslední práce byla nejtěžší. Héraklés dostal rozkaz, aby přinesl z podsvětí *Kerbera*. Než se na cestu vydal, zasněvil se bohům. U předhoří *Tainara* sestoupil do podsvětí a přinutil převozníka *Charóna*, aby jej převezl přes řeku *Stygu*. Tam spatřil Héraklés *Thesea* a *Peirithoa* ku skále přikované, protože se opovážili sestoupiti do podsvětí,

Atlas.

odnést odtud Persefony, manželky Plútónovy. Oba pozvedli rukou svých, prosíce Hérakléa o pomoc. Theseovi podal hrdina Héraklés ruku a vysvobodil ho bez obtíže; ale když i Peirithoovi ruku podával, aby ho vysvobodil, tu počala země se otřásati na znamení, že bohové Peirithoa propustiti nechťejí.

Všechny stíny utíkaly, jakmile uzřely obra tohoto velikého s kyjem v ruce a lví kůží oděného; jen Medusa stála nepohnutě a beze strachu na místě svém.

Kerberos utíkal strašlivě skuče před Hérakléem vždy dál a dál, až se dostal k samému trůnu boha podsvětí. Hadés dovolil Hérakléovi Kerbera se zmocniti, udělá-li to beze zbraně. Héraklés popadl silnou rukou Kerbera, naložil ho, ač se velice bránil, na záda svá a přinesl na svět. Jakmile spatřil Kerberos světlo světa, zařval strašlivě a jedovaté sliny padaly mu z trojí tlamy, z nichž pak jedovaté byliny vyrostly. Sotva že donesl Héraklés strašlivé toto zvíře do Myken, poručil ihned Eurystheus, aby je zase do podsvětí odnesl.

Héraklés vykonal všech 12 prací, věštba se vyplnila, a Eurystheus propustil ho ze služby. Doba poroby minula a Héraklés odebral se do Théb.

VEDLEJŠÍ PRÁCE HERKULOVY.

Mimo práce svrchu uvedené vypravuje bájesloví ještě o jiných pracích Hérakléových, které se nazývají pracemi vedlejšími, z nichž ještě tyto podati chceme.

Héraklés a Admetos.

Ferský král *Admetos* byl miláčkem boha Apollóna, který u něho stáda pásł, když jej bůh Zeus za trest na rok z Olympu vyobcoval. Admetos byl šťastný ve všem, dokud vyhnaný z Olympu Apollón u něho dlel; vše se mu dařilo v míře neobyčejné jak na polích, lukách a lesích, tak i ve stájích. Aby Apollón dovršil míru štěstí, vybojoval Admetovi ctnostnou Alkestidu, nejkrásnější dceru krále Pelia v Jolku, za manželku. Pelias totiž nechťel jinému v nadnou svou dceru za manželku dáti, leda tomu, kdo by zapřáhl do vozu svého lva a medvěda, a s nimi jel. Apollónovým přispěním dovedl toho Admetos, a Alkestis stala se za to jeho manželkou.

Za pohostinnost, kterou Admetos prokázal Apollónovi, vyprosil mu Apollón u bohů, že nemá zemřít, najde-li se někdo jiný, který by zaň zemřít chtěl, až řada na něj přijde. Když osudná hodina přišla a smrt neuprositelná se přiblížila, aby buď Admeta neb jiného, kdo by se zaň obětoval, do říše podsvětí sprovedila, tu nebylo nikoho, kdo by se byl přihlásil; ani stárim shrbení rodiče Admetovi nechtěli ten nepatrný zbytek svého vezdejšího žití za statného syna svého dáti, aby zachován byl dětem svým. Tu se rozhodla mladistvá Alkestis a obětovala se za milovaného chotě svého.

Smrt přišla, oběti své si odvést. Alkestis obléknuvši se do nejlepšího hávu přistoupila k oltáři bohyně Vesty, prosila jí za ochranu svých drahých dětí a milného chotě. I ostatní oltáře obešla a všechny myrtou ověncila, modlíc se vroucně a beze strachu. Admetos a nevinné její dívky plakali a naříkali nad nešťastnou matkou; než Alkestis těšíc je pravila: Nechejte mne zemřít, za to však jen prosím tebe, choti předrahý, abys nepřivedl jiné ženy za matku dětem mým předrahým. Admetos slíbil tak učiniti a Alkestis tiše skonala.

Celá Thessalie upadla ve smutek. Všichni obyvatelé ostříhali si vlasy a oděli se šatem smutečním, vždyť zemřela nejšlechetnější žena na zemi.

Právě v této přesmutné době přišel statečný Héraklés ku dvoru krále Admeta, jenž zakrýváje pečlivě smutek svůj převeliký, laskavým byl hostitelem Hérakléovým. Teprve sluha, Hérakléovi k posluze daný, vyzradil, co se při dvoře Admetově děje. Héraklés byl pohnut laskavostí a šetrností Admetovou; i umínil si odplatiti prokázanou pohostinnost příteli svému. „Musím,“ vece, „zemřelou Alkestidu vyrvati chladné smrti a přivésti ji zpět hostiteli svému. Půjdu, uschovám se u hrobu, a až bude smrt chtít obětní píti krev, vyskočím z úkrytu svého, chytím smrt a nepustím jí dříve, dokud mi nevydá zemřelou.“ Po těchto slovích opustil Héraklés pohostinný dům Admetův a odešel.

Když Admetos se vrátil do osiřelého domu svého a smutně sedě naříkal nad nenahraditelnou ztrátou přemilé manželky své, přišel i Héraklés zpět do domu jeho a oslovil jej řka: „Nedobře činil's, Admete, že jsi mi, nesděliv smutku svého, pohostinství prokázal v domě svém, a já nic netuše ověncil skráně, abych veselostí ctil bohy, příznivce své. Než nechci tebe více ještě zarmucovati. Přicházím zpět proto, abych tobě dal ženu tuto, kterou jsem soubojem získal a poprosil tě, bys mi ji pohostil v domě svém, dokud bych se z cest svých nevrátil.“ Admetos se ulekl, nechtěl ženy cizí v dům svůj vzít,

aby nezrušil slibu daného; ale když Héraklés odkryl závojem zastřený obličej ženin, spatřil před sebou milovanou choť svou a zaradoval se velice, uslyšev z úst Hérakléových, kterak ji silou svou vyrvál smrti z náručí. Alkestis i Admetos byli šťastni.

Héraklés a Laomedon.

Hesioné, dcera Laomedonta, krále trojského, měla dle výroku věštby dána býti draku mořskému, za to, aby bohové Poseidón a Apollón se ve hněvu svém proti Troji zmírnili a neštěstí se země snáli. Na rozkaz Zevův vystavěli totiž jmenovaní dva bohové králi Laomedontovi hradby kolem města za umluvenou s ním cenu; když však stavba byla dokonána, nechtělo se vérolomnému králi do platu; vyhnal oba bohy a vyhrožoval jim, jest-li že je napadne v zemi své, že jim dá uši uřezati.

Bohové, nad drzostí tak velikou rozzlobení, seslali neštěstí na zemi trojskou; Apollón vyslal mor do země, který na tisíce obětí si vybral; Poseidón stvořil mořskou potvoru, jež zem a plodiny její pustošila a lid požírala. Dříve nemělo neštěstí přestati, dokud by král Laomedon vlastní svou dceru Hesionu nedal draku za oběť. Lid krále nutil, aby tak učinil; Hesioné byla na rozkaz otcův na skálu přikována, odkudž si ji drak měl vzíti. V tomto strašlivém stavu našel Héraklés nevinnou Hesionu a slíbil, že ji zachrání, dá-li mu Laomedon ono spřežení koní, které dostal od Zeva za únos Ganiméda. Laomedon slíbil. Héraklés se ukryl po blíž Hesiony a pustiv se, když drak si pro svou oběť přicházel, s obludou touto do boje, skolil ji po dlouhém zápasu; Hesioné byla zachráněna. Vérolomný Laomedon však nechtěl ani tentokráte Hérakléovi slíbené mzdy dáti a vyhnal jej též ze země. Héraklés nesa pás Hippolitin do Mykén, nemohl se za urážku tu hned pomstiti, přišel však hned, jak vykonal práce své, s vojskem četným před Troju, dobyl města, zabil Laomedonta i jeho syny až na jediného, Podarkea, kteréhož, jakož i Hesionu, zajal. Telamón dostal Hesionu za manželku, jež, když dostala právo, aby jednoho ze zajatých si vybrala a na svobodu pustila, vybrala si bratra svého Podarkea, musila však zaň jakési výkupné dáti. Dala za něj závoj svůj; proto dostal Podarkés jméno *Priamos*. t. j. vykoupený a stal se králem trojským.

Héraklés a Prométheus.

Statný Héraklés vysvobodil také *Prométhea*, na Kavkaze silnými řetězy přikovaného, jemuž sup co den játra klobal, jež však přes noc opět vyrůstala (viz str. 15.).

Héraklés a Deianeira.

V městě Kalydóně, v Thessalii, panoval král Oineus. Měl spanilou dcera *Deianeiru*, již jen tomu za manželku dáti chtěl, kdo by nad ním v souboji zvítězil. Héraklés podstoupil s ním nesnadný boj, a zvítěziv dostal *Deianeiru* za manželku; ale protože před ním již se ucházel o ruku její bůh *Achelóos*, bylo i s tímto Hérakléovi zápasiti. Krutý byl to boj, neboť bůh *Achelóos* proměnil se několikráte. Dlouho zápasil s ním Héraklés, když najednou *Achelóos* proměniv svou lidskou podobu v syčícího hada kolem jeho těla se otočil. „S hady zápolití dovedl jsem již dříve“, zvolá Héraklés, „vždyť v kolébce již zardousil jsem hady dva, a hydra Lernejská syčela na mne z mnoha chřtánů“ a chytнув hada škrtil jej silou obrovskou; ale najednou stál před ním divoký býk. „I s býky mnohými zápolil jsem již“, pravil Héraklés a popadl divokého býka za rohy, mrštil jím tak silně o zem, že roh zlámaný mu v ruku zůstal. Nyní prohlásil říční bůh *Achelóos*, že uznává přednost Hérakléovu. *Deianeira* stala se chotí Hérakléovou.

Farnes-ský Héraklés.

Když se Héraklés s chotí svou domů vracel, přišel k řece prudké, kterou se přebrodit nemohl. Kentaur *Nessos*, jenž u řeky té bydlel, nabídl se, že manželku jeho přenese. Héraklés svolil; ale když Kentaur na druhý břeh se dostal, počal s kořistí svou utíkat. *Deianeira* volala o pomoc. Héraklés napjal svůj luk a šípem v krev hydry namočeným ranil smrtelně *Nessa*.

Umírající Nessos zachytil krev svou šípení zjedovatělou a pravil k Deianeire: „Tys byla ta poslední, kterou jsem přenášel. Alys měla po mně památku, vezmi tuto krev a dobře ji uschovej před paprskem slunečním; kdyby snad měl manžel tvůj zahořeti láskou k jiné ženě, natři šat jeho krví touto, a láska jeho k tobě ihned se navrátí. Deianeira přijala bez rozpaku dar osudný nerozmyslíc, že pochází z ruky nepřátelské, a uschovala ho bedlivě před zrakem Hérakléovým. Dar tento byl příčinou smrti slavného tohoto hrdiny.

HÉRAKLÉOVA SMRT.

Dlouhá léta žil Héraklés se svou manželkou a svými dětmi v Trachíně, vycházel si však dle starého návyku občas sem tam do některé krajiny, buď někomu v nouzi přispět, aneb některého zpupníka potrestat. Jednou vyšel si Héraklés s četnou družinou, ztrestat nepřitele svého, Euryta, který jej kdysi neslušným způsobem ze země vyhnal. Nežli odešel, pověděl manželce své Deianeire věštbu řka: „Jest-li se nevrátím z výpravy své do vlasti za rok a tři měsíce, buď zahynu, aneb od těch dob budu trávití bídný život.“ Héraklés zavolal také děti své, a jakoby zlé tušil, určil každému z nich, co jim za dědictví po smrti připadnouti má.

Uplynula dlouhá doba; rok a pět měsíců dlel již Héraklés mimo vlast a ještě žádná zvěst nepřicházela, kde se nalézá a jak se mu daří. Starostlivá Deianeira bojíc se o manžela svého a věštbu majíc na paměti, vyšle syna svého Hylla hledat otce. Sotva že Hyllós odešel, přiběhl posel se zprávou, že Héraklés žije a vítězem domů se vrací, ale že zastavil se na ostrově Euboi, aby na předhoří Kénai obět přinesl bohům; prozatím že posílá Deianeire bohatou kořist, mnoho krásných děvic k její posluze, které sluha Lichas právě přivádí. Deianeira prohlédla si zarmoucené dívky zajaté a litovala jejich osudu; nejvíce si povšimla jedné panny, která krásou a vnadami nad ostatní vynikala. „Jak lituji Tebe,“ pravila, „jak nešťastna jsi! rci, kdo jsi, jak se jmenuješ, kdo jsou rodiče tvoji?“ Ale když nešťastná dívka odpovědi dáti nemohla pro pláč a vzlykání, odpověděl za ni sluha Lichas, že jest to Iole, dcera Eurytova, jejížž otce Héraklés zabil a hrad jeho rozbořil. Deianeira poručila dívky odvésti a co nejsetrněji s nimi zacházeti.

Přišel jiný z družiny Hérakléovy k Deianeire sdělit jí, by dobrý měla pozor na dívčinu Iolu, protože Héraklés jen proto vytáhl válečné

proti Eurytovi, by Iolu, kterou již před Deianeirou miloval, v otroctví své dostal. Po zprávě té vloudila se do dobrého srdce Deianeirina žárlivost nerozvázná. Deianeira bojíc se o lásku manželovu, počala býti nepokojnou a smutnou. Najednou si vzpomněla na dar umírajícího Nessa; šla, ušila krásný háv a natřevši ho domnělým prostředkem lásky, poslala po zvláštním poslu manželovi, aby, až bohům obětovati bude oběť slavnou, slavným přioděn byl oděvem. Lichas spěchal na Euboii, aby dobře zaobalený šat pánu svému donesl.

Brzy však proměnila se naděje ve strach. Deianeira spatřila v sni, v níž natírala šat Hérakléův tajným darem Nessovým, že kloucek, ježž nepotřebný již na podlaže ležeti nechala, zmizel nic po sobě nezanechav mimo trochu prachu a syčící pěny.

Deianeira se zhrozila najednou myšlenky, která se v nitru jejím probudila. „Což aby Kentaur nepřátelsky mne byl oklamal a zle mi byl poradil!?“ Nepokoj zmocnil se duše její, nejistota počala ji trápit a dychtivě toužila po zprávě o milém choti svém. Tu přiběhl Hyllos, syn její, kterého vyslala, po otci se poohlédnout, a přinesl zprávu žalostnou.

„Matko,“ pravil, „tys zavraždila mně otce a sobě manžela!“ Na doléhavé přání matčino vypravoval pak zarmoucený syn dále: „Setkal jsem se s otcem na předhoří Kénaii, jak právě zřídil oltář, aby Zevovi velikou oběť, hekatombu, obětoval za dobrodiní prokázané. V tom přišel věrný sluha Lichas a přinesl otci dar tebou poslaný. Zaradoval se otec nad darem tím, ihned šel a šat přinesený oblékl. Sotva však oběť zapálil a ruce k nebi pozvedl, aby vroucí vykonal modlitbu k bohům za dobrodiní přehojně prokázaná, tu pojednou strašlivá se ho zmocnila úzkost, horký pot mu na čelo vystoupil, ohromné bolení svíralo tělo jeho, šat vždy více svíral údy nebohého otce mého; chtěl jej se sebe strhnouti, nemohl však, protože se na tělo jeho přilepil. Bolestí se svíjel; Lichas, který poblíže stál, nevinně musil zemřít; neboť otec domnívaje se, že on jemu nástrahu učinil, popadl jej za nohu a mrštil jím do skály poblíž stojící tak, že roztrfštěn na kusy do moře hlubin se potopil. Nikdo se neodvážil přistoupiti k otci ve strašlivých bolestech se svíjejícímu. Stál jsem i já opodál a plakal jsem. Otcův strhaný zrak mě spatřil. Volal na mne: Pojď sem, synu můj, a neboj se zuřivosti mé, kdybys i se mnou zemřít chtěl, nenechej mne v cizí zemřítí zemi, odnes mne pryč na loď, abych ve vlasti dokonal život svůj. Položili jsme ho do lodi a přivezli sem do vlasti, po velikém namáhání a velikých

úzkostech. Hned jej spatříš, matko, bys se přesvědčila, jak šlechetný vyvedla jsi skutek.“

Přesmutná Deianeira neodpověděla ani slovem na trpké výčitky synovy. V hluboký žal jsouc pohřžena odešla pryč, z jizby do jizby spěchajíc a nikde útěchy, nikde upokojení nenalézajíc. Spěchala do ložnice, roztrhla oděv svůj a břitkým mečem proklála prsa svá dříve než tomu mohl zabrániti Hyllos, jenž služkou na počínání matčino byv upozorněn, jí ku pomoci spěchal. Nalezl již jen mrtvolu sklamané své matky, kterouž hořce oplakával, dovědév se od domácího lidu, že nevědomky způsobila Deianeira celé to neštěstí.

Hyllos uslyšel kroky mužů cizích, kteří přinášeli otce. Šel mu vstříc a vysvětlil matce klnoucím, že nevinně zavinila smrt jeho. Héraklés se spokojil se zprávou tou a odpustil matce. Vzpomněl si na věštbu, která mu předpovídala, že mrtvým bude usmrcen a věděl, že přiblížila se hodina smrti jeho. Zavolal Hylla a Iolu, zasnoubil je spolu, poručil pak, aby jej doprovodili na horu Oitu, kdež mu vystavěli na povel jeho hranici zápalnou. Když ani syn Hyllos ani nikdo z družiny nechtěl zapáliti hranici, na kterouž se Héraklés byl položil, tu přikročil věrný starý přítel jeho Filoktét a zapálil ji. Za přátelskou tuto službu odevzdal mu Héraklés své jedem napuštěné šípy, které nikdy se cile neminou. Mrak zahalil plápolající hranici a odnášel Hérakléa, s něhož oheň sňal, co na něm bylo smrtelného, na Olymp, za rachotu blesku a hromu. Athéné jej přivítala a doprovodila k otci Zevovi a Héře, která se s ním nyní po uplynutí života pozemského smířila. Zeus a Héra zasnoubili pak Hérakléa s dcerou svou Hébou.

Po celém Řecku a po celé Italii byl hrdina Héraklés ctěn a zbožňován.

H É R A K L É O V C I.

Dětem Hérakléovým bylo po smrti otcově trpce zakoušeti, an úhlavní nepřítel Hérakléův, král Eurystheus, je neustále pronásledoval, ze země otcův jejich, země Argejské, vyhnal, a nikde ani v Helladě pokoje nepopřál. Jediný Iolaos, starý věrný přítel Hérakléův, se jich a Alkmeny ujal, a je ošetřoval. Konečně přišel s nimi také do Athén, kdež se všichni utekli před pronásledujícími je nepřátely do chrámu boha

Zeva. Ale ani tam jim nepopřáli nepřátelé odpočinku. Žádali na Demofóntovi, králi Athénskému, synovi věhlasného Thesea, po jehož smrti on v Athénách vládl, aby vydal jim potomky Hérakléovy. Demofón neučinil tak, neboť se byl dověděl od Iolaa, že otec jeho Theseus dobrým byl Hérakléovi přítelem, s ním proti Amazonkám bojoval, a že Héraklés zase pro něj do podsvětí sestoupil. Eurystheus vypověděl válku. Demofón sebral lid válečný a položil se polem proti Eurystheovi. Věštba vyřkla, že tehdy Athénští zvítězí, budouli obětovati pannu z rodu vznešeného bohům. Tu se přihlásila Makaria, nejstarší dcera Hérakléova, sama za oběť. Nastal boj krutý. Eurystheus musil ustoupiti a dal se na útěk. Iolaos, jemuž bohové na prosbu jeho na den vrátili bývalou mladost, pronásledoval ho, dohonil a přivedl zajatého do Athén, kdež byl k smrti odsouzen. Potomci Hérakléovi navrátili se pak do Arga zase.

II.

POVĚSTI ATTICKÉ.

KEKROPS (CEKROPS).

kekrops byl první král v Attice. On založil v Athénách hrad po sobě pojmenovaný „*Kekropia*“, dal lidu svému zákony, učil jej bohoslužbě, především ctění Zeva a Athény, zavedl počátek orby, pěstování olivy, plavbu a obchod. V nejstarší době pokládán *Kekrops* za domorodce, teprve později udáváno nesprávně, že z Egypta do Attiky se přistěhoval. Za vlády *Kekropovy* rozhodl prý se spor, který vedla *Pallas Athéné* s *Poseidónem* o zem attickou.

Syn jeho byl *Erysichthón*, a dcery: *Auglaura*, *Hérsé* a *Pandrosos*. Těmto svěřila *Pallas Athéné* syna země, nalezence *Erechthea*, aby jej odchovaly, aniž by se do bedny, v níž *Erechtheus* v podobě hada uzavřen byl, kdy podívaly. Zvědavostí ženskou jsouce puzeny, otevřely vychovatelky bednu tuto přec a ulekly se obrazu toho tak, že to smrtí zaplatily. *Erechtheus* byl pak od Athény samé vychován a dospěv v muže, stal se králem v Athénách. Potomci jeho nazývají se *Erechthidové*, z nichž nejznamenitější jsou *Daidalos* a *Theseus*.

DAIDALOS (DAEDALUS).

Daidalos byl znamenitý sochař a kovolitec. Byl prý první, který zhotovil sochy všemi údy opatřené, vynalezl mnoho strojů, jako sekeru,

nebozez, pilu, krokvici a j. a byl proto od lidu všeho velice ctěn. Učeň a bratrovec *Talos* předčil však před mistrem svým v umění tím, že vynalezl soustruh, kruh hrnčířský a jiné stroje, pročež se naň Daidalos rozhněval a v prchlivosti své jej zabil. Areopag odsoudil Daidala k smrti; tento však se zachránil útekem na ostrov Krétu ku králi Minovi, který jej s radostí do služby své přijal. Na ostrově tom vystavěl Daidalos pověstný v starých dobách *Labyrinth* *), z něhož se nikdo pro množství stejných síní a chodeb nadzemních i podzemních ven dostat nemohl. Jen Ariadně, dceři králové, prozradil Daidalos, jak by kdo z *Labyrinthu* vrátiti se mohl a byl za zrádu tuto od krále Mina i se synem svým *Ikar*em do *Labyrinthu* zavřen. Touha po svobodě přivedla ho na myšlénku, že by mohl sobě a synu svému křídla udělati, voskem přilepiti a tak ze žaláře uletěti, což také provedl.

Ale *Ikar*ovi, který otce svého neuposlechl a příliš vysoko až ke slunci samému na křídlech svých se povznesl, vosk se rozpustil, křídla upadla a on spadnuv do moře utonul.

Daidalos dostal se šťastně na Sicilii, později na Sardinii, a byl všude jakožto výborný umělec od lidu ctěn a vážen.

Daidalos a Ikar.

*) Herodot vypravuje o *Labyrinthě*, že byl velikolepý palác, který se skládal z dvanácti chrámů, palácům podobných, z nichž bylo šest nad zemí, šest pod zemí. V každém chrámě byla veliká síň, spočívající na sloupích z bílého mramoru, nápisy hojně pokrytá, obsahující obraz jednoho z dvanácti velikých bohů. Napočítány v celé budově tři tisíce pokojů, k čemuž stejný počet galerií a bludných chodeb. Herodot vypravuje, že budovu tuto pověstnou sám viděl a praví o vnitřním zařízení: „Hoření komnaty, jež jsem viděl, jsou dílo nadlidské, neboť rozmanité východy jizeb těch a točité chodby poskytují na tisíce divů. Stropy všech komnat a předsíní, jakož i zdi jsou z kamenů velmi dobře jednoho do druhého vkládaných, stěny pak jsou plny vyrytých hieroglyfů. Každý dvůr má v celé své rozsáhlosti chodby sloupové a z větších částí vystavěn jest z bílých kamenů v sebe vkládaných.

T H E S E U S.

Aigeus, král athénský, zasnoubil se s *Aithrou*, vnučkou krále Pelopa. Když v Troizeně (na cestě do Delf) od ní odcházel do Athén, položil *Aigeus* v Troizeně pod veliký kámen svůj meč i střevíce a poručil *Aithře*, aby syna jeho *Thesea* k němu poslala, až bude moci kámen veliký odvaliti a meč a střevíce si vzíti; dle toho prý jej v Athénách ihned pozná.

Když *Theseus* povyrostil a v síle dospěl, dovedla jej matka k oné skále, kterouž *Theseus* odvalil a věci tam uschované si vzal. Ihned vydal se na cestu do Athén, ale šel, ač cesta po moři kratší a snadnější byla, obtížnou cestou po pevnině, aby nějakých dobrodružství zažil a otcí svému již o hrdinných skutcích svých povídati mohl. Na cestě své setkal se *Theseus* s obry lidem škodlivými, s nimiž mu bylo podstoupiti kruté boje.

1. Nedaleko Troizeny, na hranicích do *Epidaura*, zabíjel obr *Perifétés* palicí železnou každého kolemjdoucího. Toho *Theseus* zabil a palici jeho si osvojil, kterouž pak na znamení svého vítězství a své síly nosil.

2. Na *Isthmu* setkal se s obrem *Sineem*, který kolemjdoucí chytal, ku dvěma ohnutým jedlím za nohy přivázal a tak nebohé rozpoltil. I *Thesea* chtěl *Sineus* přinutiti, aby jedle ohýbal; *Theseus* však sám *Sinea* na jedle přivázav ve dvě roztrhl. Na místě tomto zavedl později *Theseus* na počest boha *Poseidóna* hry *isthmické*.

3. V *Megara* žil na vysokém úskalí při moři obr *Skirón*, který každého pocestného u sebe pohostil, ale po tom nutil ho, aby mu nohy umyl, načež jej se skály do moře shodil. Týmž způsobem zahladil i jej *Theseus*.

4. Obr *Prokrustés* neboli *Damastés*, přijal vlídně každého cestujícího pod střechu svou a pohostil ho; ale když na lůžko ho kladl, dal velikého na postel malou, usekával mu nohy tak dlouho, až do postele stačil; malého dal do postele veliké a natahoval ho tak dlouho, až jej strhal.

I *Prokrustés* zahynul rukou *Theseovou*; *Theseus* vzal *Prokrusta* a do krátké postele ho položiv, usekával údy jeho tak dlouho, až konečně tento, strašlivě jsa zohaven, skončil.

Celá krajina byla prosta zlých a ukrutných obrův; *Theseus* ubíral se bez překážky do Athén, kdež jej otec poznal a radostně uvítal.

V Athénách vyznamenal se mladý hrdina tím, že sám proti 50 synům Pallantovým, kteří otce Aigea jakož i jeho sama o trůn připraviti chtěli, boj podstoupiv, je buď pobil buď ze země vyhnal. Lid attický ctil velice Thesea, protože zabil býka, Herkulem z Kréty do Mykén králi Eurystheovi přineseného, který, když ho Eurystheus pustiti kázal, do Attiky přiběhl a tam nemalou škodu v krajině Marathónské dělal. Theseus vyšel si na lov, chytil býka, přivedl ho živého do Athén a tam ho obětoval Apollónovi.

Theseus zabil Minotaura.

Athény byly tenkrát v ukrutné poddanosti. Androgeos, syn krétského krále Mina, přišel jednou do Athén ku slavnostem a zvítězil při hrách nade všemi soupeři. Pokoření toto bolelo Athéňany, zvláště však jich krále Aigea, který proto statného mladíka se světa chtěl sprovoditi způsobem nenápadným. Poslal Androgea proti býku krétskému, o němž svrchu řeč byla, a ten Androgea roztrhal.

Král Minos, jenž právě dlel na ostrově Paru, aby tam obětoval, dostal ihned zprávy o neštěstí syna svého a o nešlechetném počínání Athéňanů; spěchal domů a sebrav četné vojsko, připlul s ním k Attice a podmaniv si celou krajinu, jal se obléhati Athény tak dlouho, až

obyvatelé hladem byvše donuceni, se vzdali. Uložil jim krvavý poplatek; Athénané musili Minovi platiti každých devět let sedm dívek a sedm jinochů, kteří ku žrádlu dávání byli veliké potvoře, v Labyrinthu bydlící, *Minotaurovi*.

V tuto dobu připadal opět poplatek, který již po třetí Athénané platiti měli. V městě panoval smutek nemalý; každý očekával u strašlivé nejistotě, na koho los smrti padne. V určený den byly losy taženy a oběti měly býti na Krétu odvedeny. Tu prosil statečný hrdina Theseus otce svého, aby mu dovolil, k nešťastným obětem se připojit a s nimi na ostrov Krétu plouti, tam že pokusiti se chce o záhubu Minotaura a osvobození Athén od krvavého toho poplatku. Po dlouhém zdráhání svolil konečně Aigeus a syn mu slíbil, že bude-li šťasten a domů se svými krajany se navrátí, již zdaleka znamení mu dá tím, že místo černých smutečních plachet natáhne plachty bílé.

Na Krétě podívoval se veškeren lid statným, avšak nešťastným obětem, ale zvláštní pozornost k sobě poutal hrdina Theseus. Králova dcera Ariadna, útrpností jsouc jata, předsevzala si, že Thesea i s družinou od smrti jistě vysvobodí, aniž by otec její o tom co zvěděl. V tajné schůzi Theseovi dala klubko, které by jda do Labyrinthu rozvíjel, aby pak cestu zpáteční měl naznačenou; Minotaura že zabije, doufala pevně. Tak se i stalo. Theseus uhodil palicí svou Minotaura, když tlamu svou na oběť rozevíral, několikrát tak silně do tlamy, že tento mrtev k zemi sklesl. Všichni byli zachráněni, Athény pak poplatku sprostěny.

Ariadna, jež proti vůli otce svého jednala, bála se trestu a dala se tudíž snadno Theseem přemluvit, aby s ním na útěk se dala a jej za chotě volila. Na cestě přistáli u ostrova Naxa, který byl bohu Dionysovi zasvěcen, hodlající zde si odpočinouti. Ale bůh Dionysos, který Ariadnu za svou si vyvolil choť, poslal v noci boha Pána na Thesea i družinu jeho, a ten na něj ve snu spustil takový strach, že Theseus ve chvatu, aby ušel králi Minovi je pronásledujcímu, zapomněl na Ariadnu a odplul.

Ariadna procítnuvši hořce naříkala vidouc se osamělá a sklamána. Tu sestoupil k ní bůh Dionysos a zvěstoval jí, že osudem byla jemu za manželku dána, a že ji bůh Zeus povýšil mezi bohy. Koruna, již dostala Ariadna při zasnoubení svém na hlavu, byla mezi hvězdy vřaděna, my spatřujeme ještě dnes na obloze souhvězdí pode jménem: koruna Ariadnina.

Teprve když Athénští hodný urazili kus cesty a strach je minul, vzpomenu si Theseus na miláčka a dobrodince svého; bylo však již

pozdě. Pln zoufalství nad nevděkem svým k Ariadně, kterou opustil a osudu zlému zanechal, seděl Theseus pohřížen v myšlénkách a zapomněl pro bol svůj na slib otci svému učiněný, že totiž natáhne, bude-li šťasten, plachty bílé.

Dlouho seděl starý otec Aigeus na předhoří Sunii a dlouho se díval do dálky, brzo-li uzře vracející se loď. Najednou spatřil z dáli malý předmět na moři, který čím blíž a blíže přicházel, tím jasněj a jasněji lodí se objevoval. Již se přiblížila loď tak daleko, že rozeznati bylo nebohému starci plachty. „Plachty černé!“ zvolal Aigeus a vrhl se ze zoufalství do moře, které na čestnou jeho památku *aigejským* mořem dosud se nazývá.

Zármutek veliký nad smrtí královou, ale ještě větší radost nad návratem a osvobozením obětovaných dívek a synů rozhostily se po Athénách. Theseus stal se nástupcem otcovým. Na poděkování svého a svých soudruhův osvobození zavedl Theseus slavnosti Panathenaie ku počtě Athény, a obnovil hry isthmické ku počtě boha Poseidóna, protože veřejné mínění jej mělo za syna tohoto boha.

Ještě mnoho jiných skutků hrdinných vykonal Theseus; tak n. př. účastnil se tažení Argoplavců, válčil s Herkulem proti Amazonkám a s Peirithoem proti Kentaurům. Peirithoos totiž, král Lapithů v Thessalii, slavil své zasnoubení s nejkrásnější Lapithkou, Hippodameiou a sezval k slavnosti této mnoho hostí ze všech krajin, mezi nimiž byli také sousedé jeho Kentaurové. Když nejlepší nastaly radovánky, vyskočil pojednou spílý Kentaur Eurythión, nejsilnější a nejděvočejší ze všech, a vrhl se na krásnou nevěstu Peirothoovu chtěje ji násilně odnésti. Po příkladu jeho učinili totéž i ostatní Kentaurové druhým ženám. Nastala strašná seč, ve které zahynulo mnoho Lapithův, ale ještě více Kentaurů. Peirithoos, Theseus, Nestor a Peleus, především pak Kaineus, nejstatečnější a nejsilnější mezi Lapithy, jemuž Poseidón byl milostiv a nezranitelnost mu daroval, činili divy v udatnosti. Kentaurové ustupovali, Kainea však obklopili a spozorovavše, že jest nezranitelným, svalili naň velikou stráž skalnatou i se stromovím, které na ní rostlo, a zadusili ho. Největší část Kentaurů byla pobita, zbytek jich utíkal do hor, kamž je Peirithoos pronásledoval a za hranice do Epira zahnal. — Osvícené pohanství zvítězilo nad divokou silou přirozené surovosti.

Peirithoova manželka Hippodameia umřela záhy, a Theseus dal se Peirithoem přemluvit, aby s ním šel odnest krásné Heleny ze Sparty. Helena byla tenkrát skoro ještě děckem, avšak pro krásu svou po

všech vlastech známa. Oba hrdinové přišli do Sparty, odvedli chytrým způsobem dívku, ana právě ku počtě bohyně Artemidy v chrámu jejím s jinými ještě pannami obřady slavnostní vykonávala. Losem určili, či manželkou má Helena býti, ale za to měl šťastný druh pomoci druhému jinou nevěstu získati. Theseus vytáhl šťastný los a odvedl Helenu matce své Aithře, aby ji chovala, dokud by se nevrátil ze svých cest.

Peirithoos nechtěl míti obyčejnou ženu za manželku a vyvolil si Persefonu, choť boha podsvětí, Hada. Theseus daným slovem svým jsa vázán, musil s druhem Peirithoem do podsvětí. Byli již u brány říše Plútónovy a sedli si na kámen, aby si odpočinuli a se poradili, jak by Persefonu nejlépe unesli. Uradivše se, chtěli vstáti a cestou dále se ubrati, nemohli však z místa, protože byli ku skále té přibiti. Dlouho čekali marně na osvobození. Héraklés teprve je osvobodil, když poslán byl do podsvětí pro Kerbera; Thesea utrlh od skály, protože tento jen vůli druhu svého konal, byv slovem vázán, ale když také Peirithoa utrhnouti chtěl, otrásla se země na znamení, že bohové toho nedovolují.

Mezi tím, co Theseus přibit seděl v podsvětí, změnilo se vše na povrchu zemském. Dioskurové Kastor a Pollux přišli pro sestru svou Helenu a odvedli ji zpět do Sparty i s matkou Aithrou, která musila za otrokyni Heleně sloužiti. V Athénách dosadili Dioskurové jiného krále na trůn a Theseus musil se dobrovolně trůnu odřici a do ciziny se odebrati. Na ostrově Skyru, kde Theseus míval statky své, panoval král Lykomédés. Theseus žádal na něm majetku svého zpět. Lykomédés ochotně vše přislíbil a vedl Thesea na vysokou skálu u moře, s níž mohl Theseus celé panství své přehlédnouti, a shodil dobromyslně kolem se rozhlížejíciho Thesea se skály dolů, kdež ve vlnách mořských zahynul.

Pověst vypravuje dále, že Theseus přece miloval Athéňany, ač nevděčnými k němu byli, že vystoupil ze země v bitvě Marathónské a vedl je k vítězství. Athéňané uznali chybu svou, ctili po tom Thesea za boha a vystavěli mu překrásný chrám.

III.

POVĚSTI KORINTSKÉ.

BELLEROFONTÉS.

Bellerofontés čili *Bellerofón* byl vnuk vychytralého *Sísyfa*. Dříve nazýval se *Hipponoos*; protože zabil váženého Korintana *Bellera*, dáno mu jméno *Bellerofontés*, t. j. vrah *Bellerův*. Aby zaslouženému ušel trestu, utekl se *Bellerofón* do města *Tiryntha* ku králi *Proitovi*. Tam zamilovala se do něho manželka krále *Anteia*, a očernila ho, když lásku její odmítl, u krále, pro vymyšlené skutky zlosynné.

Proitos rozhněval se zajisté nemálo na pohostěnce svého; netrestal ho však dle přání manželčina, poněvadž přespříliš dbal práva pohostinnosti, ale poslal jej po nějaké době do *Lykie* k *Jobatovi*, králi *lykijskému*, tchánu svému, s listem, v němž některá neblahá, tajná znamení naškrtná byla, vybízející tchána, aby *Bellerofonta* se světa sprovodil. *Jobates* však neméně dbal práva pohostinství; neučinil *Bellerofontovi* ničeho, pohostil ho skvěle dle zvyku v dobách hrdinných po celých devět dní, desátého dne pak ho poslal na nebezpečná dobrodružství, uloživ jemu, aby skolil strašlivou potvoru *Chimairu*. Potvora tato byla v předu lev, v zadu drak, uprostřed divoká koza; z úst jejích sršel hrozný oheň. Bohové, kteří znali nevinu *Bellerofontovu*, poslali mu okřídleného koně *Pegasa*, jehož pomocí a udatností svou šťastně skolil potvoru tuto. *Jobates* poslal pak *Bellerofonta* proti *Amazonkám*. *Amazonky* byly dle báje bojovný národ ženský, který kdesi na severu moře Černého na řece *Donu* (*Tanais*) bydle. Ony

mezi sebou mužů netrpěly a jen z jiných národů manžely své volily. Chlapce hned po narození zabíjely, aneb je posílaly otcům.

Mužatky tyto byly z výši muže, milovaly války, hony a podobná zaměstnání.

I proti těmto bojoval Bellerofón udatně a zvítězil nad nimi. Z toho všeho poznal Jobates, že Bellerofón jest nevinný a že bohové jej v ochranu svou vzali, pročež ustal nejen od pronásledování, ale dal mu i svou dceru za manželku a jmenoval ho nástupcem svého trůnu.

Bellerofón byl šťastnější v neštěstí nežli ve štěstí, zpyšněl, zhrdnul tak, že sám se rovným nebešťanům býti mněl. Vsedl kdysi na koně Pegasa a jel na Olymp; najednou však jej Pegasus shodil, a on tak hluboko sklesl, jak vysoko se byl povznosl.

Od těch dob žil slavný druhdy hrdina v zapomenutí. a hořem jsa utrápen. zemřel.

IV.

POVĚSTI SPARTSKÉ.

DIOSKUROVÉ.

ioskurové nazývali se dva hrdinové starého věku, blíženci Kastor a Pollux (= Polydeukes). Byli synové spartského krále Tyndarea a Ledy, z nichž jeden, Pollux, prý měl od Zeva nesmrtelnost. Oba bratři milovali se vroucně, všude spolu do válek chodili a nikdy od sebe nešli.

Stateční tito jinochové účastnili prý se výpravy Argoplavců. Když jednou nastala bouře a Jásón na smíření bohův oběť přinášel, ukázaly se nad hlavami těchto blíženců dvě jasné hvězdy a bouře minula. Od těch dob vzývali je vždy námořníci, nastala-li bouře na moři.

Dioskurové.

Když smrtelný Kastor v bitvě těžce raněn byl a zemřítí měl, prosil Pollux otce svého Zeva, aby i jemu popřáno bylo s milovaným bratrem zemřítí. Zeus vyhověl prosbě jen tím způsobem, že ustanovil,

aby střídavě jeden den v nebi, druhý den v podsvětí pospolu nerozdílně žili.

Slavnosti k jejich počtě konány byly po celém Řecku, zvláště pak u Spartanů. V Římě ctěni byli dne 28. února.

P E L O P S.

Pelops, syn Tantalův a Dionin, byl od otce svého zabit a bohům za pokrm dán. Bohové však opět k životu jej přivedli (viz Tantalus). V muže vyspěv Pelops přišel do Řeka na poloostrov Elidu a ucházel se tam u Oinomaa, krále Elidského, o jeho dceru *Hippodameiu*. Oinomaovi však věštila. věštba, že zeť jeho jej o život připraví, pročež Oinomaos jen tomu dceru svou za manželku dáti chtěl, kdo by nad ním v jízdě o závod zvítězil; mělť on překrásné spřežení rychlých koňů. kteří s větry o závod běželi; sám pak byl jezdce velice dovedným.

Mnohý již pokusil se s ním o vítězství, ale každý přišel při závodu o život. I Pelops pokusil se o dceru jeho a vyhrál jen tím, že byl miláčkem a vychovancem bohů samých, zvláště Poseidóna, který mu dal vůz a přerychlé koně; Pelops sám podplatil k tomu ještě sluhu Oinomaova Myrtila, aby dal do nápravy jednoho kola místo hřebů dobrých, hřeby voskové. Při závodu spadlo Oinomaovi kolo, vůz se mu rozbil a on spadnuv zlomil si vaz. Pelops se stal manželem Hippodameie a králem na půlostrově Elidě, který po něm *Peloponnesos* nazván byl. Myrtilos vzal za zrádu na pánu svém spáchanou odplatu tím, že jej Pelops zrádně do moře svrhl. Umíraje Myrtilos vyřkl kletbu nad Pelopem a jeho rodem, kteráž se vyplnila, neboť rod Pelopovců žil mezi sebou v stálé nesvornosti; vraždou hleděli jeden druhého se zbýti a na trůn se dostat.

Nejznámější Pelopovci byli: Chrysippos, Atreus, Agamemnón a Meneláos.

Evrópa.

V.

POVĚSTI THÉBSKÉ.

KADMOS lat. CADMUS.

Agénór, syn Poseidónův, byl králem Foinickým. Krásná jeho dcera *Evrópa* zalíbila se Zevovi. Aby ji unést mohl, proměnil se v býka překrásného a pásal se na pestrých lučinách poblíž královského hradu, kudy *Evrópa* ráda se procházívала. *Evrópa* provázena jsouc služkami svými, podívovala se krásnému tomuto zvířeti; že býk krotkým se býti zdál, blížila se k němu vždy víc a více, hladila ho, až konečně si naň jako žertem sedla. Jakmile býk ucítil sladkou tíž na sobě, zvedl se rychle a utíkal k pobřeží mořskému. Marně družky nařikaly! marně volala *Evrópa* o pomoc! Domnělý býk skočil do moře, a pře-

plul se na ostrov Krétu. Tam přijal Zeus zase pravou podobu svou, a Evrópa seznala omyl svůj.

Král Agenór vyslal všechny tři syny své hledat sestry Evrópy poručiv jim, by se dříve nevrátili, dokud by ztracené nenalezli.

Kadmos, jeden z bratří, odebral se do cizích vlastí přes moře a byl bouří zahnán až do našeho dílu světa, který po Evrópě jméno *Evrópa* dostal. V Řecku se ptal Kadmos věštby Delfské, co by činiti měl. Věštba mu odpověděla, aby ustal od marného hledání sestry své, ale že najde krávu na obou stranách znakem měsíce opatřenou, která ještě nikdy jha na sobě neměla a pluhu nikdy netáhla; za tou kravou aby šel, a kde se tato položí, tam aby založil město. Kadmos učinil, jak věštba byla vyřkla, našel krávu s udanými znaky, bral se za ní a založil tam, kde se položila, hrad, po něm „*Kadmeia*“ nazvaný, a pod hradem město *Théby*.

Na poděkování obětoval Kadmos onu krávu bohům. Poslal soudruhy své ku blízké studánce, Areovi zasvěcené, pro vodu, avšak žádný z nich s vodou se nevrátil, neboť studánku střežil drak, který každého, kdo tam pro vodu přišel, rozsápá. Kadmos šel sám ku studánce a zabil pomocí Pallas Athény ukrutného tohoto draka, vrazil mu do chřtánu ohromné kopí takovou silou, že tělo jeho šupinaté pronhlo a do dubu blízkého se zarazilo.

Na rozkaz Athénin vylámá Kadmos draku tomuto zuby a zasel je. Ihned vyrostli z nich velicí obrové v plném brnění, kteréž on *Sparty*, t. j. „zaseté“, pojmenoval. Mezi ně hodil Kadmos kámen. načež oni mezi sebou se potýkali a pobili, až na několik, jež si Kadmos za soudruhy vyvolil, a kteří se napotom stali praotci nejvznešenějších rodin thébských.

Bůh Arés hněval se na Kadma, že mu zamilovaného draka zabil; aby ho Kadmos usmířil, sloužil mu „veliký rok“, t. j. osm let. Za to mu dána od Zeva za manželku *Harmonia*, dcera Aréa a Afrodity. Ku svatbě přišli všichni bohové a přinesli novomanželům dary, které však byly pro potomky jejich velmi osudné. Dítky jejich byly: Semelé Autonoe, Ino, Agaué a syn Polydóros. Všichni byli v manželství nešťastni. Semelé, milka Zevova a matka Bakchova, uhořela, když Zeus na prosbu její přišel k ní v božské podobě. Autonoe byla matkou věhlasného myslivce Aktaiona, kterého vlastní psi rozsápali. Ino porodila děti Fryxa a Hellu a usmrtila se sama. Agaué rozsápala v zuřivosti vlastního syna Penthea majíc jej za divoké zvíře. Jen Polydóros byl

šťasten, panoval v zemi zděděné a po něm všichni až do třetího kolena dobře, ale pozdější potomci již nešťastně. (Viz Oidipús.)

Později musil i Kadmos sám se svou manželkou Harmonií, aby pronásledování ušel, z Théb do Illyrie utéci, kdež oba v hady proměněni byli. Po smrti své byl Kadmos v Thébách ctěn jako pravý bůh; jemu připisováno zakládání měst, zavedení a zařízení orby a vodovodů, nález písma a jiných umění.

AMFÍÓN A ZETHOS.

Amfíón a Zethos byli synové Zevovi a Antiopy, vnučky Polydóra, a byli od pastýřů na hoře Kythaironu vychováni. Zethos byl myslí divoké, výborný střelec, smělý bojovník a pozorlivý pastýř, ale Amfíón byl myslí mírné, miloval jen zpěv a hudbu. Nejmilejší ze všech nástrojů byla mu lyra, již mu daroval Apollón; stálým cvičením a pomocí Apollónovou tak se v hudbě a zpěvu zdokonalil, že pěje pohyboval stromy i skalami. Teprve v dobách pozdějších dověděli se tito dva bratři o svém původu a dostali se pak v Thébách na stolec královský. Kadmos vystavěl sice pevný hrad Kadmeiu a obehnal ho silnými zděmi, město

Amfíón, Zethos a Antiope.

však na úpatí vrchu rozložené nemělo zdi žádných. — Amfíón a Zethos odhodlali se potřebné pro město zdi vystavěti a dali se bez prodlení do práce. Zethos pilně snášel veliké balvány a kladl je obrovskou silou svou na sebe; ale Amfíón počal tak libezně hráti na lyru svou, že kameny, které on snášeti měl, samy se pohybovaly po vůli jeho, na sebe se kladly, a v pevnou hradbu se spojovaly.

Dlouho panovali oba bratři šťastně a spokojeně, dostali se však skrze manželky své do neštěstí, neboť Amfíón pojal za manželku Niobu, dceru Tantalovu, o jejímž potrestání jsme již mluvili (viz Apollón), a Zethos pojal Aëdonu, dceru umělce Pandarea z Efesa,

kteřá ve svém manželském štěstí tak zpyšněla, že se opovážila mluvíti, že v šťastnějším žije manželství, než-li Zeus a Héra. Uražená Héra seslala s Olympa bohyni rozkolnosti Eridu do domu jejího, a veta bylo po štěstí domácím! Aëdón počala žárliti na Niobu, že má 6 dcer a 6 synů, ona však jen jediného, a chtěla v žárlivosti své nejstaršího syna Niobina zavraždit, ale spletla se ve tmě, a zavraždila vlastního syna Ityla. Po dlouhé lítosti a velikém zármutku nad činem svým ustrnuli se nad ní bohové a proměnili ji v ptáka slavíka (řec. aëdón = slavík), který až podnes žalostivým a toužebným hlasem Ityla k sobě volá.

O I D I P Ů S.

Lajos, pravnuK Kadmův, král thébský, na prosbu, aby dětmi byl obdařen, obdržel věštbu, že manželka *Iokaste* porodí mu syna, který otce svého zabije a matku za manželku pojme. By se tak státi nemohlo, poručil *Lajos*, aby sluha novorozeňátku nohy propíchal, je svázal, na horu Kythairon u Attiky vynesl, Erinnyím obětoval a pak je pohodil. Sluha *Lajův* litoval nebohého tvora malého, který probodáním nohou již tolik vytrpěti musil, a daroval ho korintskému pastýři stáda na Kythaironě pasoucím. Tento ujal se dítěte, přinesl je domů a odevzdal králi svému bezdětnému *Polybovi* a manželce *Meropě*, kteří dítě rádi přijali, je ošetřovali a po oteklých nohou *Oidipem* nazývali.

Když *Oidipús* vyrostl, vytýkal mu jakýsi Korintan, že byl rodičům svým podvržen. Chtěje o původu svém nabyti jistoty a světla, odebral se do Delf. Ale tam ho varovala věštba před zavražděním otce a krveprzněním, jehož se dopustí, pojme-li matku svou za manželku. Strašlivé té věštby ulekl se *Oidipús* nemálo; by se něštěstí předpovídaného uvaroval, nevrátil se více do Korinta k domnělým rodičům svým, ale odešel přes Megaru do střední Hellady, nového vyhledat si domova. Na cestě potkal náhodou v úvoze hlubokém vůz, který provázen byl několika průvodčími, a v němž seděl vznešený jakýsi muž. V úzké cestě nechtěli si ani vozka, ani *Oidipús* vyhnouti, a když ve voze sedící muž nadutého mladíka uhodil, protože staršímu ustoupiti nechtěl, rozltil se *Oidipús*, zabil starce a všechny průvodčí až na jediného, který se útekem spasil. — A kdo byl onen vážný stařec?

Byl to otec Oidipův, král Lajos, který do Delf se ubíral hledat u Apollóna rady proti strašlivé příšeře, která celé okolí Thébské znepokojovala a Sfinx se nazývala. Onen sluha králův, jenž unikl, byl týž, který před lety Oidipa do hor unesl a pohoditi měl.

Tak Oidipús zabil nevěda vlastního otce svého.

I cestoval dále směrem k Thébám. Tam uslyšel, kterak divoká potvora Sfinx lid hubí a jaká odplata určena tomu, kdo by ji zničil; hrdina má totiž dostati královnu za manželku a státi se jakožto dobrodinec celé země, králem Thébským. Sfinx byla do polou panna, do

Slepý Oidipús v háji Erynnyí.

polou okřídlený lev, dávala mimojdoucím hádanku a zadávala každého, kdož jí neuhodl. Hádanka zněla: „ráno to chodí o čtyřech, v poledne o dvou, a večer o třech.“ Oidipús konečně na hádanku odpověděl: „Člověk jest to, který ve věku dětském chodí po čtyřech, v mužném po dvou, a jsa chorým starcem po třech. Na to se vrhla Sfinx žalostně volajíc „uhodl“ do propasti a zahynula.

Všechn lid boiotský děkoval Oidipovi za osvobození od trýznitele mnoholetého a Oidipús se stal, jak slíbeno bylo, manželem Iokastiným a spolu králem Thébským.

Několik let panoval Oidipús moudře a spokojeně; najednou však počal v jeho zemi zuřiti mor a neúroda. Věštba prohlásila, že dříve nebudou tyto rány odvráceny, dokud nebude vrah Lajův ze země vypovězen aneb zabit.

Oidipús, jemůž na blahu vlasti velice záleželo, staral se všemožně o to, aby vraha vypátral a vlast takto z neštěstí vymanil; přičiněním tímto, zvláště ale píli slepého věštce Teiresia a sluhy, jenž se útekem po zavraždění Lajově zachránil, vyšlo na jevo, že Oidipús jest vrahem královým a manželem vlastní matky. Ze zoufalství oběsila se Iokaste. Oidipús vypíchal si oči a chodil světem, provázen jsa šlechetnou dcerou svou *Antigonou*, až konečně přišel do attické země, tam kde poblíž Athén stojí vrch Kolonos, na němž jest Erynniím zasvěcený háj. V háji tomto se Oidipús s Erynniemi smířil a zemřel.

Po něm ponovali synové jeho *Polyneikés* a *Eteoklés*. Ustanovili, že střídavě panovati budou. Avšak Eteoklés nechtěl po roce vlády své ustoupiti, a proto povstala mezi bratry hádka a později *válka „sedmi proti Thébám“* nazvaná, protože Polyneikeovi pomáhalo sedm řeckých reků. Město bylo obleháno; při výpadu nastala krutá seč, ve které oba bratři, Eteoklés i Polineikés, v souboji se prokláli. Později ještě jednou postala válka proti Thébám, kterou vedli potomci padlých hrdinův a nazývána proto *válka epigonů*, t. j. potomků, ve kteréž Thébané podlehli.

Athéné vyučuje Argoplavce.

VI.

POVĚSTI THESSALSKÉ.

ARGOPLAVCI.

A. FRIXOS A HELLE.

Král orchomenský v Boiotii, *Athamas*, syn *Aiolův*, měl s první manželkou *Nefelou* dvě děti: *Frixa* a *Hellu*. Když *Nefelé* zemřela a král *Inu* za manželku pojal, nakládala tato se sirotky velmi nemilosrdně. Aby se jich úplně zbavila, sušila obilí, které se mělo sít, a prohlásila, když toto nevzešlo, že je to trest od bohů na zemi seslaný, který dříve nebude odvrácen, dokud nebudou *Frixos* a *Hellé* obětováni.

Aby dítky své od jisté záhuby zachránila, vyšla matka *Nefelé* z podsvětí, ukázala se ve snu dětem, vybídla je k útěku dadouc jim zvláštního berana, který je vzduchem z Orchomena odnesl. Beran měl zlaté rouno, uměl létat a mluvit. Děti sedly na berana, a ten je unášel povětrím pryč do cizích zemí. *Hellé* nedržela se však dobře a spadla do moře, které po ní *Helléspontos* nazváno bylo. *Fryxos* dostal se do krajiny na východě Černého moře, *Aia* = *Kolchis* nazvané. Po tom

peran poručil Frixovi, aby jej tam zabil a rouno zlaté Kolchidskému králi Aiétovi daroval. Mladík tak učinil. Aiétés jinocha vlídně přijal, pohostil a, když dorostl, i dceru svou Chalkiopu za manželku mu dal. Rouno zlaté v oběť dal Aiétés bohu Zevovi, ochraniteli vyhnanců, přibil je v háji Aréovi posvátném na velký dub, a dal je hlídati ohromným drakem, poněvadž mu bylo zvěstováno, že dotud život jeho potrvá, dokud rouno v háji bude. Pověst o zlatém rounu brzy se roznesla po všech vlastech, protože tak zvláštního a tak bohatýrského pokladu nikdo neměl.

B. JÁSÓN a PELIAS.

V Jolku, městě thessalském, nastoupil po otci svém syn *Aisón*, který však brzy ustoupiti musil krutému bratru svému *Peliovi*. Aisón obávaje se o syna svého Jásóna, jenž se mu právě narodil, zanesl jej hned ku Kentauru Cheirónovi, který ho po 20 let u sebe choval a mnohému naučil.

Když vyrostl, dostalo se Jásónovi věštbou rozkazu, aby koží divokého zvířete jsa přioděn, vydal se na cestu ku strýci svému, a od něho žádal dědictví otcovského. Jásón uposlechl. Na cestě přišel k rozvodněnému potoku a sešel se tam se starou ženou, která taktéž ráda by byla přešla, v čemž jí však rozkácené vlny bránily. Jásón jí vzal do náručí a přenesl ji přes rozvodněný potok. Na břehu druhém zpozoroval po chvíli, že ztratil střevíc z nohy své a chtěl se proň vrátiti. Ale stařena mu v tom zabránila, vyzývajíc jej, aby jen o jednom střevíci ku strýci šel, načež mu před očima zmizela. Z toho poznal Jásón, že stařena tato byla bohyně.

Přišel do Jolku právě, když strýc jeho Pelias mnoho hostí u dvora svého měl, a je častoval. Mladík vstoupil do síně, Pelias se zarazil, neboť mu zvěstovala věštba, aby se chránil muže, který k němu přijde o jednom střevíci a oděn zvířecí koží. Na otázku, kdo by byl, že v takovém oděvu mezi hosti se dere, odpověděl mladík: „Jsem Jásón, syn Aisonův, a přišel jsem požádat tebe, strýče, za podíl otcovský.“

Pelias, jenž před tolika svědky nijak nemohl odpírati, byl přívětivým ku synovci a slíbil, že milerád mu otcovské dědictví, které dosud za něho jen spravoval, vydá, dříve však že musí hrdinstvím nějakým okázati, že hoden jest stolce královského. Rozkázal mu, aby přinesl z Kolchidy „zlaté rouno“.

C. VÝPRAVA ARGOPLAVCŮV.

Jásón ochotně k tomu svolil, dal si vystavěti nákladnou loď, která po staviteli svém *Argo* nazvána byla. Při stavbě lodi pomáhala Pallas Athéné, která Jásónovi obzvláštní prokazovala přízeň a vložila v čelo lodi kus mluvného dubu dódónského. Ku dobrodružné výpravě své sezval Jásón nejznamenitější hrdiny řecké (celkem 50), mezi nimiž byli: Admetos, Argos (stavitel lodi), Héraklés, Kastor a Pollux, Orfeus, Théseus, Zétés a Kalais, synové Boreovi, Amfiaréos, Meleágros a Nestór. Účastníci této výpravy nazváni jsou po lodi, na níž pluli, *Argoplavci*.

Loď nemohla pro mělkost vody od břehu odraziti, a dlouho stáli v přístavu Argoplavci, až Orfeus, pověstný pěvec, při zvuku lyry počal tak dojemně pěti, že nejen shromáždění tam hrdinové, ale i ptactvo a jiná zvíř, ano i celá příroda sama písni jeho naslouchala. I ten starý dub, co opodál dlouhá již století hrdě své týmě vypínal, naslouchal, a maje stářím sluch zesláblý hnul sebou z místa, aby blíže připlul k lodi. Tím se moře prohloubilo a loď *Argo* vyplula do moře.

Mnohé nesnáze musili Argoplavci přestáti a mnoho dobrodružství podstoupiti, než se do Kolchidy dostali. Tak na př. byli bouří zahrnutí na pobřeží thracké, kde panoval tenkrát slepý král *Fíneus*. Protože se druhdy proti Zevovi prohřešil, trestal jej tento slepotou a poslal na něj *Harpyje*, ptáky železnou koží pokryté, kteří pokaždé pokrmu jemu předložené sežrali a, co sežrati nemohli, pokáleli tak, že nebohý slepec hladem již docela zeslábl, jsa pouze košť a kůže. Fíneus poručil hosty milé pohostiti; jakmile však jídla na stůl byla přinesena, přiletěly *Harpyje* a pokrmu sežraly. Synové Boreovi Kalais a Zétés ujali se krále, zahrnali *Harpyje*, pustili se za nimi, protože lítati uměli, pronásledovali je až ku moři a ustali od pronásledování jen pod tou podmínkou, když *Harpyje* nikdy více Fíneovi škoditi nebudou. Fíneus obdaroval Argoplavce za prokázanou službu bohatě a dal jim radu, jak by se do Černého moře dostali.

Na úžině mořské u vchodu do moře Černého totiž byly *Symplégady*, t. j. dvě ohromné skály, které se pohybovaly. Skrze ně bylo každému jeti, kdo do Pontu vplouti chtěl, ale ještě žádné lodi se nepodařilo, aby skrze ně bez úrazu byla projela, každou srazivše se rozkotaly *Symplégady*. Fíneus poradil Argoplavcům, aby napřed, než do *Symplégad* vjedou, vypustily z lodi své holubici do *Symplégad*, ty že se rychle srazí, a Argoplavci pak že po rychlém jejich rozstoupení budou

moci bez úrazu projeti. Argoplavci zachovali se dle dané rady, pustili holubici, když ku Symplégadám přijížděli; skály se srazily, zasáhly však jen holubice zadní péra, načež i Argoplavci beze všeho úrazu propuli Symplégady, které rychle se srazivše, zastihly jen zadní část lodi, a poškodily ji. Tímto přelstěním ztratily Symplégady svou moc a stojí od té doby na témže místě nemohouce se pohybovati.

Konečně přistáli Argoplavci šťastně u břehů Kolchidy. V zemi té panoval král Aiétés, syn Hélia a Okeanidky Perséidy, a bratr čarodějky Kirky.

Jásón předstoupil s ostatními Argoplavci před krále a zvěstoval mu hned účel výpravy své. Aiétés slíbil mu zlaté rouno, vykoná-li uložené mu práce: Předně, bude-li orati dvěma oheň sršícíma býkoma půdu dosud nikdy neoranou, 2. zaseje-li do ní dračí zuby, a 3. pobije-li železné muže, kteří z dračí setby vyrostou.

Jásón by nebyl práci tu vykonal, kdyby mu nebyla pomohla radou i skutkem spanilá dcera Aiétova *Médeia*, která byla věhlasnou čarodějkou a kněžicí Hekaty. Ta dala Jásónovi kouzelnou masť, již zvláště pro něj byla zhotovila, pak čarovný kámen a proutek. Onou masťí se Jásón namazal a byl nezranitelný, býci zkrotli brzy pomocí čarovného proutku, že Jásón mohl jimi orati a do zoraného pole pak dračích zubů nasíti; na to odešel do blízkého lesa, aby očekával, co se dítí bude. Brzy počali vyrůstati ze vsetých do země zubův obři velicí; Jásón hodil mezi ně kámen čarodějný, a obři se počali sami mezi sebou potýkati a sami vzájemně se potřeři.

Aiétés přes to přese všechno nechtěl vydati Argoplavcům zlaté rouno vymlouvaje se, že Jásón jen pomocí jeho dcery Médeiy práci uloženou vykonal, a hleděl zrádou zbýti se Argoplavců. Médeia však, která záměr otcův znala, vyzradila jej Jásónovi a Jásón nemeškaje šel ihned do háje, draka, rouno hlídajícího, zabit a pokladu odnest. Médeia jej doprovázela a kouzelným prostředkem draka uspala. Jásón sňal rouno, odnesl je na loď, a vypravil se k odplutí se svými soudruhy dříve, nežli Aiétés, jak zamýšlel, spáliti mohl loď jejich. Médeia uposlechla Jásónovy prosby a odplula s Argoplavci vzavši s sebou bratra svého *Absyrta*.

Aiétés sotva věřil sluchu svému, když slyšel, že Argoplavci i s dcerou jeho odpluli. Ihned vydal se na cestu, aby je stíhal; brzy je dohonil. Médeia bojíc se otce svého, kdyby je dohonil a zajal, zavraždila bratra svého, malého Absyrta, a rozházela kusy těla jeho na rozličných místech břehu mořského, čímž donutila otce, že

musil, jak zákony mu kázaly, tělesné pozůstatky syna svého sebrati a pochovati; tím se arci Aiétés zdržel tak, že Argoplavce dohoniti již nemohl.

I na zpáteční cestě musili Argoplavci mnohé nesnáze přetrpěti. Protože Fíneus jim radil, aby jinou cestou k domovu jeli, dali se Argoplavci po Dunaji. Cesta proti proudu byla zdoluhavá a Argoplavci musili mnohokráte loď svou přenášeti přes úskalí a proudy.

Na cestě své dostali se také k Seirénám, které každého svým kouzelným zpěvem k sobě přilákaly a pak zavraždily. Orfeus vysvobodil Argoplavce tím z nebezpečí, že počal na lyru svou tak dojemně hráti že zvuky jeho svůdnější byly zpěvu Seirén.

I v úžině mořské mezi Sicilií a Itálií byly Argoplavci v nebezpečí, aby jich nepohltily Scylla a Charybdis.

Konečně se dostali Argoplavci do země Faiaků, kdež král Alkinoos učinil narovnání mezi nimi a Aiétém tak, že Médeia se stala manželkou Jásonovou, začež, a na smíření bohův, obětovali Argoplavci na předhoří, Malea zvaném, a pluli pak bez překážky do otčiny své.

Pelias dostal zlaté rouno a odstoupil vládu synovci svému. V Iolku byly radovánky všeobecné, když i stařícký otec Jásonův Aisón k nim přišel. Ale Aisón byl příliš starý a mdlý a sotva se držel na nohou. Médeia chtěla se tchánu svému zavděčiti, připravila byliny zabila kozla, smíchala tu krev s bylinami sílícími a vpustila ji starému otci do žil; ihned omládl stařec a byl zdrav i vesel.

Pelias vida co se stalo, požádal Médeije také za léčivý prostředek tento. Ale Médeia chtěla se pomstíti na něm nepřimíchala bylin do krve kozlový a pustila ji do žil Peliových. Krev nic neúčinkovala a Pelias zemřel zakrvácením.

Jásón zapudil po několika letech Médeiu a zasnoubil se s *Glaukou*, dcerou krále korinthskeho Kreonta. Médeia, která ke všemu lhostejnou se dělala, darovala Glauce šat jedem napuštěný a otráвила ji. Když i své děti zavraždila, odjela vzduchem na voze draky taženém a zmizela na vždy. Jásón se nad tím neštěstím utrápiv zemřel.

M E L E Á G R O S.

*Meleágr*os, syn krále kalydónského Oinea a Althaije, zúčastnil se také Argoplavby.

Hned při narození jeho prorokovaly mu Parky, že bude žíti, dokud neshoří dřevo na krbu domácím složené. Matka vzala dřevo

z plamene, aby shořeti nemohlo a uschovala je. Meleágros byl nezranitelným a vykonal mnohé odvážné činy. Nejznamenitější jeho čin byl, že zabil kance kalydónského, kterého Artemis do krajiny kalydónské poslala z trestu, že jí jediné neobětoval král Oineus.

Oineus svolal mnoho reků na strašlivou tuto honbu. Kdo kance zabije, měl dostati kůži jeho za odměnu. Mezi lovci kalydónskými, nejslavnějšími to reky tehdejší doby, jako byli: *Kastor a Pollux, Jásón, Péleus, Theseus, Admetos* a j. nalézala se také krásná *Atalanta* z Arkadie, milenka Meleágrova. Té se podařilo, že první kance kalydónského poranila šípem, načež pak Meleágros jej dorazil. Atalanta dostala slíbené odměny. To však nebylo třem bratrům matčiným, kteří také, ač později, kance zranili, vhod. Oni posečkali si na Atalantu do Arkadie se vracející a odňali jí kůži z kance kalydónského. Z toho se rozhněval Meleágros a zabil strýce své. Tím zase rozhořčil Meleágros matku na sebe, která hodila ve zlosti uschované dřevo, na němž záležel osud Meleágrův, do ohně. Meleágra přepadly ihned silné bolesti; pozdě již litovala matka přenáhlení svého. Meleágros zemřel smrtí přehroznou.

Hon na kalydónského kance.

VII.

POVĚSTI THRÁCKÉ.

O R F E U S.

Orfeus, nejstarší a nejslavnější pěvec řecký, byl syn *Apollóna* a *Musy Kalliopy*. Otec jej naučil hudbě tak dovedné a vznešené a zpěvu tak líbeznému, že celá příroda, ptáci v povětří, ryby ve vodě, dravá zvěř v doupatech skalních, stromy i skály naslouchaly čarovným zvukům jeho. — *Orfeus* měl za manželku *Eurydiku*, krásnou Nymfu z okolí řeky *Peneje*, která však, když jednou od hada byla uštknuta, zemřela. *Orfeus* pěl přesmutné a tak dojemné žalozpěvy nad ztrátou své milé choti, že i Nymfy hor, lesův i luk žaly své s ním spojily a nešťastnou manželku jeho oplakávaly.

I bohové *Olympští* byli pohnuti líbeznými truchlozvuky tak, že dovolili *Orfeovi*, aby do podsvětí vstoupiti a tam boha podsvětí *Hada* za navrácení milené choti své prositi směl. *Orfeus* okouznil v podzemské říši líbezností zpěvu a zvuků lyry samu *Proserpinu*. Dostal dovolení *Eurydiku* s sebou na svět vzíti, s tou však podmínkou, neohlédne-li se na cestě po ní.

Orfeus láskou jsa roztoužen nedostál danému slovu; blízko povrchu zemského ohlédl se — a *Eurydika* zmizela opět do podsvětí, odkudž jí nikdy víc nazpět nedostal. Sedm dní seděl *Orfeus* na břehu řeky *Acheronta*, sedm dní prosil převozníka *Charona*, aby jej převezl, ale marně.

Dlouho bloudil Orfeus světem, až se přidal k Argoplavcům, kterým, jak nám již známo, veliké služby prokázal.

O smrti jeho kolovaly pověsti rozličné; nejobyčejnější jest, která vypravuje, že jej Mainadky (Bakchantky) roztrhaly, protože se slavnosti jejich opíral. Nalezly prý jej jednou o samotě sedícího, jak ptáčatům háje posvátného líbeznou píseň pěl. Zuřivě se na něj vrhly, hole své, thyrsy, a kamení po něm vrhající; avšak révoví zachránilo Orfea před těžkými ranami thyrsů; kameny prudce letíce, ustaly pojednou v letu svém a zaslechnuvše libé zvuky věhlasného pěvce, padaly volně k zemi, aby naslouchaly písni Orfeově. Než vždy zuřivějšími byly divoké ty ženy, hlomoz stále byl větší, až přehlušil jemné zvuky Orfeovy. Kameny neslyšíce hlasu kouzelného padaly na hlavu pěvcovu, zranily ji a pobarvily se krví. Ženy rozsápané vrhly se na raněného pěvce, bily jej thyrsy, až vypustil duši svou. Musy sebraly rozptýlené kusy těla a pohrbily je blíže Olympa; hlava však jeho a lyra pluly po vlnách řeky *Hebra* až do moře, tiše nařikající, a odtud k ostrovu *Lesbu*, kdež u *Antissy* pohrobeny jsou. Tu pak kouzelnou lahodností svou naplnily vše vůkol, tak že blíže místa toho i slavici líbezněji než jinde klokotají.

Hrdinové trojští.

Diomédés. Odysseus. Nestór. Achilleus. Agamemnón. Meneláos. Parie. Machaón. Podaleirios.

VÁLKA TROJSKÁ.

A. PŘÍČINY VÁLKY.

Troja, jinak *Ilion*, byla hlavním městem Troady, krajiny na Helléspontu. V dobách starých panoval tam král *Priamos*, který měl s manželkou svou *Hekabou* mnoho zdárných synů. Když se mu narodil syn *Paris*, prorokovala mu dcera jeho *Kassandra*, již bůh *Apollón* obdařil uměním věšteckým, že *Paris* Troju zničí. Aby neštěstí předešel, pohodil král *Priamos* syna svého, jež však pastýři našli a vychovali. Z královského syna *Parida* stal se pastevec. K tomuto pastevci přišly jednou, když na hoře *Idě* blíže Troje stáda pásal, bohyně: *Héra*, *Afrodité*, a *Athéné*, aby rozhodl, která z nich je nejkrásnější. *Paris* rozhodl se pro *Afroditu*, čímž si *Héru* jakož i *Pallas Athénu* rozněval.

Jednou chtěli Trojští velikou oběť vykonati bohům. Král *Priamos* vyslal dva syny své *Hektora* a *Helena* do hor k pastýřům, aby nejlepší býky k oběti vyhledali. Náhoda je přivedla ku stádu, které pásal *Paris*. Když si vybrali synové království také *Paridova* zamilovaného býka, nechtěl jim ho *Paris* nijak dáti a šel s nimi až do města Troje, na králi si

vyžádat zamilovaného dobytčete svého. Nastala hádka a Paris by byl svou opovážlivostí životem zaplatil, kdyby nebyla přišla *Kassandra* a nebyla odhalila původ jeho. Královská rodina velice se zaradovala, že našla syna svého opět, a to tím více, když Paris tak statný a krásný jinoh byl, že se mu všichni podivili.

Afrodité rozkázala Paridovi, by vystavěl si loď a vydal se na cestu pro nejkrásnější ženu, kterou mu byla připověděla. Nejkrásnější však na světě žena byla *Helena*, manželka krále spartanského *Meneláa*. Do Řecka tedy plul Paris, doprovázen jsa *Venuší*. Bůh Amor, *Venuší* vyslaný, spěchal napřed, šípem lásky zranit srdce Helenina.

Paris byl u dvora krále *Meneláa* se vši slávou uvítán i pohostěn: avšak brzy roznítil krásou svojí srdce královnino tak, že dadouc sluchu svůdným jeho slovům se rozhodla utéci s ním do Troje, když *Meneláos* nic zlého netuše na Kretu se odebral navštívit milého svého knížete *Idomenea*.

B. PŘÍPRAVY K VÁLCE.

Meneláos těžce nesl pohanění domu svého; aby se pomstil, šel na radu k bratru svému *Agamemnonovi* do Arga, pak do Pyla ku staříckému králi *Nestorovi*, který již dva životy prožil a mnoho válek vybojoval a moudrostí jakož i rozšafností svou nad jiné vynikal. I tento radil, aby *Meneláos* vyzval všechny Řeky ku společné výpravě proti Troji.

Sebrali se k válce *nejstatečnější rekové řečtí*, mezi nimiž vynikali *): *Agamemnón*, *Atreovec*, velmocný kníže a statečný muž, statečný kopinník a dobrý lidu svého král, však časem popudlivý, nevládný a ku křivdě náchylný. Bratr jeho *Meneláos* jest rovněž statečný a mužný rek, ale mysl jeho jest jemnější než *Agamemnonova*; také silou vyniká nad něho *Agamemnón*. *Achilleus*, král *Myrmidonů* v *Thessalii*, syn *Pélea* a *Thetidy*. Rek tento byl zranitelný jen na patě, za níž jej matka, ponořujíc ho v proudy *Stygy*, držela. Maje si voliti buď život slavný ale krátký, aneb neslavný a dlouhý, volil raději slávu a s ní brzkou smrt. Hlavní ráz povahy jeho jest prostá bezelstná upřímnost, jíž každý klam jest věcí nejprotivnější. V boji jest *Achilleus* nepřemožitelným, v hněvu neoblomný, ve shromážděních neohrožený; k přátelům svým

*) *Saskova Mythologie* str. 176.

bývá velmi vlídný, miluje upřímně rodnou svou vlasť a matku. Když vypukla válka trojská, a Kalchas věštbu vydal, že bez Achillea nelze dobytí Troje, ukryla jej pečlivá matka na ostrově Skyru, kdež v rouše dívčím mezi dcerami krále Lykoméda dlel. Ale zchytralý Odysseus vypátral Achillea lstí: přišel totiž za kupce přestrojen k dcerám Lykomédovým, okazoval rozličné skvostné věci a zbraně; tu pak, když návodem Odysseovým náhle lomoz válečný byl způsoben, rozprchly se plaché dívky, ale Achilleus chopiv se meče a štítu chtěl hnáti se na nepřítele. Takto poznán byv přislíbil pomoc svou ve válce.

Chytrák *Odysseus* (neboli Ulysses, Ulixes), král na ostrově Ithace, vyniká nad všechny reky zchytralostí a lstivostí, jest vždy vytrvalý a neohrožený. *Patroklos*, král na ostrově Aigině, věrný přítel a miláček Achilleův. Staříčkův *Nestór*, král Pylský, nejstarší a nejvýmluvnější ze všech Řeků před Trojí; *Ajas Telamonovec*, dle pověsti pozdější bratřec Achilleův, nejzdrárnější z hrdin řeckých po Achilleovi. On podobá se Achilleovi i postavou i smýšlením, a po ten čas, co Achilleus rozhněván války se vzdaluje, jest ohromný Ajas záštitou Achajů. — Méně slavný jest rychlonohý *Ajas Oileovec*. *Diomédés*, král argejský, byl rozšafný rek bujaré chrabrosti, jenž v neskroceném zápalu svém i zápasů s bohy se odvažuje; *Idomeneus*, přítel Meneláův a j. Ve chrámě v Argu shromáždění rekové vyvolili si Agamemnona za vrchního vůdce. V Aulidě shromáždili se bojovníci, aby odtud vypluli. 1200 lodí a 100.000 mužů bylo k odplutí připraveno, ale vítr příhodný nenastal, aby odplouti mohli.

Shromážděnému tuto vojsku seslal Zeus mrakosběrný veliké znamení: hrozný totiž had vyplížil se na strom, pod nímž bylo obětováno bohům, a pozřel tam z hnízda osm ptáčat i s matkou jejich. Věstec Kalchas vysvětlil zjev tento v ten rozum, že 9 let budou Řekové před Trojí bojovati a teprve 10. roku že zvítězí. Kalchas zvěstoval dále netrpělivým již Řekům, že dříve nedostanou příznivého větru, dokud nesmíří bohyně Diany, již rozhněval Agamemnón tím, že zastřelil zamilovanou její laň. Bohyně se však dá usmířiti, když Agamemnón bude jí obětovati dceru svou *Ifigeneji*.

Dlouho váhal Agamemnón; konečně odhodlal se dítě své obětovati na oltáři vlasti. I povolá dceru svou i s matkou Klytaimnéstrou do přístavu pod záminkou, že by rád, než odjede, Ifigeneji zasnoubil se statným Achilleem. Radosti plné spěchaly matka i dcera do Aulidy. Jaké však pro ně překvapení, když místo oltáře uviděly obětníci. Již chtěl Agamemnón Ifigeneji mečem obětovati, ana najednou se mlhou

zahalila obětnice. Ifigeneja zmizela a na obětnici stála laň, od Artemidy seslaná, kterou Agamemnón obětovati musil. Ifigeneji dala Artemis odnésti na půlostrov Taurský a učinila ji tam svou kněžicí.

C. VÁLKA DESET LET TRVAJÍCÍ.

Po tom vypluli Řekové ku Troji a obléhali toto město po deset let, neboť Troja byla město přepevně ohrazené a udatnými reky hájené. I vynikali z Trojských: *Priamos* král, a synové jeho *Hektór* *), nejstarší ze synů Priamových, miláček Apollónův, strašný bojovník, ale zároveň muž jemného citu k choti své a dítěti, k otci a přátelům; on jest v táboře trojském vrchním vůdcem a nejchabřejším bohatýrem; *Paris* (také *Alexandros*), mladší Hektórov bratr, jest muž povahy nestálé, tu statečný a vyzývavý, jinde zbabělý a rozmařilý. Dobrý jsa lučištník zabývá se přece raději s ženami a lyrou nežli se zbraní válečnou. *Aineias* (Aeneas), syn Anchísův, jest statečný a moudrostí vynikající král Dardanů na Idě.

Pro nedostatek potravy bylo Řekům záhy podnikati výpravy loupežné do okolních měst, čímž ovšem síly jejich se rozptylovaly.

Válka trojská byla velice krutá, protože v ní válčily, jak bájesloví vypravuje, bohové proti bohům, lidé proti lidem, bohové proti lidem a lidé proti bohům.

Trojští očekávali v šiku válečném blížící se dlouhoveslé lodi řecké, nemohli však přec, ač preudatně bojovali a mnohého reka řeckého skolili, zabrániti, aby Řekové ku břehům Troady se nedostali. Trojským bylo ustupovati a za hradbami města svého útulek bezpečný hledati, vždyť Ilion bylo město tak pevné, že Řekové brzy seznali nemožnost hradeb jeho dobytí a proto se usnesli stálým obléháním Trojské ku vzdání se donutiti; Trojští zase činili časté výpady na Řeky, a tak byly neustálé půtky a bitky mezi oběma stranama. Při jednom výpadu zabil a zabil Achilleus nejmladšího syna krále Priama Trojla.

Devět let již uplynulo a ničeho dosud Řekové nevyřídili, ano zdálo se spíše, že s nepořízenou se budou muset navrátiti, poněvadž prudký spor vypukl mezi Agamemnónem a Achilleem z příčiny

*) Saskova Mythologie str. 178.

následující: Při loupežné výpravě proti městu „Pedassos“ ukořistil Agamemnón krásnou *Chryséidu*, dceru Chrysa, kněze Apollónova (viz str. 43), a Achilleus neméně spanilou děvku *Bríséidu*. Chrysés spěchal do tábora Řekův a prosil o dceru svou, dávaje za ni veliké výkupné; Agamemnón však s potupou jej odbyv z tábora vyhnati kázal. Tu šel nešťastný otec prosit boha Apollóna, jemuž sloužil, aby vysvobodil dceru jeho. Světlorodý lukostřelec Apollón, který bez toho Řekům nepřál a na straně Trojských bojoval, vyslyšev prosbu sluhy svého poslal do tábora řeckého mor strašlivý. Množství lidu válečného zhynulo. Achilleus svolá hromadu vojenskou a táže se Kalchanta po příčině moru. Dlouho váhá věstec s odpovědí, obávaje se pomsty Agamemnonovy, když však Achilleus ochranu jistou mu příslibí, hlásá, že dříve nepřestane mor, dokud nenavrátil Agamemnón zajatou Chryseovnu.

Agamemnón vrátil sice knězi Apollónovu dceru jeho, aby utišil hněv boha toho odporem svým zbuzený a mor odvrátil od vojska, vymínil si však nedbaje odporu Achilleova krásnou Bríséidu za náhradu. Z toho povstal prudký hněv, tak že Achilleus by se byl na Agamemnona, svého vojevodu, mečem obořil, kdyby ho byla Pallas Athéné nezadržela. Agamemnón jsa v hodnosti své uražen, rozsápal se jen ještě víc, a poručil jako vrchní velitel Bríséidu Achilleovi násilně vzíti. Achilleus od Athény k mírnosti napomenutý nebránil tomu, ale šel z tábora řeckého pryč ku křivonosým lodím řeckým a stranil se boje.

Matka Thetis prosila Zeva, aby pomstil pohanění syna jejího a nedal Řekům vítěziti, dokud by Achajští — tak totiž nejčastěji jmenuje Homér Řeky — v tísní jsouce nerozpomenuli se na syna jejího a z plna jemu neučinili zadost. Zeus vyslyšel její prosbu.

Trojští sotva že se dověděli, že strašlivý Achilleus boje se straní, činili časté výpady z města a sváděli krvavé boje s Řeky. Homér vypravuje, jak při výpadu jednom, když se potkali měli Trojští s Achajskými, za všechny v boj se dali Meneláos a únosce ženy jeho Paris, aby sami dlouholetý spor rozhodli. Paris podlehl; však příznivá mu bohyně lásky Afrodité zachránila ho do města. A než se nadějí Achajští, poruší Trojané příměří sotva učiněné; i nastane boj obecný, v němž nejvíce vyniká rek achajský Diomédés i nad bohem války zdivorcem Areem vítězíci.

Trojští ustupují. Přední jich záštita Hektór blýskavohelmý spěje do města s poselstvím, aby ženy za milost vyzývali bohyni Athénu. Tam rozloučí se s chotí Andromachou i děckem nemluvnětem; a teprve, když se vrátí, zmužilosti dodá rodákům. Následky toho počínají se jeviti; než

v tom zastaví voje Hektór a k souboji vyzývá reky achajské. Tito se váhají, až pak k domluvě Nestorově přihlásí se jich devět, z nichž los padne na Ajanta. Však ani tento souboj nemá výsledku; nastalá noc zápasníky rozvede. — Po krátkém na to příměří, za kterého pohřbeni jsou mrtví a od Achajských vzdělána zeď s příkopem, obnoví se boj, a v něm pozorovati jest obrat. Trojané vítězí a doženou Řeky v tíseň takovou, že když nebezpečí jest veliké, a zmalátnělosti přibývá, protože velká část statných reků jest pobita a skoro všichni ostatní poranění, Agamemnón se pokoří a odhodlá vypraviti posly, mocná knížata řecká, k Achilleovi a slibuje, že mu Bríséidu navrátí, svou dceru za manželku a sedm měst věnem dá, navrátí-li se do tábora řeckého. Však marné jest nabídnutí jeho; Achilleus jako skála trvá na svém úmyslu a poslové se vrátí s nepořízenou. — Po noční téhož dne výpravě, na

Helené a Bríséis.

níž Diomédés s Odysseem zajali a zabili trojského zvěda Dolona a odvedli rychlonohé koně thráckého krále Rhesa, o nichž bylo předpověděno, že Troja nebude dobyta, okusí-li koně trávy z luhů trojských, vzplane z rána veliký boj. Přese vše hrdinství Agamemnona a druhých vladk ustoupiti jest Achajským a náčelníci jejich jeden po druhém ranění odcházejí z bitvy. A jakkoliv pomoc božská, zvláště lesť bohyně Héry, zjednala jim na okamžik převahu, přece posléze podléhají a již ani zeď jich nechrání. Již vnikají Trojané do tábora lodního, již zažehují lodí, jedinou tu nadějí Řekův.

Tehdy odebral se miláček Achilleův Patroklos k rozhněvanému, aby prosbami jej obměkčil a k účastenství u válce přiměl. Nesvedl ničeho. I prosí Patroklos úpěnlivě Achillea, aby aspoň brnění své mu půjčil do boje, že jím strachu nažene Trojským.

Achilleus svolil a Patroklos táhl do boje. A jedva vyřítili se ze stanův, již Trojští mníce, že to s Achajskými Achilleus, dají se na útěk, na kterýž i Hektór stržen jest. Zdarem tím jsa rozjařen nedbá Patroklos rady Achilleem udělené, aby nepouštěl se daleko, nýbrž žene se dál a dále až ku hradbám města, kdež omráčí jej bůh Apollón,

Achilleus skolil Hektora.

pak poraní rek Euforbos a posléze porazí sám Hektór. O mrtvolu jeho vede se krutý boj, zatím co posel kvapí zpravit o tom Achillea.

Zvěstí tou dojat jsa přebolestně zdvihne se mladý lev Achilleus z nečinného ležení, aby pomstil druhu věrného, ačť dobře zná věštbu, že učiní-li tak, sám v krátkce život svůj položí. Protože pak zbroj jeho Patroklovi svlečenou na sobě má Hektór, vyjde matka jeho Thetis

stříbrnooká ze dna mořského, a slyšíc nářek synův, dojde na Olymp, aby mu jinou zbraň opatřila od božského zbrojře, boha ohně Hefaista. Konečně přinesena mrtvola Patroklova a nad ní pomstu přísahá Achilleus. Z jitra přijde matka se zbrojí, z níž umělostí zvláště skvěl se slavný štít, a syn obléknuv se pádí do boje. Nastal zápas strašlivý. Zázraky udatnosti konají rekové obou stran, avšak Achilleus rozhněvaný před sebou žena Trojanů, jedny vraždí, druhé tiskne do proudu boha Xantha, jenž proti němu se vzbouří, načež i mezi nebešťany ve dva tábory rozdělenými strhne se zápas, jenž se skončí ústupem těch, kteří stáli k Trojanům.

Zatím utekli se Trojané do města. Jediný Hektór zůstal a očekával Achillea u bran města na souboj. Marně prosí ustrašená manželka Hektorova s hradeb chotě svého, marně prosí starý otec Priamos Hektora, by se zachránil a v souboj se nepouštěl. Hektór vyčká. Když však se Achilleus přiblíží, tu najednou se mu zdá, jako by sám bůh války se blížil, chrabrost jej opouští, počne utíkat; dříve však než do brány města svého se dostati může, zastoupí mu rychlejší Achilleus cestu a donutí ho k souboji. Hektór se vzmuží a souboj nastane strašlivý. Hektór konečně podlehne, brzkou smrt věště svému vítězi.

Ani smrt Hektorova neukrotí hněvu Achilleova; pomstychtivost dožene jej tak daleko, že uchopí mrtvé tělo Hektorovo, přiváže je k vozu svému za nohy a čtyřikrát po sobě objede s ním kolem hradeb města; po tom je nechá v táboře jako mrchu ležeti.

Příštího rána spalena jest mrtvola Patroklova, druhého dne nasypána jemu mohyla a od Achillea zřízeny hry závodní. Však s plameny neuhasla ještě pomsta Achilleova; ta znova pudí jej ven, aby den co den vláčel Hektora kol mohyly, až konečně Apollón pohne bohy k lítosti. Původem jich vydá se stařícký otec Priamos do tábora řeckého a hořce nařikaje prosí o mrtvolu přemilého syna svého, aby ji mohl dáti ve vši úctě pohřbiti; prosí kleče před Achilleem, objímá kolena jeho, až pohne konečně srdce Achilleovo. Achilleus starce pozvedne, slušně a uctivě jej pohostí, a vydá mu mrtvolu Hektorovu, kterouž pak Trojané za obecného smutku a nářku na hranici spálí.

Bojováno ještě tu a tam, ale vždy vítězil Achilleus. Trojanským přišly na pomoc *Amazonky*, vedené dcerou Areovou *Penthesiléou*. Achilleus rychlonohý setkal se s ní v souboji a nechtěl jí, ženě, ublížiti; až když Penthesiléa jej do nebezpečí vehnala, osopil se na ni vši silou a proklál ji kopím.

Achilleus přispěl klesající ku pomoci; když však pomoci nebylo, držel ji v náručí svém až skonala, a vydal ji pak bez boje Trojským. Všichni chválili mužné chování Achilleovo, jen Thersítés, muž zbabělý a sprostý, nemohl čin tento šlechetný pochopiti a lál Achilleovi, pročez jej Achilleus zabil pěstí.

Nový spolčenec Trojských byl *Memnón*, syn růžoprsté Aurory. Když v souboji se měli potkati oba hrdinové všech dob největší, Achilleus a Memnón, tu spěchaly i matky obou, by každá za syna svého ochrany si vyprosily. Ale Zeus dal osudu vládnouti, vzal váhy a hle! osud Memnonův hluboce klesl. Polekaná Eós rychle spěchala na bojiště, nemohla však nic více učiniti, než mrtvolu syna svého, ježž zatím Achilleus skolil, do otčiny jeho na východě zanést a slavně pochovati.

Také Achilleus konihonce nežil dlouho. Při útoku, kterým hnál na Troju, byl by se snad zmocnil zdí, kdyby ho byl Paris v rozhodném okamžiku šípem svým (který Apollón řídil) smrtelně neporanil. O brnění jeho nastal prudký boj. Ajas a Odysseus nejvíce měli zásluh o zachránění mrtvoly; a protože nejvíce Řeků hlasovalo pro Odyssea, zbláznil se z toho Ajas a zavraždil se sám.

I Paris nežil dlouho. Filoktétés zabil jej šípem jedovatým.

D. DOBYTÍ TROJE.

Odysseovi velestrájnému se podařilo chytiti syna Priamova *Helena*, který tak jako sestra jeho *Kassandra* budoucnost znal. Odysseus donutil jej, aby zvěstoval, čeho jest zapotřebí ku dobytí Troje. Od *Helena* Priamovce dověděli se Řekové, že jest zapotřebí: 1. a b y b y l i p ř í t o m n i *Filoktétés* se šípy Hérakléovými, 2. *Neoptolemos*, syn Achilleův, a 3. aby se zmocnili *palladia*, t. j. obrazu Athénina v Troji. Odysseus přivedl oba muže, s Diomédém pak ukradl *palladium*. Že i po tom města nebylo lze dobytí násilím, nastrojena jest leť.

K radě Athénině zbudoval *Epéios* ohromného, dřevěného koně, vnitř dutého. Do otvoru vnitřního schovali se Odysseus a jiní odvážliví hrdinové; koně tohoto zůstavili Řekové na bojišti, sami pak odebrali se k lodím svým a uschovali se na blízkém ostrově Tenedu.

Trojané vyšli plni radosti za brány města svého a prohlíželi si opuštěný tábor řecký jakož i koně, nevědouce, k čemu to vše bylo

tam zůstaveno. Jedni vykládali, že to válečný stroj a chtěli ho zničit, druzí to považovali za jakýs dar boží a chtěli ho do města dopravit.

Láokoón, kněz Poseidonův, který se dvěma syny svými také před brány si byl vyšel, radil Trojanským, by nedali se klamati lstí nastrojenou; vzal kopí a bodl jím do břicha dřevěného koně tak, že mocnou ranou kůň temně zaduněl. Protože však bohové chtěli Troju

Láokoón.

zničit, vyslali dva hady, kteří od Teneda se připlazivše Láokoonta i jeho dva syny obtočili a rozmačkali. Trojané majíce smrt jeho za trest seslaný pro zneuctění posvátného koně, vlekli ihned koně do města, an jim byl i *Sinón*, bojovník řecký, kterého naschvál Řekové zde zanechali, úskočně nalhal, že odvezou-li koně do města, smíří tím jasnoookou Pallas Athénu, rozhněvanou pro ukradené palladium. Avšak kůň byl tak veliký, že žádnou branou neprošel; i sbořili část hradeb a vtáhli ho do hradu.

Z radosti nad osvobozením města a ukončením války oddali se Trojští všelikým radovánkám. V noci, když vše ve tvrdý upadlo spánek, vylezli uschovaní hrdinové řečtí z koně, otevřeli brány, zapálili město, povraždili strážce, a — po Troji bylo veta!

Obyvatelé byli pobiti, neb do otroctví zavlčeni, a město rozváleno. Jen Aeneáš ušel smrti útekem s některými Trojskými do Italie.

E. NÁVRAT ŘEKŮV.

Válečníci řečtí odebírali se po dobytí Troje domů. Nebylo však popráno všem, spatřiti řecké vlasti; někteří zahynuli na cestě, jako Ajas, někteří dlouho bloudili, než se do vlasti své dostali, jako Meneláos se svou chotí Helenou. Jen Nestór, Diomédés, Idomeneus a j. přišli bez úrazu do své otčiny. Nejhůře se vedlo při návratu *Agamemnonovi* a *Odysseovi*.

Trojanský kůň.

Pronásledovaný Orestés.

A G A M E M N Ó N.

Agamemnona neočekávala doma žádná radost. Klytaimnéstra rozhněvána jsouc na chotě svého, že Ifigeneji v obět dal zájmům Meneláovým, provdala se, když bylo deset let uplynulo, za muže jiného, za *Aigistha*. Vlídne přivítali navrátilivšího se Agamemnona oba novomanželé, umluvili se však o tajnou vraždu. Klytaimnéstra dala Agamemnonovi, z lázně vystupujícímu, veliké, umělé prostěradlo, do něhož se Agamemnón tak zapletl, že se brániti nemohl, když jej ukrytý Aigisthos přepadl a zabil. Jen synáček *Orestés* utekl záhubě pomocí sestry své Elektry a spěchal ku strýci svému králi *Strofi* do Fókidy, kdež vlídne byl přijat a vychován.

Po osmi letech vrátil se Orestés s přítelem svým *Pyladem* do Mykén a zabil matku Klytaimnéstru i chotě jejího. Ač se čin tento stal z vůle bohů samých (neboť Apollón sám jej, na rozkaz Zevův, k vraždě pobádá), neušel přec Orestés trestu pro násilné roztržení svazku pokrevného.

Za hroznou tuto vraždu pronásledovaly Erinnye Oresta neustále; nikde nemaje klidu a odpočinku, odebral se i do Delf a ztěžoval si tam bohu Apollónovi na utrpení své. Věštba mu uložila, by odebral se do *Tauridy* a přinesl odtud obraz Artemidin do Řecka. pak že bude

Erinnyí prost. Vypravil se tam Orestés; přítel Pyladés i tam jej doprovázel. Protože na ostrově tom každý cizinec byl bohyni obětován, schovávali se věrní oba přátelé v lesích a slujích, byli však přece vypátráni, chyceni a před krále Thoanta předvedeni. Ten rozhodl, že jeden z nich musí zemřít. Nyní nastal vzácný a šlechetný boj mezi oběma věrnými přáteli, jeden za druhého chtěl zemřít. Konečně zvítězil Orestés. Předvedli ho před kněžici, která jej obětovati měla Artemidě. Již tasil kat meč! tu zvolal Orestés: „Tak také zemřela před lety setra má Ifigeneja.“ Kněžici vypadla kropěnka z ruky; pod záminkou odložila obětování a vyptávala se Oresta na všechny podrobnosti. Konečně dala se poznati, že ona jest sestra Ifigeneja a uradila se s Orestem, jak by utekli a obraz Artemidin odnesli. Vše se jim podařilo, ač nikoliv bez velkých obtíží; všichni tři spatřili opět milovanou vlast řeckou. Mezi tím spěchala Elektra, poděšena byvši zprávou, že byl bratr na Tauridě obětován, do Delf tázat se na to boha Apollóna. Tam se setkal s ní Orestés a odebral se pak do otcovské říše. Nejen v Mykénách zmocnil se Orestés trůnu, ale i v Argu a ve Spartě stal se po tom vládcem.

Odysseus u Polyféma.

NÁVRAT ODYSSEŮV.

B ohyně Héra hněvala se na *Odyssea*, a kde mohla, pronásledovala ho tak, že celých deset let musil po cizinách blouditi, než mu popráno bylo, do vlasti své *Ithaky* se navrátiti. Báje vypravuje veškeré podrobnosti Odysseových dobrodružství, z nichž jsou tyto nejdůležitější:

Bouře zastihla loďstvo Odysseovo, a zahnala je na pobřeží severní Afriky k *Lotofagům*, kdež Řekové okusivše byliny „*Lotos*“ zvané, zapomněli na vlast svou. Odysseovi bylo mocí na loď je hnáti a odeplouti.

Pluli k severu a dostali se na ostrov Sicílii, kde bydlel Kyklóp *Polyfém*.

Odysseus rozhlížel se po ostrově, a přišel k jeskyni, v níž obr Polyfém bydlel. Obr nebyl právě doma. Odysseus vešel se soudruhy svými do jeskyně a rozhlížel se tam; v tom však přišel Polyfém se svým stádem z pastvy zpět nesa na ramenou kusy dřeva, aby si oheň rozdělal a večeri připravil. Když stádo prohlédl, ovce podojil, a oheň rozdělal, spatřil teprve nenadálé hosty, kteří se strachem do kouta schoulili

„Kdo jste, co tu děláte?“ byla jeho první slova. Tu vystoupil Odysseus a vypravoval, že jsou zbloudilí bojovníci z války trojské, a že prosí o pohostinnost. Nevlídný Polyfém však chytil ihned dva ze soudruhů, zardousil je a upekl k večeři. Druhého dne vyhnal Polyfém stáda svá, ale zavřel balvánem ohromným, jako by dveřmi, otvor jeskyně. Tu zmizela Odysseovi a jeho společníkům všechna naděje na útěk; nezbyla jim jen lešť, jíž by se z jeskyně dostatí mohli, a tu provedl chytrý Odysseus.

Když se obr z pastvy své navrátil a vše jako dne předešlého upravil, chytil opět dva z lidí Odysseových, a snědl je k večeři. Odysseus přistoupil k odpočívajícímu obru a podal mu velikou nádobu s vínem. Obr okusiv dobrého vína, popíjel a byl, ano mu dobře chutnalo, vždy vlídnějším i hovornějším. Ptal se Odyssea: „Jak se jmenuješ?“ „Nikdo“, odpověděl Odysseus. „Chválím si, Nikdo, tvé víno, a věz, abys neřekl, že neuznalý jsem, slibuji ti pohostinnost, o niž jsi žádal, a sním tebe až posledního z tvých soudruhů.“ Po chvíli usnul ukrutník. „Nyní, a nebo nikdy“, pravil Odysseus, „rychle ku práci! napalte tyto stromy!“ Když tak se stalo, vrazil Odysseus žhavý konec stromu do jediného oka Polyfémova a vypálil mu je. Polyfém oslepl; zuřil vztekem a řval bolestí tak, že se to po celém ostrově rozléhalo. Druzí Kyklópové přiběhli ku zavřené jeskyni a ptali se, proč bratr jejich takový náрек vede, kdo že mu ublížil? „Nikdo“, odpovídá Polyfém. „Proč tedy běduješ?“ „Oko mám pryč“, praví obr. „Kdo ti je vyrazil?“ „Nikdo“, zněla odpověď. Takovými odpověďmi omrzeli Kyklópové od jeskyně odešli.

Když se Polyfém zotavil, hnal zase stáda svá na pastvu; by mu však nikdo z lidí utéci nemohl, pootevřel balván-dvěře jen tak, že sotva jedna ovce projíti mohla, sám pak sedl si na patník a ohmatával rukou ovečky ven se ubírající; po tom zase jeskyni zavřel. Odysseus neměl opět čáky žádné na vysvobození. Vymyslil si novou lešť. Přivázal totiž soudruhy beranům pod břicha, sám pak se na nejsilnějšího zavěsil a vyvázl takto z jeskyně, aniž by to byl ostražitý obr zpozoroval. Brzy byli Odysseus i jeho soudruhové u lodí svých. Když jim nebylo již obávati se pomsty Polyfémovy, zvolal Odysseus na obra stádo pasoucího: „Věz Polyfème, že nebyli to opovrženci, jež si pojídal. Kdyby někdo se tě ptal, kdo ti oko vypálil, řekni mu, že to byl hubitel měst Odysseus.“ Tu zpomněl si Polyfém na věštbu, která mu neštěstí toto předpovídala, a zvolal: „Běda mi, věštba se vyplnila; ale nebyl bych myslel, že pověstný Odysseus je takový pidimužík.“ V zoufalství

popadl Polyfém velikánský kámen a mrštil jím tam, odkud hlas přicházel, a přerazil stěžen na lodi Odysseově.

Řekové pluli dál a dostali se k ostrovům Aiolským. Bůh Aiolos dal Odysseovi všechny protivné větry v měchu zavřené, aby mu nemohly škoditi, a tak ubývala cesta k domovu rychle; vždy víc a více blížili se k Ithace. Zemdlený Odysseus usnul; zvědaví soudruhové chtěli věděti, jaké dary dostal Odysseus od boha Aiola, otevřeli měch, — a ejhle všechny protivné větry vyřítily se ven a hnaly loď pryč od Ithaky; bouře zničila všechny lodi až na jedinou.

Odysseus ztrativ část mužstva u Laistrygonův, přistál k čarodějce *Kirké* na ostrově „*Aiaia*“. Ta měla moc lidí ve zvěř proměnit. Někteří ze sluhův Odysseových šli na ostrov ten; *Kirké* je omámila vábivými slovy, dala jim jísti a pítí a — proměnila je, dotknouc se jich proutkem čarovným, u vepře. Jeden jediný byl ostražitý a nejedl; ten spěchal k Odysseovi, aby mu zvěstoval, co se stalo. Odysseus vydal se na cestu, aby pomocí léku, kterýž od boha *Herma* dostal, sebe zachránil a sluhy své vyprostil. *Kirké* Odyssea vlídně přijala, sluhům jeho vrátila lidskou podobu, a hostila ho i s lidem jeho po celý rok u velké rozkoši.

K radě její navštívil Odysseus podsvětí, aby se doptal u věštce *Teiresia* dalších osudů svých, že totiž opět Ithaku spatří, neublíží-li stádu *Apollónovu* na ostrově *Thrinakrii*. V podsvětí spatřil Odysseus stíny zemřelých již soudruhů z války trojské, navrátil se pak ku čarodějce, kdež s velkou již netrpělivostí naň lid jeho čekal a k odplutí vybízel. Cesta jej vedla ku *Seirénám*.

Abý unikl svůdným zpěvům *Seirén*, zalepil Odysseus všem uši voskem, sebe pak přikázal ku stěžení přivázati a dříve nepustiti, dokud za ostrovy nezajedou.

Také projel Odysseus bez pohromy kolem mořských oblud „*Skylla* a *Charybdis*“ zvaných, jež všechny kolemjedoucí chytaly a v moře ponořovaly. Sídlem jejich byly skaliny mezi Itálií a Sicilií, nebezpečné tím, že kdo chtěl vyhnouti se příboji *Skylly*, dostal se do příboje *Charybdy*. Odtud pošlo přísloví latinské: „*Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdin*“, t. j. „Ten ve *Skyllu* padá, kdo chce zniknouti *Charybdy*.“

Když připlul Odysseus na ostrov *Thrinakrii*, kde se pásla stáda *Apollónova*, zabili průvodcové Odysseovi, hladem k tomu dohnání byvše, několik býků ze skotu jeho, a byli hned trestem postiženi. Blesk roztrástil loď jejich, všichni utonuli; jen Odysseus se zachytil

trámu a po devět dní s vlnami mořskými zápasiv, dostal se na ostrov, kde bydlela Nymfa *Kalypsó*.

Sedm let zdržovala *Kalypsó* nešťastného *Odyssea* u sebe nabízejíc mu nesmrtelnost, jest-li jí neopustí. Sedm let sedával *Odysseus* na břehu mořském pátraje po milené vlasti a žádaje sobě jen kouř ze sladké otčiny zahlédnutí a potom zemřítí. Tudíž právem stěžovala si *Athéné* v radě bohů na osud miláčka svého a v nepřítomnosti nepřítele jeho *Poseidóna* vymohla, aby k Nymfě *Kalypse* vypraven byl *Hermés* s poselstvím, že má jej domů propustiti. *Hermés* vykonal u *Kalypsy* své poselství. Nymfa podrobí se vůli *Zevově* a *Odysseus* stesav si vor vydá se na cestu do *Ithaky*. Už blízko jest žádaného cíle: an tu nepřítel jeho, pán moře, *Poseidón*, sesílá bouři mořskou, která rozkotala lodici v tom právě okamžiku, když už měl přistáti k ostrovu *Kerkyře*, kde bydleli přívětiví *Faiakové*.

Penelope.

Dva dni *Odysseus* zápasil se živlem mořským; *Ino* smilovala se nad ním v nesnázi této a zachránila ho. *Odysseus* připlul k ostrovu a odpočíval na břehu z přetěžkého namáhání.

Nausikaa, dcera *Alkina*, krále *Faiaků*, spatřila na břehu mořském unavením zemdleného a do pola nahého *Odyssea* a podavši mu plášť svůj za oblek, dovedla ho ku svému otci, který vlídně jej přijal, skvěle pohostil a na *Ithaku* dovésti dal.

Na cestě usnul *Odysseus*. Spícího vyložili plavci na břeh; sami pak neznikli hněvu *Poseidónova*, nýbrž proměnění jsou i s lodí uprostřed moře ve skálu. A když procitne *Odysseus*, nepoznává své otčiny. Teprve od *Athény* zví, že stojí na půdě *Ithaky*.

Na *Ithace* se změnilo za těch 20 let velmi mnoho. Jelikož *Odysseus* dlouho se do vlasti nevracel, žádali vznešení *Ithačané* na *Penelopě*, manželce *Odysseově*, aby některého z nich za manžela si

vyvolila. Věrná Penelopa sprostila se nápadníků dotíravých tím, že prohlásila, aby vyčkali, až dotká si šat; aby však času nabyla, rozpárala vždy v noci to, co za dne udělala, a tak uběhla tři léta, ale šat nebyl ještě hotov. Nápadníci dověděvše se od služebných leš nastrojenou, doléhali ještě více na Penelopu se žádostí, by se pro jednoho z nich rozhodla. Syn Penelopin a Odysseův, Telemachos, byl ještě mlád, aby se byl tolika lidem opříti a matku vysvoboditi mohl. Tu zjevila se mu Athéna. V podobě dávného přítele Odysseova smělostí naplní srdce mladíkovo a vybídne jej, aby se vydal na zvědy. Po třetí odešel z domova, aby opět pátral po otci.

Laskavá Athéna svedla otce se synem u starého pastýře *Eumaia*, jenž vlídně Odyssea v dům svůj přijímá, avšak v příchozím žebráku pána svého nepoznává. Telemach vyprávěl obšírně otci svému, co se děje v domě jeho, a jaké nesnáze matka Penelopa od dotíravých nápadníkův snáší. Tu smluvili se o pomstě nad ženichy. Z rána vrátí se Telemachos do města a brzo za ním vejde i Odysseus, veden jsa *Eumaiem*, po dvaceti letech do domu svého, nepoznán, nevítán nikým leč starým psem, který stářím jsa sešlý na hnoji leží a dokonává. Ohlédne se, poznává pána, ohonem zavrtí, dovléci se k němu však pro slabost nemůže. Také stará chůva, která Odyssea jakožto dítě chovávala, pozná pána svého po jizvě, když den před slavností nohy mu umývá.

Tu nejednoho zakusiv příkoří, přesvědčí se Odysseus jak o zpupnosti ženichů tak o věrnosti Penelopině, kteráž večer zavolá domnělého cizince k sobě a vypravováním jeho z pravdy i smyšlenky smíchaným dojata jsouc umíní si konec učiniti stavu svému nesnesitelnému. Jestli ráno slavnost v městě. Záhy dostaví se sluhové, mezi nimi *Eumaios* s jiným věrným pastuchou; sejdou se i ženichové — a to naposledy. Přijdeť Penelopa s lukem Odysseovým. „Kdo tento luk napne a skrze ucha dvanácti seker ostrím do země jednou čarou zasazených střelu promrští, toho býti chci druží.“ Zatím co marně snaží se ženichové luk napjati, opatří se Odysseus bezpečím venku a jak odešla Penelopa, vezme sám luk, napne jej, nasadí — a sekerami šíp prostřelí.

Nastane úžas veliký. Ze žebráka shrbeného stal se pojednou statný muž a nežli se zpamatují užaslí ženichové, obrátí Odysseus luk proti nim a neustane dříve, dokud pomocí syna i dvou věrných pasáků, kteří mezi tím všechny zbraně dotíravých ženichů bezpečně byli uklidili,

smrtí nepotresce všechny a po nich i čeleď nevěrnou. — Po této katastrofě nastoupí milý výjev poznání se Odyssea s Penelopou a pak pobytu jeho na venkově u staříckého otce Laërta.

Palác Odysseův popisuje se takto: V prvním dvoře, do něhož se vstupovalo vraty o dvou vrátních, bylo množství hnoje nahromaděno. Zeď dělila tento dvůr od druhého, jenž byl pečlivě a čistě držen a dlážděn. Kolem něho vystavěno sloupopradí čili loubí, za nímž vedly vchody do komnat. Tam byly ložnice pro členy rodiny a čeleď, lázně a t. d. Hlavní komnata, jež spočívala na sloupech, byla shromáždistištěm všech domácích, kde se jedlo a přijímali hosté. Hodující seděli po dvou neb po jednom při zvláštních stolcích, dílem na nízkých židlích čili stolčích, na něž kladli obyčejně koberce a pokrývky nachové. Mužové vstupující odložili do schránky kopí, bez něhož nevycházel. Z této síně vedly schody do hořejší části domu, kde byla komnata domácí hospodyně.

Apotheosa císařova.

POVĚSTI ŘÍMSKÉ.

AENEÁŠ.

ergilius, básník římský, opěvá ve svém velikém eposu, „v Aeneidě“ osudy Aeneášovy od jeho uniknutí z hořící Troje až do příchodu do Italie, svatby jeho s dcerou krále Latina, a splynutí Latinů s Trojany v jeden národ.

Aeneáš, syn Anchísa a bohyně Venuše, byl jeden z nejslavnějších hrdinů trojanských při obléhání Troje vojskem řeckým. Po

dobyty Troje uprchl Aeneáš na rozkaz bohyně Venuše za doby noční s několika svými věrnými druhy z hořícího města, unášeje na bedrách svých staříckého otce svého Anchisa a za ruku veda synáčka svého Ascania; za ním spěchala manželka jeho Creúsa a ostatní z družiny, nesouce s sebou obrazy bohů vlasteneckých. Podivnou příhodou ztratila se v divokém spěchu milená manželka Aeneova, Creúsa, v tom okamžiku, co Aeneáš nepřítel se blížících zmiznouti chtěje, boční se dává cestou.

Kam se poděla nešťastná Creúsa, nikdo z průvodu říci nemůže manželu ztrápenému. Otce, syna, čeleď na bezpečném zůstaviv místě bloudí Aeneáš městem manželky hledaje; vrátí se do domu otcovského, pátrá v hradě královském; vše jest již v plameni, vše stráží obklopeno, volá opět a opět, avšak na darmo! Již se vrací k otci a synu, an tu bědujícímu stín se zjeví Creúsin a sděluje osud šťastné manželky. Stalaf se kněžkou „Matky bohův“ Cybely.

Na dvaceti lodích uháněl Aeneáš neprodleně dále od břehů Maloasijských doprovázen a ochraňován jsa matkou svou, bohyní Venuší, aby novou vyhledal sobě vlast. Ašak i na cestě této stíhal jej neukrotitelný hněv bohyně Iunony.

Konečně *) szelelo se nebešťanům hrdin trojských a jich vůdce Aeneáše, kteří nyní již sedm let trpěli všecky svízele. Zdálo se, že nic jim více není na odpor, když z ostrova Sicilského směřovali k Itálii. Ale nepřátelská Aeneášovi Iuno nepřála jim ještě žádoucího odpočinku: k žádosti její král větrů Aiolos vzbudil bouři velikou, z níž přispěním Poseidónovým jenom sedm lodí vyvázlo. Želíce zkázy mnohých druhů přistáli Trojští s loďmi porouchanými na břehu Libyckém, kdež byla Dido město Karthago založila. Zatím přimlouvala se Venuše u Jova za svého syna Aeneáše a Jupiter poslal posla bohů Merkura do Karthaginy, aby Aeneášovi a jeho druhům připravil přívětivé přijetí. Dido, pomocí Amorovou k Aeneášovi láskou jata, žádala slyšeti příběhy jeho sedmileté zábludné plavby. Aeneáš vypravoval obsáhrné, kterak Troja padla — viz válka trojská — a pak jak se dvaceti koráby se stěhoval do Thrakie, kdež založil město Ainos, z něhož když divem děsným byl vystrašen, ubíral se k ostrovu Délu a pak do Kréty. Odtud vypudil jej strašný mor. Konečně ubíral se do Italie, byl však v jonském moři hroznou bouří přepadnut, kterou zahánán byl na ostrov

*) Vypravováno dle článku Blažkova ve: „Spůsobové básnictví“.

Strofadské. Byv tam od Harpyjí znepokojován, plavil se dále ku pobřeží Ěpirskému, konečně do Sicilie, kdež dostal se k bydlům Kyklópův a odtud ku Drepanu, kdež pochoval otce svého Anchísa. Na cestě do Italie zahнала jej bouře na břeh africký.

Didonina náchylnost k Aeneášovi za jeho vypravování zroste u vášně; ale i Aeneáš jat jest krásou Didoninou. Iuno s Venuší přimlouvají se o jejich sňatek. Ale Jupiter vyslal Merkuria s rozkazem, aby Aeneáš plavbu do Italie, osudem jemu určené, ihned nastoupil. Dido zrazená k čarodějnému zaklínání se chystá a když vidí, že vše jest marné, bere si sama mečem od Aeneáše jí darovaným život.

Z Karthaginy se plavě hnán jest Aeneáš do Sicilie; tam vykonal výroční slavnost u hrobu otcova a dal na oslavu jeho provozovati hry závodní. Návodem Iunoniným zapálily však ženy trojanské, jež dlouhá plavba byla již omrzela, vlastní lodi, kteréž až na čtyry shořely. Jupiter shasil požár přívalem deštým. Aeneáš rozhorlený nad zběsilým počínáním trojanských žen, zanechal je všechny jakož i děti jejich za trest v osadě Acestě, dostal se po mnohém nebezpečí do Kum (Cumae), kdež sídlela pověstná Sibylla Deifoba. Tato předpověděla mu veliké boje, vybízela jej, aby očistil mrtvolu Misenovu. Misenus totiž, hrdina trojský a společník Aeneášův na plavbě jeho, uměl znamenitě na mušli troubiti, tak že i Tritóna předčiti v tom chtěl, začož ho tento do moře vtáhl a mezi skaliny utopil. Vykonav rozkaz Sibyllin našel v háji zlatou ratolesť potřebnou k cestě do podsvětí a vstoupil s ní do pekel. Tam spatřil Aeneáš rozličné příšery, duše na břehu Stygu, plavce Charona, Cerbera, bydla zemřelých dětí, byty křivé odsouzených, samovrahů, milenců nešťastných, Didonu, propašť pekelnou s pokutami zločinců, Plútonův palác, kdež zatknuv ratolesť odchází do Elysia, sídla blahoslavených. Tam našel otce Anchísa, který ukázav mu duše slavných mužů z kmene v Albě a Římě na svět se chystající až do Augusta, a uděliv mu všelikou radu, propustil jej Slonovou branou na světlo denní.

Z Kum plavil se Aeneáš podle ostrova čarodějky Circe k ústí Tibery a vystoupil na zemi v krajině Lauretské. Území tomu vládl tehdy staříčský Latinus, syn Faunův. Jeho dcera Lavinia byla okrasou jeho dvora a ženich její Turnus, kníže Rutulův, byl nejkrásnější a nejstatečnější bohatýr v celé Italii. Latinus povolil Aeneášovi nejen žádané místo k osadě, nýbrž připověděl mu dle znění orakula i svou dceru *Lavinii* za manželku. Z toho znovu rozhořčena jsouc Iuno, vyvolala vzteklici Allektu z pekla a přivedla ku vzteku královnu latinskou Amatu i Turna. Nástrahou Allektinou strhla se půtka mezi rolníky

a Trojanými, a v krátkce stála celá země proti Aeneášovi. Nabídnut jsa ve snách od boha říčního Tiberina prosil Aeneáš Evandra, knížete Arkadův a nepřítele Turnova, za pomoc. Obdržev od něho 400 jezdců pod správou syna jeho Pallanta, odebral se k Etruskům, kteří zapudivše tyrana Mezentia, Turnova spojence, následkem věštby čekali na cizího vůdce, který by je vedl proti Mezentiovi. Na cestě k nim nalezl Aeneáš skvostnou zbroj, kterouž Vulkán k prosbě Venušině zhotovil, a štít překrásný, na němž nejdůležitější osudy budoucích Římanů byly vyobrazeny.

Za tím však měli těžký stav Trojané bez vůdce v zemi nepřátelské zůstavení proti Turnovi, bohyní Iunonou ještě více rozpálenému. Loďstvo jejich jen zázrakem ušlo spálení, což mysli jim dodalo, že všem útokům Turnovým odolali. Uzavřev Aeneáš s Etrusky smlouvu, vrátil se po moři s množstvím lodí ku svému táboru. Ihned vzplanul krutý boj, v němž Pallas padl. Aeneáš, rozhořčený smrtí jeho, divoce hnal na nepřítele, zabil Mezentia, Turnus však pomocí Iunoninou mu ušel. Pochovav padlé druhy obnoví Aeneáš útok; boj trvá až do noci. Turnus nabízí Aeneášovi souboj, ačkoliv jej Latinus od úmyslu toho odvracuje. Aeneáš poselstvím o tom zpraven, svoluje; smlouva se řády posvátnými stvrdí. Než mimo nadání sbouří se Rutulci opět. Ve zmatku je Aeneáš raněn a z bojiště odveden. Turnus v nastalé bitvě všechno před sebou poráží, až pak Venuší uzdraven Aeneáš do boje se vrátí a Turna hledá, kterýžto se konečně dostaví k souboji. Aeneáš vítězí a již již k útrpnosti se kloní, ale uzřev ukořistěný pás Pallantův u odpůrce svého, Turna probodne.

Po tom se zasnoubil Aeneáš s Lavinií, a Latinové a Trojané splynuli tak v jeden národ.

Romulus a Remus

ROMULUS A REMUS.

řicet let po vystavění města Lavinia založil Ascanius, syn Aeneášův a Lavininin, město Albu Longu. V městě tomto panovali králové z rodiny jeho. Čtrnáctý král albský, Procas, zanechal po sobě dva syny, Numitora a Amulia, kteří měli dle ustanovení otcova rozdělit se o panství; avšak Amulius svrhl staršího bratra s trůnu. Aby se Amulius zabezpečil před potomky Numitorovými, dal syna jeho zavraždit na honu, a dceru Rhea Silvii donutil vstoupiti mezi panny Vestálské.

Ale osud, tuším, — tak vypravuje Titus Livius — žádal sobě počátku velikého města a vzniku největšího po božské moci panství. Rhea porodila bobu Martovi dva syny, dvojčata, jež sluli *Romulus a Remus*. Amulius poručil novorozenátku hoditi do řeky. Náhodou jakousi a božím řízením rozvodnila se Tibera přes břehy v mělké kalužiny, že nebylo nikde ku pravému řečišti přistoupiti; i nadáli se poslové, že

dítky třebas v mělké vodě utopiti mohou a odložili je v nejbližší louži, blízko vrchu Palatinu, na tomže místě, kde stál fikový keř, — fik ruminský zvaný, — kterýž ještě po dlouhá století u Římanů byl ve veliké vážnosti. Sem přicházela na rozkaz Martův vlčice, jež nemluvnata prsy svými kojila, a krkavec, posvátný pták Martův, který jim pokrmu přinášel.

Konečně našel je pastýř Faustulus, jehož manželka Acca Laurentia je společně se svými dvanácti syny vychovávala. Jak mile oba hoši dospěli věkem, pásli stáda, honili se v lesích za divokou zvěří a činili též útoky na kořisti obtížené loupežníky, rozdělovali pak lup pastevcům, s nimiž trávili chvíle vážné i žertovné.

S pastevcí Numitorovými žili Romulus a Remus jakož i jejich druhové taktéž v častém sporu. Jednou byl Remus od pastevců těchto zajat a před Numitora předveden. Při výsledku poznal Numitor vnuky své a umluvil se s nimi, jak by se pomstili Amuliovi. Romulus a Remus přepadli ještě s jinými pastevcí Amulia, zabili jej a dopomohli dědu svému opět k panství, kterýž jim za to dal část země, a dovolil, aby založili nové město v těch místech, kde odloženi a vychováni byli.

Poněvadž byli Romulus a Remus blíženci, a úcta ku stáří rozhodnutí nemohla, měli rozhodnutí bohové „auspiciemi“, po kom by se město toto nazývati mělo. Remus vyvolil si vrch Aventinus, Romulus zase vrch Palatinus ku pozorování posvátného ptactva. Removi přišlo dříve znamení tím, že šest supů přes hlavu jeho letělo; když ale přišel zvěstovat bratru svému úkaz nebeský, letělo dvanáct supů přes hlavu Romulovu. Nastala mezi bratřími rozepře o tom, kdo jest božím vyvolencem. Remus dokládal, že dříve spatřil supy, Romulus zase, že větším počtem ptáků bohové jeho si vyvolili za zakladatele města.

Romulus zvítězil v rozepři a vyoral ihned pluhem brázdu, kde stavěny býti měly městské zdi, vysadiv čtyřikráte pluhem tam, kde chtěl vystavěti brány.

Rozmrzelý Remus přeskočil na potupu bratrovu nové nízké zdi, načež jej rozhněvaný Romulus zavraždil, obořiv se při tom na slovy: „Tak zahyň každý budoucně, kdokoliv jiný mé hradby přeskočí.“

Město bylo vystavěno a po Romulovi *Roma*, *Řím* nazváno. Aby nové město brzy se zalidnatělo, vyhlásil Romulus město své za asyl čili útočiště. Sem se utekla ze sousedství všechna chátra lidí bez rozdílu, byl-li kdo svobodným neb otrokem, a tak Řím měl v brzce hojnost obyvatelstva, povahy arci ne vždy bezúhonné; byli to však jen samí mužští. Marne žádal Romulus vůkolních národů, aby s nimi sňatky

uzavírali; nikdo ze sousedů nechtěl dáti těmto sběhům dceru svou za manželku, všichni jimi opovrhovali a jich se báli.

Aby přece svým poddaným zaopatřil manželky, použil Romulus lsti následující:

Na rozkaz jeho dávány v Římě velkolepé slavnosti, ku kterýmž všichni sousedé pozváni byli. Z počátku nepřišel ovšem nikdo ku slavnostem, ale později, když všude pochvalně o slavnostech těch mluveno bylo, nemohly ženy udržeti zvědavost svou, a šly také ku slavnostem.

Nejvíce přišlo žen a dívek sabinských.

Jak mile čas divadla přišel a zraky i mysli v něm utkvěly, tu na dané znamení rozběhli se Římané a unesli dívky sabinské, maně, jak která komu do ruky přišla, do svých bytů. Z toho povstala válka mezi Římany a Sabiny. Král sabinský Titus Tatius přitáhl proti Římu a přivedl ho na pokraj záhuby. Romulus musil ustoupiti a Sabinští zmocnili se lstí tvrzi kapitolínské. Tarpeja, dcera velitelova, vyšla náhodou za hradby, aby vody k oběti přinesla. Mladistvou dívku tuto porušil Tatius zlatem, že branný jeho lid do tvrze pustila. Sabinové tvrz tuto drželi v moci své a bojovali proti Římanům tak šťastně a udatně, že Římané na útěk se dali. Tu Romulus byv i sám davem utíkájících stržen, volal o pomoc k bohu Jovovi, učiniv slib, že mu na místě tomto překrásný vystaví chrám. Modlitba jeho byla vyslyšena, neboť Římané, jakoby jim nebeský hlas velel, bitvu obnovili a po tuhé seči urvali Sabinům již jásajícím vítězství jisté, zapudivše je od bran římských. — Boj trval dále! Tu Sabinky, pro jejichž urážku válka byla povstala, přemohše v neštěstí ženskou úzkostlivost, směle se vrhly s vlasy prostými a s rouchem rozervaným mezi střely sem tam létající a vrazivše na příč, roztrhaly od sebe bojující šiky, kojily hněv, tu otců, tam mužů prosíce, aby se vraždou zlořečenou tchánové a zeti nepoškrvnili, úpěnlivě za mír žádající. To dojalo jak lid tak vůdce. Nastalo ticho a náhlý pokoj.

Vůdcové předstoupili k uzavření smlouvy, a neučinili jenom mír, nýbrž také jednu obec ze dvou; v království se uvázali společně a veškerou vládu přenesli do Říma. Oběma králům bylo nejen společné ale i svorné králování.

Po několika letech zabili Laurentští při výroční slavnosti Tita Tatia; od té chvíle královal Romulus sám oběma národům.

Když Romulus ještě i s jinými sousedy šťastné války vedl, a tak základ dal ku veliké říši římské, byl z tohoto světa povolán. Dne

17. února, téhož dne, na kterém se slavily Quirinalie, měl Romulus přehlídku vojska na poli u kozího močálu; náhle povstala bouře s velikým blomozem a hromobitím, a zahalila krále tak hustým mrakem, že shromážděným tuto pohled naň odňala. I nebylo více Romula na zemi, neboť otec jeho Mars odvezl jej mrakem zahaleného v ohnivém voze do nebes. Když po takové bouři opět tichá a jasná záře se navrátila, a římské vojsko ustrašené královský stolec prázdný spatřilo, velice se zarmoutilo. Konečně učinil nejistotě o smrti milovaného krále Proculus Julius konec tím, že prohlásil ve shromáždění, řka: „Quiriti! Romulus, otec tohoto města, přišel mi vstříc na úsvitě dnešního dne náhle s nebes sestoupiv. Když jsem hrůzou jsa proniknut pokorně povstanul, modlitbou prose, abych ve tvář mu hleděti směl, pravil: Odejdi, zvěstuj Římanům, že nebešťané tak tomu chtějí, aby můj Řím hlavou celého zeměkruhu byl; pročež ať se Římané v umění válečném cvičí, a vědí a tak potomkům podají, že žádná lidská moc zbrani římské odolati nemůže. Toto promluviv, zmizel do výše.“

Tímto poselstvím se lid římský uspokojil a ctil Romula, zakladatele Říma, jakožto *boha Quirina*.

ALLEGORICKÉ OBRAZY.

o všechny doby hleděl a hledí člověk některé myšlenky nebo některé pojmy své znázorniti obrazem vzatým ze světa smyslného. V každém oboru umění setkáváme se s takovými allegorickými obrazy, které nejraději brávají umělci z bájesloví řeckého a římského.

Zavděčíme se dojista čtenářům svým, když v následujícím podáme některé z nejznamenitějších z o s o b n ě n í.

B Á C H O R K U

zosobňuje postava pestrým šatem oděná, vedle níž je sfinx aneb spisy Esopovy.

B Á S N I C T V Í

zobrazuje buď bůh Apollón, nebo Musy: Kalliopé, Melpomené, Erató a Thaleia, dle toho, který druh básnictví znázorniti hodláme (viz str. 70—73.). Lyra a věnec vavřínový, při nichž někdy bývají knihy slavných básníků starého věku, jsou odznaky básnictví.

B Á Z L I V O Ť

zobrazuje se, jak dívka s hlavou zaječí (nebo jen se zaječíma ušima) utíká; také zajíc sám dostačí, chceme-li bázlivosť znázorniti.

BOHACTVÍ

zosobňuje bůh Plúto (viz str. 130.), když je vyobrazen jako muž slepý a kulhavý, nebo také na nohou okřídlený, někdy též Štěstěnou nesený; jinde má u sebe roh hojnosti zlatem naplněný, nebo vak s penězi.

CUDNOST

zobrazuje se dívkou v bílý šat oblečenou se závojem bílým na hlavě a lilii v ruce.

ČAS

vypodobňuje bůh Kronos čili Saturnus — viz str. 7.

ČEST

vyobrazena jako bohyně, má na hlavě věnec z hvězd aneb věnec vavřínový, v rukou buď meč aneb knihu vavřínem obvinutou, protože kniha vavřínem obvinutá znamená zásluhy písemnictvím dobyté, meč vavřínovým věncem okrášlený rekovné činy.

DĚJEPIS

znázorňuje bohyně Kleio — viz str. 70.

DEN

zosobňuje bůh Apollo maje záři kolem hlavy, nebo na hlavě lesklou korunu a na zádech toulec se šípy; stojí na zlatém voze, do něhož jsou zapřaženi čtyři bujni bílí ořové. (Viz str. 42.)

Denní doby se vyobrazují:

Ráno: bohyně Aurorou, jak letí pochodeň hořící v jedné ruce držíc, druhou kvítí rozsévající; nad ní leskne se hvězda jitřenka.

Poledne: Genius se vznáší a šípem míří na zem.

Večer: Genius s pochodní shasínající, nad ním hvězda večernice.

Noc: bohyně Nyx s makovicemi v rukou; u jejích nohou poletuje netopýr a sova; na nebi spatřiti lze půlměsíc.

Jedním obrazem dá se vyobraziti den takto: Kolem kruhu ozářeného vidíme věnec uvitý ze čtyř odznaků dne, totiž: hořící pochodně, šípu k zemi namířeného, shasínající pochodně a sovy.

DÍLY SVĚTA

znázorňují čtyry ženské osoby: Evropu bohyně Minerva; Asii děva s půlměsícem; Afriku černoška; Ameriku děva s bohatým šperkem na hlavě, a se zástěrkou peřím ozdobenou; u posledních tří postav vidáme velblouda, slona nebo lva, a kondora.

DOBROČINNOST

viz milosrdenství.

DOBRODINÍ

zosobňuje mladý, hezký muž, tváře usmívavé, září ozářený; šat jeho jest modrý, hvězdami ozdobený; na ruce jedné drží Gracie, v druhé dlouhý zlatý řetěz, protože nic tak nepoutá člověka jako prokázaná jemu dobrodiní. U nohou jeho spatřujeme orla, jak drží v drápech svých kořist, již jiným opeřencům přenechává.

D U Š E

má podobu Psyché t. j. mladé dívčinky s křídly motýlovými.

E P O S

viz Musu Kalliopu str. 70.

FILOSOFII

zosobňuje bohyně Minerva v rukou držíc štít, na němž hlava Medusina, v druhé kopí; u nohou jejích sedí sova; jinak se vyobrazuje též pannou vážně před se hledící v řásném šatu oblečenou, kolem níž viděti jest knihy Aristotelovy a Platonovy; na klínu má knihu otevřenou a píše do ní; jindy zase drží v ruce poprsí Sokratovo pozorujíc je.

H A N A

viz posměch.

H O J N O S Ť

viz úroda.

H U D B U

zosobňuje musa Euterpé (viz str. 72.); nástroje hudební a noty jsou jejími odznaky.

H V Ě Z D Á Ř S T V Í:

Dívka v řásném šatu drží v jedné ruce pergamen, na němž spatřujeme hvězdy, v druhé má buď dalekohled buď kouli nebes.

C H O V D O B Y T K A

zobrazován jest bohem Pánem, jak na siryngu hraje a hůl v ruce drží; u něho je pes, koza a ovce; také dobytek všeho druhu, ovčácký pes, kabelá a hůl, nebo hoch husy pasoucí s metlou v ruce, neb hošík drůbež krmící vyobrazují chov dobytka.

C H Y T R O S Ť = R O Z Š A F N O S Ť = M O U D R O S Ť.

Dívka hledí do zrcadla, aby viděla, co za ní se děje. Drzátkem a rámcem u zrcadla jest had, jakožto odznak zchytralosti.

J E M N O C I T N O S Ť:

Privětívá bohyně drží lva na uzdě.

K R E S L E N Í:

okřídlený jinoch, kreslenec a rylec v rukou držící; vedle stojí tabule, na níž kresba jakási jest nakreslena.

K R Á S U

zosobňuje bohyně Afrodité (Venuše), ona drží zlaté jablko v ruce (viz str. 57.).

K U P E C T V Í

znázorňuje bůh Merkur s měšcem v ruce; vedle něho leží buď zboží kupecké, nebo na blízku jeho nalezá se loď (viz str. 56.).

L A K O M S T V Í

znázorňuje: 1. Stařec vyzáblý, an sedí na truhle, kolem níž jsou pytlíky s penězi; 2. stařec se namáhá zoufanlivě penězi nabitou truhlu zavřít; 3. ještěr hlídá truhlici s penězi; 4. had syčící jest otočen kolem pytle s penězi; 5. pták straka. — Také Tantala užívá se ku naznačení lakomství (viz str. 129.).

L Á S K A.

Dle toho, jak rozdílná jest láska, rozdílné má též vyobrazení.

Láska mateřská znázorňuje se obrazem, kterak matka dítě jedno na prsu svém kojí a druhé vedle ní stojící k sobě tiskne. Pták Pelikán taktéž znázorňuje lásku mateřskou, vždyť o něm praví báje, že zobákem svým prsa si roztrhá, aby mohl krví svou mláďata napájeti.

Láska manželská znázorňuje se buď truchlící osobou závojem smutečným zastřenou, jak sedíc u osudí pláče; vedle ní leží shaslá pochodeň; také ji zobrazují dvě věncem ovinutá srdce a dvě holubice, vedle nich hořící pochodeň.

Lásku bratrskou znázorňují Dioskurové Kastor a Pollux t. j. dva se objímající hošící, nad jejichžto hlavami jsou dvě hvězdy (viz str. 167.).

Lásku sesterskou zobrazují v objetí tancující tři Gracie.

Láska dětinná ukazuje se obrazem, buď jak Aeneáš starého otce svého Anchísa z hořícího města Troje unáší; nebo jak mladá žena kojí na prsu svém starce (dle pověsti, již vypravuje římský spisovatel, že dcera Pero starému, k smrti hladem odsouzenému otci, Cimonovi, kojením život zachovala).

Láska k vlasti: jak Říman M. Curtius v plné zbroji se svým ořem v propast se vrhá, aby smířil na Řím rozněvané bohy; neb jak voják s praporem a mečem v ruku připraven jest odraziti útok naň učiněný; jinak též jak hrdina v boji padl v korouhev zahalen.

L É K A Ř S T V Í

zobrazeno bývá Aesculapiem v podobě staršího vousatého muže, s holí hadem otočenou v ruce; jinak nápodobněno bývá lékařství bohyní Hygieiou, sestrou Aesculapiovou, pannou totiž s věncem z bylin léčivých na hlavě, ana v ruce misku drží a hada z ní napájí.

LETORY LIDSKÉ

znázorňují se lidskými osobami takto:

Horkokrevnou letoru vyobrazuje veselý mladík s bičskem a sklenicí vína v rukou, nedbale jsa přistrojen; vedle něho leží komická škraboška, kostky a p.

Cholerickou letoru: prchlivý mladík tasí meč, vedle stojí rozčepýřený krocan aneb kohout.

Melancholickou (zádumčivou): mrzutý stařec hlavu dlaní podpírá a v druhé tulích drží.

Flegmatickou: tlustý muž v ošumělém oděvu horala, s noční čepičkou na hlavě; u nohou jeho leze buď želva, nebo hlemýžď, aneb lenochod.

LICOMĚRNOST

viz pokrytví.

LOŮAŘSTVÍ

viz námořnictví.

LUČBA

se naznačuje nástroji k lučbě potřebnými, jako jsou: malá kamínka, kolba překapovací, křivule, tyglík a rozmanité rudy.

MALÍŘSTVÍ

poznáváme po štětci a paletě. Děva stojí u sloupu bohyně Isidy nebo drží v rukou obraz její. Isis byla vyobrazována jako mladá děva v rásném dlouhém, na prsou zauzleném šatu; na hlavě měla závoj na způsob našich jeptišek složený — tak zvaný čepec egyptský — a na něm květinu lotos. Zvláštní druh klapačky (podobný naší lyře, jen že struny byly přes příč nataženy) držela v rukou.

MARNIVOST:

Dívka mladá majíc hlavu pávím peřím ozdobenou hledí se zálibou do zrcadla.

MĚŘICTVÍ

znázorňuje se nástroji mathematickými.

M Ě S Í C E.

Dvanáct ročních měsíců vyobrazuje se obyčejně 12 Genii, kteří mají při sobě vyobrazené předměty z rolnictví z té doby, ve které se jimi rolník zaměstnává. Na štítech neb na pásech jejich nakresleny jsou ony obrazy ze zvěrokruhu, které jednotlivé měsíce naznačují.

M I L O S R D E N S T V Í :

Žena klade na prsa svá cizí dítě, aby je přikájela, jinému opět dary nebo šat podává.

M Í R :

Božská postava drží v ruce palmu, nohu má položenou na brnění, nebo zapaluje pochodní zbraň na hromadu snesenou; dle názoru Římanů zavírá Jánův chrám, kterýž, jak na stránce 102. povědíno, byl vždy po čas války otevřen. Přílbice pavučinou potažená naznačuje nám taktéž mír stálý.

M L A D O S Ť

znázorňuje bohyně Hébé t. j. mladá vlnadná děva v lehkém, růžemi ozdobeném šatu, v rukou držíc misku obětní.

M L Č E L I V O S Ť

znázorňuje mladý, sličný jinoch, an prst na ústech drží, t. j. egyptský bůh Harpokrates, který stával u všech vchodů do chrámův egyptských.

M O U D R O S Ť

zosobňuje bohyně Minerva (viz str. 33.) se sovou u svých nohou.

M U D R O S L O V Í

viz filosofie.

N Á B O Ž E N S T V Í

křesťanské má za odznak kříž, kalich a knihu, přes niž křížem položeny jsou větve palmové, na knize samé jsou písmena: I. N. R. I. (= Jesus Nazarenus Rex Judaeorum);

židovské má zákonodárné desky Mojžíšovy;
mohamedánské, koran t. j. knihu, v níž zaznamenáno jest
učení Mohamedovo.

Odznakem mohamedánského náboženství jest půlměsíc.

NADBYTEK

viz úroda.

NADĚJE:

Přívětivá osoba vzezření ušlechtilého podepírá se o kotvici a
zraky k nebesům pozvedá. Obyčejně má šat zelený, kvítím ozdobený;
jinak: hošík sedí na úskalí, o kotvici podepřen hledí do dálí na blížící
se loď; aneb: hoši o vaky se zbožím podepření hledí na hvězdu, kotvici
v rukou držíce; i kotvice sama nebo loď plovoucí naznačují nám naději.

NÁMORNICTVÍ:

Dívka drží kompas a veslo v rukou, vedle ní jest buď část lodice,
nebo drží v rukou vzorek na loď.

NEBEZPEČENSTVÍ

se znázorňuje mladíkem, jak právě rozvodněnému proudu uniknuv na
hada šlápne a za ním do vody hrom uhodil.

NEPŘÍZEŇ

viz závist.

NESTÁLOST

znázorňuje žena prostovlasá, jejímž šatem a vlasem vítr zmítá; v ruce
drží korouhvičku povětrní, dle přísloví: Kam vítr, tam plášť.

NEVDĚKU

odznak jest had; nevděk znázorňuje se takto: Ženu uškne had, kterého
na prsou svých ohřála; žena tato sedí u stromu, kolem něhož se vine
břečtan, jenž ze sil jeho tyje.

N Ě Ž N O S Ť

viz jemnocitnost.

N O C

byla zosobněna jakožto okřídlená bohyně v černý, hvězdami posetý závoj oděná, ana lehce se vznáší, nebo na dvojspřežném černém a černými koni taženém voze jede; v ruce drží buď makovice, buď hořící pochodeň k zemi ji sklánějíc a shasínajíc.

Ó D A

vyobrazuje se buď musou Kalliopou, Thaliou, Uraniou neb Eratou (viz str. 71.) aneb štíhlou stepilou ženskou podobou, nad hlavou s věncem z hvězd; v rukou drží lyru a obětní misku; někdy spatřujeme při ní též spisy starých výtečných básníků n. p. spisy Pindarovy.

O R B A

vyobrazuje se bohyně Démétrou (viz str. 85.). Statná paní vzezření přívětivého má na hlavě věnec z klasů nebo máku, v ruce pochodeň nebo makovice; jí po boku bývá miláček její Triptolemos, jemuž darovala Démétér dračí spřežení a pšeničné semeno s tím rozkazem, aby je po vší zemi rozšířil.

O S T R A Ž I T O S Ť

znázorňuje ponocný s kopím v ruce; vedle něho stojí zorav na jedné noze, v druhé vyzdvížené noze drží pták tento kámen. Zorav, hodiny, jakož i kohout jsou odznaky ostrážitosti.

O S U D

zosobňují Parky (viz str. 73.) neb Erinnye (viz str. 173.) aneb bohyně Nemesis, jak kolem otáčí, a v druhé ruce „meč křivdu kárající“ drží. Jinak se vypodobniti dá osud také hořící pochodní syčícími hady obtočenou, nebo kolem, na němž jsou naznačeny osoby buď jak dolů se kácejí, nebo vzhůru se povznášejí.

PILNOST A PRACOVITOST

znázorňuje muž u stolku sedící, jak při lampě pilně studuje; nebo mladá dívka, jak len přede. Oul a mraveniště jsou též odznaky pilnosti a pracovitosti.

POBOŽNOST

zobrazuje panna majíc ruce sepjaté a oči k nebi obrácené, vroucně se modlíc; jindy zase mívá panna tato jednu ruku k nebi pozdviženou a v druhé drží kadidlo; také otevřená kniha modlitební a na ní ruce sepjaté pobožnost nám naznačují.

POČTÁŘSTVÍ

se vyobrazuje tabulkou číslicemi popsanou a ležatým křížkem ve čtverci.

POKOJ

viz. mír.

POKORA.

Děva nohou šlape po čestných vyznamenáních nebo po klenotech, v ruce drží štít, na němž vykresleno jest, jak muž s korunou na hlavě žebrákovi myje nohy.

POKRYCTVÍ

zosobňuje muž, an hezkou škrabošku na svůj ošklivý obličej dáti hodlá.

POSMĚCH

znázorňuje bůh Momus v podobě staršího, hubeného muže s čepicí bláznů na hlavě, někdy i takovou též holí v ruce, jak pozoruje tabuli, na níž jest buď dům anebo člověk namalován. — Posměch a hana mívají také podobu ženskou se škodolibým obličejem a prostředním prstem u ruky vztýčeným (prostřední prst byl u Římanů známkou posměchu).

POVĚŠT:

Vznášející se dívka drží v ruce troubu.

P R A V D U

zosobňuje nahá postava ženská se sluncem na prsou.

P R Á V N I C T V Í

zosobňuje bohyně Themis (viz str. 74.), vedle níž spatřujeme knihy právnické.

P Ř Á T E L S T V Í

nám představují bratři Kastor a Pollux (viz str. 167.) nebo jilm, kolem něhož se břečtan vine; přátelství znázorňují též: stisknuté ruce, články řetězu; nebo jak tři ženské postavy stojí na podstavci, za ruce se drží, a na hlavách svých misku obětní mají.

P Ř Í R O D A

zosobňuje se bohyní Isidou (viz malířství).

P Ř Í R O D O P I S

a jeho tři odbory: Nerostopis, rostlinopis a živočichopis znázorňují se buď třemi Genii, jak se buď zvířaty nebo rostlinami nebo nerosty zaměstnávají, nebo bohyní, jež má v náručí jednu nádobu naplněnou nerosty, druhou květinami a ovocem, u jejíchž nohou pak leží buď lev anebo delfín.

P Ý C H A

viz marnivost.

R A D O S Ť:

Hošík veselý s hlavou ověncenou drží v ruce hůl a na ní čepici bláznův.

R O K

vyobrazuje se 1. jako bohyně, která věncem z kvítí hlavu majíc ověncenou v pravé ruce drží obilí a srp, v levé roh hojnosti. U nohou jejích stojí obětní miska. 2. Dívka lepá, kolem níž obskakují čtyry dítky, z nichž tři ověnceny jsou kvítím, klasy a révou, čtvrté pak v šátek jest zahaleno. Slunce ověncené věncem z kyttek, kvítí, obilí, ovoce a

svazku chrastí. 4. Čtyry dítky, tři z nich ověncené, čtvrté v šátek zahalené spolu buď tancující nebo vedle sebe stojíce více méně veselé a radostné jsouce tváře. 5. Věnc z zvěrokruhu udělaný. 6. Zeměkoule, kolem níž jest zvěrokruh.

ROČNÍ ČTYRY DOBY:

Jaro, léto, jeseň, zimu znázorňují Hory nesoucí kvítí, klasy, brozny, zajíce a p. (viz str. 21.); nebo tři vlnadné dívky mladistvé, any květinami, plodinami a ovocem jsou ověnceny, v rukou odznak ročních dob držíce, čtvrtý jest zamračený muž vousatý v plášť a p. zahalený; odznaky dob ročních jsou: květiny, obilí, ovoce a brozny, pak svazek klestí; volíme-li k označení čtyř ročních dob hochy, mají také oni věnce podobné na hlavách a jsou oblečení oblekem dle doby, kterouž vyobrazují.

ŘEČNICTVÍ

znázorňuje Musa Polyhymnia (viz str. 71.), když má pravou ruku pozdviženou a v levé závitok pergamenovú drží. U Musy této stává mnohdy socha Perikleova; někdy mívá v ruce hromy a blesky; někdy leží vedle ní knihy znamenitých řečníků Cicerona, Demosthena a t. d.

S A D A Ř S T V Í

viz zahradnictví.

S E L A N K U

zobrazuje bůh Pán (viz str. 100.) polním kvítím ověncený. Spisy Theokritovy leží vedle něho.

S E N

zosobňuje bůh Morfeus, mladík makovicemi ověncený s rohem hojnosti v ruce; anebo klučík s motýlovými křídélky na hlavě, vedle leží roh hojnosti, z něhož různé předměty se objevují kolem poletujícíe.

SILOZPYT (FYSIKA)

zosobňuje se bohyně Isidou, kolem níž jsou Geniové, kteří se jakoby pod jejím dozorem zanášejí pracemi, jež k silozpytu náležejí.

SKROMNOST

viz pokora.

SLÁVA

se vyobrazuje Geniem, v ruce s troubou ověncenou vavřínem.

SMÍŘENÍ:

Dvě ženy se objímají. Jedna má v ruce olivu jakožto znamení míru, druhá zase nohou šlape na hada s lidskou hlavou, jakožto na odznak podvodu a zlomyslu.

SMRT

zosobňuje se jinochem okřídleným, kterak zamyšleně před sebe hledí s nohama skříženými při osudí sedí a shasínající dolů obrácenou pochodeň v ruce drží; nebo jak kostlivec v roucho zahalený lidskou postavu odvádí; také lebka lidská a hnáty dva křížem přeložené, nebo lebka a rýč, nebo pochodeň dolů obrácená a přes ni rubáš přehozený naznačují smrt.

PĚT SMYSLŮ ČLOVĚKA

znázorňujeme buď dítkami neb odrostlými lidmi obojího pohlaví, které se vždy jedním smyslem především zaměstnávají; u nich bývají též zvířata, o nichž je známo, že ten aneb onen smysl nejlépe vyvinutý mají, k. p. pes pro ostrý čich, zajíc pro dobrý sluch, včela pro jemnou chuť, sokol pro ostrý vid.

SNÁŠENLIVOST

(náboženská, národní) zobrazuje se statnou paní, ana drží v ruce veliký štít, pod nímž shromážděny jsou děti rozličných národů nebo rozličného vyznání víry. Na štítu samém jest slunce, „jež dává dobrým i zlým světlo i teplo.“

SOCHAŘSTVÍ

má za příznaky kladivo a dláto. Porouchaná socha Herkulova (Torso Mich. Angela), nebo hlava v mramoru vytesaná, naznačují sochařství.

SPÁNEK

znázorňuje jinoch okřídlený, jenž sedí nebo leží, v rukou drže žezlo olovéné nebo makovice. Vyobrazen-li jest, jak na lvu neb na lví kůži odpočívá (a v pozadí zlatý zámek), dokazuje se tím, že spánek ze všeho jest nejsilnější a všechno tvorstvo přemáhá; je-li vedle mladíka spícího ještěrka, poukazuje k pověře, že prý ještěrka opatruje člověka ve spánku a ze sna ho probouzí, přibližuje-li se had.

Jinak bývá spánek také vyobrazován jako bílé dítě v náručí matky Noci; také roh hojnosti dolů obrácený, z něhož meč, žezlo, kalich (utrpení), ovoce, významění všeliká a t. d. padají; také makovice samy znázorňují nám spánek.

SPANILOST

zobrazují Charitky, viz str. 70.

SPRAVEDLNOST

má podobu bohyně Themidy (viz str. 74.). V starých dobách ji vyobrazovali s jasným lesklým okem, v dobách pozdějších se zavázanýma očima chtějíce takto nestrannost naznačiti.

SRDNATOST

viz udatnost.

STÁLOST, SETRVAČNOST:

Muž zarostlý, vzezření přísného stojí se založenýma rukama o mohutný sloup podepřen; kostka neb krychle žulová jsou příznaky stálosti.

STÁŘÍ LIDSKÉ.

Čtyry jsou stupně lidského věku: 1. věk dětský, 2. věk jinošský, 3. věk mužný a 4. věk staroby. Každý věk má svůj odznak.

1. *Věk dětský*: Matka chová nemluvně na rukou nebo je přikájí; dítě si hraje rozličnými hračkami nebo chodí v chodítkách.

2. *Věk jinošský a panenský*: Mládenec a panna pracují neb spolu tancují neb obětují oběť u oltáře boha „Hymen-a“.

3. *Věk mužný*: Muž a žena vyučují děti ve vědách a v umění, nebo v práci domácí; jinak bývá zobrazován věk tento podobou vojevůdce, nebo Římana s togou, vedle něhož stojí „fascēs“, anebo římskou paní vznešenou, dítkami obklopenou.

4. *Věk staroby*: Starý sešedivělý voják svléká se sebe zbraň a odkládá vyznamenání svá, kterých byl za slavné činy své nabyt; neb jak stará paní sedí v křesle, obklopena jsouc dětmi a vnoučaty.

Jinak ještě vyobrazovány bývají čtyry doby lidského věku: 1. Jak Musa ošetřuje děcko v kolébce. 2. Jak mladík od Venuše se odvracuje a Minervě ruku podává. 3. Jak muž před sochou bohyně Minervy neb hrdiny Héraklea oběť přináší; vedle něho leží ověnčený meč. 4. Jak stařec podává ruku mladíku, geniovi smrti, jenž u hrobu stojí a v ruce shasínající pochodeň drží.

STAVITELSTVÍ:

Muž v oděvu starořeckém kreslí na tabulce nákres na nové stavby. Stavitelské nástroje leží vedle něho.

S T R A C H

viz bázlivosť.

STŘÍDMOST

označuje mladý muž drže v jedné ruce uzdu, v druhé malý pohár s vínem; vedle něho leží chléb.

S V O B O D A :

Ženská sličná podoba drží v ruce tyč, na níž visí klobouk s pérem aneb čapka svobody (z doby francouzské revoluce); u nohou jest viděti spřerážená pouta; též hůl s kloboukem, anebo palmový strom, aneb otevřené dvéře žalární naznačují svobodu. Staří Římané dávali otrokům, jimž svobodu darovali, klobouk na hlavu a hoří je málo uhodili, na znamení, že nikdo jich tělesné trestati již nesmí; z dob těch pochází svrchu uvedené znázorňování.

SVORNOST

naznačuje svazek prutů.

Š T Ě B E T A V O S Ť

viz žvastavost.

Š T Ě D R O S Ť

v podobě ženy, jak drží roh hojnosti aneb peníze v ruce.

Š T Ě S T Í.

Bohyně Štěstěna byla vyobrazována buď s očima zavázanýma (říkáme: slepé štěstí) aneb okřídlená, jak stojí na kouli, nebo drží v rukou veslo života, kterýmž lodici žití šťastného a nešťastného smrtelníka pohání a řídí; roh hojnosti na kouli položený naznačuje taktéz štěstí.

T A J E M S T V Í

naznačuje muž v černý háv oděný s ústy zavázanými, na něž ještě pečeť přiraziti hodlá.

T A N E C

zosobňuje Musa Terpsichore (viz str. 71.), někdy mívá v ruce pergamen, na němž naznačen jest taneční pořádek.

T R A G O E D I I

vyobrazuje Musa Melpomené, jak drží v ruce buď tulich nebo kyj Hérakleův a tragickou škrabošku; hlavu má břečtanem ověncenou.

T R E S T Y

zosobňují u Řekův Erinnye, u Římanů Larvy.

T R P Ě L I V O S Ť

znázorňují: 1. Ctihodná matrona se zrakem sklopeným a křížem velikým v rukou, vedle ní beránek; 2. kalich trnovou korunou ověncený, nebo 3. beránek na obětním oltáři položený.

T Ý D E N.

Dni téhodne znázorniti se dají bohem tím, kterému den byl u starých Řekův a Římanů zasvěcen; totiž:

Neděle bohu Apollónovi; Apollón sedí v oblacích v jedné ruce závitku, v druhé lyru drže.

Pondělí bohyni Dianě. Diana na oblacích sedíc drží luk v ruce, na zádech má toulec se šípy a na hlavě půlměsíc; vedle ní leží honící pes.

Úterý bohu Martovi. Mars s přilbicí na hlavě, kopím a štítem v ruce sedí na oblacích.

Středa bohu Hermovi. Hermés drží hůl „caduceus“ v ruce; za ním spatřujeme zastřené postavy lidské, stíny duší naznačující.

Čtvrtek bohu Zevovi. Zeus vznáší se v oblacích, u nohou jeho sedí orel s rozpjatýma křídlyma v drápech blesky drže.

Pátek bohyni Venuši. Venuše drží v ruce zlaté jablko; k ní tulí se bůžek lásky Amor; nad nimi vznášejí se andělíčkové růže sypající.

Sobota bohu Saturnovi. Saturnus, starý okřídlený kmet dlouhým vousem zarostlý, drží přesýpací hodiny v ruce.

Dni téhodne dají se také znázorniti odznaky těch bohů, kterým dni přináležejí: neděle ověčenou lyrou; pondělí lukem a toulcem se šípy; úterý štítem, kopím a mečem na kříž přeloženými; středa psaním a caduceem; čtvrtek orlem blesky držícím; pátek zlatým jablkem a šípem; sobota přesypávacími hodinami.

U M Í N Ě N O S Ť

vyobrazuje mladý muž v oděvu nápadném; na hlavě má čapku peříná hojně ozdobenou na znamení své nestálé fantasie; v ruce má ostruhu a meč, čímž se praví, že jednou vše bez rozdílu cnosť i nepravost vychvaluje, jindy zase obě haní.

U P Ř Í M N O S Ť.

Spanilá děva v oděvu cudném tiskne jednou rukou holubici k sobě, v druhé drží srdce ozářené, důvěrně je nabízejíc.

UDATNOST

má meč a palcát v ruce; vedle stojí buď lev anebo leží lví kůže.

ÚRODA.

Bohyně drží v rukou roh hojnosti a sype z něho květiny, ovoce a p.

UTRHÁNÍ NA CTI

vyobrazuje žena s jazykem ve tré rozštěpeným, jejíž za závojem dlouhým část obličeje zahalujícím zakrytí hledí.

VÁLKU

znázorňuje bůh Mars anebo bohyně Bellona (viz str. 36.). Bůh Mars je v plné zbroji a vlk jej doprovází; jede-li do bitvy na voze, spěchá před ním bohyně Bellona.

VDĚČNOST

vyobrazuje panna prostovlasá, ona v ruce drží misku; vedle ní stojí čáp, o němž se praví, že příznivcům a ochrancům svým dary přináší a takto vděčnost svou jim na jevo dává. Jindy vyobrazována bývá vděčnost hošíkem an čápa ošetřuje a z misky napájí; jinak též jen čáp s miskou vděčnost znázorňuje.

VĚČNOST

vypodobňuje se prstenem aneb lidskou postavou s věncem z hvězd na hlavě, jak v rukou hada v kruh otočeného drží.

VĚK

zlatý znázorňuje mladá, spanilá děva sedící pod stromem olivovým, na němž se usadil roj včel. Dívka jest bez obleku a vlasy její splývají volně po šíji; v ruce drží roh hojnosti, z něhož ovoce a květiny vypadávají.

Věk stříbrný znázorňuje děvče mladé, ale méně švarné v bílý šat oblečené, vlasy má spletené a perlami ozdobené, sedí o pluh jsouc podepřeno; v ruce drží žitné klasy.

Věk *kovový* znázorňuje děva z části ve brnění oblečená, hlavu majíc lví koží přikrytou; v ruce drží kopí a stojí na stráži u jakéhosi dřevěného opevnění.

Věk *železný* znázorňuje muž v železné brnění oblečený, na hlavě má přilbici s vlčí hlavou, v ruce jedné meč, v druhé štít, na němž namalovány jsou podvod a nepravost v obraze Seireny a hada s lidskou hlavou. U nohou jeho leží brnění přemoženého soupeře; opodál spatřiti lze pevnost.

Jednoduše se dá znázorniti věk zlatý Saturnem; věk stříbrný Jovem; věk kovový Martem a věk železný Erinnyemi.

VELIKOMYSLNOST

zobrazuje tiše ležící lev, kolem něhož myška obskakuje.

VESELOST.

Junák venkovský s kytkou za kloboukem, kyticí a vínem v ruce vesele si poskakuje.

VĚRNOST

vyobrazuje se dívkou v bílý, řásný šat oděnou, ona drží v ruce klíč; vedle ní je pes; aneb obrazcem, jak vede pes na šňůře přivázaný starého slepého žebráka; nebo jak pes leží na náhrobku pána svého; nebo jak pes střeží vak pána svého; také klíč na polštáři položený nebo svazek klíčů naznačují věrnost.

VINAŘSTVÍ

zosobňuje bůh Bakchus (viz str. 96.).

VÍTĚZSTVÍ

zobrazuje dívka okřídlená na kouli stojící, ona v rukou palmu nebo vavřínový věnec drží (viz str. 76.).

V T I P

zosobňuje mladík chytrého vzezření, jenž drží v jedné ruce hůl s čepicí bláznů, v druhé ruce šíp; vedle něho stojí sfinx.

VZÁJEMNOST

znázorňuje slepec, jak nese na zádech chromého, který za to kroky jeho řídí.

V Ý M L U V N O S Ť

viz řečnictví.

V Y T R V A L O S Ť

viz stálost.

ZAHRADNICTVÍ.

Bůh Vertumnus a' bohyně Pomona zobrazují zahradnictví (viz str. 105.), jinak také spatřujeme zahradnictví zobrazené náčiním zahradnickým; n. př. nožem zahradnickým (žabkou), rýčem, pilkou a t. d.

Z Á V I S Ť

zosobňuje se starou škaredou ženou obličeje vyzáblého, očí křivých, vlasů rozcuchaných aneb i hadích, ana zuby svými maso z vlastních rukou si trhá.

Z D R A V Í

vyobrazuje bohyně Hygieia, s věncem z bylin léčivých na hlavě, jak hada z misky napájí.

Z E M Ě P I S

znázorňuje buď světokoule neb mapa.

Z L O M Y S L N O S Ť

zobrazuje stará škaredá baba, v šatě barvy zarudlé, ana drží v ruce hůl a vodu v rybníce kalí; vedle ní sedí její odznak, opice, která podhrabává hůl, na níž ptačí hnízdo s mláďaty spatřujeme.

Z L O S Ť:

Muž anebo žena tváře zlostné drží v rukou tulích a pochodeň; někdy mívá hadí vlasy na hlavě.

ZOUFALSTVÍ

poznáváme po zlomené kotvici a po tulichu, jak jím proti prsům vlastním míří.

Ž I V L Y.

Čtyry *živly* vyobrazují se všelijak. *Zemi* naznačují: 1. bohyně Ceres (obr. viz str. 85.), statná paní má na hlavě věnec z klasů nebo máku, v ruce věnec z květin a srp; 2. dětská hlava révím ověncená; 3. rozličné druhy ovoce a hroznů; 4. lev jakožto král čtvernožcův.

Vodu naznačují: 1. Najadka v šatu zelenavém vodu z nádoby vylévající; 2. dětská hlava s vlasy smočenými; 3. ryba ve vodě se plískající nebo ryby v saku; 4. síť ve vodě rostoucí.

Oheň naznačují 1. bohyně Vesta (obr. viz str. 63.), vážná matrona drží v ruce obětní misku nebo žezlo; 2. oheň sám; 3. kovadlina, kladivo, kleště kovářské a t. d.; 4. pták ohniváček.

Vzduch naznačují: 1. bohyně Héra (obr. viz str. 28.), statná paní vážného vzezření ve skvostném rouše, které jako větrem hnáno vlaje; 2. dětská hlava, jejímž vlasem vítr pohrává. 3. Děti motýlem si hrající. 4. Orel jakožto král ptactva.

Ž V A S T A V O Ť

se znázorňuje takto: Žena drží v ruce nádobu, ze kteréž mnohými otvory voda vytéká, vedle sedí štěbetavá husa; muž s vysokou čepicí na hlavě, na níž mnoho jest rolníček, kolem těla taktéž rolničkami opásán, drží v ruce zvonek a zvoní, vedle něho stojí kachna. — Větrný mlýn, anebo straka nebo papoušek naznačují též štěbetavost.

REJSTŘÍK.

(Čísky tučné naznačují stránku, kde obraz; ležaté, kde popis, a vzpřímené, kde zmínka se nalezá.

Absyrtos 178.
Admétos 150. 47, 155.
Adonis 57. 58.
Adrasteia = **Nemesis**.
Aëdon 172.
Aeneáš 202—205.
Aesculapius = **Asklépios**.
Aether 5.
Afrodité 57, 59. 57, 60. 11, 21, 40, 187.
Agamemnón 184. 40, 53, 187, 194.
Achelóos 120. 153.
Achilleus 189. 184. 96, 187—190.
Aiétés 178.
Aigeus 160.
Aigisthos 194.
Aiolus 80, 82. 79.
Ajas Oileovec 185.
Ajas Telamonovec 185. 191.
Acos Laurentia 207.
Aktaion 52. 52.
Alcesta 151. 47.
Alektó 135. 204.
Alfeios (řeka) 121. 153.
Alkméné 21.
Alkinoos 179, 199
Amalthea 7.
Amazonky 166. 148, 190.
Amfion 171. 171.
Amfiráos 177.
Amfitrité 111. 115. 12, 113, 117.
Amor 77. 5.
Amulius 206.
Ananké 6, 20.
Andromeda 140.
Anchises 202, 204.
Antaios 114. 113, 149.
Anthesterie 96.

Aoidé 72.
Apeliotés 82.
Apollón 42, 43, 49. 42—50. 11, 21, 55, 100, 108, 112, 127, 146, 187.
Apotheosa císařova 202.
Arachné 32.
Arés 84. 36. 11, 21, 147, 149, 170.
Arethusa 121.
Arges 7.
Argoplavci, Argonauti 175. 177—179. 31.
Argos 177.
Ariadne 90, 91. 95. 162.
Arión 114.
Arkas 29.
Artemis 51. 51—53. 11, 21, 44, 53, 68, 108, 146.
Ascanias 206. 203.
Asklepios, Aesculapius 83. 48, 52, 98.
Astrea 20.
Atalanta 59. 180.
Até 73. 144.
Athamas 118, 135, 175.
Athéné 2. 9, 31, 33. 31. 9, 11, 58, 112, 132, 135, 139, 141, 158, 187, 200.
Atlas 149. 8. 7, 139, 149.
Atropos 73.
Augias 147.
Aurora 66. 11, 52, 55.

Bakchantky 95. 93. 92, 182.
Bakchus 91, 93. 91—95. 29, 99.
Baucis 22.
Bellerofontés 165.
Bellona 58.
Bia 76.
Bohové olympští 12. 11.
Boreas 81. 81.

Briareus 7.
Bríséis 188. 187.
Brontés 7.

Cekrops 158.
Centaurové 97. 97.
Cerberus 181. 123, 130, 150, 204.
Ceres 85. 85. 7, 11, 92, 120, 129.
Circe 198. 204.
Coelus 6.
Creúsa 203.
Cupido = Amor.
Cybele 89. 89. 203.
Cyparissus 49.

Člověk 13.

Dafné 49.
Daidalos, Daedalus 158. 158.
Daimón = Genius.
Damastés = Prokrustés 160.
Danaé 138. 21.
Danaovny 126.
Detaneira 153.
Deifoba 204.
Deimos 37.
Démétér 85. 85. 7, 11, 12, 21, 120, 129.
Demofón 157.
Deo = Démétér.
Deukalión 23.
Diana 58. 51, 53. 11, 21, 44, 52, 68, 108, 146.
Dido 203.
Diké 20, 69, 74.
Diomédés 185. 187, 188.
Dióné 21.
Dionys 91, 93. 91—95. 12, 21, 88, 101, 108.
Dionysie 96.
Dioskurové 167. 167. 164, 177.
Discordia 6, 37, 38, 58.
Divy světa 24.
Dolonos 188.
Doridky = Nereidky.
Dryadky 109. 12.

Echo 109. 59.
Eiréné 69.
Elejské bry 30.
Eleusinie 87.
Elysium 125.
Endels 98.
Endymión 52.
Enyo 37, 38.
Eós 66. 11, 52, 55, 190.
Epeios 191.
Epimétheus 14. 7.
Equirie 38.
Erató 71. 72.
Erebos 5.
Erechtheus 158.
Erinnye, Eumenidy 122, 194. 134. 12, 74, 194.

Eris 6, 37, 38, 58.
Erós 77. 5.
Eumaios 200.
Eumonia 69.
Europa 169. 169.
Euros 81. 82.
Eurydika 181.
Eurynomé 21, 39.
Eurystheus 143. 144, 150.
Eurytion 97.
Euterpe 72. 72.
Evander 205.

Faëton 48.
Faëtoniadky 4.
Faiakové 199.
Fatum 73. 6.
Faunus 104.
Faustulus 207.
Favonius = Zefyros
Filémón (a Baucis) 22
Filoktétés 156, 191.
Fineus 177.
Flegyas 127.
Flora 87. 89.
Fobos 37, 38.
Foibe 7.
Folos (Kentaur) 145.
Fortuna 75. 75.
Frixos 175.
Furie 122. 134. 74.

Gaia 6. 84. 5, 7, 12. 42.
Galathea 117.
Ganymédés 18. 22. 18.
Genius = Daimón 105.
Gerión 147.
Giganti 9. 10. 9.
Glaukos 119.
Gorgony 132. 139.
Gracie 11, 21, 52, 57.
Graie 133. 139.
Gyges 7.

Hadés 122. 130. 7, 11, 12, 52, 112, 139, 181.
Hamadriadky viz Driadky.
Harpyje 183. 133. 177, 204.
Hébé 22. 11, 21, 156.
Héfaistos 39, 41. 39. 11, 20, 65, 75.
Hekaté 67.
Hékatomba 17, 25.
Hekatoncheiri 7. 6.
Hektór 186.
Helena 188. 58, 164. 193.
Helénos 183, 191.
Hellé 175.
Hélios 65. 6, 11, 40, 147.
Hemera 5.
Héra 19. 28. 27—29. 7, 11, 20, 21, 44, 58, 109, 116, 118, 135, 139, 142, 144, 147, 148, 156.

Héraklés 15, 142, 158. 142—157. 8. 9,
15, 21, 31, 47, 98, 112, 118.
Hermés 54, 56. 54—56. 11. 14, 21, 28,
68, 106, 123, 139, 148, 199.
Hermovy sochy 56. 18.
Héróos 136. 12.
Hesioné 152.
Hesperidky 148. 6, 8, 139, 149.
Hestia 61, 62, 63. 61—63. 7.
Hippolita 148.
Hippolytes 47.
Hippomenes 59.
Hory 21. 69. 11, 20, 65, 75.
Hyady 68.
Hyakinthos 48.
Hygieia 83.
Hyllos 154, 156.
Hymén 78.
Hyperión 6.
Hypnos 133. 6, 29.

Chaos 5.

Charis 41.
Charitky 11, 21, 52, 57.
Charón 124. 181, 204.
Charybdis 198. 179.
Cheirón 98. 98. 48, 145.
Chelóné 20.
Chloris 85. 89. 82.
Chrýseis 43, 187.

Idomeneus 184, 185.

Ifigeneja 53. 185, 195.
Ikar 159. 759.
Ino = Leukothea.
Ió 28.
Iokaste 172.
Ioláos 144, 157.
Iris 80. 68. 11, 24, 29, 55, 87.
Isthmické hry 113.
Ixyón 127. 127.

Jakchos = Dionysos.

Janus 102. 101. 4, 9.
Japetos 7.
Jaso 83.
Jásón 176—179. 98.
Juno 27. 27. 7, 11, 205.
Jupiter 10. 65. 18. 7, 8, 11, 203.
Jupiter Ammon 36. 24.

Kadmos 169. 171.

Kaikias 81. 82.
Kakus 148.
Kalais 177.
Kalchas 185.
Kalliopé 70. 71.
Kallirnoé 22.
Kallistó 29.
Karpé 69.
Kalydonský kanec 160.
Kalypsó 199.

Karpos 82.

Kassandra 183.
Kastor viz Dioskurové.
Kekrops 158.
Kentaurové 97. 97. 145, 153, 163.
Kerberos 181. 123, 130, 150.
Kirké 198. 204.
Kleió 70. 71.
Klóthó 73.
Klytaimnéstra 185.
Koios 7.
Kolos na Rhodu 66.
Korybanti 7.
Kottos 7.
Kratos 76.
Kreios 7.
Kronos 8. 7. 8, 28.
Kůra zemská 6.
Kureti 7.
Kybele 89. 89.
Kyklóp 39. 7. 6. 40.
Kyknos 48, 149.
Kyparissos 49.

Labyrinth 159.

Lachesis 73.
Lajos 172.
Lamie 68.
Laokoón 192. 192.
Laomedón 152. 47.
Lapithové 163. 127.
Larové 107. 107.
Larvy = Lemurové.
Latinus 204.
Latóna (Létó) 28. 21, 42, 129.
Lavinia 204.
Leimoniadky 109.
Lemurové 108.
Lenaie 96.
Leukosia 120.
Leukothea 118.
Libs 81. 82.
Ligea 120.
Lichas 154, 155.
Limnady 109.
Litai 73.
Lotofagové 196.
Luna 66. 52, 68.
Lupercalie 100. 104.
Lupercus 100. 104.
Lykaón 22.

Maja 21, 68.

Mainadky 95. 93. 92, 182.
Mars 36. 36. 11, 24, 147, 149.
Matronalia 30.
Médeia 178.
Medusa 35, 133. 31, 132, 139.
Megaira 134.
Meleágnos 179. 177.
Meleté 72.
Melikertes = Palaimon.
Melpomené 71. 71.

Memnón 67.
Menelaos 118, 184.
Merkur 54. 55, 56. 54–56. 11, 203.
Métis 20, 31.
Midas 47. 92.
Minerva 2, 9. 31, 33. 31. 11, 58, 112,
132, 135, 139, 141, 158, 187, 200.
Minos 162. 124, 147.
Minotauros 161. 162.
Misenus 204.
Mnéme 72.
Mnémosyné 7, 21.
Modlitby 16.
Moiry 73. 6, 75.
Momos 6.
Morfeus 134. 134. 6.
Mors 133. 6.
Musagetés (Apollo) 46. 46
Musy 70, 71, 72. 70. 11, 21, 51, 120.
Mutinus 101.
Mythologie 1.

Najadky 109. 12.
Narkissos, Narcissus 109. 59.
Nausikaa 199.
Néleus 115. 113.
Nemesis 74. 6. 109.
Neoptolemus 191.
Neptunus 111. 112.
Néreiiovny 116. 12, 65, 109, 140.
Néreus 117. 12. 149.
Nessos (Kentaur) 153.
Nestór 185. 177.
Niké 76. 75.
Niobé 43. 43. 172.
Notos 81. 82.
Nox 6. 5.
Numitor 207.
Nymphy 105. 7. 12.
Nyx 6. 5.

Oběti 16.
Odysseus 196–201. 32, 81, 112, 118, 120,
185, 191.
Oidipús 178. 172.
Okeanidky 116. 109.
Okeanos, Oceanus 116. 6.
Olymp 11.
Olympiady 25.
Olympijské hry 24.
Oreadky 109. 12.
Orestés 194. 135.
Orfeus 181. 120, 177, 179.
Orion 52. 66, 68.

Palaimón 117.
Palladium 32.
Pallas Athéné 2, 9, 31, 33. 31. 11, 20,
34, 36, 132, 135, 139, 146, 147, 158,
187.
Pallas (Titán) 76.
Pán 99. 99. 51, 103, 104, 108.

Panatheneie 34.
Pandóra 14. 14.
Paris 183. 58, 191.
Parky 122. 6, 73, 180.
Parthenopé 120.
Patroklos 185, 188.
Peirithoos 163.
Péleus 58, 119.
Pelias 176. 113, 115, 179.
Pelops 163.
Penatové 107.
Penelope 199. 200.
Penthesilea 190.
Pentheus 94.
Perifétés 160.
Persefoné 132. 132. 12, 21, 86, 120.
Perseus 138. 138. 21, 31, 132, 133.
Picus 103.
Plejadky 69.
Pluto 122. 130. 7, 11, 52, 112.
Podarkés = Priamos.
Poiny 12, 74.
Pollux = Polydeukés viz Dioskurové.
Polyfém 196. 197. 7.
Polyhymnia 72. 72.
Pomona 103. 103.
Pontos 6.
Poseidón 111. 111–115. 7, 11, 12, 28,
47, 132, 147, 199.
Potamidy 109.
Priamos 152. 183.
Priápos 101.
Procas 206.
Proklinání 18.
Prokrustés = Damastés 160.
Prométheus 15. 13. 7, 153.
Proserpina = Persefoné.
Próteus 118.
Psyché 77.
Původ světa 5.
Pygmalión 59.
Pyladés 195.
Pyrrha 23.
Pythia 45. 44. 49.
Pythické hry 43. 49.
Pythón 43.

Rhea 89. 89. 7, 8, 28.
Rhea Silvia 206.
Rhesos 188.
Roh hojnosti 7.
Romulus a Remus 206. 207–209.

Řeky 121.
Řím 206.

Salacia 115. 113.
Salické slavnosti 37. 38.
Saliové 37.
Saturnalie 9.
Saturnus 8. 9, 102.
Satyr 93. 92.

Scylla 198. 179.
Seilénos 92.
Seirény 120. 120. 179, 198.
Seléné 66. 6, 52.
Semelé 29. 21, 91.
Sfinx 173.
Silvánus 103. 4.
Sineus 160.
Sinon 192.
Sisyfos 127. 129.
Skyron 160. 82.
Somnus 133. 6.
Steropés 7.
Styx 116. 123. 29, 76.
Svět ploze 5.
Symoplégady 177.
Syrinx 99.

Tantalos 127. 129.
Tartaros 122. 125. 5.
Teiresias 142, 174, 198.
Telamon 98.
Telemachos 200.
Terminus 104. 4.
Terpsichoré 72. 72.
Terra } 6, 84. 5.
Tellus }
Tethys 117.
Thalassa 71. 72.
Thalló 69.
Thanatos 133. 6.
Theia 6.
Themis 74. 74. 7, 20, 43.
Thersités 191.
Theseus 161. 160—164. 32, 157, 158, 177.

Thesmosforie 87.
Thetis 119. 6, 39, 57, 117, 187, 189.
Thoas 195.
Tisifoné 134.
Titáni 7. 6, 99, 116.
Titanidky 7. 6.
Titanomachie 8.
Tithón 67.
Titus Tatius 208.
Triptolemos 87.
Tritón 114. 12, -113.
Troilos 186.
Turnus 204.
Tyfon 10.
Tyché 75. 75.
Tytiós 129.

Uranos 6. 5.

Válka trojská 183—192.
Věky lidské 16.
Venuše 57, 59. 57—60. 11, 21, 40, 203.
Vertumnus 105.
Vesta 61, 62, 63. 61—63. 11.
Victoria 76. 75. 76.
Vnlkán 39. 39. 11. 51.

Zefyros 81. 82.
Zélos 76.
Zétés 177.
Zethos 171. 171.
Zeus 10, 19, 23. 19, 20. 7, 8, 11, 22,
24, 26, 28, 31, 36, 40, 43, 55, 57, 74,
76, 87, 129, 142, 143, 144, 147, 156,
158, 167, 170, 185, 187.

OPRAVY DŮLEŽITĚJŠÍ.

		Místo: ph, čti všude: f.	
Na str.	4. řádka 11.	místo: tím, čti: to.	
" "	7. ř. 18; str. 10. ř. 5; str. 21. ř. 37; str. 89. ř. 28; str. 90. ř. 19.	místo:	
" "	co, čti jako.		
" "	8. a 11. řádka	9. a 1. místo: olympičti, čti: olympští.	
" "	8. a 71.	30. a 17. místo: Héraklovi, Héraklův, čti: Hérakleovi, Hérakleův.	
" "	12.	4. a 5. " palác, Néreiovci, čti: v paláci, Néreiovny.	
" "	15.	2. (zdola) " dary, čti: darů.	
" "	18.	1. a 6. " ji drobět, bohy, „ jí — bohů.	
" "	22.	15. a 22. " Baucis, čti: Baucidu.	
" "	24.	4. a 6. " radu, bohy, čti: rady, bohů.	
" "	25. 62. 75. 86.	12. 12. 29. 2. místo: podíl bráti, čti: účastníci se jich.	
" "	28.	26. místo: Artemis čti: Artemidu.	
" "	32.	24. místo: trojanská, čti: trojská.	
" "	32.	35. a 36. místo: přivedla to, — tu, čti: dospěla k tomu — tu.	
" "	34.	5. a 6. rohatinu — strom, čti: trojzub — stromu.	
" "	35.	5. čti: okolo prsou pancéř, v levé ruce aegidu . . .	
" "	87. a 38.	10. a 1. atd. místo: Gravidus; Marsově čti: Gradivus; Martově.	
" "	39.	12. místo aegis, čti: aegidu.	
" "	40.	16. a 31. " sesli, Odyssei, čti: křeslo, Odysseie.	
" "	41.	3. " Chalkaia čti: Chalkeie.	
" "	48.	7. " Styx, čti: Stygu.	
" "	53.	17. " Eris čti: Eridu.	
" "	62.	25. " Palatina čti: Pallatia.	
" "	66.	23. " olympické, čti: olympijské.	
" "	75.	26. " vzývaly, čti: vzývali.	
" "	78.	16. " ji, čti: jí.	
" "	82. 84. 88.	6. 4. 14. " považován, čti: pokládán.	
" "	83.	30. " něho, čti: ní.	
" "	92.	9. a 22. " milejší, Gaiy, čti: mileji, Gaie.	
" "	107.	3. " předloženého, čti: předložené.	
" "	116.	1. " veškero, čti: veškero.	
" "	118.	" Palaimon, čti: Palaimón.	